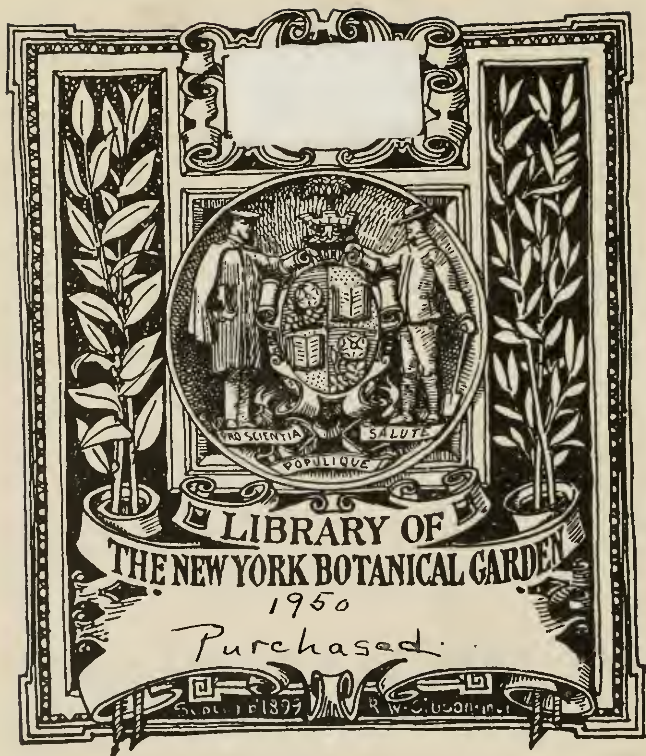

VILDE PLANTER

BIRGITTE MØLLER

VILDE PLANTER

VILDTVOKSENDE DANSKE PLANTER
ORDNEDE EFTER DERES VOKSESTED I ENG OG MARK
I SKOV OG MOSE

MED 154 TRÆSNIT OG 20 FARVETRYKTE PLANCHER

KØBENHAVN

DET SCHUBOTHESKE FORLAG

J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG

1900

THIELES BOGTRYKKERI

INDHOLDSFORTEGNELSE.

FORTEGNELSE OVER PLANTEFAMILIERNE.

FORTEGNELSE OVER DE DANSKE NAVNE.

FORTEGNELSE OVER DE LATINSKE NAVNE.

LITTERATURFORTEGNELSE.

Joh. Lange: Haandbog i den danske Flora. 4. Udg. Kbhvn. 1886—88.
Eug. Warming: Den systematiske Botanik. Kbhvn. 1891.
— Den almindelige Botanik. Kbhvn. 1895.
— Plantesamfund. Grundtræk af den økologiske Plantegeografi. Kbhvn. 1895.
— Moderne botaniske Studier. Naturen og Mennesket. Aarg. 1890—91—93.
— Om kodædende Planter. Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1875.
— Fra Vestkystens Marskegne. Videnskabelige Meddelelser fra den nath. Forening i København. Aarg. 1890.
— De psammophile Formationer i Danmark. Videnskabelige Meddelelser fra den nath. Forening i København. Aarg. 1891.
— Køns- og Befrugtningsforhold i Planteriget. Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1871—72.
E. Rostrup: Vejledning i den danske Flora. Kbhvn. 1896.
— Engukrudt. Tidsskr. for Landøkonomi IV R. 13 B.
— Afbildning og Beskrivelse af de vigtigste Fodergræsser. Kbhvn. 1865.
— Danmarks Planteverden i Fortid og Nutid. „Frem“ 1898.
C. Raunkiær: Dansk Exkursions-Flora. Kbhvn. 1890.
— De danske Blomsterplanters Naturhistorie. I. B. Kbhvn. 1895—99.
I. W. Hornemann: Dansk økonomisk Plantelære I—II. Kbhvn. 1821—1837.
— Vildtvoksende tidligere indførte Planter. Nath. Tidsskr. udg. af H. Krøyer. II—III B.
Ch. Darwin: Om Arternes Oprindelse ved Kvalitetsvalg. Oversat af I. P. Jacobsen. Kbhvn. 1872.
— Insectivorous Plants. London 1875.
Hermann Müller: Die Befruchtung der Blümen durch Insecten. Leipzig 1873.
Anton Kerner: Die Schutzmittel der Blüthen gegen unberufene Gäste. Innsbruck 1879.
Otto Kuntze: Die Schutzmittel der Pflanzen gegen Thiere und Wetterungunst. Leipzig 1877.
Ernst Stahl: Pflanzen und Schnecken. Jena 1888.

Strasburger, Noll, Schenk und Schimper: Lehrbuch der Botanik für Hochschulen. Jena 1894.

H. Baillon: Historie des Plantes I—XIII. Paris 1868—1895.

— Notions élémentaires de Botanique. Paris 1881.

A. de Candolle: Géographie Botanique. Tome I—III. Paris & Genève 1855.

A. Kerner von Marilaun: Pflanzenleben. I. Leipzig 1887. II. Wien 1891.

F. I. van Uildriks en Vitus Bruinsma: Plantenschat. Groningen 1898.

Léon Marchand: Éléments de Botanique. Paris 1872—73.

P. Duchartre: Éléments de Botanique. Paris 1867.

I. Rambosson: Histoires et Légendes des Plantes. Paris 1868.

A. R. von Perger: Deutsche Pflanzensagen. 1864.

Anton Andersen: Fra Planternes Verden. Kbhvn. 1885.

H. Jensen Tusch: Nordiske Plantenavne. Kbhvn. 1867—71.

Elias Fries: Botaniska Utflygter. I (1853) —III B. 1852—1864.

Alfred Jørgensen: Om Blomsternes Bestøvning. Tidssskr. f. populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1875—1876.

I. Hoffmeyer: Nyere Undersøgelser angaaende Planternes Befrugtning. Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1870.

P. Nielsen: Vore Græsmarker. Tidsskr. for Landøkonomi 1878.

— Om Ukrudtsplanter. Botanisk Tidsskr. IV R. 14 B.

— Sydvestsjællands Vegetation. Botanisk Tidsskr. II R. 2 B.

H. Mortensen: Nordøstsjællands Flora. Botanisk Tidsskr. II R. 1 B.

Fr. Weis: Vore Ukrudtsplanter. Naturen og Mennesket 1894.

Aug. Mentz: Græsserne. Naturen og Mennesket. 6 B. Kbhvn. 1891.

— Forskellige Artikler i Salomonsens ill. Konversationsleksikon.

K. Hansen: Forskellige Artikler i Salomonsens ill. Konversationsleksikon.

Hj. Jensen: Zosteras Spiring. Botanisk Tidsskr. B. 17. 1890.

Chr. Grønlund: Danske Giftplanter. Kbhvn. 1887.

V. A. Poulsen: Om slyngende og klatrende Planter. Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1877.

— Frøspredningen hos Planterne. Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben. Aarg. 1876.

A. Brunchorst: Ufilosofiske Betragtninger over „Instinkt“ hos Dyr og Planter. Naturen. Bergen & Kbhvn. 1891.

Meddelelser om Grønland. 12 H. Kbhvn. 1888. *Eug. Warming:* Om Grønlands Vegetation.

Tidsskr. for populær Fremstilling af Naturvidenskaben: Aarg. 1865—72—74—76—79—83.

ENGE.

Det, der forst og fremmest giver vore sommergrønne Enge deres Præg, er de mange smukke og fintformede Græsarter, der Aar efter Aar skyder op af den bløde fugtige Jord med deres lange, smalle — linjeformede — Blade, deres ranke, leddede Stængler og deres fine skællignende eller hindeagtige Blomster, der er samlede i en Top eller i et Aks. Plantedækket og da navnlig Græsdækket er paa Engene saa tæt, at det bidrager til at give Landskabet dets Karakter, og da Planterne tillige sædvanlig er høje — fodhøje —, ses Jordbunden ikke. De fleste Græsarter er fleraarige Planter, det vil sige, deres Liv varer flere Vækstperioder — flere Somre —. Det samme gælder for en stor Del de mange smuktblomstrende Engplanter, hvis iøjnefaldende Blomster hidlokker og vejleder utallige Insekter, der bærer Støvet rundt mellem de forskellige Planter af samme Art og saaledes fuldbyrder Krydsbestøvningen, medens paa den anden Side Engenes store aabne Flader frembyder gode Bestovningsforhold for de ved Vindens Hjælp bestøvede Græsser. Paa Grund af de gunstige Fugtighedsforhold i Jordbunden, idet Engene er lavt Jordsmon, der navnlig forekommer ved Bredderne af Vandløb, omkring Indsøer og Fjorde ved Havet, er Enggræsserne ikke udstyrede med særlige Værn mod en for stærk Fordampning — de kan saaledes ikke rulle deres Blade ind som mange Planter, der vokser paa tørre og sandede Jorder — derimod er Bladene ofte, som hos mange andre Solplanter, foldede, og denne Foldning tjener vel til Dels som Værn mod den stærke Plaskregn, idet denne da virker mindre voldsomt paa Bladene,

som ellers, navnlig medens de endnu er unge og finhudede, kan beskadiges derved. Græssernes Aks, Top eller Dusk bestaar igen af Smaaaks, som hvert især er omgivne af to spidse Dækblade, Yderavnerne, og indeslutter et forskelligt Antal Blomster. Hver enkelt Blomst er desuden i Reglen omgiven af to Inderavner af forskellig Udseende og Størrelse. Den nederste og største bærer ofte i Spidsen eller paa Ryggen en stiv, børsteformet Stak, der i høj Grad bidrager til at give mange Græsarter deres ejendommelige Udseende. Blomsterne, der mangler baade Bæger- og Kronblade, er oftest tvekønnede, idet de indeholder saavel Støvdragere som Støvveje. De tre Støvdragere har lange, fine Støvtraade, der er fæstede til Midten af de letbevægelige, gyngende, gule eller violette Støvknapper. Naar disse ved Modningen springer op, udkastes de talrige farveløse Støvkorn i Luften. Støvkornene er ikke klæbrige, men de er meget lette og hører til det saakaldte »flyvende« Støv, der af Vinden føres hen til Arrene paa andre Græsplanters Støvveje, disse bestøves saaledes uden Hjælp af Insekterne, der jo ellers i saa mangfoldige Tilfælde bringer Støvet fra den ene Plante til den anden. For Græsserne, der ikke ved duftende, iøjnefaldende eller honningfyldte Blomster kan vejlede eller lokke Insekterne, er det flyvende Støv nødvendigt, for at Æggene kan bestøves, og ny Planter fremvokse. Blomsterne er derfor ogsaa anbragte saa frit som muligt, idet de vugger sig paa Spidserne af vippende Straa og haarfine Stilke, og Støvtraadene er meget korte indtil henimod Bestøvningstiden, da forlænger de sig ganske overordentlig hurtig og omdannes til haarfine Traade, der naar ud over Avnerne og paa hvis Spidser Støvknapperne, færdige til at springe op, hænger og gynger frem og tilbage. Frugtknuden bærer to Grifler med fjerformede Ar, hvis mange Fremspringninger let kan fastholde Støvet. Frugten er en Nød, men dens Frøgemme er hindeagtigt og vokset sammen med Frøets Skal; den kaldes sædvanlig en Skalfrugt eller et Korn. De trinde Stængler er hule undtagen ved Leddene, hvor Bladene er fæstede. Bladenes ne-

derste Del, der kaldes Skeden, omgiver Straaet. Bladskedens Rande er ikke sammenvoksede, men dækker hinanden; paa Grænsen mellem Skeden og Bladpladen findes en lille opadrettet Hinde, den saakaldte Skedehinde, som dog undertiden er omdannet til en Haarkrans.

Græsfamilien, til hvilken vore fire Kornsorter hører, er vel nok den af alle Plantefamilier, der er vigtigst og nyttigst for Menneskene. Dens mangfoldige Arter er udbredte over hele Jorden; i de varme Lande, hvor de bliver meget store, vokser de mere enkeltvis, i de tempererede Egne af Jorden opnaar de ikke den Udvikling i Størrelse, men vokser til Gengæld selskabeligt, udgør Hovedbestanddelen af vore Enge og danner vore Græsganges smukke Grønsvær. Mange Græsser er vintergrønne og fortsætter deres Vækst hele Vinteren igennem, saa snart Temperaturen er tilstrækkelig mild, idet de unge Blade vokser, nye Blade udvikles, og Skuddene er rede til at udfolde sig, saa snart Vaaren kommer.

Eng-Rapgræs (Poa pratensis).

Eng-Rævehale.

(*Alopecûrus pratênsis*).

Iøjnefaldende blandt vore Enggræsser er den 2—3 Fod (45—90 Cm.) høje Eng-Rævehale. Stænglerne eller Straaene

er oprette og glatte med blaaagtig-grønne Blade, der er flade, temmelig brede og ofte drejede saaledes, at den glinsende, med kun faa Spalteaabninger udstyrede Underside vender opad, medens Oversiden, der har de fleste Spalteaabninger vender nedad og saaledes beskyttes dels mod stærk Fordampning men navnlig mod for stærk Væde, idet den nedadvendte Overside med Spalteaabningerne slet ikke kommer i Berøring med Regnen, saa at Spalteaabningerne ikke tilstoppes af Vand, hvilket i høj Grad hindrer Transpirationen og derigennem paa forskellig Maade kan skade Planten. Dusken er sammentrængt, tætblomstret, valseformet, omtrent 3 Tm. (8 Cm.) lang, og har sædvanlig fem kortstilkede, enblomstrede Smaaaks paa hver Gren og spidse, langhaarede, oprette Yderavner. Støvknapperne er violette, under Blomstringen purpurfarvede og efter Blomstringen gule. Griflerne er laadne. Ved sine bløde og saftfulde Straa og Blade, der gerne ædes af Kvæg og Heste, ved sin tidlige Fremkomst, og derved at den ofte blomstrer flere Gange og især paa lidt fugtige Steder holder sig længe grøn, er Rævehalen en af vore bedste Græsarter. Som hos Græsplanterne i det hele taget er der i dens Stængler og Blade indlejret saa megen Kisel eller Kalk, at de derved er beskyttet mod at angribes af Sneglene, medens Husdyrene har saa stærke Tygge- og Fordøjelsesredskaber, at de formaar at give sig i Lag saa vel med denne som med de fleste andre Græsarter. Rævehalen blomstrer om Forsommeren i Maj og Juni. Foruden paa Enge findes den ogsaa ved Vejgrøfter og paa Græsmarker. Almindelig er den kun i Østsjælland og paa Bornholm, i det øvrige Danmark er den ret sjælden. Den kaldes ogsaa

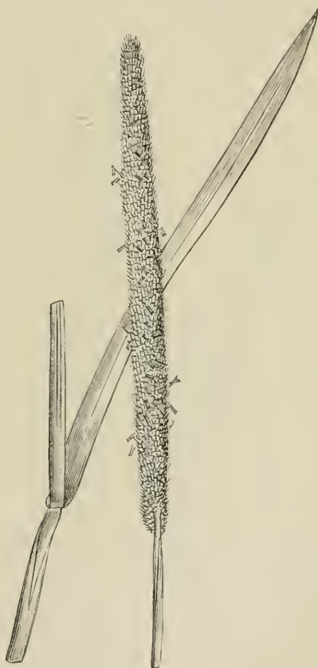
Eng-Rævehale (Alopecorus pratensis).

Kattegræs eller Holkegræs. I Forhold til andre Græsarter giver Eng-Rævehalen kun en ringe Mængde Frø, og da disse desuden ikke modnes samtidig og meget let falder af, er Indhøstningen forbunden med Vanskelighed.

Eng-Rottehale.

(Phlèum pratênse).

Langt almindeligere paa alle Landets Enge, paa Marker og aabne Steder i Skovene er Eng-Rottehale, der ligeledes er en højtvoksende Græsart med tueformet Vækst og oprette Straa. Ved sin valseformede Dusk ligner den Rævehale, men den har braadspidsede Yderavner og to Inderavner uden Stak. Dusken er foroven og forneden mere afrundet end hos Rævehale, og Smaaaksene er næsten stilkløse. Straaet, der er fra 1—3 Fod (30—90 Cm.) højt, bliver løgformet opsvulmet ved Grunden, naar Planten vokser paa tørre Steder. De flade og temmelig brede Blade er alle drejede med Undersiden opad. Den blomstrer hele Sommeren fra Juni til September og har mørkerøde, tætsiddende Støvknapper, der i Blomstringstiden farver hele Dusken mørkviolet. Denne Græsart, der er fleraarig, dyrkes også paa Græsmarker under Navn af Timothé, hvilket Navn den har faaet efter en amerikansk Landmand, som først dyrkede den og som efter Navnet, Timothéus Hansen, at dømme, maa antages at være af dansk Oprindelse.

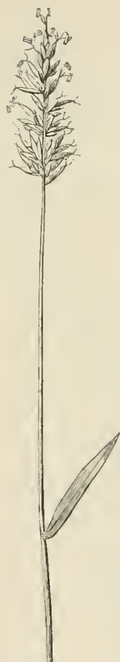

Eng-Rottehale (Phleum pratense).

Vellugtende Gulaks.

(Anthoxânthum adorâtum).

Et ejendommeligt og velkendt Enggræs er Vellugtende Gulaks. Den bliver kun halvt saa høj som Rævehale og Rottehale, noget over 1 Fod (15—45 Cm.). Fra hver Rod udgaar der flere glatte, tynde Straa, der bærer lysegrønne Blade og en aflang, tyndblomstret Dusk, hvis Blomster har violette Stovknapper og lange udhængende hvide Støvveje med laadne Ar. Den vellugtende Gulaks lader sig let adskille fra alle andre danske Græsarter ved, at den kun har to Stovdragere, medens vore andre Græsblomster har tre. I hvert Smaaaks findes en frugtbar, stakløs Blomst og to sidestillede Blomster, der mangler Støvveje og Stovdragere og altsaa er golde. Det er en fleraarig Plante, der blomstrer tidlig paa Sommeren i Maj og Juni. Den mister snart sin grønne Farve og bliver gulagtig. Den vellugtende Gulaks findes ikke alene paa Enge, hvor den er meget almindelig, men vokser ogsaa paa Græsmarker og paa solaabne Steder i Skove; paa gunstige Voksesteder kan den danne meget tætte Tuer. I tørt Vejr ruller den sine Blade ind og opnaar derved, at Overfladen, paa hvilken Spalteaabningerne findes, værnes mod Fordampning og hjælper til at holde paa Fugtigheden. I fugtigt Vejr folder Bladene sig ud igen. Naar den afplukkes og tørres, udbreder den en overordentlig behagelig og vedholdende Lugt, og det er væsentlig denne Græsart, der bidrager til Høets Vellugt. Den søges meget af Bierne. Saalænge Straaet er ungt og friskt, ædes det med Begærlighed af alt Kvæg, i moden Tilstand æder

Vellugtende Gulax (Anthoxanthum adoratum).

Kvæget det derimod nødig paa Grund af dets stærke Lugt. Da dette Græs er meget krydret, bidrager det til at give Smørret en behagelig Aroma ligesom Alpehøet. Efter Blomstringen bliver Akset gult, deraf kommer dets latinske Navn, som betyder den gule Blomst. Den kaldes ogsaa Donhammergræs.

Hestegræs.

(Holcus lanâtus).

Til de blødhaarede Græsser hører den smukke Hestegræs: Fløjlshaaret eller Uldhaaret Hestegræs, som den kaldes, fordi hele Planten baade paa Stængel og Blade er beklædt med fløjlsbløde Haar, der giver den en graaagtig Farve. Den gaar ogsaa almindelig blot under Navnet Fløjlsgræs. Den bliver 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj, har en smuk tætblomstret paa den ene Side hvidlig, paa den anden Side svagt rødlig Top, der under og efter Blomstringen er aaben. Den danner store, bløde, tætte Tuer og blomstrer ved Midsommertid i Juni og Juli. Smaaaksene har to Blomster, af hvilke den øverste, der er en Hanblomst og altsaa kun indeholder Støvdragere, er forsynet med en kort, fin Stak, som indesluttes i Akset, medens den nederste Blomst er tvekønnet og stakløs. Hestegræsset er meget almindeligt paa Enge, paa Marker, ved Randen af Grøfter og paa aabne Steder i Skove, og er et ret godt Fodergræs. Man har ogsaa anvendt den til Græsplæner i Haver, men den er tilbøjelig til i det andet Aar at danne Tuer, og

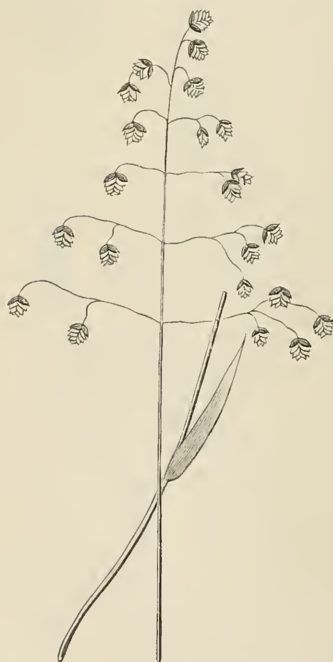
Fløjlshaaret Hestegræs (Holcus lanatus).

fryser let bort i streng Barfrost. Forøvrigt hører den til de vintergrønne Græsser, der fortsætter deres Vækst hele Vinteren igennem, saa snart Temperaturen er tilstrækkelig mild.

Hjertegræs.

(Briza mêdia).

Et ægte Enggræs er den fine og nydelige Hjertegræs, der ogsaa kaldes »Bævregræs« eller »Rystegræs«, fordi de hængende hjerteformede Smaaaks, der bæres af ganske haarfine Topgrene bævrer eller ryster ved den ringeste Bevægelse. Medens Stænglen er glat, er Bladene noget ru at føle paa. Smaaaksene er brogede, rødlige og grønlige — sjælden grønlighvide —

Hjertegræs (Briza media).

Denne letkendelige Græsart naar en Højde af henimod $1^{1}/_{2}$ Fod (20—45 Cm.). Dens Blomstringstid falder midt om Sommeren i Juni og Juli. Den forekommer almindelig paa Enge og Græssletter og plukkes meget til Opbevaring, da den ligesom mange andre Græsarter kan tørres og da holder sig længe; men den er, ligesom andre tørrede Græsser, smukkest, naar den plukkes, inden den er afblomstret. De hjerteformede Smaaaks har givet den Navnet »Kærlighedsgræs«. Ligesom de tidligere nævnte Enggræsser er den fleraarig og har lange vidtkrybende Rodstokke. Paa Sejrø kaldes den Hareskæg.

Eng-Rapgræs.

(Poa pratênsis).

Blandt de mange Arter af Rapgræs, der vokser paa Enge, Marker og Diger, i Grøfter og Skovsumpe er Eng-Rapgræs (Afb. S. 3) mærkeligt ved, at det i høj Grad forandrer sit Udseende efter Voksestedet. Straaene, der er ru foroven, bærer en udbredt, aaben Top med flerblomstrede, sammentrykte Smaaaks. Det har vidtkrybende underjordiske Rodstokke eller Rhizomer og korte Skedehinder. Naar det vokser mellem Buske, kan det faa smalle, sammenlagte over alenlange Rodblade, opnaa en Højde af 1—2 Fod (30—60 Cm.) og har en græsgrøn Farve, medens det paa tør, mager, fast Bund paa Strandfælleder og Overdrev har korte Udløbere, ofte kun bliver 4—6 Tom. (10—15 Cm.) faar korte, brede Blade, en meget sammentrængt Top med stærkt ophøjede Ribber paa Yderavner og Dækblade og en blaagraa Farve. En lignende Form ses hist og her paa solaabne, græsbevoksede Skovstier og Skovveje. Eng-Rapgræsset er en fleraarig, meget almindelig Græsart, der blomstrer i Maj, Juni og Juli. Den udgør en Hovedbestanddel af Græsningen paa Enge og naturlige Græsgange og hører til de bedste Fodergræsser, især for Kvæg. Den udvikler sig tidlig om Foraaret, danner et tæt Grønsvær og giver rigeligt og kraftigt Hø.

Eng-Svingel.

(Festûca pratênsis).

Meget almindelig paa Enge og ved Randen af Veje er ogsaa Eng-Svingel et omtrent alenhøjt (c. 60 Cm.) bladrigt Topgræs, hvis Topgrene dels er parvise dels endestillede med mangeblomstrede, lange, smalle Smaaaks. Stakken er kort eller mangler helt. Selve Toppen, der staar opret, er noget ensidig, idet en stor Del af Smaaaksene sidder paa den ene Side af Stænglen. Alle Bladene er flade, bredt linjeformede og har som Værn mod for stærk For-

dampning Spalteaabningerne anbragte i Furer paa Oversiden; de beskyttes desuden mod den stærke Fordampning derved, at i det mindste de ældre Blade ruller sig mere eller mindre sammen. Hele Planten er glat. Den blomstrer i Juni og Juli og er paa Grund af sin overordentlig store Næringsværdi en af de fortrinligste Græsarter baade til Græsning og Hoslet.

Eng-Svingel (Festuca pratensis).

Hirse-Star.

(*Carex panîcea*).

Til Halvgræssernes Familie hører den paa fugtige Enge almindelig forekommende Hirse-Star, der som alle Stargræs har trekantede Stængler, der ikke er hule, men fyldte med Marv, og græsagtige Blade. Blomsterne hos Hirse-Star er samlede i Hanaks, der kun indeholder Blomster med Støvdragere, og i Hunaks, hvis Blomster kun har Støvveje. Det enlige, øverststillede Hanaks er tenformet og tætblomstret, medens Hunaksene, af hvilke der findes et, to eller tre, bærer Blomster, der sidder temmelig fjernt fra hverandre. Hver Blomst er ved Grunden omgiven af et brunt Dækskæl med hvid hindeagtig Rand. Frugterne er trekantede, glinsende mørkebrune Nødder. Plantens Farve er blaagrøn, og Straaets Højde ½—1 Fod (15—30 Cm.). Den blomstrer i Maj og Juni, og er som alle Stararter en daarlig Foderurt paa Grund af sine skarpe Stængler og noget ru Blade. Da Hirse-Star mest ynder fugtig Jordbund, har den paa Bladenes Underside, der alene bærer Spalteaabningerne, et voksagtigt Overtræk, der be-

skytter Spalteaabningerne mod at tilstoppes af Vand. I Kær og Sumpe flettes Udloberne fra dens Rodstok ofte sammen med de talrige Rodder af andre dervoksende Planter og danner et tæt sammenhængende Dække — den saakaldte Hængesæk — over Jorden eller over Vandet.

Hirse-Star (Carex panicea).

Salep-Gøgeurt.

(Orchis Môrio).

Til Gogeurternes (Orchidâceae) mærkelige Familie, der i de tempererede Lande vokser paa tør og sandet Jordbund, i Moser eller paa Kalkgrund, medens de i det varme Jordbælte ofte slynger sig op ad Træerne eller fæster sig som tilsyneladende Snylteplanter ved Luftrødder i Barken og lader deres store, mærkeligt formede Blomster hænge ned fra Grenene, horer den fra vore Bakker og hoje Enge hist og her voksende Salep-Gogeurt eller Grønstribet Gogeurt. Paa Roden findes to kuglerunde Knolde, hvoraf den ene, der er tør og let, er fra det foregaaende Aar, medens den anden, der er saftig og tung, er bestemt til at ernære det følgende Aars Plante. Stænglen bliver henved en halv Snes Tommer (10—25 Cm.) hoj og bærer de omskedende, bueribbede, helrandede Blade og paa Spidsen de ejendommelige, ganske uregelmæssige Blomster samlede i en Klase eller et Aks. Det enkelte Blomsterdække bestaar af seks Blade i to Kredse; de tre i den ydre Kreds er omtrent ensdannede, ligesom de

to nederste i den indre, medens den tredje, som kaldes Læben, er større, trelappet og forsynet med en Spore, der tjener som

Salep-Gøgeurt (Orchis Morio).

Honninggemme. Før Blomsternes Udfoldelse er dette Blad det øverste, men under Udspringningen gør Frugtknuden en

Drejning, hvorved Læben bliver det nederste Blad, og derved kommer til at tjene som Landingsplads for de tilflyvende Insekter. Der findes kun én Støvdrager, der er sammenvokset med Griffelen til en Griffelstøtte. Støvknappernes to Halvdele er fjernede fra hinanden og indeholder hver en kølleformet, grønlig Støvmasse, der nedefter afsmalnes i en Stilk, saa de ligner to Støvdragere. Kronbladene er purpurrøde med grønne Striber og mørkerøde Pletter paa Læben. Honningen findes ikke i Sporens hule Rum, der er ganske tørt, men derimod i dens Væg og er dækket af en Hinde, som Insekterne maa gennembryde, før de kan opsuge Honningen. Salep-Gøgeurten blomstrer om Foraaret i Maj og Juni; af Knoldene faas Salep. Den forekommer hyppigere i det sydlige og vestlige Sjælland end i det nordlige, er ret almindelig paa Møen, men findes dog mest udbredt paa Bornholm.

Medens Salep-Gøgeurten søges af Humler og Bier, er kun Sommerfugle i Stand til at samle Honning af den langsporede Bakke-Gøgelilje eller Vellugtende Gøgelilje (Platanthêra solstitialis), hvis hvide, lidt grønlige — lysfarvede — Blomster kun falder lidet i Øjnene om Dagen, medens de let bemærkes om Aftenen af Tusmørkesværmerne, der tillige drages af Blomsternes Vellugt og anbringer deres Sugesnabel i den tommelange ($2^1/_2$ Cm.) traaddannede Spore. Bakke-Gøgeliljen bliver noget over 1 Fod (20—35 Cm.) høj, den har kun to grønne Blade paa Stænglen og findes hist og her paa Bakker og høje Enge, især paa Fyn og i Jylland, hvor den blomstrer i Juni og Juli. I Vendsyssel kaldes den »Aftenbakke«, andre Steder er den kendt under Navnet »Natviol«.

Syre-Skræppe.

(*Rumex Acetôsa*).

Af Skedeknæfamilien er Syre-Skræppe en almindelig Engplante. Den bliver 1—$1^1/_2$ Fod (30—45 Cm.) høj og har smaa rødlige Blomster, der danner en Top. Stænglen er urteagtig og ejendommelig ved, at den ovenfor Grunden

Syre-Skræppe (Rumex Acetosa).

af hvert Blad omsluttes af en hindeagtig Skede, det saakaldte Kræmmerhus. De fjerribbede, helrandede Blade er aflange og ender forneden i to spidse, nedad vendte Lapper, hvilket giver dem et spydformet Udseende. Blomsterne har kun et enkelt Blomsterdække, bestaaende af tre ydre smaa og tre indre større Blade, der er afrundede, med et lille nedbøjet Bruskkorn ved Grunden. De tre inderste Blade omslutter ved Modningen Frugten, der er en trekantet Nød. Blomsterne er tvebo, idet nogle Planter bærer Hunblomster, andre kun Hanblomster, disse sidste har seks Stovdragere, medens Hunblomsterne har tre penselformede Ar, der er godt skikkede til at opfange det ved Vindens Hjælp udbredte Støv. Syre-Skræppen blomstrer i Maj og Juni. Det er lettest at adskille den fra de talrige andre Arter af Skræppeslægten efter Afblomstringen under Frugtmodningen, da Blomsterdækket saa er fuldt udviklet. Den er ligesaa almindelig paa Marker og ved Vejgrøfter som paa Enge, og dyrkes under Navn af »Syre« for Bladenes Skyld, der har en syrlig Smag. Den kaldes ogsaa »Surkaal«, og paa Færoerne bruges den til »Kaalsuppe«. En anden Anvendelse gøres der af Syre-Skræppen i det nordlige Finland, hvor den tørres, pulveriseres og blandet med Mel bruges til Brød.

Tvebo-Baldrian.

(Valeriana diôeca).

Paa vaade, side Enge findes hyppig den fleraarige Tvebo-Baldrian, der paa sin fodhøje (30 Cm.) firkantede Stængel skyder sine blegrøde eller hvide Blomsterkvaste op mellem Enggræsset. De Stængelblade, der sidder nærmest Roden, er ægformet ovale oftest helrandede, medens de øvre Stængelblade er fjersnitdelte. Planten er tvebo, idet der findes Hanblomster paa nogle, Hunblomster paa andre Eksemplarer, men de er lette at kende fra hinanden, da Hanblomsterne er større og sidder i mere udspredte Kvaste end Hunblomsterne. Forøvrigt er Kvastene gaffeldelte. Kronen er uregelmæssig femdelt med et puklet Kronrør, og Bægeret. der er fjerformet, bliver efter Kronbladenes Affalden siddende i Spidsen af den modne Frugt og tjener som Flyveredskab til at sprede Frugterne ud over Engen. Den blomstrer tidlig paa Sommeren i Maj og Juni og forekommer hyppigt paa Øerne. Det danske Slægtnavn Baldrian er rimeligvis en forvansket Udtale af det latinske Navn Valeriana, der udledes af Valet, som betyder Kræfter, fordi denne Plante besidder stærke lægende Egenskaber eller Kræfter. Den ædes af Køer og Faar, men ikke af Heste. Bierne søger dens Blomster. Mærkelig nok har den en stærk Tiltrækningskraft for Katte, de opsøger den altid, men rigtignok kun for at kradse den op af Jorden og rive den i Stykker; maaske er det Rodens ubehagelige Lugt, der paavirker dem. Abbedissen Hildegard, som levede i det 12te Aarhundrede, kalder mærkværdigvis i sin »Fysika« en Plante af denne Slægt Dennemarka.

Tvebo Baldrian
(Valeriana dioeca).

Løvetand.

(Tarâxacum officinale).

Blomstrende hele Sommeren igennem fra April til Oktober er derimod den Almindelige Mælkebøtte ogsaa kaldet Fandens Kærnemælk eller Løvetand, der med sine gule skinnende Blomsterkurve lyser henover Enge og Marker og langs de græsklædte Vejkanter. Denne almindelige Plante hører til Kurvblomsternes store Familie, den artrigeste af alle Plantefamilier, af hvilken man kender over 11,000 Arter, hvilket vil sige, at 1/10 af alle Jordens Blomsterplanter hører til denne Familie, der er udbredt over hele Jorden, men især er fremherskende i de varmt tempererede Jordbælter. Her i Danmark findes henved 130 Arter af kurveblomstrede Planter. De fligede Blade hos Løvetanden er samlede ved Roden, Stænglerne er kvarterhøje (15—40 Cm.), trinde, hule og bladløse med en enlig, stor, gul Blomsterkurv. De ubetydelige Blomster er samlede i Kurve og bliver saaledes lettere bemærket af Insekterne. Men skulde det dog hænde, at de ustadige Gæster glemmer dem, er de ogsaa i Stand til at bestøve sig selv, idet Arrets Grene har Tilbøjelighed til at rulle sig ind som en Urfjeder, hvorved deres klæbrige Flader let kommer i Berøring med det Støv, der endnu sidder mellem Griflernes ydre Haarbeklædning. Blomsterne er smukkest udfoldede paa varme Dage efter Solopgang og i Solskinnet omsværmede af

Løvetand (Taraxacum officinale).

utallige Bier, Humler og Sommerfugle. I Regnvejr, paa fugtigkolde Dage, i Nattens Mørke, og især naar den stærke Dugdannelse finder Sted paa kolde Morgener, er de derimod lukkede, men til samme Tider har ogsaa de honningsøgende Insekter trukket sig tilbage til Nattens Hvile eller søgt Ly mod Vejret i deres Skjulesteder. Som det meget hyppig finder Sted med de gule Blomster, ligesom med de blaa, er Løvetandsblomsterne ikke saa afhængige af Lyset med Hensyn til deres Udfoldelse om Morgenen som mange røde og hvide Blomster. At Lyset dog spiller en betydelig Rolle for Løvetanden ses deraf, at dens Blomster udfolder sig langt tidligere om Morgenen, naar Planten vokser frit, end naar den staar i Skygge af et Træ, et Gærde eller en Sten. Vokser den frit for Morgensolen, aabner den i godt Vejr sine Blomster henimod Kl. 9 om Morgenen, i overskyet og daarligt Vejr derimod først henimod Middag.

Efter Afblomstringen vokser alle Kurvens haarformede Bægre ud til den hvide udspærrede Fnok, der danner et kugleformet Hoved. Paa hver af de smaa Frugter findes en lang Stilk, der bærer en Mængde fine hvidlige Haar. I fugtigt Vejr holder disse sig samlede, men i tørt Vejr spiles de ud, og naar Frugterne løsnes fra Kurvedækket, bærer Vinden dem med Lethed bort, fordi de, idet de spredes ud, danner en Flade, som Vinden let kan faa Tag i, og paa Grund af deres ringe Vægt holder de sig længe svævende i Luften. Naar de endelig Jorden, maaske i en betydelig Afstand fra Moderplanten, danner Flyveapparatet tillige en god Faldskærm. Skønt Mælkebøtten kun vokser som Ukrudt, faas dog af dens store tapformede Rod et vigtigt Stof, Løvetand, der ligesom Cikorie anvendes til at blande mellem Kaffebønner. Kvæget spiser den gerne, og den skal især være god for Faarene. I Frankrig anvendes Bladene som Salat. Navnet Mælkebøtte stammer fra den Mælkesaft, der findes i Stænglen. Der er faa Planter, der har saa mange forskellige Navne som Løvetanden, men faa forekommer vel ogsaa saa hyppigt i alle danske Provinser. I Nordfyn kaldes

den »Fandens Køer«, i Sydfyn »Kærnerose«, og paa Møen »Loppeurt«, hvilket Navn skyldes de talrige smaa sorte Biller, der sædvanlig findes i Blomsterkurvene; i Skanderborg hedder den »Mjelkote«, paa Salling »Troldkoner« og i Midtjylland »Troldljeger«. Nogle Steder kaldes den »Troldmandsurt«, hvilket ligesom de to sidstnævnte Navne minder om dens norske Navn »Troldkonesko«. De fleste af disse Navne synes at stamme fra den gamle Overtro, at onde Mennesker og Hekse ved Hjælp af denne Plante kunde malke andre Folks Køer og derved tilvende sig deres Smør. Dens ældgamle Navn, Løvetand, har muligvis sin Oprindelse fra de ejendommelige høvlformede Blades Flige, der er spidse som Rovdyrtænder; i Frankrig kaldes den ogsaa Dens leonis.

Høst-Borst.

(Leontodon autumnâlis).

Ligesaa almindelig paa Enge, Marker og Veje som Mælkebøtten er den noget mindre og spinklere Høst-Borst eller Høst-Løvetand ogsaa kaldet Pedersurt, der ligesom Mælkebøtten har rodstillede, fjerfligede Blade, men en mere eller mindre grenet Stængel, hvis Spidser er udvidede og beklædte med smaa Skæl. Naar Stovkornene, der er bestemte til at overføres af Insekter, er modne, hænger de saaledes sammen, at de, idet Støvsækkene springer op, ikke kan spredes i Luften hver for sig i Form af smaa Støvskyer. Der har nemlig dannet sig et klæbrigt Overtræk over hvert enkelt Korn, og Nytten deraf er ikke blot den, at Kornene bliver holdte sammen, men ogsaa, at de let hæfter sig fast ved andre Plantedele og ved Insekterne, der ubevidst fører dem af Sted. Der findes desuden et ejendommeligt Fejeapparat bestaaende af smaa Haar, der sidder paa Griflen, ved dettes Hjælp fejes Støvkornene ud af Støvknapperne og hæftes til Griflens Sider.

Høst-Borsten blomstrer til langt ud paa Efteraaret med gule enlige Kurve, der udvendig er rødlige. Den vokser

Høst-Borst (Leontodon autumnalis).

ogsaa almindelig paa Strand-Enge eller Sylt-Enge, saaledes kaldes den blode Bund, der giver efter, naar man træder paa den og som findes mange Steder rundt om ved vore Kyster, hvor Vandet er roligt, og Land har kunnet danne sig.

Eng-Forglemmigej.

(Myosôtis palûstris).

Den almindelige Eng-Forglemmigej eller Kærminde hører til de rubladedes Familie, der paa Bladene og Stænglen er beklædt med stive Haar. Den kan blive over 1 Fod (15—40 Cm.) høj og har en krybende Rodstok, hvorved den kendes fra andre Forglemmigejer. Dens smukke Blomster, der er større end de andre Forglemmigej Arters, er under Udviklingen først rødlige og bliver senere lys-himmelblaa, Kronerne har en flad Krave og fem gulagtige Skæl, en saakaldet Bikrone, der lukker for Røret og tjener til at hindre Regnvandet i at naa Støvet og Honningen. Blomsterne sidder i ensidige Kvaste, og Frugten er en Spaltefrugt med fire Smaanødder, mellem hvilke Griflen rager op. Forglemmigejen er en fleraarig Plante, der blomstrer i Juni, Juli og August og er almindelig i fugtige Enge og Grofter, ved Randen af Bække og Søer.

Eng-Forglemmigej (Myosotis palustris).

I ældre Tider kaldtes den med en Fortyskning af Navnet »Forgetmigej« eller »Forglem mig ikke«. Om Oprindelsen til Navnet »Forglemmigej« fortæller et gammelt Sagn: Da Vorherre havde skabt alle Blomsterne og givet dem Navne, var en lille Blomst, der voksede ved en Bæk, bleven glemt. Den gik da frem for Guds Trone og sagde: »Gode Fader! alle Blomsterne gav du et Navn, kun mig har du glemt, jeg

beder dig ogsaa i din Kærlighed at tænke paa mig!« Og Vorherre svarede: »Jeg skal ikke glemme dig, glem du saa heller ikke mig. Forglemmigej, det skal da være dit Navn«. Paa Landet kaldes den ofte »Katteøjne«, hvilket minder om dens islandske Navn »Kattarauga«, og »Museøre«, der formodentlig er hentet fra Bladenes Form og Stilling. I Sverrig hedder den »Jomfruøga« og i Norge »Jomfrusoløje«.

Eng-Troldurt.

(Pediculâris palûstris).

Tidligt paa Sommeren i Maj og Juni blomstrer den smukke Eng-Troldurt. Den bliver kun ½—1 Fod (10—40 Cm.) høj og kendes let paa sin oprette, sædvanlig mørkerøde Stængel, med de smaa dybt fjerdelte Blade, det to-læbede Bæger med kruset-tandede Læber og de smukke rosenrøde klasestillede Kroner, der har sammentrykket kruset Overlæbe og et langt Rør. Arrene og Støvknapperne findes højt oppe under Kronens hvælvede Overlæbe, der tjener dem til Beskyttelse mod Regn og Dug, og Kronen er saa aaben, at smaa tilflyvende Insekter vilde kunne indføre deres Sugemund langs den nedre Side af Kronrøret og hente Honningen fra Blomstens Dyb uden at strejfe Ar og Støvknapper. Men paa denne Maade bringer de ikke Støvet fra den ene Blomst til den anden, hvilket for Plantens Vedkommende gerne skulde være Udbyttet af deres Besøg og Vederlag for Honningen. For nu at hindre disse smaa Gæster i med saa stor Lethed at trænge ned i Kronrøret,

Eng-Troldurt (Pedicularis palustris).

findes der paa dettes nedre Væg talrige stive, spidse Smaahaar, som Insekterne meget nødig vil bringe deres Sugemund i Berøring med; naar de alligevel vil ned i Blomsten, maa de trænge ind højere oppe under Overlæben, hvorved de kommer til at berøre Støvknapperne. Flyver de derefter overpudret med Støv hen til en anden Blomst, vil de afstryge Støvkornene paa dennes Ar, og derved har Planten naaet sit Maal — Krydsbestøvning.

Eng-Troldurten afgiver et smukt Eksempel paa det Afhængighedsforhold, som finder Sted mellem Dyrenes og Planternes geografiske Udbredelse. Samtidig med at Insekterne tager af i nordlige Egne, aftager ogsaa de Plantearter, der kun kan bestøves ved deres Hjælp; og til den arktiske Zone gaar kun saadanne Blomster, der bestøves af Bier og Fluer eller ved Vindens Hjælp. Da nu Troldurtens Blomster er saaledes byggede, at de hverken kan bestøve sig selv eller bestøves af Vinden, men alene ved Bier og lignende Insekter, maa man slutte, at der findes saadanne saa højt mod Nord, som Troldurten vokser. Nu er Troldurt tilligemed andre Planter af samme Slægt funden saa højt mod Nord som paa Novaja Semlja og paa Vestkysten af Grønland paa 79° nordlig Bredde, men helt herop, til denne yderste Grænse for al Plantevækst, er ogsaa trængt en Jordhumle, der besørger Plantens Bestøvning. Derimod findes der paa disse Steder ingen Planter, hvis Blomster skal bestøves af Sommerfugle, som ganske mangler i saa nordlige Egne af Jorden. Paa Spitsbergen, der ligger 3—4° nærmere ved Polen, forsvinder ogsaa de Planter, der alene søges af Bier, der ikke findes saa højt mod Nord, derimod vokser der en Del, der besøges af Fluer og Myg og mange Vindbestøvere, fordi Kulden holder flere Insektordener borte, men ikke hindrer Vindens Indvirkning.

Eng-Troldurten hører til de maskeblomstredes Familie. Den findes almindelig paa fugtige Enge, i Tørvemoser og Kær. Af og til forekommer den med hvide Kroner, saaledes ved Søndersøen paa Sjælland.

Øjentrøst.

(Euphrâsia officinâlis).

En anden maskeblomstret Engplante er den lille nydelige Øjentrøst en meget foranderlig Plante, der bliver fra et Par Tommer til over 1 Kvarter (3—25 Cm.) høj. Den grenede Stængel er besat med fine Haar og bærer smaa ægformede Blade, der er savtakkede med 3—6 Takker paa hver Side. Blomsterne, der sidder i et Aks, har hvide eller lilla Kroner med mørkere Striber og en gul Plet paa Underlæben, der er trelappet. Denne lille Plante udmærker sig ved en stor Afveksling ikke alene i Kronernes Størrelse, men ogsaa i Støvdragernes og Griflernes Bygning, og denne Uregelmæssighed synes at staa i Forbindelse med Blomsternes Bestøvning, der enten foregaar ved Hjælp af Insekter eller paa anden Maade. Øjentrøsten er ogsaa mærkelig ved, at den hører til de saakaldte Halvsnyltere, der i Modsætning til de egentlige Snylteplanter, der udelukkende henter deres Næring fra de Værtplanter, til hvilke de er fæstede, tager en Del af deres Næring fra Luften og Vandet. Foruden denne uorganiske Næring, der altsaa ikke er tilstrækkelig for dem, maa de tillige for at kunne leve optage i sig en Del organiske Stoffer, der allerede er tilberedte af andre Planter. Paa Øjentrøstens Rødder findes der derfor en Mængde smaa Sugevorter, med hvilke Rødderne hæfter sig fast til andre Planters især Græssernes Rødder for at suge Næring

Øjentrøst (Euphrasia officinalis).

af dem. Den blomstrer fra Juni til September og er almindelig paa aabne Steder i Skovene, hvor den omsværmes af Bierne, der suger Honning af dens Blomster. Navnet hidrører fra, at den i det mindste tidligere anvendtes mod visse Øjensygdomme.

Hulkravet Kodriver.

(Prîmula officinâlis).

Af Kodriverfamilien vokser Hulkravet Kodriver almindelig paa høje Enge og Bakker og i Udkanten af Skove. De rodstillede Blade er ægformede, fintandede, rynkede og dunede. Det klokkeformede, ensfarvet bleggrønne Bæger er tilligemed Stænglen og Blomsterstilkene fløjlshaaret. I Spidsen af den kvarterhøje Stængel sidder Blomsterne i en Skærm. Kronerne har en hul Krave og er citrongule med fem orangerøde Pletter i det indsnørede Svælg. Den hulkravede Kodriver er en Foraarsplante, der blomstrer i Maj og Juni. Af Linné blev den kaldet Primula veris »Vaarens Førstefødte«.

Kodriverne har to forskellige Slags Blomster, nogle hvor Støvknapperne er fæstede omtrent midt i Kronrøret, medens Arret befinder sig i sammes Munding, og andre, som har en saa kort Griffel, at Arret her sidder midt i Røret, medens Støvknapperne er anbragte oppe i dets Munding. Disse to Blomsterformer forekommer aldrig paa samme Plante. Planter, der ligesom Kodriveren har forskelligt byggede Blomster, kaldes »dimorfe« eller »med to Slags Blomster«. Dette ejendommelige Forhold staar i Forbindelse med Støvets Overførelse paa Arret. Naar Kodriveren visner, bøjer den Blomsten nedad, og kort efter falder den gule Krone af. Det er just ved denne Tid, at Støvknapperne brister, og i de Blomster, der har korte Støvdragere, vil derved en Del af Støvet falde paa Arret. Men i Blomster med kort Griffel og lange Støvdragere har Arret ingen Udsigt til at blive bestøvet. Denne Vanskelighed ved Bestøvningen er i Virkeligheden til stor Gavn for Planten. Man har nemlig lagt Mærke til, at Frøene

bliver langt bedre og kraftigere, naar Støvet fra én Blomst føres hen paa en anden Blomsts Ar, og det Middel, som Naturen anvender for at opnaa dette, er hovedsagelig Insek-

Hulkravet Kodriver (Primula officinalis).

terne, der hidlokkede af den rigelige Honning, der findes i Bunden af Kronrøret, flyver fra Blomst til Blomst og medfører Støvet paa deres Ben og Krop. Højst mærkeligt er det nu indrettet saaledes, at hos et Insekt, der har besøgt

en Kodriver med korte Stovdragere og derefter flyver hen paa en anden med kort Griffel, vil netop den Del af dets Legeme, hvorpaa Stovet sidder, komme i Berøring med denne sidste Blomsts Ar, ligesom det samme vil være Tilfældet, naar Insektet fra en Blomst med lange Støvdragere flyver hen til en anden med lang Griffel, hvor Arret sidder højt oppe i Kronens Munding. De ubudne Gæster, som Myrer og Bladlus, der kun gør Planten Skade ved at berøve den dens Honning, uden at de er i Stand til at hjælpe den med at føre Støvet, der muligvis hænger ved deres Legeme videre, da det vilde gnides af under deres Vandringer op og ned ad Planterne, indfanges og holdes tilbage af de nederste Blade, der afsondrer et klæbrigt Stof. De ikke stærkt duftende, men ret vellugtende Blomster bliver grønne ved Tørring og kan anvendes til The. De indeholder megen Honning.

Den hulkravede Kodriver kaldes ogsaa »Kællingetand«, »Nøgleblomst«, »Maries Himmerigsnøgler« eller »Vor Frues Sengehalm«. Den ædes ikke af Kvæget, skønt dens Lugt, som tidligere nævnt, ikke er gennemtrængende — deraf maaske Navnet Kodriver.

Kornet Stenbræk.

(Saxifraga granulâta).

Almindelig paa høje Enge, paa Diger og Marker er en meget smuk lille Plante, der kaldes Kornet Stenbræk, fordi den ved Grunden af Stænglen har en Mængde smaa, rødlige, dunhaarede Knolde eller kugleformede Korn — de saakaldte Yngleknopper. Det er en urteagtig, fodhøj (15—30 Cm.) kirtelhaaret Plante, hvis nyreformede Grundblade er rundstakket-haandlappede. Stænglen bærer kun faa Blade. De hvide temmelig store Blomster sidder i en Kvast. Det er en fleraarig ret almindelig Plante, der blomstrer i Juni paa høje Enge — den findes saaledes bl. a.

i Mængde ved Fortunen i Nærheden af Jægersborg — paa sandede Marker mellem Græs, paa Diger og Bakker og mellem Krat. Den er meget afholdt af Geder, og dens Honning tillokker Bierne.

Kornet Stenbræk (Saxifraga granulata).

Bidende Ranunkel.

(Ranûnculus acer).

Meget almindelig paa Enge, ved Randen af Marker og ved Vejgrøfter er Bidende Ranunkel. Den kan blive over 2 Fod (20—70 Cm.) høj og har glinsende gule Blomster med næsten kredsrunde Kronblade, der hvert ved Grunden har en Honninggrube, dækket af et Skæl. De fembladede Blomster, der sidder paa trinde Stilke, har mange fri Støvdragere og mange Støvveje. Bladene er stilkede, haanddelte og fligede; Bladskederne og undertiden den nederste Del af Stænglen bærer udstaaende Haar, iøvrigt er Planten overalt besat med tiltrykte, silkebløde Haar. Frugten, der bestaar af talrige Nødder samlede i et rundt Hoved, er glat, medens Nødderne hos flere andre Ranunkler er besatte med Pigge. Den blomstrer i Maj, Juni og Juli, og da den har fladt udbredte aabne Blomster, i hvilke Honningen kun ligger lidet gemt, søges den fortrinsvis af Insekter med kort Sugesnabel, som Biller, Fluer og Bier. Blomsterne er smukkest udfoldede paa varme Dage efter Solopgang og omsværmede af utallige Insekter. Paa kolde Morgener, naar der falder stærk Dug, paa kølige fugtige Dage, i Regnvejr og om Natten, er de derimod lukkede; men

paa de Tider har ogsaa de honningsøgende Insekter trukket sig tilbage for at finde Ly mod Vejret i deres Skjulesteder

Bidende Ranunkel (Ranunculus acer).

eller søge Hvile for Natten. Da Blomsterne vender opad, er Støvet udsat for at ødelægges af Regn, men den bidende

Ranunkel har en egen Maade at beskytte sit Støv paa, idet dens Blosterstilke er modtagelige for den Art mekaniske Paavirkning, der fremkaldes ved Stød udefra. Naar den oprette Blomsterstilk rystes stærkt af gentagne Vindstød eller store nedfaldende Regndraaber, krummer den sig, saa at Blomsterne bliver hængende og derved næsten øjeblikkelig kommer til at danne et beskyttende Tag eller Skærm, saa snart der indtræder daarligt Vejr. Denne Krumning vedvarer, efter at Regnen er ophørt, derfor ser man ogsaa, naar man efter en Regn gaar hen over en Eng, hvorledes Ranunklernes Blomster er bøjede nedad. Dette er værdt at lægge Mærke til, da man ellers let kunde antage, at Krumningen alene skyldtes det Tryk, som de med tunge Regndraaber belæssede Blomster udøver paa deres Stilke. Men det, at Krumningen vedvarer, ogsaa nogen Tid efter at Regndraaberne er blæste af Planten eller fordampede, synes at vise, at det virkelig er den ved Rystelsen fremkaldte Krumning, der har bøjet Blomsterne.

Ligesom de andre gulblomstrede Arter af Ranunkelslægten kaldes denne Ranunkel »Smørblomst«, Navnet »bidende Ranunkel« stammer fra de skarpe Safter. den indeholder. I Sverrig kaldes den »Soløga« eller »Guldskålar«.

Kabbeleje.

(Caltha palûstris).

Til Ranunkelfamilien hører ogsaa den smukke Foraarsplante Kabbeleje, en glat, opstigende omtrent fodhoj (15—30 Cm.) Plante, med kraftige, tykke Stængler, hvis underste Stykke ofte er nedliggende. Stænglen kan da slaa Rødder ved Bladfæsterne, og dersom det forbindende Stykke mellem Moderplanten og det rodslaaende Bladfæste raadner bort, dannes der en ny Plante. og paa denne Maade udbreder Kabbelejen sig hyppigt. Bladene er rundagtige, hjerteeller nyreformede og rundtakkede i Randen. Den har store,

smukt gule Blomster med et enkelt fembladet Blomsterdække, undertiden forekommer der dog flere, indtil ni Blade i Blomsterdækket. Blomsterne har talrige Stovdragere, og Frugten bestaar af flere Bælgkapsler. Som de fleste andre Ranunkler besidder den giftige Egenskaber, hvorfor Kvæget nødigt æder den. Dersom den findes i Hoet, og Koerne paa denne Maade fodres med den, nedsættes Mælkeproduktionen. Forøvrigt kan den blive besværlig nok, da den jo tager stor Plads op og med sine temmelig store Blade kvæler mange spæde Græsplanter om Foraaret. Da den indeholder en Del Honning, omsværmes den meget af Bierne.

Kabbeleje (Caltha palustris).

Kabbelejen blomstrer i April og Maj og er overordentlig almindelig i vaade Enge med kraftig Jordbund, Skovmoser og Grøfter. Den kaldes ogsaa »Koblomme«.

Engblomme.

(Trôlliûs europǽus).

Lidt senere blomstrer den smukke Engblomme. Det er en anselig Ranunkelplante, 1—2 Fod (30—50 Cm.) høj med en opret, oftest udelt, enblomstret Stængel med haanddelte fligede Blade og store, næsten kugleformede, lysegule Blomster, hvis ydre Blomsterdække — Bægeret — dannes af mange store indbøjede Blade, det indre — Kronen — af nogle ganske smaa, der er tungeformede og

safrangule. Frugten bestaar af en Kreds af Bælgkapsler. Den er ligesom de fleste andre Ranunkler fleraarig, blomstrer paa Forsommeren i Maj og Juni og forekommer temmelig almindelig paa Enge og fugtige Steder i Kratskove i de fleste Egne af Landet, dog mangler den paa Bornholm og paa Lolland og Falster.

Engblomme (Trollius europæus).

Engblommen er en af vore smukkeste Markblomster. Dens latinske Slægtnavn er dannet af et gammelt tysk Ord Troll, der betyder Kugle. I ældgamle Dage kaldtes den »Frejas Guldrose«.

Engkarse.

(Cardâmine pratênsis).

Engkarse, der hører til Korsblomsternes Familie, er en mere end fodhoj (20—45 Cm.) Plante med en opret, trind, hul, oftest ugrenet Stængel med finnede Blade, af hvilke de nedre Smaablade er ovale, de øvre lancetformede. Blomsterne er lilla med gule Støvknapper. Bægerbladene er smaa, medens de fire Kronblade er tre Gange saa lange som Bægerbladene og har udstaaende Plader. De grundstillede Blade, der raadner bort, bærer Knopper, ved hvilke denne Art ofte formerer sig. Der findes hyppig Variationer med mindre Blomster og tandede Smaablade saaledes ved Bredden af Søllerod Sø. Frugten er en flad Skulpe med elastisk tilbagerullede Klapper, hvorfor Planten ogsaa kaldes Springklap. Ved disse Klapper slynges Froene bort ofte i en ikke ubetydelig Afstand fra Moderplanten, hvilket er af stor Betydning for de unge Planter, da Næringsstofferne i Moderplantens umiddelbare Nærhed ofte er utilstrækkelige til at de nyopvoksende Planter kan trives, naar Trængselen mellem dem

er altfor stor. Ogsaa af Hensyn til Bestovningen er det heldigt, at Frøene spredes, saa de unge Engkarseplanter ikke kommer til at vokse for tæt sammen, men blandes mellem andre Engkarser, da det ikke er godt, at nærbeslægtede Individer bestover hinanden. Engkarsen blomstrer i Maj og Juni og er meget almindelig paa Enge og andre fugtige Steder. Larverne af den lille grønne Skumcikade opholder sig ofte paa Engkarsen og afsætter sit under Navn af »Gøgespyt« eller »Troldspyt« bekendte Skum. Den kaldes ogsaa Gøgeblomster. Paa Fyn kaldes den Storkerose og i Sverrig Braxenblomster, fordi den blomstrer paa den Tid Brasenen leger.

Engkarse (Cardamine pratensis).

Fremliggende Firling.

(Sagîna procûmbens).

Ogsaa Nellikefamilien har sine Repræsentanter paa Engene. Hertil hører Fremliggende Firling en lille, fin, tueformet Plante, der kun bliver et Par Tommer (3—6 Cm.) høj. De fire smaa Kronblade er hvide, men mangler ofte ganske. Hovedstænglen er kort med rosetstillede, overvintrende Blade og med nedliggende, rodslaaende Grene. De traaddannede Stængler bærer linjeformede, braadspidsede Blade. Blomsterstilkene er straks efter Afblomstringen nikkende, men efter Frøenes Spredning atter oprette. Bægerbladene staar ud fra den modne Kapsel. Den blomstrer hele Sommeren fra Maj til August og er meget almindelig paa Enge, Marker og Overdrev saa vel paa Sand- som paa Lergrund. Hvor liden

Fremliggende Firling
(Sagina procumbens).

denne Plante end er, bidrager den dog til at fæste Sandet; den ædes ogsaa af Faarene.

Eng-Trævlekrone.

(Lychnis Flos cûculi).

Eng-Trævlekrone er en smuk anselig Engplante. Den bliver 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj og kendes let paa sine rosenrøde, dybtfligede Kroner. Den oprette Stængel er furet og ru, besat med spredte, nedadrettede Haar og smalle, lancetformede Blade. Blomsterne sidder i en Kvast. De har rødligt klokkeformet Bæger med korte spidse Tænder og smukke Kronblade, der er dybt delte i fire smalle uligestore Flige og forsynede med Bikrone; Støvknapperne er blygraa. Da Bægeret og Kronbladenes Negle danner et temmelig vidt Rør, hvis Længde er 9—10 Millimeter eller henimod ½ Tomme, besøges Eng-Trævlekronen ikke alene af Bier og Fluer med lang Sugesnabel, men ogsaa af de endnu mere langsnablede Sommerfugle. Den blomstrer ved Midsommertid i Juni og Juli og er fleraarig. Frugten er en femtandet Kapsel. Paa Enge er den en almindelig forekommende Plante; den kaldes ogsaa Eng-Pragtstjerne eller vild Fjernellike.

Eng-Trævlekrone (Lychnis Flos cuculi)

Eng-Nellikerod.

(Geum rivâle).

Eng-Nellikerod, der hører til Rosenfamilien, er ogsaa meget almindelig paa Enge og i fugtige Kratskove. Det er en næsten 1½ Fod (15—45 Cm.) høj Plante, der let kan kendes paa de klokkeformede, kødfarvede Blomster, der hænger og nikker i Spidsen af Stænglen og Grenene. Det rødbrune Bæger er femtalligt og har et fembladet Yderbæger. Hos Nellikerodens hængende Blomster er det let at iagttage, hvorledes Bestøvningen udføres af Insekterne. Disse holder sig nemlig under Besøget i Blomsten fast til Støvvejene, og medens de nu med Hovedet søger rundt mellem Stovknapperne, faar de ikke alene Hovedet overpudret, men ryster ogsaa en Del Støv ned, som hæfter sig paa deres Bug, og som de da let kan overføre paa Arrene i samme eller i andre Blomster. Efter Afblomstringen slutter Bægeret omkring Nodderne. Hver Nød bærer i Spidsen en krogformet, saakaldet Frøhale, der er dannet af den blivende Griffel. Stængelbladene er lyreformet delte. Eng-Nellikeroden blomstrer i Maj og Juni. Den kaldes hist og her Engklokker eller »Vor Herres Brød«. Ved København gaar den under Navnet Præsteklokker. Paa Landet bruges den undertiden til Farvestof.

Eng-Nellikerod (Geum rivale).

Almindelig Mjødurt.

(Spiræa Ulmâria).

Til Rosenfamilien hører ogsaa Almindelig Mjødurt, en urteagtig Plante med fjersnitdelte Blade, hvis Afsnit er

ægformede, groft takkede og paa Undersiden hvidfiltede, dog undertiden grønne. Endebladet er trelappet. De hvide Blomster, — der i Knoptilstanden er rødlige, — har fembladet Bæger og Krone og sidder i en rigt og tætblomstret Top, der ligner flere Halvskærme, som er stillede over hverandre. De smaa kransstillede Bælgkapsler er snoede. Det er en fleraarig meget anselig Plante, der bliver 2—3 Fod (50—100 Cm.) høj. Den blomstrer i Juni og Juli og er almindelig paa høje Enge, paa Bakker og paa fugtige Steder mellem Buske. Dens Navn stammer fra dens stærke, ejendommelig søde Lugt, der hidrører fra Fordampningen af ætheriske Oljer, som navnlig findes i Kirtler paa Kronbladene. Bierne, der lokkes af Duften, søger den meget, og i flere Egne af Tyskland gnider man Bikuberne med den for at fange de sværmende Bier; i Sverrig bruger man ved Bøndergilderne at strø den paa Gulvet, hvor der danses,

Almindelig Mjødurt (Spiræa Ulmaria).

fordi den, naar den trædes i Stykker, giver en behagelig Lugt. Den kaldes ogsaa Gedeskæg, da Gederne gerne æder den, eller Engdronning, fordi den er saa anselig. I enkelte Egne, som paa Bornholm, omkring Roskilde og Skelskør paa Sjælland og i Aalborg-Egnen, forekommer den almindelig, i andre Egne er den derimod sjælden, saaledes i den sydlige Del af Halvøen, eller den mangler endog helt, som ved Helsingør.

Gul Fladbælg.

(Lâthyrus pratênsis).

Gul Fladbælg hører til de Ærteblomstredes Familie. Den har en kantet Stængel, der snart er liggende, snart opret, 2—3 Fod (25—100 Cm.) høj og klatrende. Bladene har et Par lancetformede Smaablade og en Slyngtraad, og store pilformede Akselblade. De gule vellugtende Blomster sidder i en mangeblomstret Klase paa en lang Stilk. Blomsten er ret mærkelig indrettet, idet den forreste Del af Kølen er sækformet opsvulmet og ved Indsnøring skilt fra den bageste Del; i det forreste Rum opbevares Støvet, efter at Støvdragerne har trukket sig tilbage i Blomsten; Griflen, der ligger ned mod Bunden af Kølen og følger denne helt ud i dens forreste opad rettede Spids, er paa dette forreste Stykke bred og tæt bedækket med stride Børster; yderst sidder det lille Ar. Alle Blomstens Dele er meget tæt sammenføjede, og det er derfor kun kraftigere Insekter, der kan naa ned til den dybt liggende Honning. Naar de udfører dette Arbejde, presses Kronbladene nedad, og

Gul Fladbælg (Lathyrus pratensis).

Griflens Børster fejer da Støvet ud af en lille Aabning, der dannes af et bladagtigt Vedhæng paa Spidsen af Kølen, og Støvet opfanges enten af Insekternes Haarbeklædning eller ligger frit uden paa Blomsten. Først senere bliver Arret klæbrigt, saa der altsaa er Mulighed for, at det ved et senere Besøg kan modtage det Støv, der har sat sig fast paa Insekterne.

Den gule Fladbælg er en almindelig Plante paa Enge, ved Gærder og i fugtige Krat. Den blomstrer i Juni og Juli og er fleraarig. Under Navnet »Gule Vikker« er den vel kendt, og den giver et fortræffeligt Kvægfoder.

GRÆSMARKER.

Ligesom de saftige Enge breder ogsaa de mindre fugtige Græsmarker deres grønne Tæppe over vide Strækninger, men deres Plantevækst er lavere og mere aaben end Engenes. Forskellen stammer mest fra Jordens Fugtighed, idet Græsmarkerne er højere beliggende end Engene, hvoraf følger at de ikke udsættes for større Fugtighed end den, som den almindelige Nedbør bringer dem. De afmejes ikke som Engene, men afgræsses kun. Græsmarkerne her i Landet, som i de fleste nordevropæiske Slettelande, har rimeligvis oprindelig været bevoksede med Skov. Fra ældgamle Tider har Græsset, der dækker en saa uhyre stor Del af Jordens Overflade, spillet en Rolle i Menneskenes Forestillinger, i Overtro og Sagn. Græsset kaldes »Jordens Haar«, og efter et gammelt Sagn tog Vorherre, da Adam blev skabt: Sten til Knogler, Skyer til Hjerne, Dug til Sved og Græs til Haar. — I Middelalderen plejede forelskede Ynglinge at kaste et Græsstraa efter den Kvinde, deres Hu stod til, og tog hun det op, var det Tegn paa, at hun gengældte deres Følelser. Derfor synger ogsaa Walter von der Vogelweide: »Mich hat ein Halm gemachet frô; Er giht, ich süll genade finden —« da han havde modtaget et Straa fra sin Tilbedte, og hun derved havde vist ham, at han havde fundet Naade for hendes Øjne.

Paa Engene og Græsmarkerne findes undertiden runde bare Pletter, der er omgivne af en Ring af Græs, som er

kraftigere og af en mørkere Farve, end det øvrige Græs. Det er de i Sagnene omtalte Hekseringe, thi paa saadanne Steder danser Alferne ved Midnat og i Maaneskin deres lette Danse. Tidligere mente man, at disse nogne Pletter stammede fra Hvirvelvinde, men det sandsynligste er vist, at der paa et saadant Sted har staaet en Gruppe Svampe, der har kastet deres Sporer i en Kreds, og ved Svampenes Hensmuldren er Jordbunden bleven uimodtagelig for Græsvæksten. Man siger, at Faarene ikke æder Græsset i disse Alferinge, og Shakespeare, der kendte Naturen saa forunderlig nøje, omtaler dette i Stormen, — Akt V S. 1 — hvor Prospero taler til Alferne: »Smaapuslinger, I som ved Maaneskin i Græsset træde ned de grønne Kredse, som Faaret ikke nipper af —«

Almindelig Rajgræs.

(Lôlium perênne).

Paa Græsmarker og paa høje Enge, langs Vejene og ved Vejgrøfterne findes overalt Almindelig Rajgræs, en slank Græsart, der som oftest bliver henved 1 Fod (30 Cm.) høj, men ogsaa hyppig opnaar en Højde af 1½ Fod (50 Cm.). Den har mørkegrønne, glatte Straa, der forneden er knæbøjede og kan kendes paa, at de unge Blade er kølformet sammenlagte, medens de hos nærstaaende Arter er sammenrullede. Smaaaksene, der kun har en Yderavne, er flade, sammentrykte og flerblomstrede, de sidder i to Rader og vender Kanten mod Plantens Akse. Rajgræsset er fleraarigt og blomstrer i Juni, Juli og August.

Den dyrkes under Navn af engelsk Rajgræs og er vistnok den første Græsart, som er bleven dyrket her i Landet. Den indførtes i sin Tid fra England, og Navnet betyder efter sin engelske Oprindelse »Ruggræs«. Den er en nøjsom og ret varig Græsart, som godt taaler jævnlig at afgræsses, giver tidlig Foraarsgræsning, godt Hø og god Efteraarsgræsning, men den fordrer en temmelig lang Hvileperiode efter Blomstringen og taaler ikke godt Tørke. Naar

den slaaes før Blomstringen, bliver Høet udmærket godt, men er Foraaret meget koldt, lider den en Del, da den ikke godt taaler Kulden, den saas derfor undertiden sammen med andre Græsser, der kan beskytte den under Opvæksten.

Almindelig Kvik.

(Agropyrum repens).

Ligesaa hyppig paa Marker, ved Veje, langs Gærder og i Haver er Almindelig Kvik ogsaa kaldet Kvik-Hvede, men paa Grund af sine lange, krybende Rodstokke er den et højst besværligt Ukrudt. Dens oprette Straa bliver fra 2—4 Fod (60—120 Cm.) høje og bærer et smalt Aks med tætsiddende Smaaaks. Bladene er flade, tilspidsede, temmelig stive og paa Oversiden ru, fordi der findes en enkelt Række Børster paa hver Ribbe. Den varierer meget i Størrelse, Farve og Behaaring efter Voksestedet, man træffer saaledes hyppig en lavere Form med smalle Blade, der er blaagrønne og indrullede i Randen. Om Efteraaret bliver Kvikgræsset de fleste Steder stærkt angrebet af Græs-

Alm. Rajgræs (Lolium perenne).

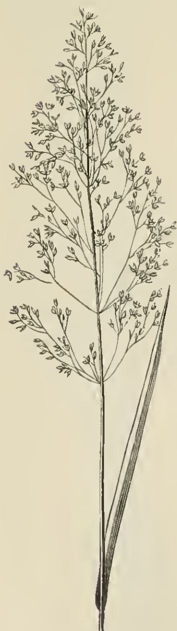
Alm. Kvik (Agropyrum repens).

rust, der frembringer sorte Striber paa dens Straa og Skeder. Den kendes ogsaa under Navnet »Kvikker« eller »Sener«, i Vensyssel kaldes den »Blaagræs«. Den blomstrer i Juli og August.

Almindelig Hvene.

(Agrôstis vulgâris).

Almindelig Hvene bliver omtrent 1 Fod (30 Cm.) høj og har en Top af udspærrede, haarfine Grene, der er brunrøde før og violette efter Blomstringen, men forøvrigt varierer dette Græs meget baade i Størrelse og Farve. Fra Roden udskyder der mange Straa, saa at Planten bliver tueformet. Bladene er smalle, spidse, ru, med en lang, temmelig jævn Skede og meget kort Skedehinde. Den er fleraarig og blomstrer i Juni, Juli og August. Hvenen er meget almindelig overalt, paa Græsmarker og høje Enge, ved Veje og i Skove. Den er den almindeligste Plante paa tørre, sandede Marker i Jylland. Som Foderurt er den god, og den giver fint Hø.

Alm. Hvene
(Agrostis vulgaris).

Blød Hejre.

(Bromus mollis).

En ligesaa almindelig Græsart paa Marker, paa høje Enge og ved Veje er Blød Hejre. Den har et opret, kraftigt Straa, der er trindt og laaddenknæet og bliver $^1/_2$—$1^1/_2$ Fod (15—45) Cm.) højt. Bladene er linjeformede, glatte, dunhaarede og graaagtige. Ogsaa Topgrenene og Bladskederne er dunhaarede. Smaaaksene er meget bløde, lidt sammentrykte og tæt taglagte, idet Blom-

Kruset Skræppe (Rumex crispus).

sterne mod Frugtmodningen dækker hverandre med deres hele Længde, og først efter Blomstringen bliver Toppen aaben. Den er èn- eller toaarig og blomstrer i Juni og Juli. I de Tuer, der overvintrer, visner de udvoksede Blade om Efteraaret, men de bliver siddende Vinteren over som et beskyttende Dække for de unge, uudviklede Blade.

Denne Græsart er i høj Grad i Stand til at forme sig efter de ydre Forhold. Medens den paa løs, næringsrig og ikke for tør Bund danner store Tuer med mange Skud og høje, rigtblomstrende Straa, saa optræder den paa meget haard eller paa mager og tør Bund med ganske lave, ugrenede Skud med faa, smaa Blade og faa eller kun et eneste Smaaaks; saaledes forekommer den almindelig paa Vestjyllands høje, tørre og magre Sandmarker. Denne Evne til at danne sig efter Forholdene har ogsaa bevirket dens store geografiske Udbredelse. Den kaldes ogsaa laadden Hejre og ved Silkeborg »Klanner«.

Blød Hejre (Bromus mollis).

Kruset Skræppe.

(Rumex crispus).

Meget almindelig paa Marker, ved Gærder, langs Veje og mellem Kornet er en næsten 2 Fod (45—60 Cm.) høj Plante med lancetformede Blade ved hvis Grund der findes en hindeagtig Skede, det saakaldte Kræmmerhus, som omslutter Stænglen. Det er Kruset Skræppe eller Rødbynke, der hører til Syrefamilien. Den har en opret Stængel, der oventil er grenet, kantet, furet og ofte rødagtig. Bladene er glatte, i Randen stærkt bølget-krusede, de øverste smalle, kortstilkede,

de nederste langstilkede, Bladstilkene er flade paa den øverste og afrundede paa den underste Side. Rodbladene visner tidligt hen. De smaa Blomster er stillede i tætte Kranse. Blomsterdækket, der bestaar af tre ydre smaa og tre indre store bredt-hjerteformede Blade — hvilke sidste kan betragtes som Kronbladene — er grønligt med et rodt bruskagtigt Korn midt paa hvert Blad. Der findes seks Støvdragere og tre penselformede Ar, der er godt egnede til at opfange det ved Vindens Hjælp udbredte Støv. Først under Frugtmodningen er Blomsterdækket fuldt udviklet. I Juni begynder den krusede Skræppes Blomstring, og fra Slutningen af Juni til midt i September foregaar Frugtmodningen. Den sætter talrige Frø, der let spirer og skal kunne bevare deres Spireevne, selv om de ligger i Jorden i flere Aar. Rødbynken er et meget skadeligt Ukrudt, da Kreaturerne ikke vil æde den, medens den tager stor Plads og megen Næring fra de dyrkede Planter. Den kaldes ogsaa rod Skræppe eller Fandens Boghvede. I Norge er den meget søgt af Ryperne, der spiser de smaa trekantede Nødfrugter.

Ferskenbladet Pileurt.

(Polygonum Persicâria).

Til Syrefamilien hører ogsaa Ferskenbladet Pileurt eller »Skedeknæ«. Den vokser mest som Ukrudt paa dyrkede Marker, hvor Jorden er lidt fugtig. Den oprette Stængel er trind, glat og rødagtig, og de kortstilkede, modsatte, spidse Blade har nogen Lighed med Pileblade. De er lancetformede, ofte graa af tiltrykte Haar og har hyppig en sortebrun Plet paa Midten. Jo tørrere Voksestedet er, desto mere haaret bliver denne Plante, idet den i og imellem Haarene indesluttede Luft værner Planten mod hurtig Fordampning. Det er ogsaa denne Luft, der giver Haarene den graalige Farve. Ogsaa Skedehinderne er i Randen besatte med Haar. Blomsterne er lyserøde, og de trekantede Nødder glinsende sorte. I Modsætning til flere andre Planter af Syrefamilien, der har

Ferskenbladet Pileurt (Polygonum Persicaria).

iøjnefaldende Blomster og derfor nyder godt af Insekternes Besøg, idet disse bærer Støvet fra den ene Blomst til den anden, saa har den ferskenbladede Pileurt vel en tætsluttet Blomsterstand, men Blomsterne er saa smaa, ganske uden Lugt og afsondrer saa lidt Honning, at der kun er faa Insekter, der finder det Umagen værd at besøge dem. Ikke desto mindre sætter den altid rigelig Frø, da den véd at hjælpe sig uden Insekterne. I den første Tid, efter at Blomsterne har udfoldet sig, er Støvdragerne meget længere end Griflerne, og Støvknapperne er vendte saaledes, at de er langt fjernede fra Arrene; men naar Støvet er modent, strækker de to Grifler sig og bøjer sig saa meget udad, at Arrene umiddelbart berører de aabne Støvknapper og opfanger Støvet. Den ferskenbladede Pileurt, der ogsaa kaldes Loppegræs eller Loppeurt bliver 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj og blomstrer i Juli, August og September.

Vej-Pileurt.

(Polygonum aviculâre).

Vej-Pileurt af Syrefamilien har smaa, spredte, lancetformede eller aflange Blade med kræmmerhusformet sammenvoksede, hindeagtige Akselblade, der som en Skede omslutter Stænglen. Denne, der bliver fra nogle faa Tommer til halvanden Fod (10—45 Cm.) høj er opret eller som oftest nedliggende, trykket tæt til Jorden, meget grenet og bærer i Bladhjørnerne Blomsterne, der enten sidder enlige eller i faablomstrede Nøgler. Det enkelte femdelte Blomsterdække er rødligt, med otte Støvdragere og tre Grifler. Disse smaa uanselige Blomster, der slet ingen Honning afsondrer, besøges kun af meget faa Insekter, især Fluer; men da Støvdragere og Støvveje er udviklede paa samme Tid, og de tre inderste Støvdragere lægger deres Knapper tæt hen over Arrene, er der sørget omhyggelig for, at Planten kan blive befrugtet ved sit eget Støv.

Den blomstrer hen paa Eftersommeren fra Juli til Sep-

tember og er meget almindelig ved Vejkanter, paa Veje, mellem Brostenene paa Gaden og lignende Steder. Denne Plantes Nøjsomhed er saa stor, at den kan trives, hvor andre Planter umulig kan eksistere, dens Stængler er desuden meget bøjelige og taaler udmærket at betrædes af Mennesker og Dyr; dertil kommer endnu, at den vokser meget tæt. er meget rigt forgrenet og ofte, naar Forholdene kræver det, lægger sine Stængler henover Jorden. Hvor den vokser mellem Korn, bliver den derimod opret. Den kaldes ogsaa »Honsegræs«, »Sogræs«, »Vejgræs« eller »Hundrede Knuder« og ved Søllerød »Rendemaske«. Frøene ædes af Fuglene især af Duer og Spurvefugle. Navnet »Polygonum« betyder Mangekant, og er om denne Slægt brugt med Hensyn til Froet. Fordi den findes over alt, ved hver en Vej, kaldes den i Tyskland »Hans ved Vejen«, og man fortæller der følgende Sagn om den: I en Landsby boede en rig, men gerrig Bonde, der havde en smuk Datter, som hed Grete. Lige over for ham boede en fattig Bonde, hvis Søn hed Hans. De unge Folk holdt af hinanden, men den rige Bonde hindrede dem i at komme sammen. Da saa' Grete saa længe og saa længselsfuldt fra sin Have efter Hans, og han skuede fra Vejen saa langt efter Grete, indtil de begge blev forvandlede til Blomster. Grete blev til den fine lille Haveplante »Grete i det Grønne« (Nigêlla Damascena), eller »Jomfruen i det Grønne«, som vi kalder den her til Lands, og Hans blev til »Hans ved Vejen«.

Glat Vejbred.

(Plantâgo major).

En Plante, der er vel kendt af alle, er den, der under Navn af »Kæmper« vokser saa almindelig paa Marker, ved Veje og Strandenge. Den hører til Vejbredfamilien, og dens botaniske Navn er Glat Vejbred eller Kæmpe-Vejbred — efter de brede Blade —. Bladene, der er tæt samlede ved Roden og har lange Stilke, er ægformede, helrandede eller svagt tandede og næsten glatte eller forsynede med faa

spredte Haar. Paa den trinde Stængel sidder det omtrent kvarterlange, ofte endnu længere, valseformede Blomsteraks. De smaa hindeagtige Kroner er gulbrune, og Støvdragerne har lange, hvide Støvtraade med brunviolette Støvknapper. Kæmpe-Vejbreden er en fleraarig Plante, der bliver fra et Par Tommer til henimod 1 Fod (5—30 Cm.) høj. Den blomstrer i Juni, Juli og August. Overførelsen af Støvet til det fjerformede Ar, der udvikles før Støvdragerne, foregaar dels ved Vindens dels ved Insekternes, især Biernes Hjælp. Naar disse samler Støv, holder de sig svævende ud for Blomsterne, idet de ved en rask Bevægelse med Forbenene fejer Støvet af og fører det videre til Kurvene — det ejendommelige Samleredskab, de har paa Bagbenene. Under disse hurtige Bevægelser danner der sig naturligvis en hel Støvsky omkring dem, og meget af Støvet føres derved over paa fremmede Ar, enten paa samme Plante eller paa andre, som staar i Nærheden. De smaa Frø, der findes i Buddiker, det vil sige Kapsler, der springer op paa tværs ved et Laag, ædes gerne af Smaafuglene, og benyttes meget til Føde for Kanariefugle. Ved Fuglenes Hjælp spredes Frøene ofte langt omkring, og da denne Plante kun forlanger lidt Jord, ja endog kan vokse i den sparsomme Jord, der findes i Murrevner og Sprækker, ses den ofte voksende paa gamle Mure. I forrige Tider kunde man saaledes se »Kæmper« vokse højt oppe paa Marmorkirkens Ruin ved København. Navnet Kæmpe hidrører fra en gammel Folkeleg, som bestaar i, at to slaar løs paa hinanden hver forsynede med et Knippe Kæmper. Den hvis Aks først falder af Skafterne, er den overvundne Part. Paa Landet gaar den ogsaa under Navnet »Faaretunge«, et Navn, der rimeligvis stammer fra Bladenes Form. Kæmpe-Vejbred kan tjene som Eksempel paa, hvorledes

Glat Vejbred (Plantago major).

der med Civilisationens Udbredelse og med Anlæggelsen af Kolonier i fjerne Lande, altid følger en Del Planter, der ofte bliver tilbage som Vidne baade om Civilisationen og Kolonisterne, selv om begge skulde uddø, saa vel som om deres tidligere Hjemland. Saa snart en Evropæer bosætter sig i en afsides Nord-Amerikansk Skovegn, indfinder Kæmpe-Vejbreden sig straks paa Stedet, men den forsvinder ikke, selv om Kolonisten forlader Egnen; Indianerne kalder den derfor de »hvides Fodspor«, idet de tror, at den vokser frem der, hvor en Evropæers Fod blot en Gang har betraadt Jorden.

Dunet Vejbred.

(Plantago media).

Særlig smukt indrettet med Hensyn til Bestøvningen er Blomsterne hos Dunet Vejbred. Den kendes fra Kæmpe-Vejbred paa, at dens ægformet ovale Blade har kortere Stilke, er dunhaarede og rosetformet udbredte paa Jorden. Blomsterakset er kortere og tykkere end hos Kæmpe-Vejbreden og meget kønt med sine hvidlige Kroner, lange, rosenrøde Støvtraade og hvide Støvknapper. Den vokser paa tørre, lerede Marker og ved Veje, især hvor Underlaget er Ler eller Kalk og blomstrer i Maj, Juni og Juli. Den dunede Vejbred udmærker sig ved at have to forskellige Former af Blomster, hvoraf den ene Form særlig er indrettet til Vindbestøvning, den anden derimod til Insektbestøvning. Den første Blomsterform har meget lange, tynde Støvtraade, lange, fjerformede Ar og aabne Kroner, der ikke er i Besiddelse af nogen særlig Vellugt. Denne Form forekommer hos de Vejbredplanter, der vokser paa frie eller højt-

Dunet Vejbred (Plantago media).

liggende Steder, hvor Vinden kan ryste Støvet fra de lange Støvdragere ud over Arrene. Den anden Blomsterform derimod træffes hos Vejbredplanter, der vokser i Læ af Gærder og Hegn eller i Fordybninger, hvor Vinden ikke kan komme til at ryste Støvet ud over Arrene. Blomsterne er derfor indrettede til Insektbesøg, har kortere, stivere, stærkt røde Støvtraade og et Ar, der næsten er gemt mellem de korte, hvælvede Kronblade, der tillige udsender en overordentlig behagelig Duft, der sikkert tilligemed de stærkt røde Støvdragere virker tillokkende paa Insekterne, da man har truffet omtrent tyve forskellige støvsamlende Insekter paa denne Form af den dunede Vejbred. Den bliver fra 1 til 2½ Kvarter (15—40 Cm.) høj og findes almindelig paa Sjælland og i Nordøstjylland, i de øvrige Dele af Landet er den derimod temmelig sjælden.

Almindelig Blaahat.

(Knaûtia arvênsis).

Almindelig Blaahat ogsaa kaldet Skabiose er en hyppig forekommende Plante paa Marker, ved Gærder, ved Veje og i Udkanten af Kratskove. Den er let kendelig ved sine blaa eller violette Blomster, der er samlede i et Hoved, der ligner Kurvblomsternes »Blomsterkurv« og sidder paa Spidsen af en høj, stivhaaret Stængel. Den hører dog ikke til de Kurvblomstrede, men til Kartebollefamilien. Bladene er modsatte og fjerdelte. De Blomster, der sidder ude i Kanten af Blomsterhovedet, er større end de indre, og uregelmæssige. Ved Grunden af hver Blomst sidder nogle Børster, der tilligemed de stive Haar paa Stænglen beskytter Planten mod Besøg af Myrer, Snegle, Sommerfuglelarver og andre krybende Smaadyr, der gør Planten Fortræd. Derimod søges den hyppig af de smaa, nydelige Blaasommerfugle eller »Blaafugle« (Lycæna), hvis Vingers Farve meget ligner Blaahattens, og da disse Insekter bidrager til at bringe dens Støv over paa andre Planter, er deres Besøg den særdeles velkomne. Dette

er et Eksempel paa den almindelige Iagttagelse, man har gjort, at adskillige Dagsommerfugle gerne sætter sig paa saadanne Blomster, der er af samme eller meget lignende Farve som deres Vinger. Derved falder de mindre i Øjnene og kan lettere undgaa deres Fjender. Skabiosen bliver henved 1 Fod eller over 2 Fod (20—80 Cm.) høj og blomstrer i Juni og Juli. Den kaldes ogsaa Jomfruhat. Naar man puster Tobaksrøg paa Blomsterne, bliver de grønlige.

Almindelig Blaahat (Knautia arvensis).

Cikorie.

(Cichorium Intybus).

Til Kurvblomsterne hører derimod Cikorie, en fleraarig Plante, der er almindelig ved Randen af Marker, ved Veje og Gærder, undtagen i Landets magre Egne. Den stive Stængel bliver fra 1 til henved 3 Fod (30—100 Cm.) høj og har udspærrede Grene. De nedre Blade er høvlformede, de øvre aflange. De store, smukke, lyseblaa Kurve, der sidder enlige eller 2—3 sammen i Bladhjørnerne, har lutter tungeformede og tvekønnede Blomster. Støvknapperne paa de fem Støvdragere er voksede sammen med deres Rande, saa de danner et Rør, i hvilket Griflen er indesluttet. Støvsækkene vender alle indad, og Knapbaandene forlænger sig i Spidser, der lukker for Røret. Naar Støvsækkene springer op, aflejres Støvkornene paa Griflens stive Haar, der danner et mærkeligt Fejeredskab, ved hvilket

Støvkornene fejes ud af Støvsækkene. Saaledes ligger Støvet godt beskyttet mod Vind og Vejr, indtil Griflen vokser ud igennem Røret. Cikoriens Blomster hører til de saakaldte Endagsblomster eller efemere Blomster, der kun staar udfoldede nogle faa Timer og derefter falder af. Ser man saaledes en smuk Sommermorgen hen over en Mark, hvor der findes mange Cikorieplanter, vil alle de blaa Blomster falde stærkt i Øjnene, henimod Aften paa den samme Dag vil man kun se de grønne Cikorieplanter, Blomsterne er forsvundne, visnede og indtørrede eller faldne af. Den næste Dag vil Cikorieplanterne atter staa i fuldt Blomsterflor, det er dog ikke de samme Blomster som den foregaaende Dag, men nyudsprungne, der har udfoldet sig. Paa varme Solskinsdage er Blomsterne omsværmede af utallige Insekter. Cikorien blomstrer i Juli, August og September og har undertiden hvide Blomster. Roden anvendes som Tilsætning til Kaffe, den indsamles da om Foraaret og tørres.

Cikorie (Cichorium Intybus).

»Allerede i Oldtiden dyrkedes Cikorien i Ægypten, Grækenland og Italien, dog vistnok nærmest som Havebrugsplante, og som saadan dyrkes den endnu i stor Udstrækning, navnlig i Frankrig og Belgien, idet Bladene benyttes, dels i bleget, dels i ubleget Tilstand, som Salat. I Nordevropa har den derimod aldrig været meget yndet som Salatplante. I den sidste Halvdel af det 18de Aarh. blev Opmærksomheden henledet paa, at Cikorieplantens Rod i tørret og brændt Tilstand i visse Egne af Tyskland anvendtes som Surrogat for Kaffe,

og man begyndte da at dyrke den til dette Brug. Under Fastlandsspærringen blev dens Brug paa nævnte Maade almindelig, og der opstod, navnlig i Tyskland, flere Fabrikker for Tilvirkning af Cikorie. Som Erstatning for og Tilsætning til Kaffe har den nu stor Betydning næsten over hele Evropa og da ogsaa i Nordevropa, hvor den, især i Nordtyskland, Danmark og Sydsverrig, er Genstand for en ret udstrakt Dyrkning og dermed i Forbindelse staaende Fabrikvirksomhed«. Naar man lægger Cikorieblomster i en Myretue, forandrer de Farve og bliver røde. I ældre Tider saa man heri et mærkeligt Jærtegn, men Virkningen er kun en Følge af den i Tuen værende Myresyre, ved hvis Paavirkning de blaa Blomster bliver røde. Her foregaar maaske en lignende Forbindelse som den, ved hvilken Syrer, f. Eks. almindelig Eddike, farver en blaa Lakmusopløsning rød.

Tag-Høgeskæg (Crepis tectorum).

Tag-Høgeskæg.

(Crepis tectôrum).

En anden almindelig Markplante af de kurvblomstredes Familie er Tag-Høgeskæg. Den bliver i Almindelighed henved 1 Fod (25 Cm.) høj, men kan ogsaa blive dobbelt saa høj, den er graaagtig og dunhaaret baade paa Stænglen og Bladene, af hvilke Rodbladene er hovlformet fli-

gede, medens Stængelbladene er helrandede eller tandede med tilbagerullet Rand. De smaa gule Kurve har brune Grifler. Meget tidlig om Morgenen — Kl. 4 — aabner den sine Kurve, men allerede ved Middagstid lukker den dem igen. Den blomstrer i Juni, Juli og August og forekommer hyppig paa Græsmarker, mellem Sæden, ved Veje, og vokser undertiden endog paa Straatage, deraf kommer dens Navn. Den kaldes ogsaa Jærnurt.

Haarrig Høgeurt.

(Hieràcium Pilosêlla).

Til Slægten Høgeurt blandt de kurvblomstrede hører Haarrig Høgeurt, hvis Blade er samlede ved Grunden, fra hvilken Planten sender lange Udløbere ud til Siderne. Paa disse Udløbere findes Blade, der er besatte med lange, stive Haar og paa Undersiden hvidfiltede. Fra Rodbladene rejser ogsaa de noget over 1 Kvarter (5—20 Cm.) høje stivhaarede Stængler sig lige i Vejret og bærer hver en enkelt svovlgul Kurv, hvis tungedannede Kroner paa Undersiden er rødstribede. Blomsterne er indrettede til Insektbestøvning. Støvknapperne paa de fem Støvdragere er sammenvoksede til et Rør omkring Griflen, der er beklædt med stive Haar, ved Hjælp af hvilke Støvkornene fejes eller borstes ud af Røret, fra hvis Spids det klæbrige Støv derefter bortføres af Insekter. Skønt de ubetydelige Blomster er samlede i Kurve for saaledes lettere at gøre sig bemærkede af Insekterne, kan det dog hænde, at disse ustadige Gæster glemmer dem, og Blomsterne er derfor ogsaa indrettede saaledes, at de kan bestøve sig selv, idet Arret har Tilbøjelighed til at sno sig ind ad som en Urfjeder, hvorved den klæbrige Flade let kommer i Berøring med det Støv, der endnu sidder mellem Griflens ydre Haarbeklædning. Blandt de gavnlige Insekter, der søger dens Blomster, er Bierne de talrigst forekommende; mod de ubudne Gæster, som Myrerne, der kun gør Planten Skade, idet de vel kan føre Støv med sig,

men gnider dette af igen paa deres lange Vandring ned ad Stænglen og hen til en anden Høgeurt, er den beskyttet ved nogle sorte Kirtelhaar, der sidder hojt oppe paa den bladløse Stængel, og af hvilke der udsondres en klæbrig Vædske. Denne Høgeurt vokser meget almindelig paa tørre Marker, Diger og Bakker og blomstrer ved Midsommertid i Maj, Juni og Juli. Fra Sandmarkerne følger den de sandede Hedeveje et Stykke ind paa den ægte Hede, men hører saa efterhaanden op. Blomsterne aabner sig først Kl. 8 om Morgenen og lukker sig igen Kl. 2. Den kaldes ogsaa Faareøre.

Almindelig Kongepen.

(Hypochoêris radicâta).

En meget hyppig forekommende kurvblomstret Plante er Almindelig Kongepen. Alle Bladene, der er bugtet tandede og ru, er samlede ved Grunden. Stænglen, der bliver fra 1 Kvarter til 3 Kvarter (15—50 Cm.) høj, er glat, sædvanlig 2—3 Gange gaffeldelt og bladløs; de lange Grene, der bliver tykkere opefter, er beklædte med smaa Skæl og bærer hver en stor, gul Blomsterkurv, hvis Randkroner paa Undersiden er askefarvede. Blomsterne udvikles udefra indad. Det er en fleraarig Plante, der blomstrer ved Midsommertid i Juni, Juli og August og er almindelig ved Randen af Marker og ved Vejgrofter. Den besoges meget af Bierne, der suger den rigelige Honningsaft, som afsondres i Griflens nederste Del og ligger godt beskyttet mod Regn i Kronrørets Bund, men dog er let tilgængelig. I Almindelighed sætter det honningsogende Insekt sig paa Randen af Kurven og gaar indad. Hvis de ydre Blomster har afgivet Stovet og udbredt Arrene, bliver de befrugtede af det medbragte Støv, hvorefter Dyret henter nyt Støv af de indre Blomster, der ikke er saa vidt i deres Udvikling, som de ydre.

Almindelig Kongepen (Hypochoeris radicata).

Glat Burre.

(Lappa officinalis).

Til Burreslægten hører Glat Burre, der er let kendelig ved sine store, hjerteformede Blade, der paa Undersiden er lidt filtede, og sine store, rundagtige, rødblomstrede Kurve, hvis grønne Kurvblade i Spidsen er krummede som smaa Hager og derfor let hænger i Faarenes Uld eller i Folks Klæder. Mod skadelige Smaadyr yder Kurvdækket et godt Værn, idet hverken Bladlus, Myrer eller Snegle er i Stand til at trænge gennem det tætte Krat, som dets smaa Hager danner. Det er en kraftig 2—5 Fod (60—130 Cm.) høj Plante. Den blomstrer i Juli, August og September og er almindelig ved Randen af Marker, ved Veje omkring Byer i de frugtbare Egne af Landet, paa Øerne og i Østjylland. Den kaldes ogsaa Agerskræppe eller Tordenskræppe og kendes lettest fra andre Burrearter derpaa, at Kurvbladene er glatte, medens de hos de andre Arter er ligesom gennemvævede med en spindelvævsagtig Filt. Saften i Burrernes Stængler og Blade, der ikke er tornede, har en ubehagelig Smag, der beskytter dem mod at ædes af Kvæget.

Glat Burre (Lappa officinalis).

Liden Burre.

(Lappa minor).

Paa samme Steder som Glat Burre, men mere almindelig og med større Udbredelse, især paa magrere Jordbund, vokser Liden Burre, der har ægformede, svagt filtede

smaa Blomsterkurve, der sidder langs de forlængede udspærrede Grene. Plantens Farve er graagrøn, de hagekrummede Kurvblade helt grønne og Blomsterne blegrøde med lilla Stovdragere. Det er den mindste af Slægten, den bliver i Almindelighed kun et Par Fod (c. 60 Cm.) høj og blomstrer i Juli og August. Hos Burren tjener selve Kurvdækket som Frøspredningsmiddel, idet hele Kurven let rives løs ved Modenheden, naar dens talrige Kroge hager sig fast i forbigaaende Dyr, og Frugterne falder da let ud under Transporten. Da de saaledes ikke behøver Flyveapparater, har de en ubetydelig og let affaldende Fnok. Dens Frugter ædes af Stillidser og andre Finker, og Frøene føres ofte med disse Smaafugle op i Murrevner paa gamle Huse og Ruiner, hvor de spirer, da de ikke forlanger ret megen Jord.

Kruset Tidsel (Carduus crispus).

Kruset Tidsel.

(Cârduus crispus).

En anden kurvblomstret Markplante, Kruset Tidsel, har tornede og stikkende Stængler og Blade. Det er en anselig Plante, hvis Stængel bliver 2—4

Liden Burre (Lappa minor).

Fod (60—130 Cm.) høj og er forsynet med tornede Vinger. Dens Blade er bugtet tandede og fjerlappede, i Randen svagt tornede, paa Oversiden noget haarede, paa Undersiden mere eller mindre hvidfiltede. Kurvene er af Størrelse som Hasselnødder, sidder i Reglen flere sammen og har mørkerøde eller violetrøde Blomsterkroner, der alle er rørformede. Skønt Honningen ligger meget dybt i Kronrørets Bund og saaledes er godt beskyttet mod Fugtighed, er den dog let tilgængelig for de Insekter, hvis Snabler er lange nok, som Bier, Hvepse og Sommerfugle. Tornene hos den krusede Tidsel er vel svage, men de tjener dog til at beskytte Planten mod Snegle, Myrer, Larver og andre lignende Smaadyr, der kun volder den Skade. Det er en toaarig Plante, hvorfor den ogsaa i sine Hovedrødder er i Stand til at aflagre forskellige Næringsstoffer, deriblandt Stivelse, for det kommende Aar. Den blomstrer hele Sommeren fra Juni til September og er meget almindelig i Udkanten af Marker, ved Gærder og Veje især omkring Byer i alle Egne af Landet undtagen paa Bornholm, hvor den er sjælden.

Tornstænglet Tidsel.

(Carduus acanthoîdes).

En anden almindelig Tidsel er Tornstænglet Tidsel, der har en svær 1½—3 Fod (40—100 Cm.) høj Stængel. De fjerfligede Blade, der i Randen har talrige, stærke, straagule Torne, løber langs ned ad Stænglen og danner Vinger paa denne ud til begge Sider. Paa Oversiden er Bladene ru af stive Haar, paa Undersiden er de hvidfiltede. De store ægformede Kurve sidder enlige eller 2—3 sammen og har spindelvævfiltede Kurvblade og purpurrøde Kroner med gule Støvknapper. Kurvbladene ender i en lang, spids, udstaaende Torn, der ligesom Bladenes og Stænglernes Torne er gule. Disse stive Torne afværger ikke alene de uvelkomne Smaadyrs Angreb, men beskytter ogsaa Planten mod større Dyr.

Den blomstrer i Juli, August og September og er meget almindelig paa Marker og ved Veje i Nærheden af Byer, især paa Sjælland og Bornholm, i de øvrige Egne af Landet forekommer den ret sjældent. Den tornstænglede Tidsel kaldes ogsaa »Horsetidsel«, formodentlig fordi man i Norge giver Hestene den at æde, efter at den først er udblødt og kogt.

Tornstænglet Tidsel (Carduus acanthoides).

Følfod.

(Tussilâgo Fârfara).

Følfod er en af vore tidligste Foraarsplanter. Allerede i Marts og April udvikles dens Blomster længe før Bladene, der alle sidder samlede ved Grunden af Stænglen, er nyreformede, tandede og stærkt hvidfiltede paa Undersiden. Stænglerne, der bliver 1—2 Kvarter (10—30 Cm.) høje, er skællede og hviduldne med en enlig, gulblomstret, vellugtende Kurv, der har talrige, traadformede Randkroner og rørformede Skivekroner. I Regnvejr eller om Morgenen, naar Duggen er falden stærkt, lægger de traadformede Randkroner sig hen over de rørformede Skivekroner, hvorved Støvet beskyttes mod Fugtighed. Ordningen af Bestøvningsforholdet er meget smuk hos denne Plante. Da Randkronerne slet ikke har Støvdragere, og da de udvikles først, kan de bestøves ved det første Insektbesøg, idet Insektet, naar det kommer flyvende fra en anden Følfodplante belæsset med Støv, i Almindelighed sætter sig paa Randen af Kurven

og gaar ind efter. Hver Kurv har henved 300 Hunblomster yderst og 30—40 Hanblomster i Midten, de førstes Ar og Honning er fuldt udviklede længe før Hanblomsterne. Naar

Følfod (Tussilago Farfara).

disses Støv er modent, er Arrene visnede, saa at der her udelukkende finder Fremmedbestøvning Sted. Efter Afblomstringen er Kurvene nikkende.

Følfoden er almindelig paa leret, især paa fugtig Jord og er i de senere Aar bleven et meget besværligt Ukrudt

over alt i Danmark, saavel paa Marker som i Haver. Gamle Folk fortæller, at man slet ikke kendte Følfoden i deres unge Dage, selv om den dengang forekom vildtvoksende hist og her, og nu kender dog ethvert Barn den. For Tiden er den den mest frygtede Ukrudtsplante her i Landet. Den formerer sig baade ved Frø og ved vidtkrybende, underjordiske Udløbere, hvilke sidste i daglig Tale kaldes Rødder. Frøene spirer hurtig og villig, men kun paa fugtige Steder, f. Eks. ved Kanten af Mergelgrave, langs Randen af Vandløb, omkring Bredden af Søer, paa Bunden af fugtige Grøfter og lignende Steder, hvor Jorden er bar. Hvert Aar spredes en stor Mængde af Følfodplantens yderst lette, fnokbærende Frø hen over Markerne, men paa græsklædte Steder vil Frøene blive hængende i Græsset og hurtig indtørres, og paa tilstrækkelig tørlagt Agerjord, vil de ikke finde den for Spiringen fornødne Fugtighed, og selv om nogle Dages Regn skulde hjælpe Frøene til at spire, vil de fremspirende Planter i Reglen visne hen i Løbet af Sommeren, fordi Jorden ikke altid er fugtig nok. Ved Hjælp af deres Udløbere naar Følfodplanterne let op over Randen af Mergelgrave og Grøfter og ind i Agerjorden, hvor de føres videre omkring med Agerbrugsredskaberne. Udløberne bestaar som alle Stængelstykker af Led, der er afgrænsede fra hinanden ved Blade. Dersom de nu skæres i Stykker, hvilket let sker f. Eks. ved den saakaldte Svenskharve, kan der i hvert Bladhjørne ved de smaa skælformede Blade udvikle sig en ny Udløber, saaledes at der af èn Følfodplante kan udvikle sig ligesaa mange enkelte Planter, som Udløberne har Led (P. Nielsen). Frøspredningen er saaledes af ringe Betydning med Hensyn til Følfodens Udbredelse, hvorimod Udbredelsen ved krybende Rodstokke er langt vigtigere, ja paa mange Steder den eneste, der spiller nogen Rolle, idet disse Udløbere gør Følfoden i høj Grad til en social Plante, det vil sige en Plante, der er særdeles vel udrustet til at danne Samfund.

Skønt Følfoden altsaa i Almindelighed har været temmelig ukendt indtil for en Menneskealder siden, nævnes den

dog i botaniske Værker fra det 16de og 17de Aarh., men den omtales da ikke som Ukrudtsplante, derimod synes den at have spillet en Rolle som Lægeplante; selv i dette Aarhundrede har man fredet om den, fordi man anvendte dens Blade til en Slags The, der skulde være god for Brystforkølelse, ligesom Cigarer af Folfodblade ansaas som et godt Middel mod Astma. Dens Skadelighed bestaar væsentligst deri, at den med sine store, brede Blade tager Pladsen op for de dyrkede Planter. Den kvæler de unge Planter ved at skygge over dem og berøve dem Fugtighed og Varme, hvorfor den er særlig skadelig i Vaarsæden. I Vintersæden trænges den tilbage, fordi den her ikke faar sine Blade udviklede, før Kornet har faaet Overtaget. Paa Græsmarker trives den heller ikke godt, fordi Jorden her bliver for sammenfalden og fast, til at den rigtig kan sende sine Udløbere igennem den (Fr. Weis). I Haver kan Folfoden derimod gøre megen Fortræd, og undertiden lykkes det kun at udrydde den ved Kulegravning. Som Foder er den ikke tjenlig, da den giver en usund Næring; Heste æder den dog, hvorimod Køerne vrager den.

Graa Bynke.

(Artemîsia vulgâris).

Smaa uanselige Kurve har Graa Bynke eller Burod, hvis oprette oftest rødbrune Stængel, der bliver 2—4 Fod (60—120 Cm.) høj bærer dobbelt fjerdelte Blade, der paa Oversiden er grønne paa Undersiden hvidfiltede. Kronerne, der danner ægformede Kurve, er gullige eller rødligbrune. I Modsætning til saa mange andre Kurvblomster, hvis Støv føres fra den ene Plante til den anden ved Insekternes Hjælp, behøver Bynken ikke disse smaa Støvbringere, da den er helt indrettet paa Vindbestøvning. Dens smaa uanselige Kroner er da heller ikke videre iøjnefaldende, saa Insekterne let flyver dem forbi; derimod er Hunblomsternes Grifler lange, saa Arrene let kan opfange Støvet. Bladene

har en svagt krydret, ikke behagelig Lugt. Den er almindelig ved Gærder og Veje især i Nærheden af Byer og Huse. Tidligere spillede Bynken en vigtig Rolle ved Fremstilling af folkelige Lægemidler til alskens Brug, ligesom den havde sin Plads i Overtroen, da den var god mod forskellige Slags Hekseri. Den er et godt Eksempel paa, hvilken utrolig Mængde Frø enkelte Planter kan frembringe. Paa en eneste Bynkeplante er saaledes fremkommen ikke mindre end 725,000 Frø, hvorfor det da heller ikke gør saa nøje, om der af denne Rigdom gaar nogle til Grunde, der bliver endda nok til at redde Slægten. Et gammelt dansk Navn for Graabynken er »Graabone«; dens latinske Slægtnavn Artemisia er meget gammelt og skal efter Plinius stamme fra Dronning Artemis af Karien, der over sin Husbond Mausolus, der døde Aar 352 f. Kr., oprejste et Mindesmærke — Mausoleion — som regnes for et af Verdens syv Underværker.

Stor Alant.

(Înula Helênium).

Mindre almindelig end de paa Marker og ved Veje voksende tidligere nævnte Kurvblomster. men meget iøjnefaldende er Stor Alant eller Læge Alant, en anselig 2½—4½ Fod (80—140 Cm.) høj Plante. Stænglen er haaret opefter og bærer foruden de stilkede, lancetformede Grundblade, meget store, næsten fodlange siddende Stængelblade, der er æg-hjerteformede, groft tandede og paa Undersiden hvidfiltede. De store mørkegule Kurve, der sidder enlige paa Enden af Stænglen og Grenene, som danner en Halvskærm, ligner Solsikker. I Regnvejr eller under stærkt Dugfald, bøjer de store tungeformede Randkroner sig hen over de midtstillede Tvekønsblomster, der er linjeformede og indsnorede paa Midten, idet de danner en Hulkegle, der hvælver sig over Skiven, hvorved Støvet beskyttes mod Fugtighed. Da Alanten har en stor Skive med mange Skiveblomster, er ogsaa Randblomsterne store, for at

de kan naa henover Skiven, hos Kurvblomster med smaa Skiver og faa Skiveblomster er Randblomsterne i Reglen korte.

Stor Alant (Inula Helenium).

Den søges meget af Bierne, der finder en bekvem Hvileplads paa de brede Randkroner. Alanten blomstrer i Juli og August

og findes hist og her paa fugtige Steder i Landsbyer, paa Græsmarker og ved Vejene; vistnok oprindelig forvildet fra Haver, da den i ældre Tider dyrkedes meget som en anset Lægeplante. Paa Sjælland forekommer den ved Kongens Møller i det vestlige Sjælland, hvor den vokser ved Bredderne af Hallebyaa; mellem Bloustrød og Hillerød, ved Lyngby og Herlufsholm; paa Fyn er den mere almindelig. Paa Lolland findes den mellem Stokkemark og Nakskov, paa Langeland ved Lindeskov og i Jylland navnlig ved Klakring og Giessing. Formodentlig er den bragt her til Landet paa den Tid, da Munkene gav sig af med at være Læger; den gik saa over til at være et Folkelægemiddel. Den fandtes tidligere især i Bønderhaver. Det var navnlig Roden, man anvendte, idet man tyggede den, naar man frygtede for smitsomme Sygdomme. I gamle Dage kaldtes den »St. Ellens Rod« eller »Holzrod«, det sidste Navn kommer maaske af dens tykke grenede Rod. De gamle Romere kaldte Alanten »den britiske Urt«, fordi den var funden paa en Ø mellem Germanien og Britannien, hvor man for at blive helbredet ved den, maatte samle den før den første Torden. Den hjalp nemlig mod Halssmerter og Slangebid. Cæsar traf i Germanien paa den anden Side Rhinen i Nærheden af Havet en Ferskvandskilde af saa skadelig Art, at man, naar man to Aar efter hinanden drak af den, blev meget syg og kun kunde helbredes ved Alanten. Det var Friserne, der lærte Romerne denne Plantes udmærkede Egenskaber at kende. I det 7de Aarh. optegnedes Navnet Alant blandt Vestgotherne.

Tusindfryd.

(Bellis perênnis).

En af de almindeligste danske Planter er den lille Tusindfryd. Den udmærker sig ved sine rosetstillede, omvendt ægformede takkede Blade. De fingerlange bladløse Stængler bærer i Spidsen enlige Kurve, hvis tvekønnede Skivekroner (Afb. 2) er gule, medens Randkronerne (Afb. 3), der kun inde-

slutter Støvveje, er hvide eller rødlige. Ligesom hos Alanten og mange andre kurvblomstrede Planter af Astersgruppen bøjer de tungedannede Randkroner sig i Regnvejr, eller medens

Tusindfryd (Bellis perennis).

den stærke Aftendug falder, beskærmende henover de rørformede Skivekroner for at forhindre at Støvet bliver fugtigt. Ogsaa om Aftenen lukker Gaaseurten sine Kurve, den ind-

tager Søvnstilling, eller maaske det hellere burde kaldes Natstilling, da der jo ikke er nogen Overensstemmelse mellem Planternes og Dyrenes Søvn. Planternes Søvn er meget regelmæssig, idet Blomsterne af en og samme Plante, naar de ydre Forhold, det vil sige Vejrforholdene, Solskin, Temperatur og Luftfugtighed, er ens, stadig vil aabne og lukke sig paa næsten samme Tid, ligesom ogsaa Vejrforholdene over en betydelig Indflydelse paa, naar Aabningen af Blomsterne begynder, hvorlænge den varer, og hvor fuldstændig den er. Særlig spiller Varmen en stor Rolle. Hos næsten hver eneste Plante, der indtager Søvnstilling, er der en vis laveste Temperatur, som maa være til Stede, ligesom der findes en vis højeste Varmegrad, udover hvilken der ikke finder nogen Aabningsbevægelse Sted. Den laveste Temperatur for Udfoldelsen ligger hos vore Planter mellem 3 og 15 ° C.; den højeste mellem 20 og 30 °. Tusindfryden horer til de Planter, der om Vaaren aabner deres Blomster ved en meget lav Varmegrad, mellem 3 og 5 ° C. Den forekommer overalt paa Marker, paa høje Enge og ved Veje og blomstrer næsten hele Aaret. Den kaldes ogsaa almindelig »Gaaseurt« eller »Tusindskøn«, i Thy »Tusind Dyder«, paa Als »Tusindpiger« og ved Holbæk »Tusindfinger«.

Tusindfryden var i Oldtiden helliget Gudinden Ostara, Lysets og Dagens Gudinde, hvis Navn kommer af det oldnordiske Ord austr — det gammelhøjtyske ôstar, der betegner Solopgangens Retning. De gamle Germaner tilskrev Ostara stor Indflydelse paa Agerdyrkningen og afholdt til hendes Ære store Fester, ved hvilke Offerskaalen var smykket me Kranse af denne Blomst. Ludvig den Hellige valgte Lilie og Tusindfryd til sit Sindbillede, og lod forarbejde en Guldring, der fremstillede en Krans, flettet af disse Blomster.

Almindelig Røllike.

(Achillêa millefôlium).

Almindelig Røllike kendes let paa sine talrige, smaa, hvide Kurve, der er samlede i Spidsen af Stænglen

i en tæt halvskærmformet Kvast. I hver Kurv findes kun 4—6 afrundede Randkroner, der undertiden er rødlige. Hvor denne Plante vokser højt til Vejrs i klart Lys, som paa Alperne, bliver den altid rødblomstret. Stænglen er ½—1½ Fod (15—50 Cm.) høj, og de fine Blade er 2—3 dobbelt fjersnitdelte. Hele Planten er mere eller mindre dunhaaret. Den blomstrer hen paa Sommeren i Juli, August og September og er meget almindelig paa Græsmarker, ved Veje og Gærder. Den bruges i Medicinen, og dens lægende Egenskaber har været kendt fra Oldtiden. Plinius anfører saaledes, at dens Slægtnavn stammer fra selve den berømte Helt Achillevs, der opdagede dens saarlægende Kræfter. Den ædes af Kvæget, men giver Mælken en bitter Smag.

Almindelig Røllike (Achillea millefolium).

Ager-Gaaseurt.

(Anthemis arvênsis).

Almindelig paa Marker, paa Grøftevolde og ved Veje er ogsaa Ager-Gaaseurt, der har en udbredt grenet Stængel, som bliver godt og vel 1 Fod (15—40 Cm.) høj. Den er beklædt med tiltrykte Haar ligesom de dobbelt fjerdelte Blade. Blomsterkurvene, der sidder i Enden af Grenene, har gule Skiveblomster og talrige hvide Randblomster. Blomsterlejet er kegleformet, hvorved de indre, gule, rørformede Kroner kommer til at danne en hvælvet Top indenfor den hvide Krans af Randblomster. Skønt Honningen ligger temmelig dybt, er den let tilgængelig, og Ager-Gaaseurten søges derfor fortrinsvis af langsnablede Insekter som Bier og Hvepse. Da Kurvene er meget iøjnefaldende, dels ved at Randblomsterne er tungedannede, mange Gange større end Skiveblomsterne og anderledes far-

vede, og dels ved den gule Kegle i Midten, kan Insekterne let opdage dem, saa de hurtig kan bevæge sig fra den ene Kurv til den anden og i kort Tid berøre en Mængde Ar eller Grifler. Naturligvis letter det dem deres Arbejde, at de uden Tøven kan flagre fra Plante til Plante af samme Art, fordi de derved faar en betydelig Øvelse i at finde den rette Dybde for Honninggemmerne og kan arbejde langt hurtigere, end naar de skal flyve fra Plante til Plante af forskellig Art og for hver Gang give sig til at undersøge Blomsterne for at finde Honningen. Insekterne kommer saaledes paa en Maade til at arbejde fabriksmæssig. Ager-Gaaseurten har en svag, men ret behagelig Lugt og blomstrer ved Midsommertid i Juni, Juli og August. Den kaldes ogsaa »Baldersbraa«, hvilket skal betyde Balders Øjenbryn.

Ager-Gaaseurt (Anthemis arvensis).

Lugtløs Kamille.

(Matricaria inodôra).

Meget tilfælles i det ydre med Ager-Gaaseurten har Lugtløs Kamille, men naar man undersøger Blomsterlejet lidt nøjere, kan man let kende dem fra hinanden, fordi Gaaseurtens Blomsterleje altid er beklædt med smaa Avner eller Skæl, medens saadanne aldrig findes hos Planterne af Kamilleslægten. Stænglen er glat, opret, $^1/_2$—2 Fod (10—60 Cm.) høj med 2—3-dobbelt fjerdelte Blade, hvis Afsnit er traadformede. Undertiden ligger Stænglen hen ad Jorden, trykket ned til denne, saa at den kan drage Nytte af den Varme, der udvikles af Jorden, paa den Tid Skuddene dannes. Kurvene er samlede i Halvskærme og har hvide, tungedannede

Hvid Okseøje (Chrysanthemum Leucanthemum).

Randkroner og gule Skivekroner, der sidder paa et halvkugleformet Blomsterleje. Randkronerne er udstaaende og har, i Modsætning til den vellugtende Kamille. ingen Lugt. Den blomstrer hele Sommeren fra Juni til Oktober og er almindelig paa Marker og ved Veje, navnlig omkring Byer og ved Strandbredder. Paa Fyn, hvor den optræder i stor Mængde, er den kendt som et skadeligt Ukrudt under Navn af »Lindhardtsurt«. Dette Navn skriver sig fra, at en Købmand Lindhardt i sin Tid solgte den i stor Mængde blandet med lidt Kløverfrø, hvorved den fik en overordentlig Udbredelse navnlig i Sydfyn, hvor den endnu hører til de mest frygtede Ukrudtsplanter; den er dog ikke indført til os med Kløver- og Græsfrø, men har fra ældre Tider været vildtvoksende her i Landet. Dens stærkt krydrede Blade ædes ikke af Kvæget.

Man har hos den lugtløse Kamille iagttaget det mærkelige Lysfænomen, at der fra dens Blomster udbredes et blændende hvidt Skin. Dette ses dog kun, naar det er blevet mørkt, og er iagttaget af Botanikeren Hagen under en Bjærgbestigning i Schweitz. Denne Plante kan blandt mange andre tjene som Eksempel paa Naturens Rigdom, idet man paa en enkelt Vækst har fundet 222,500 Frø.

Hvid Okseøje.

(Chrysanthemum Leucânthemum).

Hvid Okseøje eller Præstekrave kendes let paa sine store Kurve. De bliver 1½ Tomme (3½ Cm.) i Gennemsnit, sidder enlige i Spidsen af Stænglerne, har gule Skivekroner og lange, hvide, udstaaende Randkroner. De nedre Stængelblade er stilkede, omvendt-ægformede og rundtakkede, de øvre er siddende, lancetformede og fligede ved Grunden. Hele Planten er svagt haaret eller næsten glat og bliver 1—1½ Fod (20—50 Cm.) høj. Den ligner en Del baade Ager-Gaaseurt og Kamille, men er meget større. Den vokser almindelig paa Græsmarker, ved Diger og Veje

og blomstrer midt om Sommeren i Juni og Juli. Bierne, der tiltrækkes af de store iojnefaldende Kroner, færdes meget paa denne Plante. Imod Aften indtager den Søvnstilling. Da den horer til de hvide Blomster, der ligesom de røde i Reglen behøver en hojere Temperatur eller længere Tids Paavirkning af Sollyset for at aabne sig end de blaa og gule Blomster, vaagner den forst, efter at den i en vis Tid har været udsat for Lyset. Hvilken Rolle Lyset spiller for den, ses ogsaa deraf, at jo friere Planten vokser, og jo mere den er udsat for det direkte Sollys, desto tidligere paa Dagen aabner den sine Blomster, vokser den derimod i Skygge i Nærheden af et Træ, bag en Sten, ved et Gærde eller en Mur, desto længere varer det, for Blomsterne udfolder sig.

Gul Snerre (Galium verum).

Gul Snerre.

(Gâlium verum).

Til Krapfamilien hører Gul Snerre en almindelig Plante ved Randen af Marker, paa Bakker, i Klitter, ved Gærder og Veje, især i de magre Egne af Landet. Den har smaa, gule, hjuldannede Blomster, der er samlede i en tæt mangeblomstret Top. De smalle, linjeformede Blade er stillede i en Krans og har tilbagebojet Rand. Stænglen er mere eller

mindre opret med fire svage Længderibber, den kan blive 2 Fod (60 Cm.) høj, men er i Reglen en Del lavere. Hele Planten er dunhaaret, og disse Haar tjener til at beskytte Blomsterne mod Snegle, Myrer, Larver og andre smaa opkrybende Dyr, af hvis Besøg den ikke har nogen Nytte, hvorimod dens navnlig mod Regn meget stærkt honninglugtende Blomster tiltrækker en Mængde Bier. Den blomstrer i Juni, Juli og August og kendes i Jylland bedst under Navnet »Maries Sengehalm«. Den brungule Rod indeholder et rødtfarvet Stof, hvorfor den navnlig i Sverrig anvendes meget til Farvning af Uldgarn. Af Blomsterne kan vindes et gult Farvestof. Naar den tørres, bliver den sort.

Oksetunge.

(Anchûsa officinâlis).

En Del af vore vilde Markblomster hører til de Rubladedes Familie, saaledes Oksetunge, hvis Blomster, der sidder tæt samlede i Kvaste, først er rødlige, senere mørkt blaaviolette af en smuk dyb Farve. For at Regnen ikke skal ødelægge Honningen, er den øverste Del af Kronrøret, Svælget, besat med fem fløjlshaarede Skæl, som Insekterne altsaa maa løfte i Vejret, før de kan naa ned til Honningen. Det er ingenlunde alle Insekter, der er stærke nok til at kunne løfte disse Skæl til Side, uden at det volder dem en vis Anstrængelse, men denne Anstrængelse, der trætter dem og forsinker Bestøvningsarbejdet gør, at de efterhaanden opgiver dette vanskelige Arbejdsfelt og overlader det til dygtigere Arbejdere f. Eks. Bierne. Disse bliver da snart Eneherrer. De lønnes rigelig for deres Møje ved den betydelige Mængde Honning, som det vel beskyttede Kronrør indeholder, men paa den anden Side gavner de i høj Grad Planterne, fordi de ved deres Styrke, og ved den Øvelse de faar ved at arbejde saa meget i de ens byggede Blomster, med stor Hurtighed kan bringe Støvet fra den ene Plante til den anden. Mod de ubudne Gæster, de smaa krybende In-

sekter og Sneglene, er Oksetungen beskyttet ved de stive Haar, der beklæder saa vel Stænglen som Bladene, der er spredte, helrandede og siddende. Svælgskællene, den saakaldte Bikrone, er hvidlige. Blomsterkvastene er før Udspringningen indrullede. Den bliver 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj, blomstrer i Juni og Juli og er almindelig i de fleste Egne af Landet paa Marker og langs Veje, især paa lettere Jord. I Roden findes et rødt Farvestof, der navnlig tidligere brugtes til Farvning af den Vinaand, som benyttes til Thermometre. Dens Navn skal stamme fra Stængelbladenes brede, ved Grunden noget afrundede Form. I Sverrig kaldes den Jærnrod paa Grund af dens sejge Rodder, der stopper Ploven.

Oksetunge (Anchusa officinalis).

Slangehoved.

(Êchiûm vulgâre).

Slangehoved har en rank opret Stængel, der bliver 1—2½ Fod (30—80 Cm.) høj og er besat med stive Børster, som alle Planter af de rubladedes Familie, til hvilken den hører. Disse Børster beskytter Blomsterne mod uvelkomne Besøg af Snegle, Myrer og Sommerfuglelarver. Ogsaa de lancetformede Blade er meget ru. Blomsterne, der springer ud i Juni og Juli, sidder paa Grene i Bladhjørnerne og danner tilsammen en pyramideformet Blomterstand. De temmelig store, uregelmæssige, tragtformede Kroner er, før de springer ud, røde, men faar senere en smuk blaa Farve, Støvdragerne er ulige lange og naar langt udenfor Kronbladene, og endnu længere stikker Griflen frem med sit Ar, der er spaltet og ved sin Lighed med en Slangetunge

har givet Planten Navn. Undertiden er Blomsterne kødfarvede eller hvide. Slangetungen er en toaarig Plante, hvis Hovedrødder er indrettede paa at opsamle Stivelse og andre Næringsstoffer for det kommende Aar. Den er almindelig paa Marker og Diger, ved Landeveje og langs Jærnbanerne. Ved Sorø og i Slesvig kaldes den »Præstedøtre« og ved Hørsholm »Blaa Husarer«.

Slangehoved (Echium vulgare).

Ager-Snerle.

(Convôlvulus arvênsis).

Til Snerlefamilien hører den smukke Ager-Snerle, hvis lange, tynde Stængler, der indeholder Mælkesaft, enten slynger sig henad Jorden, eller op ad andre Planter eller omkring Gærder, altid venstre om. Bladene er spyddannede og veksler meget i Bredden. Midt paa Blomsterstilken, der bærer en eller to Blomster, findes to smaa linjeformede Dækblade. De smukke femfoldede, tragtdannede Kroner er hvide eller blegrøde, udvendig paa Folderne mørkere røde, de aabner sig kun i Solskin og hidlokker ved deres Vellugt, der minder om Lugten af Mandler, en Mængde forskellige Insekter, der bringer Støvet fra den ene Blomst til den anden og fra Plante til Plante. Ager-Snerlens Blomster hører forøvrigt til Endagsblomsterne eller de efemere Blomster, der kun er udfoldede en Dags Tid. Mod Solnedgang paa den samme Dag de har aabnet sig, visner de, tørrer

ind, eller falder af. Indvendig i Kronrøret findes fem lyse Striber, de saakaldte »Saftveje«, der tjener til Vejledning for Insekterne ved at anvise dem den Retning, de skal følge for

Ager-Snerle (Convolvulus arvensis).

at naa Honningsaften. Det er nemlig af Vigtighed for Blomsterne, at Insekterne følger de anviste Retninger, da de paa deres Vej ned i Blomsten skal afsætte det Støv, de medbringer fra andre Blomster, paa dens to Ar, der naar langt

frem over Støvknapperne. For at dette kan ske saa nøjagtig som muligt, er Støvdragerne højst mærkelig indrettede. De fem Støvdragere er med deres nederste Del voksede sammen med Kronrøret, og der, hvor de skiller sig fra dette, bøjer de ind mod Griflen og omslutter denne ganske tæt; da deres Siderande nu tilmed er beklædte med stive Takker, saa kan Insekterne, der vejledes af de fem lyse Striber i Kronrøret, kun naa den dybtliggende Honning ved først at kravle ned mellem Kronen og Støvtraadene og saa stikke Snabelen ind mellem de meget fine Aabninger, Støvtraadene danner paa det Sted, hvor de bøjer sig indad. Ager-Snerlen blomstrer hele Sommeren fra Juni til September og er meget almindelig paa Græsmarker og Diger, paa Grøftevolde, ved Veje og mellem Sæden; den kendes ogsaa under forskellige Navne som »Jordhumle«, »Lammetarme«, »Gedetving«, »Jomfruskort« og »Jomfruens Halværmer«. Den er ofte et besværligt Ukrudt, som det er vanskeligt at udrydde, fordi den er i Stand til at vedligeholde og formere sig ved Hjælp af Knopskydning fra de vidt- og dybtgaaende Rødder, men den findes sjældent udbredt over hele Marker. Kvæget æder den med stor Begærlighed.

Bulmeurten.

(Hyoscŷamus niger).

En meget giftig Plante, der hyppig vokser paa øde grusede Pladser, især omkring beboede Steder, er Bulmeurten. Den bliver 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj, er klæbrig og haaret og har en ubehagelig bedøvende Lugt. Stænglen er opret med bugtede, groft-tandede Blade. I Juni og Juli aabner den sine Blomster, der sidder i de øvre Bladhjørner i et Aks, som før Blomstringen er spiralformet indrullet. Kronerne er hjulformede, regelmæssige og femdelte med fem Støvdragere, af hvilke Støvet træder ud gennem smaa Huller, der aabner sig paa Støvknapperne. Kronen er gulgraa med mørkviolet Rør og gennemtrukken med

et Net af morkviolette Aarer. Frugten er en Kapselfrugt, en saakaldet Buddike, der springer op ved et Laag paa tværs og er omgiven af det blivende klokkeformede Bæger. Denne Plantes Klæbrighed og de mange smaa Haar, den er besat med, beskytter den mod opkrybende Insekter, og dens giftige Egenskaber bevirker, at Kvæget ikke æder den. Bulmeurten har været godt kendt fra ældgammel Tid og har fundet megen Anvendelse i Medicinen. Det var Nydelsen af denne Plante, der bragte Apollos Præstinder i den ekstatiske Tilstand, i hvilken de blev i Stand til at profetere. Hos Kelterne var den helliget Solguden Bel, hvorfor den ogsaa havde Navnet Belinuntia. Gallerne kendte Bulmeurtgiften og bestrøg deres Kastespyd dermed for sikrere at dræbe Vildtet. Plinius fortæller, at ved Nydelsen af et Afkog af kun fire Bulmeurtblade blev man ganske forstyrret, og at Olien af Frøene dryppet i Øret frembragte Vanvid. Ogsaa til Heksesalve blev den anvendt, og man benyttede den til at »fremkalde Regn«. Indtraf der stor Tørke, saa dyppede man en Bulmeurtstængel i en Kilde og bestænkte dermed det solglødende Sand. Henrik Smid omtaler den i sin Læge-

Bulmeurt (Hyoscyamus niger).

bog. Udvortes brugt skal Blomsterne og Froene fremkalde Sovn og stille Hovedpine, men han er betænkelig ved at anvende den til indvortes Brug, da »den icke allene gjør Menneskene Skade, men ocsaa alle wskiellige Diur«. Sikkert er det, at den hører til vore aller mest giftige indenlandske Urter, hvilket især gælder Roden og Froene. Hunde er meget modtagelige for denne Gift, derimod synes den langt fra at have samme Indvirkning paa alle Dyr, og den er saaledes ganske uskadelig for Heste, Svin, Faar og Hons. Paa Apothekerne er det navnlig Bladene og Frøene der benyttes. Paa Landet anvendes Froene ogsaa mod Tandpine ligesom Bladene, der ryges blandet med Tobak. Den kaldes derfor ogsaa »Tandurt«, »Tandrøgelse«, »Hundetandsfro« og »Dulmeurt«.

Skjaller.

(Rhinânthus major).

Skjaller hører til de Maskeblomstrede, der har en uregelmæssig Krone. Stænglen er opret, firkantet, fint bruplettet, med modsatte, siddende, lancetformede Blade, der er takkede i Randen. De gule læbeformede Blomster er samlede øverst paa Stænglen og omgivne af store, hjerteformede, fligede Dækblade. Stovdragerne er laadne. Denne Plante, der er almindelig paa Marker og høje Enge, optræder under to Former, der forekommer lige almindeligt. Hos den største, Rhinânthus major, er Dækbladene gulgrønne, Kronen gul med violette Tænder paa Overlæben. og ret Kronror. Skjalleren bliver omkring 1 Fod (10—30 Cm.) høj og blomstrer i Maj, Juni og Juli. Den har adskillige Navne. Nogle Steder kaldes den »Lokespung«; Navnene »Rassel« og »Skratte« stammer fra den raslende Lyd, som de tørre Kapsler og det hindeagtige Bæger fremkalder ved Modenheden. Paa Færoerne kaldes den »Snidle Biadle«, hvilket betyder den klingende Bjælde. I Smaaland og Blekingen hedder den »Hoskallra«. fordi Hoet er tjenligt til at slaas,

naar Skjallerens Frø rasler i Kapslerne. Den optræder ofte som et skadeligt Ukrudt, og hvor den vokser paa Engene, gør den ved Slaaningen ikke godt imellem Hoet, da den er saa stiv. Undertiden optræder den i saa stor Mængde, at den kan give hele Engstrøg et gult Udseende. Skjalleren er en Snylteplante, idet der paa dens Rodder, der næsten ganske mangler Rodhaar, findes nogle smaa Sugevorter af Størrelse som et ganske lille Knappenaalshoved. Ved Hjælp af disse Sugevorter, som den hæfter fast til sine Naboplanters Rødder, optager den Næringsstoffer fra disse. Da den hører til de saakaldte Halvsnyltere, henter den kun sine kvælstofholdige Stoffer fra Værtplanterne, medens den, ligesom andre grønne Planter, faar en stor Del af sin Næring fra Luften og Vandet. Blandt de forskellige Værtplanter den snylter paa, synes den at foretrække Græsserne. Naar de tidligstblomstrende Skjallere har modne Frø, og deres Kapsler begynder at blive tørre — i Midten af Juni —, anser man Hosletten for at være for Haanden. Skjalleren søges meget af Bierne.

Skjaller (Rhinanthus major).

Pastinak.

(Pastinâca sativa).

Af Skærmplanternes store, letkendelige Familie, der næsten ikke findes udenfor Vendekredsene, vokser en Mængde Arter i Danmark, og flere af disse hører hjemme langs Vejene, ved Gærderne og paa Markerne. Saaledes Pastinak, der saa let kendes fra de ovrige i Reglen hvidblomstrede Skærmplanter ved sine gule Kroner, som er

Pastinak (Pastinaca sativa).

samlede i dobbelte, mangestraalede Skærme uden Svøb. Pastinakens hule, leddede, kantede og furede Stængel bliver 2—3 Fod (50—100 Cm.) høj. Bladene er fjersnitdelte, med groft savtakket-lappede Afsnit, paa Oversiden er de glinsende, paa Undersiden dunede. Blomsterne har fem Kronblade med indbøjet Spids. De fem Støvdragere udvikles før Griflerne, saa at al Støvet, forinden Arret bliver modent, bortføres af de talrige Insekter, der besøger Blomsterne og hidlokkes af de store Blomsterstande og den rigelige Honning, der afsondres. Men ikke alle Insekter er Planten lige velkomne. Til de uvelkomne hører de graadige Biller, der ikke alene nøjes med at fortære Støvet og Honningen, men ogsaa ofte ødelægger Støvdragerne og Arrene. Man har nu lagt Mærke til, at Pastinakens smudsiggule Kroner ikke øver nogen Tiltrækningskraft paa Billerne, og dens Blomsters Farve bliver saaledes et Beskyttelsesmiddel mod disse skadelige Gæster, medens de mange hvide Skærmblomster er stærkt udsatte for at ødelægges af dem. Frugten bestaar af to flade, ovale, nødagtige Smaafrugter, der foroven hænger fast ved en traadformet, tvedelt Frugtholder. Paa hver Smaafrugt findes fem Længderibber, af hvilke de to, der sidder nærmest Randen, er vingeformede. I Furerne mellem Ribberne findes Oljekanaler, der indeholder flygtige Oljer. Denne Plante, der dyrkes for Rodens Skyld, som er spiselig, findes ogsaa almindelig voksende vildt ved Veje og Gærder og paa høje Marker. Pastinaken er toaarig, men Roden er kun spiselig i det første Aar, den optages i Oktober. Paa Island benytter man Roden til en Drik, der tilsættes med Humle og gærer, før den bruges. Den blomstrer i Juli og August og findes især hyppig paa Sjælland, navnlig omkring København, og paa Lolland-Falster.

Bjørneklo.

(Heraclêum Sphondylium).

Til Skærmplanterne hører ogsaa Bjørneklo en kraftig 2½—5 Fod (80—150 Cm.) høj hvashaaret Plante med furet

Stængel. De store fjerdelte Blade har haanddelte takkede Afsnit. Blomsterskærmen er stor og tætblomstret med hvide, grønlig-hvide eller rødlige Blomster, af hvilke de

Bjørneklo (Heracleum Sphondylium).

yderste er større end de indre, uregelmæssige og straalende ud til alle Sider. Saaledes er alle de i og for sig uanselige Blomster samlede til en tæt og let synlig Flade, henover hvilken Insekterne med Lethed kan løbe og derved i kort Tid besøge en Mængde Blomster. De yderste større

Blomster og deres ydre stærkt udviklede Kronblade danner en bekvem Landingsplads for Insekterne, saa vel de langsnablede som de kortsnablede kan let finde, hvad de søger, og Bjørnekloens Blomster besøges derfor af en talrig Mængde af de forskelligste Slægter, der, idet de søger Honningen, fejer Støvet fra og til de forskellige Blomster. Man har iagttaget, at jo større en Blomsterskærm er, desto flere Insektbesøg modtager den, og paa Bjørnekloen har man alene talt henved 120 Arter. Den blomstrer midt om Sommeren i Juni og Juli og er almindelig ved Veje, i Randen af Skove og ved Gærder. Denne Plante indeholder stærke Stoffer, og saa vel Roden som Stænglen bruges i Rusland og Sibirien til at lave Brændevin af. Ogsaa i Polen og Lithauen koges den til en gæret Drik, der nydes som Øl. Saalænge den er ung, ædes den af Køer, Geder, Faar og Kaniner, men naar den bliver ældre, er den for stivhaaret. Den kaldes ogsaa Bjørnelap. Maaske stammer dens Slægtnavn, Heracleum, fra selve den stærke Gud Herakles, i hvert Fald benyttedes Navnet af Oldtidens Naturforskere.

Vild Gulerod.

(Daucus Caróta).

Den vilde Gulerod, der ogsaa hører til Skærmplanterne, er ligeledes en almindelig Plante paa vore Marker, ved Veje og Gærder. Den har en furet, stivhaaret-ru Stængel, der bliver 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj. Bladene er findelte, med lancetformede spidse Flige. De hvide Blomster er samlede i en dobbelt Skærm, og saa vel Smaaskærmene som Storskærmene er forsynede med Dækblade, de saakaldte Smaasvøb og Storsvøb. Storsvøbene er et godt Kendetegn til Adskillelse af denne Plante fra mange lignende Skærmplanter, idet de bestaar af store kamdelte Blade, der forneden omgiver de store Skærme. De midterste Blomster i Skærmen er ofte saa mørkt purpurrøde,

Vild Gulerod (Daucus Carota).

at de næsten ser sorte ud. Gulerodens Blomster søges mest, ligesom mange andre Skærmplanters, af Fluer og Biller, der med deres korte Munddele let kan faa fat paa Honningen, der i de aabne, fladt udbredte Blomster, kun er lidet gemt. Blomsterne har ingen Lugt, men dette spiller rimeligvis ikke nogen Rolle for de Insekter, der søger dem, da Biller, Fluer og lignende Dyr ikke synes at have nogen Sans herfor. Blomsterne har heller ikke noget særegent Beskyttelsesapparat for Støvdragerne, hvilket jo ellers ofte findes, navnlig hos Planter, hvis Blomstringstid er kort, men det er heller ikke nødvendigt, fordi Blomstringen hos den vilde Gulerod er udstrakt over et længere Tidsrum, og der desuden findes et saa stort Antal Blomster, hvis Støvdragere springer op til forskellig Tid, saa at selv om nogle Blomsters Støv gaar til Grunde ved Nattens Dug eller ved Regn, er der dog i de andre Blomster Støv nok tilbage, til at Bestøvningen kan fortsættes flere Uger igennem paa enhver solrig Dag. De nødagtige Smaafrugter, der hænger to og to sammen, er beklædte med stive Børster, der sidder i Rader paa Ribberne. Efter Afblomstringen bliver Skærmen hul, idet de ydre Skærmstraaler krummes i Vejret, og Skærmen faar derved Form som en Fuglerede. Planten gaar ogsaa under Navnet »Fuglerede«. I Jylland kaldes den »Morrod«. Roden, der hos den dyrkede Art er rødgul, er hos den vilde hvid, og da den er toaarig, aflagres der Stivelse og andre Næringsstoffer i Roden for det kommende Aar. Den blomstrer i Juli og August. Da den ofte fra sine Voksesteder langs Veje, Grøfter, Diger og Jærnbanegennemskæringer sender sine Frø i Massevis ud over de nærliggende Marker, hvor den bliver et besværligt Ukrudt, kunde man muligvis standse dens Udbredelse ved at afmeje den, før dens Frø er modne. I Kejser Karl den Stores Capitularia kaldes denne Plante Corruga, deraf kommer maaske Carota og Karotte.

Hyrdetaske.

(Capsella Bursa pastôris).

En meget almindelig Plante af de korsblomstredes Familie er den lille Hyrdetaske. Den bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj og er mere eller mindre haaret. Ved Roden findes en Krans af Blade, der er aflange, tandede eller fjerdelte, hvorimod Stængelbladene er næsten helrandede og pildannede. Blomsterne, der er samlede i en klaseformet Blomsterstand, bestaar af fire affaldende Bægerblade og fire meget smaa hvide Kronblade, seks Støvdragere hvoraf de to ydre er korte, de fire indre længere, og en Stovvej. Da Bægeret hurtig falder af, og Kronen undertiden ganske mangler, er Støvet meget udsat for Vind og Vejr, men det spiller ingen væsenlig Rolle for denne Plante, fordi dens Blomstring er udstrakt over et meget langt Tidsrum, fra Foraar til Efteraar, og fordi hver enkelt Plante har et ret anseligt Antal Blomster, hvis Stovsække aabner sig til forskellig Tid. Selv om derfor adskillige Blomsters Stov ødelægges af Regn og Dug, saa er der dog i de andre Blomster Stov nok tilbage, til at Bestøvningen kan fortsættes hele Sommeren igennem, saa snart Vejret er solklart og tørt. Da Hyrdetasken blomstrer lige fra April til September, ses altid modne Frugter samtidig med, at Planten blomstrer. Frugterne er saakaldte Skulper, Kapselfrugter, der hos Hyrdetasken er omvendt hjerte-

Hyrdetaske (Capsella Bursa pastoris).

formede, trekantede, og paa hvilke Planten meget let kan kendes. Det er efter Formen af Frugten, der ligner en lille Taske, at Planten har faaet Navn. I Sverrig kaldes den nogle Steder Tareb, et gammelt arabisk Ord, der betyder Børs eller Pung og som antages at stamme fra Middelalderen, da en Del arabiske Mynter kom til Gotland. Dens Frø tjener til Føde for mange Sangfugle. Den vokser næsten overalt, paa Marker, ved Veje og i Haver. Paa Amager kaldes den »Vor Herres Gryn«. Ved Ørholm i Nordsjælland er funden en Afart med smukt røde Blomster.

Fuglegræs.

(Stellâria mêdia).

En anden yderst almindelig lille Plante er Fuglegræs, der hører til Nellikefamilien. Den forekommer næsten overalt og blomstrer omtrent hele Aaret. Den kendes let paa sine trinde, skøre Stængler, der dels er liggende, dels opstigende og kun haarede paa den ene Side. Denne Haarbræmme tjener mulig til at aflede Regnvandet hurtigere, end det ellers vilde være Tilfældet, for at Regnen ikke skal hæmme Plantens Respiration eller tynge den for stærkt nedad. De smaa stilkede Blade er æg-hjerteformede. Blomsterne sidder i Kvaste og har fem Bægerblade, fem smaa hvide Kronblade, der er tvedelte eller kløvede til Grunden, og 3—5 Støvdragere med violette Støvknapper. Forøvrigt er Antallet af Støvdragerne meget afvekslende, idet det kan svinge fra 1—12, hvilken Svingning sandsynligvis skyldes Planternes forskellige Livsvilkaar, der betinges af de ydre Forhold: Tørke, Fugtighed, Varme og Lys. Blomsterne aabner sig kun i klart Solskin; undertiden mangler Kronbladene. Fuglegræs er som Regel kun enaarig, men den overvintrer ofte ved, at de nedliggende Stængler slaar Rod. Den vokser bedst paa skør, dyrket Jord, og er et almindeligt, men ikke meget skadeligt Ukrudt i Haver. Paa fastere Jord,

Fuglegræs (Stellaria media).

paa Diger og Overdrev faar den hyppig en gulliggrøn Farve og en sammentrængt Blomsterstand, paa hvilken Kronbladene ofte mangler helt eller er ganske smaa. I Reglen er den kun et Par Tommer hoj, men naar den vokser i Skove, bliver den ofte henved 1 Fod (5—30 Cm.) og har da gerne ti Støvdragere med højrøde Knapper. Frøene ædes af Smaafuglene, man giver dem ogsaa til Kanariefugle, og med Bladene kan man fodre Kyllinger, deraf kommer Navnet »Hønsebid«. Med Fuglene føres dens Frø langt omkring, den hørte saaledes til de Planter, som man i sin Tid kunde se vokse højt oppe paa den gamle Marmorkirkeruin ved København.

Almindelig Katost.

(Malva silvêstris).

Almindelig Katost er en temmelig hyppigt forekommende Plante ved Veje og Gærder, især omkring Byer. Den kendes paa sine store rødviolette Blomster, der er snoede før Udspringningen, og hvis Kronblade er 3—4 Gange læn-

gere end Bægeret, og paa Frugterne, der er Spaltefrugter, hvis talrige Nodder er stillede i en Krans. Det er disse flade, runde Frugter, som har givet Anledning til Navnet »Katost«. Den har en opret, haaret Stængel, med lappede, foldede Blade ved hvis Grund der sidder to Akselblade. Blomsterne er stillede i Knipper i Bladhjørnerne. Det femdelte Bæger udmærker sig ved at have et trebladet Yderbæger.

Almindelig Katost (Malva silvestris).

De talrige Stovdragere er sammenvoksede til et Rør, der atter er sammenvokset med den nederste Del af Kronen. Støvknapperne er enrummede og indeholder usædvanlig store, mælkehvide Støvkorn. Katosten søges meget af Bierne, der i de store aabne Blomster har uhindret Adgang til Honningen. Da Insekterne saaledes ikke ved Blomsternes særegne Bygning tvinges til at indtage en bestemt Stilling for at kunne føre deres Snabel ind til Honninggemmerne og derved ufejlbarlig komme til at bedække Arret med Støvkorn, der er hentede fra en anden Plante, saa kunde det godt tænkes,

at Katostens Blomster ikke nod godt af den Fremmedbestøvning, som det ellers er Insekternes Hverv at udføre, og som i saa høj Grad bidrager til at gøre Plantens Afkom større og kraftigere. For nu at raade Bod herpaa er Katostens Blomster indrettede saa mærkværdigt, at Støvdragere og Ar ikke er udviklede paa samme Tid. Det er Støvdragerne, der udvikles først, og Insektet vil derfor under sit Arbejde i den nylig udsprungne Blomst blive overpudret af Støvet; flyver det nu hen til en anden Blomst, hvis Støvdragere allerede er visnede, men hvis Arflader er udviklede og blevne saa klæbrige, at de kan fastholde Støvet, vil Fremmedbestøvning være uundgaaelig. Den almindelige Katost, der hører til Katostfamilien, er en stor og kraftig toaarig Plante, der blomstrer i Juli, August og September og bliver fra 1½—3 Fod (40—90 Cm.) høj.

Gaase-Potentil.

(Potentilla anserîna).

En overordentlig nydelig Plante er Gaase-Potentil. Den hører til Rosenfamilien og kendes paa sin meget korte Hovedstængel, der bærer rosetstillede, finnede Blade, som især paa Undersiden er tæt silkehaarede og sølvglinsende. Fra Bladhjørnerne udgaar rodslaaende Stængler, der bærer enlige guldgule Blomster. Det femdelte Bæger er omgivet af et Yderbæger eller Bibæger, saa at det ser ud, som om Bægeret var dobbelt. I de aabne fladt udbredte Blomster er Honningen let tilgængelig ogsaa for Insekter med kort Sugesnabel, som Fluer og Biller. Som saa mange andre Blomster, der mest søges af Biller og Fluer, har Gaasepotentillen ingen Lugt, og denne synes heller ikke at have nogen Betydning for disse Insekter, der snarere tiltrækkes af Blomsternes stærke gule Farve og af de lidet skjulte Honninggemmer. Men ogsaa talrige Sommerfugle, Humler og Bier, af hvilke de sidste jo navnlig har Brug for de mange Støvdrageres Støv, omsværmer Gaasepotentillen, især paa varme

solrige Dage, da Blomsterne er smukkest udfoldede. I Regnvejr, paa fugtige Dage, om Nætterne og paa kolde Morgener, naar der falder stærk Dug, er Blomsterne lukkede, men til saadanne Tider er de honningsøgende og støvsamlende Bier heller ikke i Virksomhed, men holder sig skjulte i deres Tilflugtssteder. Gaase-Potentillen er meget almindelig paa Marker, ved Veje og Strandbredder. Den findes undertiden paa Gaardspladser og vokser hyppig paa Myretuer, hvis bløde, varme Jord den synes at foretrække. Stænglen kan blive over 1 Fod (15—50 Cm.) lang. Den er fleraarig og blomstrer i Sommerens første Halvdel, Maj, Juni og Juli.

Gaase-Potentil (Potentilla anserina).

Almindelig Kællingetand.

(Lotus corniculâtus).

Til de ærteblomstredes store Familie hører Almindelig Kællingetand. Den har nedliggende eller opstigende mellem 1 Kvarter og 1 Fod (10—30 Cm.) lange Stængler, trekoblede Blade, hvis Smaablade er omvendt ægformede, blaagrønne paa Undersiden og med meget store Akselblade. Om Natten, naar Planten indtager Søvnstilling, bøjer Bladene sig opover, idet Bladstilkene retter sig i Vejret, indtil de tredelte Blade ligger næsten helt ind paa Stænglen; de unge Blade i Spidsen af Stænglen lægger sig saa tæt til hinanden, at de kommer til at ligne en stor Knop. Blom-

sterne er stillede i en fire—syvblomstret Skærm, de er gule med orangefarvet Anstrøg og bliver ved Tørring grønlige. De hører til de saakaldte Ærteblomster, der bestaar af fem Kronblade, af hvilke det bageste og største kaldes Fanen. Naar Blomsten er i Knop, omslutter Fanen de øvrige Kronblade og danner senere en beskyttende Regnskærm over Støvdragerne. De to sidestillede Kronblade kaldes Vingerne, og disse omfatter de to forreste, der er sammenvoksede til et baadformet Blad, Kølen. Som alle ærteblomstrede har Kællingetanden tvekønnede Blomster, og de ti Støvdragere, der er sammenvoksede til et Ror, der omslutter Griflen, er gemte i Kølen, der kun i Spidsen danner en lille Aabning. For nu at hindre at Støvet skal komme fra Støvdragerne over paa Arret i samme Blomst, er Støvdragerne indrettede saaledes, at de allerede aabner deres Knapper, medens Blomsten er i Knop, og Griflen, der da er kort, vokser først senere til og skyder Støvmassen foran sig ud i den forreste Del af Kølen. Sætter nu et Insekt sig paa denne, trykkes den noget nedad, og den stive Griffel virker som et Stempel paa Støvmassen, der drives ud af Aabningen i Spidsen af Kølen som en lille Sky. Først naar alt Støvet ved gentagne Insektbesøg er udjaget, vokser Griflen ud af Aabningen, og nu udvikles Arret og er rede til at modtage det Støv, som de honningsøgende Insekter bringer med sig fra andre Kællingetandsblomster. Som de fleste Ærteblomstrede er Kællingetanden forsynet med rigelig Honningsaft, og den frembyder da ogsaa Eksempel paa, hvorledes en Plante, der afsondrer en betydelig Mængde Honning, som er let tilgænge-

Almindelig Kællingetand (Lotus corniculatus).

lig, modtager langt flere Insektbesøg, end en Plante, hvis Blomster er byggede paa samme Maade, men kun har en sparsom Saftafsondring. Dette er saaledes Tilfældet med Slægten Visse (Genista), der ligeledes hører til de Ærteblomstrede. Medens man hos Kællingetand har truffet over 30 forskellige Insektarter, har man saa godt som ingen fundet hos Vissen. Kællingetandens Frugter er en trind, smal Bælg. Den er almindelig paa Græsmarker og Bakker, ved Randen af Veje og i Klitter og blomstrer ved Midsommertid i Juni og Juli.

Rød Kløver.

(Trifolium pratênse).

Til de ærteblomstredes Familie hører ogsaa Rød Kløver, der baade som dyrket og vildtvoksende er almindelig udbredt paa Enge og Græsmarker. Dens Blomsterstand — Blomsterhovedet — er kugleformet med rosenrøde — sjældent hvide — Kroner. Efter Afblomstringen bliver de visne Kroner siddende, omsluttende de smaa Bælge. Den oprette Stængel bliver ½—1½ Fod (15—50 Cm.) høj og bærer trekoblede Blade, hvis Smaablade er ovale, med en halvmaaneformet, forskelligfarvet Plet paa Midten. Firkløveren er en Afvigelse fra den almindelige Form, idet Bladene er firkoblede. Om Dagen i godt Vejr er Bladene horizontalt udbredte, om Aftenen derimod bøjer de to af Smaabladene sig sammen, indtil Oversiderne berører hinanden, samtidig bevæger de sig nedover, og det mellemste af de tre Blade bøjer sig opover og fremover, indtil det som et Tag dækker over de to andre med Undersiden vendt opad. Saaledes »sover« Bladet, men om Morgenen, »vaagner« det igen og indtager atter sin udbredte Stilling. Søvnbevægelsen har Betydning for Planten derved, at Bladene i Natstillingen er mindre udsatte for en stærk Afkøling ved Udstraaling, end dersom de Natten over stod fuldt udbredte i Dagstilling. Akselbladene ender med en børsteformet Spids. Den røde

Kløver blomstrer hele Sommeren fra Maj til September. Blomsterne indeholder en betydelig Mængde Honning og søges derfor meget af Bierne og Humlerne, som tillige drages af de stærkt farvede Kroner. De stive Støvdragere, som findes i Kloverblomsterne, bevirker en stærk Gnidning af Støvknap-

Rød Kløver (Trifolium pratense).

perne mod Insekternes Krop, paa hvilken det klæbrige Støv let hænger fast. Med Hensyn til Kløveren har Darwin gjort den interessante Iagttagelse, at den omkring beboede Steder bærer rigere Frø end paa andre Steder. Kløverblomsterne befrugtes nemlig væsentlig ved Humlebiernes Hjælp. Ved Forsøg viste det sig saaledes, at 100 Hoveder Rødkløver gav

2,700 Frø, men det samme Antal Hoveder, fra hvilke Bierne var blevne holdte borte, gav ikke et eneste Frø. Man har ment, at de Sommerfugle, der kaldes Natsværmere (Phalæna), kunde hjælpe Kløveren ved Befrugtningen, men dette er dog ikke sandsynligt, i hvert Fald ikke for Rødkløverens Vedkommende, da de ikke vejer nok til at tvinge det Kronblad ned, der kaldes Kølen. Da andre Bier ikke kan naa Honningen, er det kun Humlebier, der besøger Rødkløveren, og det er derfor højst sandsynligt, at dersom hele Humlebislægten uddøde eller blev meget sjælden i Danmark, saa vilde ogsaa Rødkløveren der blive meget sjælden eller ganske forsvinde. Humlebierne er talrigst omkring beboede Steder, fordi deres værste Fjender, Markmusene, her udryddes af Kattene. Derfor jo flere Katte, der findes paa en Egn, desto flere Kløverfrø. Det Garvestof, Kløverbladene indeholder, beskytter dem mod at ædes af Sneglene, der nærer stor Afsky for dette Stof.

Kløveren kan afgive Eksempel paa, at Planter kan taale at være stivfrosne i aarevis. I Chamonix Dalen i Schweitz gled for en Del Aar tilbage en af de store Gletschere ind over en Mark, der i fire Aar laa dækket af Isen. »Da denne atter tøede bort, spirede en Mængde Kløverplanter frem, og ved at undersøge disse Planter fandt man, at de stammede fra Rodstokke, som efter deres Størrelse at dømme maatte være mindst 40 Aar gamle. De havde altsaa groet der paa Marken, før Gletscheren kom og havde ligget begravede under Isen i de fire Aar. At Planterne ikke er gaaede til Grunde i det lange Mørke under Gletscherens Is, lader sig kun forklare ved den Antagelse, at de har været frosne hele Tiden.«

I Oldtiden dyrkedes Kløveren ikke, skønt Planten uden Tvivl var kendt af næsten alle Folkeslagene i det gamle Evropa. Brugen af den er begyndt i Tyskland i det 16de Aarhundrede. Kløveren hører hjemme i hele Evropa, i det vestlige og mellemste Sibirien, i Cachemir, Armenien og Kavkasus. Paa Grund af sine tredelte Blade var den hel-

liget Druiderne, Præsterne i det gamle Gallien og Britannien. I Kristendommens forste Tid var den Sindbillede paa Treenigheden, og hos Irlænderne gælder den, ophøjet til denne Værdighed af Irlands Nationalhelgen, St. Patrick, som Landets Symbol. At finde en Firkløver anses overalt som Tegn paa Lykke, i gamle Dage syede man Firkløvere ind i de rejsendes Klæder, dog skulde det ske uden deres Vidende.

Rød Tvetand (Lamium purpureum).

DYRKEDE MARKER.

Paa dyrkede Marker og paa de dem omgivende Hegn og Gærder vokser en Mængde Planter, tilhørende forskellige Familier, der optræder som mere eller mindre skadeligt Ukrudt.

Rød Tvetand.

(Lâmium purpûreum).

Til de Læbeblomstrede hører saaledes Rød Tvetand, der forekommer overalt paa dyrket Jord og blomstrer fra April til September, undertiden næsten hele Aaret. Den bliver fra 1/2—1 Fod (15—30 Cm.) høj og har glatte, firkantede ved Grunden nedliggende Stængler, med hjerteformede, stilkede, rundtakkede og haarede Blade. Blomsterne sidder i kransstillede Nøgler i Bladhjørnerne. Bægeret er uregelmæssigt femtandet med braadspidsede Tænder. Kronerne er rosenrøde, og Underlæben trefliget med to smaa tandformede Sideflige. De tætsiddende Støvtraade har højrøde, skæggede Støvknapper. Indvendig i det krumme Kronrør findes en Krans af stive Haar, der tjener til Værn mod Regnen, som let kan ødelægge Honningen. Haarkransen er nemlig saa tæt, at den ikke tillader en Vanddraabe at trænge videre, hvis den skulde være passeret forbi den hvælvede Overlæbe, der danner et beskærmende Tag over den Plads, hvor det frigjorte Støv er aflejret. Den røde Tvetand har en ubehagelig Lugt, men dette afskrækker ikke Bierne, der søger den i Mængde. Man har ved at iagttage denne Plante tilligemed Døvnælde (Lamium album) og Korsknap

(Glechôma hederâcea), der begge ligesom den røde Tvetand hører til de Læbeblomstrede og ofte vokser sammen med den, faaet Bekræftelse paa den Kendsgærning, som allerede Aristoteles for mere end 2000 Aar siden paaviste, at Bierne sædvanlig besøger en og samme Art, saa længe som de kan, før de flyver til en anden Art. Beviset for denne Iagttagelses Rigtighed er ikke saa vanskeligt at føre for disse tre Planters Vedkommende, da de alle tre har forskellig farvet Støv, og man ved at undersøge en Mængde Bier kan se, at hver Bi kun fører èn Slags Støv med sig. Dette gælder forøvrigt ikke alene alle Arter af Bier, men ogsaa en Del andre Insekter, og er baade til Gavn for Planterne og for Insekterne selv. For Planterne, fordi Insekterne, ved at besøge en og samme Art saa længe som de kan, naturligvis begunstiger Krydsbestøvningen af denne Arts Individer, og for Insekterne, fordi de bliver i Stand til at arbejde hurtigere, idet de ved Øvelsen faar lært, hvorledes de skal anbringe sig i den bedste Stilling i Blomsten, og hvor langt og i hvilken Retning de skal indføre deres Sugesnabel. De kommer saaledes paa en Maade til at arbejde fabriksmæssigt.

Korsknap (Glechoma hederacea).

Krumhals.

(Anchûsa arvênsis).

Til de Rubladede hører Krumhals. Det er en fodhøj (15–30 Cm.), opret, meget hvashaaret Plante, med lancetformede, bugtede Blade og smaa, himmelblaa, tragtformede Kroner, med bøjet eller krummet Rør og en Bikrone bestaaende af fem ruhaarede Skæl, der tjener til at beskytte Støvet og Honningen mod Regnvandets Indtrængen. Blomsterne er kortstilkede og sidder i smaa tætblomstrede

Kvaste. For at beskytte Blomsterne endnu bedre mod Regn og Dug, er Blomsterstilkene under Blomstringen bøjede nedad, saa at Blomsterne bliver hængende og derved danner et skærmende Tag over Støvdragerne; men naar Blomstringen er forbi, og Frugtmodningen begynder, retter Blomsterstilkene sig igen opad. Den blomstrer i Maj, Juni og Juli og er almindelig paa dyrkede Marker og ved Veje. Krumhalsen er hyppig angreben af en rustfarvet Snyltesvamp, den saakaldte Skaalrust, der er et Udviklingstrin af den for Hveden saa skadelige Avnrust.

Krumhals (Anchusa arvensis).

Arve.

(Anagâllis arvênsis).

Til Kodriverfamilien hører den smukke lille Arve med nedliggende eller opstigende Stængler og modsatte, ægformede paa Undersiden brunprikkede Blade. I Bladhjørnerne findes lange, tynde Blomsterstilke, der bærer enlige Blomster, hvis højrøde, hjulformede Kroner er violette i Midten. De haarede Støvdragere er ogsaa violette. Arven bliver kun fra 2—8 Tommer (5—20 Cm.), den blomstrer ved Midsommertid i Juni, Juli og August og er et almindeligt Ukrudt paa dyrkede Marker især mellem Sæden. Da den aldrig forekommer paa udyrkede Steder eller paa Heder, men navnlig paa Stubagre, er den formodentlig indført her til Landet med Kornet. Den kaldes ogsaa »Grine ved Middag«, fordi Blomsterne sædvanlig kun aabner sig midt paa Dagen. Ogsaa i fugtigt Vejr holder den sine Blomster tillukkede. Derfor hedder den paa Fyn »Bondens Vejrglas«. Forøvrigt forekommer den især i stor Mængde paa Bornholm. Som saa mange andre Ukrudtsplanter ædes den af Koer, Faar og

Geder, og Smaafuglene spiser Frøene, der findes i de smaa kugleformede Buddiker. Af den almindelige Arve findes en meget smuk Afart med blaa Blomster.

Hos Plinius berettes det, hvorledes Romerne ansaa denne Plante for at besidde magiske Kræfter, ogsaa i Tyskland ansaas den i Middelalderen for at indholde Trolddomskraft, man hængte den derfor over Døren for at bortjage onde Mennesker. Derfra stammer formodentlig dens tyske Navn »Gauchheil«. I sin Tid vandt den stor Berømmelse som Middel mod Vandskræk.

Arve (Anagallis arvensis).

Kornblomst.

(Centaurêa Cyanus).

Mere skadelige end de Planter. der vokser som Ukrudt paa dyrkede Græsmarker, er de mange Planter, der vokser som Ukrudt imellem Sæden og dels tager Plads op, dels suger Kraft og Næring af den gødede tilberedte Jord og derved forringer Udbyttet af de dyrkede Planter. En saadan velkendt Ukrudtsplante mellem Vintersæden — Rug og Hvede — er Kornblomst ogsaa kaldet Korn-Knopurt. Den hører til de kurvblomstredes Familie og indenfor denne igen til Tidselgruppen, der har lutter rørdannede Kroner. Kornblomstens Stængel, der bliver fra 1 Kvarter til henimod 1 Alen (15—60 Cm.) høj, er ligesom de linjelancetformede Blade beklædt med en løs, hvid Filt. I Randen af Kurvene findes meget store, uregelmæssige tragtformede Kroner, der er golde, medens der i Midten sidder smaa tvekønnede

Kornblomst (Centaurea Cyanus).

Blomster. Kurvene har en smuk himmelblaa Farve, kun sjældent er de hvide eller røde. Bladene paa det ægformede Kurvdække er mørkebrune, taglagte og børsteformet takkede i Randen. Disse Børster skal værne Blomsterne mod smaa opkrybende Insekter, der forsøger at trænge ned i Blomsterne og røve den Honning, der ofte er til Stede i saa stor Mængde, at den halvt fylder de rørdannede Kroner, og som Insekterne kan naa, uden at de behøver at røre ved Griffelspidsen og altsaa uden at udføre nogen Bestøvning; kun de store flyvende Insekter gør Planten Nytte, og af dem vil den derfor bestøves. Kornblomstens Støvkorn er meget klæbrige, og naar de er modne og skal overføres af Insekterne, hænger de saaledes sammen, at de, naar Støvsækkene springer op, ikke kan spredes i Luften hvert for sig i Form af smaa Støvskyer, men maa som smaa sammenklæbede Støvklumper paa en eller anden Maade bringes ud af Støvsækkene. Der har nemlig dannet sig et klæbrigt Overtræk over hvert enkelt Korn, og Nytten deraf er ikke blot den, at Kornene bliver holdte sammen, men tillige at de let hæfter ved andre Plantedele og ved Insekterne, der ubevidst skal føre dem af Sted. For at kunne feje Støvkornene ud af Støvknapperne har Kornblomsten et ejendommeligt Fejeapparat bestaaende af en opsvulmet Ring besat med smaa Haar, der findes paa Griflen under Arret. Naar disse smaa Haar har fejet Støvmasserne ud, hæftes de til Griflens Sider og bortføres derfra af Insekterne. Udfejningen af Støvkornene foregaar paa en meget ejendommelig Maade. Kornblomstens Støvtraade er nemlig ganske overordentlig følsomme for Berøring eller Pirring. Deres almindelige naturlige Stilling er den, at de staar lidt bøjede ud til Siden og naar et Stykke op over Arret, men saa snart de berøres f. Eks. af et Insekt, forkorter de sig pludseligt, og Griflen, der staar ubevægelig, kommer derved med sin opsvulmede haarbesatte Ring til at feje det modne, løse Blomsterstøv ud af det Rør, som er dannet af de sammenvoksede Støvknapper.

Denne meget almindelige Plante blomstrer især i Juni,

Juli og August, men man kan tit finde den blomstrende enkeltvis langt ud paa Efteraaret. Til dens Udbredelse bidrager det i høj Grad, at dens Frømodning falder sammen med Rugens og Hvedens, mellem hvilke den vokser, saa at dens Frø altsaa er modne, naar den indhøstes sammen med disse. Den kaldes ogsaa »Blaaurt« eller »Blaamand«. I Jylland kaldes den »Blaa Bodil«. Den benyttedes i tidligere Tider, endnu i »Mands Minde«, som Røgtobak blandet med denne, hvilket omtales i Oehlenschlägers Digt »Morgenvandring« i »Langelandsrejsen«. Fordi den forandrer sin Farve og bliver hvid, var den i gamle Dage et Symbol paa Ubestandighed.

Vellugtende Kamille.

(Matricâria Chamomilla).

En anden kurvblomstret Plante er Vellugtende Kamille, der hører til Astersgruppen og har rørformede, tvekønnede, gule Skiveblomster, medens de hvide Randblomster er tungeformede Hunblomster. Den kendes paa de 2—3 dobbelt fjersnitdelte Blade med linjeformede Afsnit. Kurvene, der ikke er særlig store, har et kegleformet hult Blomsterleje. Henimod Afblomstringen bøjer Randkronerne sig nedefter, saa de bliver hængende, hvorved Skivekronerne bliver meget fremtrædende. Bægeret, der er temmelig fladt, bestaar af hvidlige Skæl med stive, hindeagtige Kanter. Den vellugtende Kamille bliver fra 4—12 Tommer (10—30 Cm.) høj og udmærker sig ved sin stærke krydrede Lugt. Den er ikke meget almindelig, men er dog funden hist og her i alle Landets Provinser mellem Sæden og ved Veje, især omkring Byer. Den blomstrer hele Sommeren fra Juni til Oktober. Skønt den, naar den forekommer mellem Sæden, er en Ukrudtsplante, er den dog en meget nyttig Urt, idet man af den faar de ægte Kamilleblomster, der benyttes til den for sine helbredende Egenskaber saa vel kendte Kamillete. Dens

latinske Navn Matricaria, kommer af Mater, der betyder Moder, fordi den især virker lægende overfor saadanne indvendige Smerter, som navnlig Kvinderne lider af. Den kaldes ogsaa Kamelblomst og Rugblomst.

Gul Okseøje.

(Chrysanthemum segêtum).

Gul Okseøje hører ligeledes til Kurvblomsterne. Det er en glat blaagrøn Plante, hvis Stængel bliver fra $^1/_2$—$1^1/_2$ Fod (15—50 Cm.) høj. Stængelbladene er aflange og fliget tandede. De store, flade Kurve er helt gule, idet Rand- og Skivekronerne har samme Farve. I Regnvejr, eller medens den stærke Morgendug falder, bøjer de tungeformede Randblomster sig henover de rørformede Skivekroner og beskytter derved Støvet mod Fugtighed. Da Honningen, der afsondres af Griflens nederste Del, ligger temmelig dybt i Kronrørets Bund, søges den gule Okseøje mest af langsnablede Insekter som Bier, Hvepse og Sommerfugle. Blomsterne paa de store Skiver udvikler sig udefra og indefter, saaledes at de yderste har fuldmodent Støv og Ar, der begynder at blive klæbrige, medens i de inderste Støvet først er i Færd med at modnes, og Arrene endnu slet ikke er udviklede. Derved undgaas Selvbestøvning. Naar et Insekt kommer flyvende, sætter det sig i Reglen paa en af de store Randblomster, hvor det finder en bekvem Landingsplads. Dersom de yderste Skiveblomster nu allerede har afgivet deres Støv og staar med udbredte klæbrige Ar, bliver de befrugtede af det Støv, som Insektet bringer med sig, hvorefter det bevæger sig længere ind paa Skiven og henter nyt Støv, som det saa flyver af Sted med til en anden Okseøje.

Denne pralende Ukrudtsplante, hvis latinske Slægtnavn, Chrysanthemum, betyder Guldblomst, blomstrer medens Sommersolen skinner stærkest i Juni, Juli og August. Den er almindelig paa dyrkede Marker, især imellem Vaarsæden — Byg og Havre — og mellem Ærter. Modningen af dens

Frø finder Sted samtidig med, at den Sæd modnes, mellem hvilken den vokser, og den finder derved større Udbredelse, end Tilfældet vilde være, dersom dens Frø ved Indhøstningen endnu var umodne. Betegnende for dens Skadelighed er Navnet »Onde Urter«, den kaldes ogsaa »Brandenborgeren«. Den gule Okseøje er dog langt fra saa besværligt et Ukrudt nu som for kun faa Aar tilbage, da Mærgling endnu ikke var almindelig, — man antager, at den ikke kan taale den i Mærglen indeholdte Kalk. En Grund til dens Tilbagegang er sikkert ogsaa det forandrede Sædskifte. — Forøvrigt er det interessant at følge denne Plantes Vandringer. »Omkring Aar 1650 skal den først have vist sig her i Landet i Egnen om Svendborg og formodedes at være indført fra Brandenborg. 100 Aar efter udsatte man en Guldmedaille for den, der kunde give den bedste Anvisning paa dens Udryddelse«. Hvor frygtet den var ses ogsaa deraf, at man i tidligere Tider paa mange Steder oprettede Foreninger, hvis Medlemmer forpligtede sig til at holde deres Marker aldeles fri for denne Plante, og for hver blomstrende gul Okseøje, som ved Eftersyn fandtes paa Marken. maatte der betales en lille Bøde. »Til Sverrig skal den være kommen c. 1625 med Sæd fra et Skib, som strandede paa Hallands Kyst under en Misvækst. Bønderne plyndrede Skibet og anvendte Kornet til Udsæd, hvorefter den bredte sig fra det ene Distrikt til det andet og blev ligesaa frygtet som i Danmark.« — I Sverrig kaldes den gule Okseøje »Holgersurt«, fordi ovennævnte Skib, der kom med Ladning fra Pommern, tilhørte en Herr Holger til Skummeløv.

Ager-Galtetand.

(Stachys arvênsis).

Til de Læbeblomstrede hører Ager-Galtetand en lille opstigende, noget over 1 Kvarter (15—25 Cm.) høj Plante, der er temmelig stivhaaret og har stilkede, æg-hjerteformede og rundtakkede Blade. Blomsterne sidder i Kranse,

omtrent seks i hver Krans, der tilsammen danner et Slags Aks. Derfra stammer ogsaa dens Slægtnavn, Stachys, et græsk Ord, der betyder Aks. De smaa Kroner er bleg-røde og har indvendig i Kronrøret en Haarkrans, hvis Spidser er rettede indad mod Kronens Midte. De kommer derved til at danne et Værn mod en hel Del Smaainsekter, der dels vil fortære Blomstens Støv, dels tage dens Honning, uden at de er i Stand til at gøre Planten nogen Nytte, idet de hverken kan medbringe eller bortføre Støvkorn, fordi deres Legeme ikke er indrettet til at holde Støvet fast. Til saadanne Insekter hører mange smaa glatte Biller. Større Insekter, som er Planterne behjælpelige med Bestøvningen, har derimod Kraft nok til at trænge igennem dette Haargitter. Dog kan Haargitteret ogsaa undertiden være til Skade for Galtetandens Blomster. Da disse er temmelig smaa og derved noget vanskelige at trænge ind i for større Insekter som f. Eks. Bierne, og Haarkransen gør det endnu vanskeligere, saa foretrækker Bierne ofte at bide Hul paa Siden af Blomsterne for saaledes paa en nemmere Maade at komme ind til Honningen. Ved denne Fremgangsmaade vil de i Løbet af den samme Tid kunne besøge et dobbelt saa stort Antal Blomster, som naar de opsøger Honningen paa retmæssig Maade, især naar de ikke engang selv behøver at bide Hul, men kan nøjes med at føre deres Sugesnabel ind gennem et Hul, som en anden Bi har frembragt, men herved narrer de jo rigtignok Planten, idet de tager Honningen uden at komme i Berøring hverken med Støvdragerne eller Griflen og saaledes ikke hjælper med til Bestøvningen. Naar Blomsterne er bestøvede, bliver Støvdragerne snoede og bøjer sig udad. Ager-Galtetanden blomstrer i Juli, August og September. Den findes paa Agre som Ukrudt især mellem Vaarsæden og i Haver og er temmelig almindelig paa Øerne, i Jylland derimod forekommer den sjældnere.

Ager-Løvemund.

(Antirrhînum Orôntium).

Som Ukrudt mellem Sæden træffes hist og her den smukke Ager-Løvemund eller Løvemule, en maskeblomstret Plante, der bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj. Stænglen er oventil kirtelhaaret og har lancetformede helrandede Blade. Blomsterne sidder enlige i Bladhjørnerne paa ganske smaa Stilke. De fem lange, linjeformede Bægerflige naar ud over de maskeformede Kroner, der er rosenrøde og har en Pukkel ved Grunden af Kronrøret. Denne Pukkel danner en tætsluttende Afspærring for Honningen og Støvet, der saaledes er godt beskyttet ikke alene mod Vind og Vejr, men ogsaa mod adskillige mindre Insekter, der uden at gøre Blomsten nogen Gentjeneste vil berøve den dens Honning. De svagere Insekter har nemlig ikke Kraft nok til at trykke denne Pukkel, den saakaldte »Maske«, ned og bane sig Vej ind til Honningen og maa derfor overlade denne til de stærkere Bier og Humler, der paa den fremstaaende Underlæbe finder et bekvemt Sted at slaa sig ned paa, naar de kommer flyvende. Nogle af de

Ager-Løvemund (Antirrhinum Orontium).

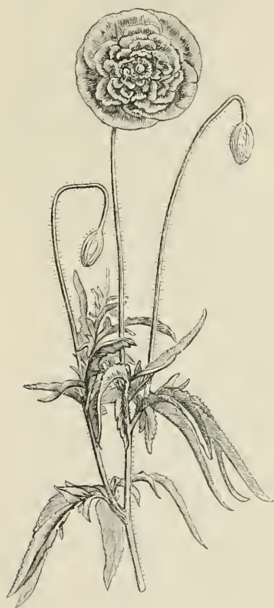
mest uvelkomne Insekter er Myrerne, thi selv om en Smule Støv vilde sætte sig fast ved deres Legeme, saa vilde dette Støv snart gaa tabt under deres ofte lange Vandringer fra Blomst til Blomst eller endog fra Plante til Plante, medens de vingede Insekter hurtig og uden Omveje flyver fra den ene Blomst til den anden. Saasnart imidlertid Arret i en Blomst er bestøvet, er der ikke længere nogen Grund for den til at holde sig afspærret, Spændingen mellem Over- og Underlæben bliver mindre, der opstaar en Spalte imellem dem, og nu trænger Myrerne ind for at hente den Smule Honning, der endnu er tilbage. Ager-Løvemunden har undertiden hvide Kroner. Den blomstrer i Juli, August og September og træffes hyppigst paa de sydlige Øer.

Korn Valmuen.

(Papaver Rhoêas).

Korn Valmuen hører til den lille letkendelige Valmuefamilie. Den bliver fra henimod 1 Fod til 2 Fod (20—60 Cm.) høj og saavel den lidt furede Stængel som de fjerdelte takkede Blade, Blomsterstilkene og det to-delte tidligt affaldende Bæger er besat med udstaaende Haar. De store skarlagenrøde Blomster har fire i Randen lidt bølgede Kronblade og talrige sylformede Støvdragere med grønt Støv. Frugten er en Kapsel, der foroven dækkes af en Skive, dannet af det blivende straaleformede Ar. Kapslen aabner sig med smaa Huller under Arret, og af disse Huller falder de talrige smaa, smukt grubede Frø ud. Paa Grund af de smaa Hullers Anbringelse oppe under Arret, hindres Frøene i at glide lige ud af Kapslen og falde ned i en Bunke ved Foden af Planten, men maa blive derinde, indtil de, naar Stænglen en stormfuld Dag svajer hid og did, slynges omkring til alle Sider. Valmuens aabne Blomster indeholder ikke særegne Beskyttelsesapparater for Støvet, men naar de lange, tynde, oprette Blomsterstilke rystes stærkt af gentagne Vindstød eller af store nedfaldende Regndraaber,

bøjer de sig, og Blomsterne, der er vendte opad, saa at der ikke ydes Stovet nogen Beskyttelse, bøjes ved Stilkens Krumning nedad og bliver hængende, saa at de omdannes til et beskærmende Tag mod det ublide Vejr. Man vil ogsaa altid efter Regn se, at Blomsterne paa Valmueplanterne er bøjede nedad. Og disse Krumninger er ikke blot en Følge af det Tryk, som de med Vanddraaber belæssede tunge Blomster udøver paa deres Stilke, thi selv om en saadan Krumning naturligvis kan fremkaldes ved den Vægt, Vanddraaberne paafører Blomsterne, saa er det dog værd at lægge Mærke til, at Krumningen varer ved nogen Tid efter, at Regndraaberne er blæste af eller fordampede, og Trykket altsaa ophørt. Skønt Valmuen ikke afsondrer Honning, saa lokker de stærkt farvede Blomster alligevel Bierne, som henter Blomsterstøv hos dem, af hvilket de laver Bibrød. Blomsterne er ogsaa godt beskyttede mod Smaakryb som Snegle, Myrer, Larver og Bladlus ved de tætte, udstaaende, temmelig stive Haar, der dækker hele Planten, ligesom den hvide med giftige Stoffer forsynede Mælkesaft, der indeholdes i Planten, beskytter den mod at fortæres af Kvæget. Den blomstrer i Juni og Juli og vokser ved Veje, paa Marker, paa Diger og mellem Sæden; men skønt den ikke er saa almindelig som de to noget mindre Valmuearter: Kolle Valmuen (Papaver Argemône) og Gærde Valmuen (Papaver dûbium), optræder den dog ofte i saa stor Mængde f. Eks. ved Nyborg og Nakskov, at den beklæder hele Marker med en skarlagenrød Farve. Den kaldes ogsaa »Kornrose«, »Kokurt« eller »Kornrus«.

Korn Valmue (Papaver Rhoeas) med fyldt Krone.

I Oldtiden var Valmuen et af Morfeus Kendetegn; det var med denne Plante at Søvnens og Drømmenes Gud berørte dem, han vilde skænke Søvnens Glemsel og Fred. Den var ogsaa helliget Ceres, enten fordi den vokser i Kornet, eller fordi Jupiter lod Gudinden spise af den for at skaffe hende Søvn og Ro under hendes Smerter, da hun begræd sin Datter Proserpinas Bortforelse. Sammen med en Del andre Planter er Kornvalmuen, der er et almindeligt Ukrudt i Middelhavslandene, funden i de gamle ægyptiske Mumiekister, der har staaet urørte til vore Dage. Disse Plantelevninger, der er fundne i de gamle Faraoers og andre fornemme Ægypteres Grave, viser, at der ved de mumificerede Lig er bleven nedlagt Blomster, Kranse af sammenlagte Blade i hvilke findes Blomsterdele, Frugter og Prøver af Korn, i Lerkar og Kurve. Beskyttede af Ægyptens tørre Luft og af de solide Gravkamre, der fandtes dybt inde i Klippehuler eller bag alentykke Mure, hvor ingen Vekslen i Luftvarme og Fugtighed finder Sted, har disse Plantedele holdt sig saa uforandrede i de 3—4000 Aar, der er hengaaede siden de nedlagtes, at de for en meget stor Del med Lethed kan genkendes. Selvfølgelig maa der anvendes stor Omhu ved Undersøgelsen af dem, men dersom de forsigtig udblødes i varmt Vand, kan man faa dem saa vel udfoldede og bevarede, at det er muligt at undersøge dem. I Valmueknopperne havde saaledes alle de fine Støvdragere holdt sig særdeles godt, og næppe et eneste Støvkorn var gaaet til Grunde; ogsaa Valmuens røde Farve er bevaret.

Det er Frøene af Opiat-Valmuen (Papaver somnifêrum), som ogsaa vokser hist og her i Landet, der under Navn af »Maanesæd« anvendes til at strø paa Birkesbrød. Disse Frø er til Stede i overordentlig stor Mængde; man har beregnet, at en eneste Blomst kan frembringe indtil 36,000 Frø. Opiat-Valmuen er blaagrøn og har i Reglen violette Kroner. Den er i sin Tid indført fra Orienten og Sydevropa og forekommer især omkring beboede Steder forvildet fra Haver, hvor den er eller har været dyrket. Under sydlige

Opiat-Valmuen (Papaver somniferum).

Breddegrader udvikles i Kapslen en Saft, der i Medicinen bruges til »Opium« og i Orienten blandes med Tobak og ryges. Gennem hele Oldtiden dyrkedes denne Valmue. Ro-

merne, Perserne og de gamle Ægyptere blandede Frøene med Honning, æltede deraf en Dejg, som de ristede over Ild, og frembragte paa den Maade forskellige Slags Kager. Dette Slags Bagværk laves endnu i vore Dage i nogle Egne i Tyskland og Italien.

Agerkaal.

(Brassica campêstris).

Et i mange Egne af Landet almindeligt Ukrudt i Vaarsæden er Agerkaal. Det er en 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj Plante af de korsblomstredes Familie. Blomsterne, der sidder i en Klase, har gule Kroner med seks Støvdragere, af hvilke de to er meget kortere end de øvrige. Knapperne paa de fire indre Støvdragere er i Begyndelsen udadvendte, men naar Blomsten er helt udfoldet, drejer de sig halvt om, saa at de kommer til at vende mod hinanden to og to. Disse Drejninger synes at staa i et bestemt Forhold til Honninggemmerne. Idet Støvdragerne drejes, kommer nemlig Støvknappernes Aabninger til at vende mod Insekterne, naar de fører deres Sugerør ned til Honninggemmerne, og Insekterne kommer derved til at modtage mere Støv, end det ellers vilde være Tilfældet. Stænglen er opret og glat. De nedre Blade er stilkede, græsgrønne, besatte med enkelte spredte Haar, de øvre siddende, idet de ved Grunden hjerteformet omfatter Stænglen, blaaduggede og glatte. Den blomstrer i Juni og Juli og søges meget af Bierne. Da dens Blomster er uden Lugt, tiltrækker den ikke saa mange forskellige Insekter, skønt Blomsterne er store og iøjnefaldende, som f. Eks. Have-Karsen (Lepîdium satîvum), der hører til samme Familie og kun har smaa hvide, uanselige, men stærkt duftende Blomster. Medens man paa denne har talt henved 30 forskellige Arter af Insekter, har man paa Agerkaalen kun fundet henved en halv Snes forskellige Insektarter. Den optræder ofte i en saadan Mængde i Vaarsæden, at dennes unge Spirer kvæles, og Agrene, mens

Agerkaalen blomstrer, faar et ganske gult Udseende. Frøene, der findes i aflange Skulper, kan spises af Sangfuglene. Hvad der bidrager meget til dens Udbredelse, er det Forhold, at dens Frø bliver modne samtidig med Frøene af den Sæd, hvori den vokser. Naar den da indhøstes paa samme Tid som Vaarsæden, er dens Frø færdige til at spire, naar de udsaaes sammen med denne. Forøvrigt ligner den meget Ager-Sennep (Sinapis arvênsis), der er et endnu almindeligere Ukrudt. De kan kendes fra hinanden paa Bladene, af hvilke de øvre hos Agerkaalen er blaagrønne, medens Agersennepens er friskgrønne og stivhaarede, og paa Griflen, der hos Agerkaalen er trind, medens den hos Ager-Sennepen er firkantet og endelig paa Skulperne, der hos Agerkaalen har enribbede, hos Ager-Sennepen treribbede Klapper.

Kiddike.

(Râphanus Raphanîstrum).

Meget lignende Agerkaal og Ager-Sennep er Kiddike, der dog har lidt større og blegere gule Kroner. Stænglen er omtrent af samme Højde 1—2 Fod (30—50 Cm.), blaagrøn og navnlig forneden ligesom de lyreformet delte Blade besat med oprette, stive Haar, der afholder de krybende Smaadyr, Snegle, Myrer og Larver, der er saa besværlige og skadelige for Planten, fra at naa op til Bladene og Blomsterne. Hvad der især adskiller den fra alle andre Planter af de korsblomstredes Familie er dens perlesnorformede Skulper, der er delt paa tværs ved Skillevægge. Den blomstrer i Juni og Juli og er et temmelig almindeligt Ukrudt, navnlig i Jylland, dels i Vaarsæden, dels i al Slags dyrket Jord. Ligesom det er Tilfældet med Agerkaalen, søges dens lugtløse Blomster ikke af ret mange Insekter foruden Bierne.

Ager-Sennep (Sinapis arvensis).

Klinte.

(Agrostêmma Githâgo).

Et velkendt, skadeligt og almindeligt Ukrudt er Klinte, der med sin høje ranke Stængel og sine store violet-røde Blomster knejser mellem Rugen og Hveden. Den hører til Nellikefamilien og bliver fra 1—3 Fod (30—90 Cm.) høj. Stænglen, der er flere Gange gaffeldelt, er ligesom de linjeformede Blade og Bægeret besat med lange, blode Haar, og de store femdelte Blomster sidder enlige paa lange Stilke. Bægerfligene er smalle og saa lange, at de naar et godt Stykke udenfor Kronbladene. Dybt nede i det lange Kronrør findes Honningen, som kun kan naaes af de langsnablede Sommerfugle. Det kommer derfor Klinten til Nytte, at dens Blomster er saa stærkt farvede, thi mange Iagttagelser har vist, at Sommerfuglene har en udpræget Sans for Farver, maaske særlig for de røde. At andre Insekter ikke kan naa Honningen er ogsaa af Betydning for Planten, idet Sommerfuglene, naar de mærker, at de er ene Herrer paa Pladsen, holder sig mere eller mindre udelukkende til Klinteblomsterne, hvorved disse ikke alene nyder godt af en regel-

Klinte (Agrostemma Githago).

mæssig Krydsbestøvning. men Bestøvningen foregaar tillige meget hurtig, idet Sommerfuglene snart faar Øvelse i at anbringe sig i den bedste Stilling paa Blomsten, saa at de hurtigt og sikkert kan føre Sugesnabelen ned til Honningen. Klinteblomsten har fem Grifler, og Frugten er en femtandet Kapsel med talrige store, sorte, knudrede Frø. En enkelt Plante kan bære over halvtredjetusinde Frø. Klinten blomstrer i Juni og Juli, og det er af overordentlig stor Betydning for den, at dens Fromodning, ligesom Tilfældet er hos flere andre mellem Sæden voksende Ukrudtsplanter, finder Sted samtidig med den Sæds, hvori den vokser, dels fordi Froene derved er modne, naar Planten hugges om, og dels fordi Froene slet ikke kunde holde sig, hvis de ikke kom i Hus om Vinteren, da de ikke kan taale Vinterkulden.

Klinten er upaatvivlelig ikke oprindelig vildtvoksende her i Landet, men hvor almindelig den end er nu, i sin Tid indført med Hveden og Rugen, thi den forekommer altid sammen med disse Kornsorter. Dens egentlige Hjem er uden Tvivl det sydlige Tyskland. Rug, der er stærkt blandet med Klintefrø, giver et mørkt og usundt Brød.

Foder-Vikke.

(*Vicia satîva*).

Almindelig er ogsaa Foder-Vikke, der hører til de Ærteblomstrede. Den har en opstigende, klatrende Stængel af henved et Par Fods (30—60 Cm.) Længde med finnede Blade, hvis Hovedribbe ender i en Slyngtraad. De fem eller syv Par Smaablade er ovale, i Spidsen findes en lille Indskæring, hvori der sidder en Braad. Blomsterne sidder enlige eller parvise i Bladhjørnerne, de har violet Fane og røde Vinger. Den forreste Del af Kølen er sækformet opsvulmet og ved en Indsnøring skilt fra den bageste Del; i det forreste Gemme opbevares Støvet, efter at Støvdragerne har trukket sig tilbage i Blomsten. Griflen, der ligger ned mod Bunden af Kølen og følger denne helt ud i

Foder Vikke (Vicia sativa).

dens forreste opad rettede Spids, er paa dette forreste Stykke bred og tæt bedækket med stride Børster; yderst sidder det lille Ar. Alle Blomstens Dele er meget tæt sammenføjede, og det er derfor kun kraftigere Insekter, der kan naa ned til den dybt liggende Honning; naar de udfører dette Arbejde, presses Kronbladene nedad, og nu fejer Griffelbørsten Støvet ud af den lille Aabning, der dannes af et bladagtigt Tilhængsel paa Spidsen af Kølen, og det opfanges enten af Dyrets Haarbeklædning eller ligger frit uden paa Blomsten. Arret bliver først senere modtageligt for Støvet, og der er altsaa Mulighed for, at det først ved et senere Besøg kan modtage Støv, der sidder paa Insektets Bug. Ved Grunden af Bladene findes tandede Akselblade med en brun eller sort Plet paa Midten. Der findes desuden paa Akselbladene nogle smaa vorteagtige Legemer, de saakaldte »Nektarier«, af hvilke der udsondres en sukkerholdig Saft, der er meget yndet af Myrerne. Disse Insekter søger derfor i stort Antal Foder-Vikken, og da de ikke gaar højere end til Akselbladenes Nektarier, gør de ikke nogen Fortræd paa Blomsterne, som de tværtimod beskytter mod Snegle og Larver, der ikke holder af at komme i Kast med de hurtige og altid i stort Antal tilstedeværende Myrer, og derfor holder sig borte. Frugten er en opret, dunhaaret, lysebrun Bælg. Foder-Vikken, der ogsaa kaldes Heste-Vikken eller Skovfugleurt, forekommer hyppig som Ukrudt i Sæden og mellem Ærter, den dyrkes ogsaa som Foderurt og blomstrer i Juni og Juli.

Hvid Døvnælde.

(*Lamium album*).

Mange af de vilde Markplanter findes hyppigst paa Gærderne, paa de Jord- eller Stengærder, der ofte løber langs Markerne. En saadan Plante er den hvide Døvnælde eller Døvnælde-Tvetand. Den hører til de Læbeblomstrede og er en haaret 1—1½ Fod (25—50 Cm.) høj Plante med firkantet Stængel og æg-hjerteformede, groft savtakkede,

tilspidsede Blade, der meget ligner Bladene hos Brændenælden, deraf kommer dens Navn »Døvnælde«. Denne Lighed maa vistnok opfattes som Beskyttelseslighed, svarende til den velkendte »Mimicry« i Dyreriget. Døvnælden er jo ikke i Besiddelse af de giftige Brændhaar, ved hvilke Brændenælden forsvarer sig mod de Dyr, der angriber den, muligvis kommer derfor Døvnældens store Lighed med den heldigere udstyrede Brændenælde den til Nytte derved, at de planteædende Dyr ikke let kan skelne hin fra denne. De rendeformede Bladribber og Bladstilke tjener rimeligvis til hurtigt at lede Regnvandet ned til Roden, for at det ikke skal hæmme Plantens Respiration eller tynge den for stærkt. Blomsterne sidder i adskilte Kranse med 10—20 hvide Blomster i hver. Støvknapperne er sorte med en gul Streg. Overlæben er stor og laadden og Kronrøret krummet med en Krans af skraatstillede stive Haar paa den indvendige Side. Denne Haarkrans tjener til Værn mod Regnen, der let kan ødelægge Honningen, idet den hindrer Vanddraaberne fra at trænge videre, hvis de skulde være passeret forbi den hvælvede Overlæbe, der danner et beskyttende Tag over den Plads, hvor det frigjorte Støv er aflejret. Den hvide Tvetand er af Naturen indrettet meget smukt til Gunst for Insektbestøvningen, og først naar man ser, hvorledes et In-

Hvid Døvnælde (Lamium album)

sekt bærer sig ad for at komme ind til Honningen, forstaar man rigtig de mange smaa Ejendommeligheder, der findes saavel ved Døvnældens som ved mange andre læbeblomstrede Planters Kroner. Hos Døvnælden afsondres Honningen af to tykke Puder, de saakaldte Saftkirtler, paa den forreste Side af Frugtknuden, der opfylder den nederste Del af det lange Kronrør og beskyttes, som omtalt, mod Regnen af den stive Haarkrans; lige over denne hæver Røret sig lodret, og oven over deler Kronen sig i en bred Underlæbe, der tjener Insekterne til Landingsplads, naar de kommer flyvende, en Overlæbe, der er forsynet med to store Sideflige og en øvre hvælvet Del, der dækker over Støvdragerne og Griflen. Griflen deler sig i to Argrene, af hvilke den ene ligefrem er en Forlængelse af Griflen og ligger i lige Linje med Støvtraadene, medens den anden er rettet lodret nedad. Naar Blomsten aabner sig, er baade Støvknapperne og Arrene fuldt udviklede, og det varer ikke længe, for Humlerne, til hvis Legeme Blomstens Bygning saa nøje passer, indfinder sig. En saadan honningsøgende Humle sætter sig paa Underlæben og trænger med Forbenene ind mellem de to Sidelapper, der slutter nøje om dens Bryst, medens Baglivets øvre Del ligesaa tæt omsluttes af den hvælvede Overlæbe. Under denne Bevægelse har Ryggen naturligvis først berørt den nedadbøjede Argren, og dersom Humlen bringer Støv med sig, vil dette altsaa afsætte sig paa Arret. Medens den suger Honningen til sig, udvider og sammentrækker den afvekslende Bagkroppen, herved rører den ved Støvsækkene, som brister og drysser det meste af deres Indhold ud over dens Ryg. Det hænder ofte, at kortsnablede Humler med deres kraftige Kindbakker bider Hul paa Kronrøret for at naa Honningen, og disse Huller benyttes saa senere af Bierne. Ved dette ulovlige Honningrøveri, hvor Insekterne hverken kommer i Berøring med Ar eller Støvknapper, bidrager de selvfølgelig ikke til Blomsternes Bestøvning, og disse maa da hjælpe sig med Selvbestøvning, der let kan finde Sted paa Grund af det øverste Ars Stilling til Støvknapperne.

Døvnælden blomstrer hele Sommeren fra Maj til September og er almindelig ved Gærder, især omkring beboede Steder.

Vild Kørvel.

(Anthriscus silvêstris).

Til de skærmblomstredes store Familie, hvis Slægter er saa vanskelige at skelne fra hverandre, hører ogsaa adskillige Planter, der hyppigst findes ved Markgærderne, saaledes Vild Kørvel. Den kaldes sædvanlig Skarntyde, men er meget forskellig fra den virkelige giftige Skarntyde, hvis Stængel altid forneden er besat med røde Pletter. Den vilde Kørvel er en af vore hyppigste Skærmplanter, den bliver 2—3 Fod (50—100 Cm.) eller lidt højere og har en furet, hul Stængel, der forneden er haaret. Bladene er stærkt fjersnitdelte og glinsende. Skærmene er mangeblomstrede med hvide Kroner og fembladede Smaasvøb, men uden Storsvøb. Som hos alle skærmblomstrede danner Blomsterstandene et udmærket Tillokkelsesmiddel for Insekterne. Blomsterne, der i sig selv

Vild Kørvel (Anthriscus silvestris).

er højst ubetydelige, bliver ved at sidde saa tæt samlede meget iøjnefaldende og kommer desuden til at danne en sammenhængende Flade, henover hvilken Insekterne med Lethed kan løbe og saaledes i kort Tid besøge en stor Mængde Blomster. Da nu tillige de yderste Blomster i Skærmen er noget større end de indre, kommer de til at danne en bekvem Landingsplads for Insekterne. Naar man saa tillige tager i Betragtning, at Honningen ligger meget let tilgængelig, saa at baade langsnablede og kortsnablede Insekter kan finde, hvad de søger, kan det ikke undre, at en talrig Mængde af de forskelligste Arter, — man har talt over 70, — besøger den vilde Kørvel. Derved er dog Fremmedbestøvning ikke sikret, men for at opnaa dette, er Blomsternes Udvikling ret mærkelig, idet Støvdragerne udvikles før Arrene. I den første Tid efter at Blomsten har aabnet sig, ligger de endnu lukkede Støvknapper bøjede nedad, men der er hverken Spor af Grifler eller Ar. Efterhaanden hæver Støvtraadene sig skraat opad, Støvsækkene brister, og den store, hvide Flade frembyder nu en rig Mark for de støvsamlende eller honningsøgende Insekter, der, idet de farer rask henover Skærmene, støder mod Støvdragerne, der er meget skøre og derfor let knækker over og ofte falder af. Saa kommer Blomsternes anden Periode, i hvilken de to hornformede Grifler, paa hvis Spids Arret sidder, udvikles, og det vil da meget let hænde, at Insektet, der har besøgt Blomsterskærme paa det første Udviklingstrin, nu flyver hen paa Skærme i andet Udviklingstrin og saaledes kommer til at afstryge det paa deres Underside siddende Støv mod de klæbrige Ar.

Den vilde Kørvel er i Besiddelse af en stærk Lugt, der afholder de planteædende Dyr fra at angribe den. Den blomstrer i Maj og Juni og er meget almindelig ved Gærder og i Udkanterne af Skove og Krat. Da den er toaarig, aflagres i Hovedroden forskellige Næringsstoffer, deriblandt Stivelse, for det kommende Aar. Paa Sjælland kaldes den ogsaa T u d e s t æ n g e l og F l ø j t e u r t.

Svaleurt.

(Chelidônium majus).

Til Valmuefamilien hører Svaleurt med gule Blomster, der dog ikke sidder enkeltvis paa Stænglen, som det ellers er Tilfældet med Blomsterne hos denne Familie, men derimod samlede i en Slags Skærm. Stænglen, der bliver fra 1—$2^1/_2$ Fod (30—80 Cm.) høj, er, ligesom de store, fjerdelte, paa Undersiden blaagrønne Blade, besat med spredte hvide Haar og indeholder ligesom alle Plantens Dele en skarp orangegul Mælkesaft, der beskytter Planten mod Drøvtyggernes Efterstræbelser. Blomsterne har et tobladet Bæger, der meget tidligt falder af, fire Kronblade og mange Støvdragere. Frugten er en lang smal Kapsel. Skønt Svaleurten ikke afsondrer Honning, saa lokker de stærkt farvede Blomster alligevel Bierne, som hos den henter Blomsterstøv til Bibrød. Den kaldes ogsaa »Selidonie« og »Giftblomster« og er almindelig i de fleste Egne af Landet, især paa Øerne, ved Gærder og omkring Huse og blomstrer hele Sommeren fra Maj til August. Mælkesaften, der i Roden næsten er rød, har giftige Egenskaber og anvendes som Farvestof og i Medicinen.

Svaleurt (Chelidonium majus).

Vin-Rose.

(Rosa rubiginôsa).

Hist og her ved Gærderne ved udyrkede Marker vokser den smukke Vin-Rose ogsaa kaldet Æble-Rosen. Det er en Busk af et Par Alens Højde med talrige seglkrum-

mede stikkende Torne, saakaldte Barktorne, fordi de er udviklede af Barken og følger med, naar denne rives af Grenene. Bladene er uligefinnede, og Smaabladene er ovale, brunliggrønne, savtakkede, i Randen besatte med rustbrune Kirtler, der giver Bladene den velkendte behagelige, æblelignende Lugt, der navnlig mærkes stærkt

Vin-Rose (Rosa rubiginosa).

mod Regn. De smukke regelmæssige femdelte Blomster, der sidder enlige eller to og tre sammen, er mørkt rosenrøde og har mange Støvdragere. De søges meget af de smukke stærkt metalskinnende Guldbasser. Den blomstrer midt om Sommeren i Juni og Juli, men er smuk langt hen paa Efteraaret med sine mørkerøde, krukkeformede Hybenfrugter. Den Garvesyre, som Bladene indeholder, beskytter dem mod at ædes af Sneglene, der har stor Afsky for dette Stof.

Hos Grækerne var Rosen helliget Venus, og efter Sagnet var alle dens Blomster oprindelig hvide, den rode Farve fik de forst, da Gudinden en Dag saarede sig paa en Rosentorn, og hendes Blod randt ud over Blomsterne. Mange Steder kaldes denne Rose Marierosen, formodentlig fordi den i Middelalderen var helliget Jomfru Marie. Om Aarsagen til at dens Blade dufter saa lifligt, fortæller en gammel Legende: Da Josef og Marie paa Flugten til Ægypten drog gennem øde, solhede Ørkener, holdt de engang Hvil ved en Oase, hvor der voksede Palmer og vilde Roser. Under en af de tætte skyggende Rosenbuske redte Marie et Leje til sit Barn. Medens Barnet sov, tog hun et af dets snehvide Svøb og hængte det op paa Busken, og hun velsignede den og priste den lykkelig, fordi Verdens Frelser havde hvilet under dens skærmende Løv. Men da Marie og Josef paa Vejen hjem til deres Land igen kom til det samme Sted, da var de andre Roser afblomstrede, kun den Busk, Marie havde velsignet, stod bøjet under Vægten af tusinde Roser, og ikke blot fra disse, men ogsaa fra alle dens fine grønne Blade, udstrømmede den lifligste Vellugt.

I et Kapel i Hildesheims Domkirke i Hannover findes en berømt mere end tusindaarig Rosenbusk. Man kan endnu se, hvorledes man i sin Tid, da Kapellet blev bygget, med Vilje dannede en Aabning i Muren for Rosenbusken; men Kapellet er ældre end Domkirken, der grundlagdes Aar 818 af Kejser Ludvig den Fromme.

TØRVEMOSER, TØRVEGRAVE OG TØRVE-JORDSHOLDIGE ENGE.

Tørvemoserne, de gamle Tørvegrave og de fugtige tørvejordsholdige Enge har ligesom andre Lokaliteter eller Vækstpladser deres egen Plantevækst, blandt hvilken der findes mange overordentlig smukke og særegne Planter. Det er Jordbundens Sammensætning, Fugtigheden og Mængden af Lys, der bidrager til at visse Planter slutter sig sammen, idet saadanne Planter stiller de samme Fordringer for deres Livsophold til de Naturforhold, under hvilke de lever. Da Jordens Vandholdighed har en ganske overordentlig Indflydelse paa Planterne, bliver den Plantevækst, der findes paa de fugtige tørveholdige Voksesteder, meget ejendommelig. Af al Slags Jord er Tørvejorden, trods sin mørke Farve, den der vanskeligst opvarmes af Solen, fordi den sædvanlig er saa vandrig. Under ellers lige Forhold opvarmes den mørke Jord lettere end den lyse, men den afkøles ogsaa hurtigere om Natten. Tørvemoserne dannes fortrinsvis af Tørvemos. Mosevandet er næsten frit for Bakterier, og da det indeholder Humussyrer, er det særlig egnet til at bevare organiske Dele mod Forraadnelse. Saavel Dyrelevninger som Planterester, der begraves i Mosevand, kan bevares i Aartusinder.

Blaatop.

(Molînia coerulea).

Af Græsser findes hyppig, især i Jylland, i Hedemoser, paa Tørveenge og mellem Krat paa tørveholdig Jord den mørkviolette Blaatop. Det er et tueformet Græs, der bliver fra 1/2 til henved 3 Fod (15—90 Cm.) højt og har stift oprette, stribede, trinde Straa, der kun ved Grunden er leddede og bladbærende. De lange Blade er mod Spidsen lidt indrullede. Toppen er lang, sammenkneben og har mørkviolette Blomster med mørkeblaa Støvknapper. Skedehinden danner en Haarkrans. Den blomstrer i Juli og August, og hvor den vokser i Mængde, giver den Tørvemoserne et smukt Udseende ved sine mørkeblaa Toppe.

Blaatop (Molinia coerulea).

Dunhammer.

(Typha latifolia).

Dunhammer ogsaa kaldet »Muskedonner« er en høj og anselig Sumpplante, der let kendes paa sine store, tætblomstrede, sortbrune Aks. Stænglen er rank, af Mandshøjde (100—200 Cm.), og bærer meget lange linjeformede Blade. Hunblomsterne er samlede i et langt, tommetykt, valseformet, mørkebrunt og fløjlsblødt Aks, der i Toppen bærer et noget smallere gulagtigt Aks, der indeholder Hanblomsterne. I hver Hanblomst findes tre Støvdragere med frit udhængende Støvknapper, der indeholder tørt »flyvende« Støv, som ved Støvsækkenes Opspringning kastes ud i Luften og af Vinden føres hen til Hunblomsternes store Ar.

Da der ved Vindbestøvning altid gaar en Del Støv til Spilde, som ikke naar sit Bestemmelsessted, men forslaas til andre Steder, indeholder Dunhammerens Hanblomster ligesom andre vindbestøvende Planter store Masser af Støv. Frugten er en Nød med et tørt Frøgemme, der omslutter Frøet temmelig tæt, og da Kolberne, naar de er tørrede af Luften, er meget tilbøjelige til at indsuge Vand, holdes i Regnvejr de enkelte Dele tæt sammen, hvorved Frugterne hindres i at blive skyllede bort af Regnen. I tørt Vejr damper Vandet efterhaanden bort, men da dette i Reglen ikke sker lige hurtig overalt i Frugtstanden, opstaar i denne en saadan Spænding, at Frugterne i store, sammenhængende Masser spaltes løs fra Aksen og af Vinden føres vidt omkring. Som Flyveapparat tjener nogle lange Børster, der findes ved deres øverste Ende. Naar de tilsidst daler ned paa Vandet, og dette er stille, holder de sig i nogen Tid svævende, kun berørende Vandet med Spidsen og med Spidserne af Børsterne. Saaledes ligger Frugterne nogen Tid i Vandskorpen, drivende hid og did, men tilsidst gaar de til Bunds med Spidsen nedefter, denne tvinges lidt ned i Mudderet, og paa denne Maade ankres Frugterne. Dunhammeren er en fleraarig Plante, den blomstrer i Juli og forekommer almindelig i Tørvemoser, ved Aabredder, ved Randen af Vandgrave og i Rørsumpe, hvor det klare Vand ses overalt mellem de enkelte Skud og Blade. Den kendes ogsaa under Navnene »Dunnemosser« og »Flægkøller«. De krybende underjordiske Stængler skal af Kalmykkerne bruges til at spises. Den af de tætte, haarformede Blomster dannede Uld kan bruges til Udstopning og de sivagtige Blade til

Dunhammer (Typha latifolia).

Maatter. Denne ejendommelige, anselige Plante er den største Repræsentant for en lille Familie, Dunhammerfamilien, der har Navn efter den.

Kær-Mysse.

(Calla palustris).

Til Arumfamilien ogsaa kaldet de Kolbeblomstrede, der egentlig tilhører varmere Lande og kun har faa Repræsentanter hos os, hører den smukke Kær-Mysse eller »Vild Kalla«. Den vokser i Tørvemoser og Sumpe og bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj. Bladene, der sidder flere sammen ved Grunden, er stilkede og hjerteformede, men mest ejendommelig for den er Blomsterstanden, idet de grønlige Blomster er samlede i en tommelang Kolbe, der omgives af et tykt, paa den indre Side snehvidt Hylsterblad. Den blomstrer i Juni og Juli og er almindelig i det nordøstlige Sjælland f. Eks. i Bollemosen ved Skodsborg, i andre Egne af Landet er den sjælden. De store skinnende Hylsterblade tiltrækker Bierne, der ofte ses flyvende henover det brune Mosevand for at besøge Kær-Myssens Blomsterkolber. Ogsaa for andre Insekter tjener det hvide Hylsterblad som Vejledning, især for forskellige Arter af smaa Fluer. Frugterne bliver ved Modningen smukt hojrøde. Da Frøene er lettere end Vandet, holder de sig flydende ovenpaa dette, og da de er klæbrige, hænger de let fast ved Vandfugle og føres paa denne Maade fra det ene Vand til det andet. Den kaldes ogsaa »Mosepeber«.

Kær-Mysse (Calla palustris).

Djævelsbid (Succisa praemorsa).

Djævelsbid.

(Succisa praemorsa)

Paa tørveholdige Enge og Overdrev vokser hyppig en Plante med blaa Blomster, der er samlede i et halvkugleformet Hoved, det er Djævelsbid eller Afbidt Skabiose. Den hører til Kartebollefamilien og har en dunhaaret Stængel, der bliver 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj og bærer modsatte, helrandede eller tandede Blade. Den blomstrer sent paa Sommeren i August og September og søges af Bier og Sommerfugle, navnlig ses hyppig paa dens Blomsterhoveder den lille smukke Blaasommerfugl, hvis Vingers Farve har saa megen Lighed med disses Blomster, at den synes at finde et Fristed her, — medens den suger de smaa Kroners Honning, — for de insektædende Fugles skarpe Øjne.

I ældre Tider benyttedes denne Plante meget i Medicinen, og Navnet Djævelsbid kommer af, at Rodstokken, som efterhaanden gaar ud og derved faar et afbidt Udseende, efter et gammelt Munkesagn skal være bidt af Djævelen, fordi han misundte Menneskene dens helbredende Egenskaber.

Smalbladet Galtetand.

(Stachys palûster).

En velkendt læbeblomstret Plante, der dels vokser i Tørvemoser og paa tørveholdig Jord, dels ved Grøfter og paa lave dyrkede Marker, er Smalbladet Galtetand. Den bliver 1—1½ Fod (25—50 Cm.) høj og har en ugrenet stivhaaret Stængel med lancetformede, finttakkede, blødhaarede Blade og de lyserøde Blomster samlede i Kranse i Toppen. Bægeret er klokkeformet med spidse Tænder, og paa Kronernes Underlæbe findes fine, hvide Aarer. Denne Plante er paa flere Maader særdeles godt beskyttet mod ubudne Gæster. De nedadvendte stive Haar paa Stænglen hindrer Snegle, Myrer og Larver i at krybe op ad den og fortære Bladene og Blomsterne, og indvendig i Kronernes Rør findes en Haar-

krans, hvis Spidser er rettede indad mod Kronens Midte og saaledes kommer til at danne et helt Haargitter, der er stærkt nok til at hindre visse svagere Insekter, der ikke gør Planten nogen Nytte, fra at trænge ned til Honningen i Kronrørets Bund, medens de Insekter, der hjælper til ved Bestøvningen, er kraftige nok til at arbejde sig derigennem. Bierne gør sig dog ikke altid den Ulejlighed at trænge gennem Haargitteret, ofte bider de Hul paa Siden af Blomsterne for at faa fat paa Honningen. Derved narrer de naturligvis Blomsterne for den Hjælp, disse kunde vente af dem, idet de ved denne underfundige Adfærd slet ikke kommer i Berøring hverken med Støvdragerne eller Arrene, men de sparer derved Tid, da det gaar hurtigere for dem at bide Hul paa Blomsterne, end at arbejde sig igennem Haarkransen ned i Kronrøret. Darwin antager, at en Bi er i Stand til i samme Tidsrum at besøge dobbelt saa mange af Galtetandens Blomster, naar den suger Honningen ud gennem de Huller, den har bidt, som naar den trænger ind til den paa retmæssig Maade. Navnlig hjælper det den meget, naar den kommer til Blomster, der i Forvejen er afsøgte af andre Bier, da den saa kan benytte det Hul, der allerede findes i Blomsten, til enten at suge den Honning, der muligvis skulde være levnet, eller til paa den hurtigst mulige Maade at forvisse sig om, at Blomsten er tom.

Den smalbladede Galtetand blomstrer i Juli og August.

Blærerod.

(Utriculâria vulgaris).

En højst ejendommelig og interessant Plante, der vokser almindelig i Tørvegrave, Grøfter, Mosehuller og Mergelgrave, er den insektfangende Blærerod. Det er en svømmende Vandplante, der ikke har nogen Rod, hvorfor Navnet heller ikke er videre heldigt, derimod er Bladene, der er fint fjersnitdelte med haarformede Afsnit, nedsænkede i Vandet og besatte med Blærer, gennem hvilke Planten op-

tager en Del af sin Næring. Hele Planten kan naa en Længde af 1½—4 Kvarter (25—60 Cm.), men den brunlige Stængel, der hæver sig op over Vandets Overflade, er kun henimod 1 Kvarter høj og bærer 5—10 æggegule klasestillede Blomster, der saaledes bliver synlige for Insekterne, ved hvis Hjælp de bestøves. Blomsterne bestaar af et tobladet Bæger og en maskeformet Krone, der er forsynet med Spore. Paa Kronens indvendige Side findes nogle røde Striber, der antagelig tjener som Vejvisere for Insekterne, naar de søger efter Honningen. Ved sin maskeformede Bygning kommer Blomsterdækket til at danne et beskærmende Tag over den Plads, hvor Støvet, naar det er frigjort, lejrer sig. Blærerodeu blomstrer i Juni, Juli og August, og da den er fleraarig, overvintrer den paa Bunden af de stillestaaende Vande, hvori den lever, idet den danner Vinterskud, der synker til Bunds. Den hører til den lille Blærerodfamilie.

Blærerod (Utricularia vulgaris).

Blærerne, gennem hvilke Planten faar en Del af sin Næring, har paa den ene Side en Aabning, som lukkes af en Klap, der meget let lader sig trykke ind ad, men da den er elastisk, slaar den hurtig tilbage og spærrer saaledes Indgangen, og den slutter saa tæt, at smaa Vanddyr f. Eks. Smaakrebs, der tilfældig faar en Fod eller et Følehorn i Klemme, kan blive holdte fast en hel Dag. Ved Hjælp af disse sindrige Redskaber fanger Planten smaa Dyr, navnlig

Insekter f. Eks. Myggelarver, Smaakrebs og andre Leddyr, sandsynligvis ogsaa den spæde Fiskeyngel, som den derpaa fortærer. Omkring Blærernes Munding findes store forgrenede Børster, der rager langt frem og ud til Siderne og tjener til at lede Smaadyrene ind i Blæren, ganske som den saakaldte »Rad« paa Aaleruserne leder Aalene ind i Rusen. Men der findes ogsaa ved Mundingen nogle ejendommelig stilkede Kirtelhaar, der synes at indeholde et eller andet Lokkemiddel for Dyrene, og naar disse under deres Forsøg paa at nærme sig Kirtelhaarene kommer til at røre ved den elastiske Klap, aabner denne sig, det lille Dyr glider ind, og idet Falddøren straks igen falder til, er det Blærerodens Fange. Lidt kraftigere Smaadyr, som Myggelarver, kan undertiden bide Hul i Blærens Væg og saaledes slippe ud af Fangenskabet. Mange Smaadyr søger maaske ogsaa ind i Blærerne, fordi de i det hele gerne søger ind i Huller og Sprækker, hvor de tror at kunne finde Ly. Om en Smaakrebs ved Navn Cypris fortæller en amerikansk Forfatterinde Mrs. Treat i New Jersey, der har anstillet meget nøjagtige Undersøgelser over denne interessante Plante: »Den var meget forsigtig, men blev dog ofte fangen; naar den var kommen ind i Blærens Munding, betænkte den sig undertiden og løb sin Vej, af og til kom den tæt op til og dristede sig endog et Stykke paa Vej ind i Aabningen, men trak sig saa hastig tilbage, som om den var bange«. Dette lille Fangeapparat arbejder saa hurtigt og sikkert, at der undertiden i en halvanden Times Tid fanges et Dusin Smaadyr af en enkelt Blære. De smaa Fanger behøver dog ikke straks at lade Livet. Det Vand, der findes i Blærerne, indeholder Luftbobler, og i mange Dage kan man se Smaadyrene bevæge sig rundt i deres trange Fængsel, indtil de dør, maaske af Mangel paa Næring, maaske fordi der af Blæren afsondres et eller andet Stof, der virker skadeligt paa dem. Først naar de gaar i Forraadnelse, opsuges de af de smaa firgrenede Haar, der findes paa Blærens indvendige Side. Det er sandsynligt, at den dyriske Næring, som Planten paa denne Maade tager til sig, virkelig er den

til Nytte og særlig hjælper den til en rigeligere og bedre Frodannelse. Man har nemlig anstillet Forsøg med Blærероden, og det har da vist sig, at de Eksemplarer, der holdtes i filtreret Vand, voksede meget langsommere og langt fra naaede den kraftige Udvikling som de, der holdtes i Vand, hvori der var mange Smaadyr og som saa at sige blev fodrede. — I Skovmoserne mellem Birkerød og Rudegaard vokser en Blærerodart, der afviger lidt fra den almindelige.

Tranebær.

(Oxycôccus palûstris).

I Tørvemoser og Hedemoser, krybende hen over det vaade Mos, vokser almindelig en lille Busk af urteagtigt Udseende, det er Tranebær af Bollefamilien. Den har traadformede Stængler med smaa, ægformede, spidse Blade, hvis Rand er tilbagerullet og som paa Undersiden er hvidgraa. Blomsterne, der er rosenrøde med brandgule Støvknapper og har fire smalle, tilbagebøjede Kronflige, sidder paa fine, dunhaarede tommelange Stilke og er nikkende. Dens Frugter er store Bær, der først er spraglede og senere bliver mørkerøde. Den bliver fra ½—1½ Fod (15—50 Cm.) lang, og dens smukke smaa Blomster er udfoldede i Juni og Juli. Bladene er grønne hele Aaret. Den kaldes ogsaa Myrebær, hvilket Navn formodentlig kommer af det norske Ord »Myr«, der betyder Mose. Bærrene, der er syrlige, tjener til Føde for adskillige Fugle, og Bierne trækker Honning af Blomsterne.

Tranebær (Oxycoccus palustris).

I de katolske Lande benyttes Tranebærrene ofte til at

smykke Helgenbillederne med og Korsene langs Vejene. Herom fortæller et gammelt Sagn: En from Eneboer paakaldte engang den hellige Jomfrus Hjælp for en forarmet Landsbys Befolkning. Da tog Jomfru Marie, hvis Billede fandtes i et lille Kapel ved Vejen, den Krans af, der smykkede hendes Hoved, løste den op og strøede den ud over Bakkerne og Moserne, og derefter voksede Bærrene saa rigeligt, at Højene rødmer to Gange om Aaret, ved Midsommer, naar Planterne blomstrer og om Høsten, naar deres Frugter er modne.

Rundbladet Soldug.

(*Drôsera rotundifôlia*).

Rundbladet Soldug, der ligesom Blærerod er en insektfangende Plante, vokser almindelig i Tørve- og Hedemoser. Det er en lille, fin, kvarterhøj (6—15 Cm.) Plante, der er let kendelig paa sine Blade, som er samlede i en Roset ved Grunden af Stænglen, er langstilkede med kredsrund Bladplade og paa Oversiden og i Randen tæt besat med lange, røde, kirtelbærende Haar, der ender med et lille Hoved og ligner ganske smaa Knappenaale. Den tynde Stængel bærer i Spidsen en ensidig Klase af smaa hvide regelmæssige Blomster, der har fem Bægerblade, fem Kronblade og fem Støvdragere. Den rundbladede Soldug, der tager en stor Del af sin Næring fra de Smaadyr, den fortærer, har meget svagt udviklede, trevlede Rødder. I Juli Maaned blomstrer den.

Af Bladenes Kirtelhaar udsveder en klæbrig Vædske, og naar Solen skinner paa de smaa glinsende Kugler, hvormed hvert Haar ender, ser det ud som om Bladene var besatte med Dugperler, deraf har Solduggen faaet sit Navn. Den kaldes ogsaa »Himmeldug«. I denne Slim, der er saa sejg og klæbrig, at man ved blot at berøre et af Kirtelhaarene med Fingeren kan trække Slimen ud i lange Traade, bliver de forskellige Smaainsekter: Myrer, Fluer, Bladlus, smaa

Biller, ja endog Sommerfugle og smaa Guldsmede, der kravler om paa Bladene, hængende. Idet de arbejder paa at gøre sig fri, bliver de mere og mere indhyllede i Slim, de klæbes fastere og fastere, deres Aandehuller tilstoppes, og de dør snart. De lange Kirtelhaar, der sidder i Bladranden, bøjer sig indad som Fangarme og omklamrer det fangne Dyr. Lidt efter lidt bøjer ogsaa de andre Haar sig hen over Offeret, idet Pirringen forplantes fra det ene Haar til det andet, indtil alle Haarene — og der findes paa et enkelt Blad henved 200, — har foretaget denne Krumning, medens Bladet selv langsomt ruller sig sammen og bliver helt skaalformet, saa at det lille Dyr tilsidst ligger ganske indesluttet af det. Hvert Blad er i Stand til at fange flere Smaadyr paa en Gang. Men for at de fangne Dyr skal kunne tjene Planten til Næring, maa den være i Stand til at opsuge dem i sig, og det sker ved, at den udskiller en Saft, der mærkværdig nok i det væsentlige er sammensat af de samme Stoffer — Pepsin og Syre —, som danner Dyrenes Mavesaft. Under Paavirkning af denne Vædske opløses og omdannes de fangne Smaadyr, saa at de kan opsuges af Bladets Kirtelhaar eller Overhud, — ligesom af Tarmtrævlerne i Dyrenes Fordøjelseskanal. Efter et Par Dages Forløb er alt fordøjeligt opløst og opsuget, og naar Bladene atter aabner sig, er der kun de

Rundbladet Soldug (Drosera rotundifolia).

haarde, hornagtige, ufordøjelige Dele, som Ben, Kindbakker, Vingedækker og lignende, tilbage af det fangne Dyr. Sandsynligvis fortærer Solduggen ikke alene dyrisk, men ogsaa vegetabilsk Føde eller Plantestof, thi Dele af de Planter, som vokser i dens Nærhed, som Blomsterstøv, Frø og Blade af Tranebær, Lyng og andre paa tørveholdig Jord voksende Planter, vil af Vinden let føres hen paa dens Blade, blive hængende i Kirtelhaarene og angribes af den. Det er værd at lægge Mærke til, at paa de Steder, hvor Solduggen vokser, — forskellig Slags Mosejord — findes Salpeter og lignende for Planterne let tilgængelige Kvælstofkilder kun i ganske forsvindende Mængde, saa at Insektfangsten er til virkelig Nytte for den. Det er ogsaa for Solduggens ligesom for Blærerodens Vedkommende ved Forsøg godtgjort, at selv om Planten kan dyrkes i længere Tid uden dyrisk Føde, saa bliver den dog langt kraftigere, saa snart man »fodrer« den.

Mange af Solduggens Bevægelser er højst mærkværdige. Naar der saaledes sætter sig et Insekt paa Midten af et af dens Blade, saa at det kun berører nogle faa af de midterste korte Føletraade, bliver det hængende fast i den Slim, som bedækker disses Hoveder og anstrenger sig forgæves for at komme løs. Efter nogle Minutters Forløb begynder saa de ydre Føletraade, som Insektet slet ikke har berørt, at bøje sig indover mod Midten, først de nærmeste, derpaa lidt efter lidt de ydre, indtil de allesammen er stærkt indbøjede og har faaet deres Hoveder trukket sammen over Dyret. Sætter Insektet sig ikke midt paa Bladskiven, men ved Randen af den, saa sker akkurat det samme, kun bøjer Føletraadene sig ikke sammen mod Midten, men mod det Sted, hvor Dyret sidder. Det ser ud, som om Bladet kunde skønne, hvor Dyret er, og indrette sig efter det, som om det var et fornuftigt Væsen. Mærkelig er ogsaa den Maade, hvorpaa den behandler de Smaalegemer, der tilfældig kommer i Berøring med dens Blade, men som ikke indeholder Stoffer, af hvilke den kan uddrage Næring. Falder saaledes f. Eks. et Sandkorn eller en lille Sten hen paa et Soldugblad, da vil

Haarene vel bøje sig indad, men højst modvillig og adskillig langsommere, end naar det gælder et Insekt eller et andet for det værdifuldt Legeme, og de bøjer sig ogsaa meget hurtigt ud igen, medens de i det modsatte Tilfælde forbliver sammenbøjede, indtil Byttet er helt fordøjet. Bladene er altsaa i Besiddelse af »Følelse« og Evne til at skelne mellem Stoffer af forskellig kemisk Sammensætning. Da det jo fra Dyreriget er godtgjort — blandt andet ved Undersøgelser over Difflugia, der hører til Protozoerne eller Urdyrene, — at Instinktet ikke forudsætter et Nervesystem, men er en legemlig Egenskab, der kan være knyttet til almindeligt levende Protoplasma eller Celleslim, er der ingen Grund til ikke at benytte Udtrykket Instinkt ved Omtalen af Planterne.

Selvfølgelig har denne mærkelige Plante tidlig draget Opmærksomheden til sig. Man undredes over, at den holdt længere paa sin »Dug« end alle andre Planter. Den kaldtes »Friggas Dug« eller »Friggas Taarer«, endnu kaldes den hist og her »den hellige Marias Taarer«, og til Erindring om Gideons duggede Skind kaldtes den »Gideonsurt«. Ogsaa Alkymisterne stak denne længe vedvarende »Dug« i Øjnene, de holdt den for »et stort Guds Mirakel« og prøvede at bruge den ved deres hemmelighedsfulde Arbejde.

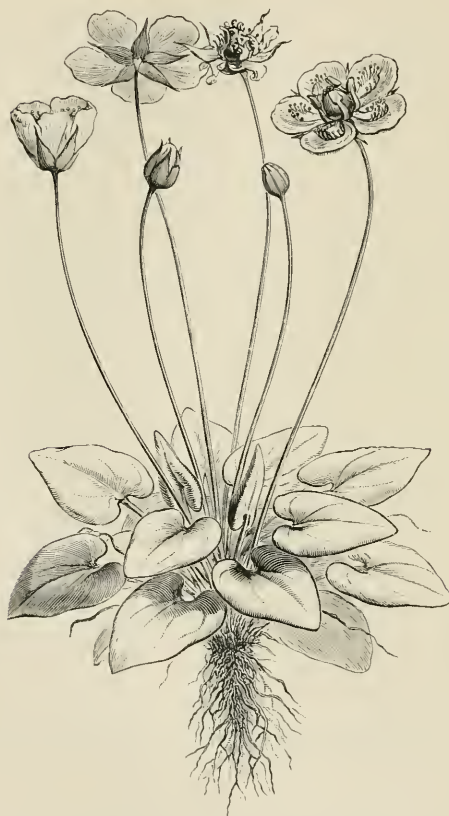
Soldugfamilien er spredt vidt omkring over de forskelligste Egne af Jordkloden, fra Nordkap over hele Evropa, Asien, Sydafrika, Ny-Holland og over hele Amerika, men hvor forskellige end dens Arter kan være, saa har de dog alle et tilfælles — de mærkelige følsomme Kirtelhaar paa Bladene, der er Betingelsen for deres forunderlige Levevis.

Hvid Leverurt.

(Parnâssia palûstris).

Til Stenbrækfamilien hører den paa tørveholdige Enge og lave, fugtige Marker voksende Hvid Leverurt. Det er en meget fin og smuk Plante, der har talrige, langstilkede, hjerteformede Blade samlede ved Roden, medens der paa

hver af de ugrenede Stængler findes et enkelt, siddende Blad. Stænglerne er fra 1 Kvarter til henimod 1 Fod (15—25 Cm.) høje og bærer i Spidsen en enkelt forholdsvis stor Blomst, med fem Bægerblade, fem hvide Kronblade, der med deres gennemsigtige Aarer er overordentlig nydelige. Foruden de fem frugtbare Støvdragere findes der i Blomsten fem gulgrønne, haandformede, golde Bistøvdragere eller Bikronblade, der ender i en Frynse bestaaende af ni til tretten Flige, der hver bærer et lille, klart, perlelignende Hoved. Disse Organer kan betragtes som Vejvisere for de Insekter, der er velkomne for Planten. De indeholder nemlig Nektarier eller Honninggemmer, der afsondrer Honning i to smaa Gruber, men da disse ligger paa Indersiden, er de kun tilgængelige fra denne, og de Insekter, der vil optage Honningen, er derfor nødte til at komme i Berøring med Blomstens inderste Dele, hvor de til én Tid vil finde Støvknapperne belæssede med Støv, til en anden Tid Arrene beredte til at modtage Støvet.

Hvid Leverurt (Parnassia palustris).

Naar nu Insekterne bevæger sig fra Kronbladene hen imod Nektarierne, støder de paa det af disses Frynser eller Flige dannede Gitter, som de uden Vanskelighed klatrer over, da det hverken afsondrer Slim eller er forsynet med stikkende Spidser, og de kommer saaledes ned paa den modsatte Side, hvor de finder Honningen og paa denne Maade bliver i Stand til at hjælpe Planten ved at udføre Krydsbestøvningen.

Leverurten blomstrer hen paa Sommeren i Juli, August og September og er temmelig almindelig især i Vestjylland. De grønne Løvblade fortæres af Kvæget, som derimod ikke rører de stærktlugtende Blomster.

Opret Potentil.

(Potentîlla silvêstris).

Af den talrige Potentilslægt hørende til Rosenfamilien findes paa tørveholdige Enge, i Moser, paa Heder og i aabne Skove en smuk lille Art Opret Potentil ogsaa kaldet Tormentil-Potentil. Den bliver fra 4 Tom. til henimod 1 Fod (10—30 Cm.) høj, har en spinkel, opstigende eller opret meget grenet Stængel med siddende, tredelte, takkede Blade og fligede Akselblade. De gule Blomster, der sidder paa lange, tynde Stilke i Bladhjørnerne, er ikke saa store som hos de andre Potentilarter og kendes let paa, at de kun har fire Bægerblade og fire Kronblade. Da der findes et Yderbæger nedenfor Bægeret, ser det ud, som om dette var dobbelt. Blomsterne, der indeholder mange Støvdragere og megen Honning, er paa varme Dage, naar deres skinnende Kroner er stærkest udfoldede, omsværmede af en Mængde Humler, Bier og Sommerfugle, men paa Graavejrsdage, naar

Opret Potentil
(Potentilla silvestris).

Vejret er koldt og fugtigt eller endog regnfuldt, saa at Insekterne trækker sig tilbage til deres Skjulesteder, lukker Potentillen sine Blomster sammen for at spare Støvet og Honningen til bedre Tider. Frugten bestaar af talrige smaa Nødder, der sidder paa en hvælvet Frugtbund. Den oprette Potentil forekommer almindelig overalt i Landet og blomstrer ved Midsommertid i Juni, Juli og August. Rodstokken er tyk, træagtig og indvendig rød, den bærer kun faa Rodtrævler. Tidligere anvendtes den meget til Garvning. Efter Roden kaldes Planten ogsaa »Blodrod«, efter Frugten »Hedenødder«.

Smalbladet Kæruld.

(Eriôphorum polystâchyum).

I Moser, Sumpe og Kær vokser almindelig Smalbladet Kæruld, der hører til Halvgræssernes Familie. Kærene og Kærmoserne har ikke saa meget aabent Vand, som Moserne og Rørsumpene, men ligner derimod ofte ved deres stærkt grønne Farve Engene, i Modsætning til hvilke de dog er temmelig blomsterfattige. Vandet i Kærene er stillestaaende eller langsomt flydende, og Bunden er moseagtig paa Grund af de ophobede Plantedele, der kan danne anselige Tørvelag. Kærene bliver ofte til uden om Moser og Sumpe. Plantevæksten er tæt og bestaar mest af fleraarige eller toaarige Planter. Om Vinteren staar Kærene med graa visnede Blade og Skud, og om Foraaret er Plantevæksten langt tilbage, fordi Vandet og den stærke Fordampning fremkalder Kulde i Bunden, og fordi Luften i de Lavninger, hvori Kærene ligger, er kold. Ofte findes i Kærene Planter med Udløbere, der flettes sammen med de talløse Rødder og danner et tæt sammenhængende Dække over Jorden eller Vandet, den saakaldte Hængesæk. Kæruldens Stængel bærer i Spidsen flere stilkede Aks, der er omgivne af Dækblade. De smalle, blaagrønne Blade er omtrent fra Midten til Spidsen trekantede, det øverste naar under Blomstringen op over Blomsterstanden. Blomsterdækket er haarformet og indeslutter

de meget korte Støvdragere, der henimod Bestøvningstiden ganske overordentlig hurtig forlænger sig og omdannes til haarfine Traade, der strækker sig ud over Avnerne og Blomsterdækket, og paa hvis Spidser Støvknapperne, færdige til at springe op, hænger og svajer frem og tilbage. Bestøvningen foregaar ligesom hos Græsserne ved tørt »flyvende« Støv, der, idet Støvknapperne springer op, kastes ud i Luften og af Vinden føres hen til Arrene, der er store for bedre at kunne opfange Støvet. Henimod Bestøvningstiden vokser Blomsterdækket ud til en lang, hvid, silkeagtig Uld. Kærulden naar en Højde af fra 1½—3 Kvarter (25—50 Cm.), og Uldtotterne bliver 1 Tomme (3 Cm.) lange. Den blomstrer om Foraaret i April og Maj, men den falder kun lidet i Øjnene før ved Midsommertid, naar Ulden er udvokset. Man har anvendt Ulden bl. a. til Fyld i Dyner, derfra stammer maaske det Navn, hvorunder den almindelig gaar i Jylland, »Fyn« eller »Fon«.

Gul-Star

(Carex flâva).

Til Halvgræssernes Familie hører ogsaa Gul-Star, der vokser i Tuer, har skarp-trekantede Stængler og græsagtige Blade. Hele Planten er gulgrøn og bliver fra et Par Tommer til henimod 1 Fod (5—30 Cm.) høj. Hanblomsterne med deres tre Støvdragere er samlede i et smalt rustfarvet Aks, Hunblomsterne, hvis store Ar skal optage det »flyvende« Støv, er samlede i 2—3 kugleformet-ovale Aks. De opblæste Frugter er grønne og tilspidsede i et langt tilbagebøjet Næb. Den blomstrer i Maj, Juni og Juli og er meget almindelig i Moser, i vaade Enge og ved Søbredder. Paa Grund af sine skarpe og ru Blade og Stængler er Gul-Star, lige-

Gul-Star (Carex flava).

som de halvhundrede andre Stararter, der findes her i Landet, daarlig egnet til Foder for Kvæget, kun naar den er ganske ung, tager Husdyrene til Takke med den.

Eng-Gøgeurten.

(Orchis latifôlius).

Sil Gøgeurternes ejendommelige og talrige Familie, af hvilken der findes henved 30 Arter her i Landet, hører Eng-Gøgeurten, der er almindelig i Moser og paa fugtige Enge. Som de fleste af vore Gøgeurter er den ikke ret høj $^1/_2$—1 Fod (15—30 Cm.). Bladene er bueribbede, sædvanlig brunplettede og danner en Skede omkring den hule Stængel. Ved de stærkt udviklede Rødder findes nogle sammentrykte, haanddelte Knolde, ved hvilke Planten overvintrer. Mærkelige er dog især dens Blomster, der sidder i et valseformet, tætblomstret Aks. De er omgivne af grønne Dækblade, af hvilke de nederste er længere end Blomsterne, og fuldkommen uregelmæssige, idet et af de seks Blade, af hvilke Blomsterdækket bestaar, er større end de andre, vender nedad og er forsynet med en Spore. Dette Blad kaldes Læben. Blomsterne har tre Støvdragere, af hvilke dog kun den ene bærer Støvknap. Støvtraadene er sammenvoksede med Griflen og danner den saakaldte »Griffelstøtte«, hvorved Støvknappen kommer til at sidde tæt ved Arret. Støvknappen indeholder to kølleformede Støvmasser bestaaende af smaa Klumper af Støvkorn, der holdes sammen ved et fint Traadvæv. Ved Grunden af hver Støvmasse findes to smaa klæbrige Legemer, Klæbeskiverne, ved hvis Hjælp Støvmasserne bliver hængende ved Snabelen af de Insekter, der søger Honning i Blomsterne. Naar et med Honning og Støv forsynet Insekt derefter flyver hen til en anden Gøgeurt, vil det afsætte Støvet paa dennes klæbrige Ar. Da Honningen findes i Læbens Spore, kan kun langsnablede Insekter, som Bier og Sommerfugle, naa den. De sætter sig da paa Læben, der tjener dem som Landingsplads, naar de kommer tilflyvende. Honningen, der findes i Sporens Væg, er

Eng-Gøgeurt (Orchis latifolius).

dækket af en Hinde, som Insekterne maa gennembryde. før de kan faa fat paa Honningen. Blomsterne er røde med mørkere Pletter paa Læben. Den enrummede Kapselfrugt indeholder en Mængde smaa lette Frø, der af Vinden føres vidt omkring. Eng-Gøgeurten blomstrer tidlig paa Sommeren i Maj og Juni og er temmelig almindelig.

Bukkeblad.

(*Menyânthes trifoliâta*).

En smuk Moseplante er Bukkeblad, der hører til Ensianfamilien. Den opstigende Stængel, der bliver henved

Bukkeblad (Menyanthes trifoliata).

1 Fod (15—30 Cm) høj, bærer omskedende, langstilkede, trekoblede Blade, hvis Smaablade er ovale. Blom-

sterne, der er femdelte, sidder i en endestillet Klase og har smukke, rødlighvide Kroner, hvis Blade er frynsede. Støvdragerne er violette. Blomsternes rene, klare Farver vejleder Insekterne, der fører Støvet fra den ene Blomst til den anden; men til Værn mod de ubudne flyvende Smaainsekter, der kun rover Blomstens Honning uden at hjælpe til ved Bestøvningen, findes der ved den tragtformede Indgang til Blomsternes Bund en Krans af Haar, der spærrer Adgangen for de svage Smaadyr.

Tidlig paa Foraaret skyder Bukkeblad sine trekoblede Blade op af dybe Moser, Hængedynd og Kær og ved at flette sine Udløbere sammen med de andre Mosevæksters og Kærplanters talrige Rødder danner den et tæt sammenhængende Dække, en gyngende Hængesæk, henover Vandet. Undertiden er dens tykke, brune, krybende Rødder saa sammenfiltrede og stærke, at de i Hængedynd danner et saa fast Underlag, at man f. Eks. paa Island kan ride hen derover. Den vokser ogsaa paa fugtige Enge. I Maj og Juni blomstrer den. I P. Jakobsen meddeler, at den i Thy kaldes »Kniplingsblomst«, Navnet kommer af dens nydelige, fint frynsede Blomster, i Øster Götland hedder den »Tyllblommar«. Dens Frø findes i stor Mængde i de ældste Tørvelag, hvoraf man kan se, at den allerede paa et meget tidligt Tidspunkt i vort Lands Udvikling efter Istidens Ophør smykkede Sumpene og Moserne med sine smukke Blomster.

SKOVE OG LUNDE.

De Planter, der vokser i Bunden af Skove og Lunde, er i Reglen tynd- og finbladede, ligesom Bladene gennemgaaende er brede, matte og glatte og af en skær, grøn Farve, beskyttede som de er mod det altfor stærke brændende Lys og mod de aabne Markers skærende og tørrende Blæst. Bundvegetationen er dog en Del forskellig, eftersom Skoven er mere eller mindre tæt. Paa de Steder, hvor Vind og Lys kan komme til, er den af en noget anden Karakter, end hvor de er udelukkede, eller hvor Vinden bortfører Løvdækket, der værner Bunden. Skovbundens Plantevækst betinges dog ikke alene af Belysningen og Læforholdene, men ogsaa af Bundens Fugtighed og Muldjorden, der er en Blanding af Sand, Ler og Muldstoffer og hyppigst findes i skyggefulde Skove, da Sol og Vind hindrer Muldjordsdannelsen.

Almindelig Mangeløv.

(Aspidium Felix mas).

Den Bregneart, der oftest forekommer i og ved vore Skove, er Almindelig Mangeløv. Fra den tykke, fleraarige, krybende Rodstok udskyder tidlig om Foraaret en Kreds af sneglehusformet indrullede Blade, der efterhaanden som de rulles helt ud, aabenbarer det fine fjersnitdelte Løv med de takkede Afsnit. De mindste Afsnit bærer paa Undersiden to Rækker store, kredsrunde Frugthobe, der er dækkede af nyreformede, hindeagtige, blyfarvede

Skæl eller Slør (Afb. B, C) og indeholder de brune kapselagtige Sporehuse (Afb. E, F), i hvilke de fine Sporer findes. Naar en Spore spirer, udvikles der ikke umiddelbart en Bregne, men der dannes forst et eget Legeme, som kaldes Forkimen (Afb. G, H). Denne er bladagtig og hjertedannet, og Be-

Almindelig Mangeløv (Aspidium Felix mas).

frugtningsorganerne udvikles paa dens Underflade. I Randen findes de rundagtige Sædgemmer, hvis Sædtraade (Afb. I) er besatte med Fimrehaar, ved Hjælp af hvilke de kan bevæge sig i Vand. Længere inde paa Forkimen udvikles Frugtlegemerne, aflange Legemer, der indvendig bliver hule og tilsidst aabner sig i den nedadvendte Ende. Sæd-

traadene trænger ind af Aabningen og befrugter en i den øverste Del af Hulningen udviklet Celle, Kimblæren. Kun ét af Frugtlegemerne bliver udviklet, og det vokser nu ud til en Bregne, paa hvis Blade der senere uden Befrugtning fremkommer Sporehuse med Sporer. Den korte Løvstilk er beklædt med brune Avner. Den almindelige Mangeløv hører til vore største Bregner, ligesom Kongebregnen naar den en Højde af 2—4 Fod (60—120 Cm.). Den blomstrer med sine brune Frugthobe i Juni, Juli og August og er med sine brede, friskgrønne Blade en Pryd for Skovene og Stengærderne.

Miliegræs.

(Mîlium effûsum).

Det smukke høje Miliegræs er et ægte Skovgræs med temmelig svage, mørke Straa. Hele Planten er glat med en stor, udbredt, tyndblomstret Top, hvis lange, haarfine Topgrene er udspærrede og bølgede. De smaa blege Blomster har ingen Stak, men hvælvede Yderavner af hvilke de tre lange fine Støvtraade med deres gule, letbevægelige Støvknapper kommer til Syne. Ved Støvknappernes Opspringning kastes det tørre »flyvende« Støv ud i Luften og føres af Vinden hen til de store Ar. Som alle Skovgræsser har Miliegræsset lange, bøjelige, frisk grønne Blade, der tillige er brede og flade, hvorved de bedst er i Stand til at udnytte det svage Lys, og da det vokser i de fugtige Skove, er dets Blade ikke indrettede til at rulle sig sammen, saaledes som det er Tilfældet med de Græsser, der har hjemme paa tørre sandede Voksesteder, da Miliegræsset ikke som disse behøver at beskytte sine Blade mod for stærk Fordampning. Bladene er desuden ru i Randen og har en lang Skedehinde. Miliegræsset blomstrer i Juni, efter Afblomstringen bliver Toppen nedhængende. Det bliver fra 2 til henimod 4 Fod (50—100 Cm.) højt og er almindeligt i vore Løvskove. Vildtet æder gerne denne Græsart, hvis Blade har en behagelig Lugt. Skønt

den ogsaa gerne ædes af Kvæget, er den dog ikke Genstand for Dyrkning, da den dels vokser for spredt, uden at danne Grønsvær, dels fordrer megen Skygge for at trives. Straaene bruges til Flettearbejde, Frøene til Fugleføde i Stedet for Kanariefrø. Man har udledet Navnet Milium af Mille — Tusinde —, fordi dette Græs bærer saa mange Frø.

Miliegræs (Milium effusum).

Dansk Ingefær.

(Arum maculâtum).

Dansk Ingefær er en meget smuk Foraarsplante af Arumfamilien, der egentlig hører hjemme i varmere Lande og kun har faa Repræsentanter hos os. Hos Dansk Ingefær er Rodstokken knoldformet, og fra den udgaar de store, glinsende, pilformede Blade, der er glatte og helrandede. Imellem Bladene sidder et kvarterhøjt Skaft, der paa Spidsen bærer et stort, hvidgrønt, smuktformet Hylsterblad, som omgiver Blomsterkolben, i hvilken Blomsterne er samlede. Forneden paa Kolben findes Hunblomsterne, lidt højere oppe sidder Hanblomsterne, ovenover disse en Krans af stive nedadrettede Børster, og endelig er Kolben i Spidsen nøgen, violetbrun og kølleformet. Da Hunblomsternes Ar er modne og beredte til at modtage Støvkornene, en Tid førend disse er udviklede, kan Planten kun blive bestøvet ved Insekternes Hjælp, og disses Arbejde i Blomsterkolben er særlig ejen-

dommeligt. I Blomstringstiden, der falder i Maj og Juni, vil man finde Hylsterbladet opfyldt af en talrig Mængde smaa Fluer, der lokkes hid af Blomsterstandens stærke Lugt og finder et sikkert Tilflugtssted inden for det rummelige Hylsterblad. De sætter sig paa den øverste nøgne Del af Kolben og kravler ned ad den. Naar de har naaet den stive Haarkrans, rundt omkring hvilken Hylsterbladet er temmelig indsnævret, kryber de gennem de mange smaa fine Mellemrum ned i det nedre varme Rum, der dannes af Hylsterets underste Del, og i hvilken Temperaturen kan stige indtil 16° C. over den omgivende Lufts Temperatur. Det Støv, som de fra Besøg i en anden mere udviklet Blomst bærer med sig, afsætter de nu let paa Arrene, under deres Søgen efter Honning i Hylsterets Bund. Honning findes der imidlertid ikke det mindste af paa dette Tidspunkt, og de prøver derfor at komme samme Vej tilbage, som de er komne ind. Dette er dog temmelig vanskeligt, idet de stadig

Dansk Ingefær (Arum maculatum).

støder mod Gitteret med dets nedadvendte Kroge, maaske blændes de ogsaa af Lyset, i hvert Fald lykkes det dem kun sjældent. Ved hvert Forsøg falder de igen ned paa Bunden af Hylsteret, men under deres Arbejden paa at slippe ud af Fængslet visner Arfladerne, og nu faar de endelig Løn for deres Anstrengelser, idet hver Hunblomst snart efter afsondrer en Draabe Honning. Medens de har travlt med at fortære Honningen, aabner Støvknapperne sig, og Støvet falder ned over Fluerne og lægger sig i et tykt Lag paa Bunden af Hylsteret. De smaa omkringkravlende Insekter bliver aldeles overpudrede, og naar de derefter paa ny gør Forsøg paa at komme i Frihed, er deres Fængsel blevet aabnet, idet de stive Gitterhaar er visnede, saa at Insekterne frit kan flyve ud.

Naar Frugten er dannet, falder det øverste af Kolben af, og kun den Del, der bærer de smukke højrøde Bær, bliver siddende. Denne Plante vokser hist og her i fugtige Skove, især i den sydlige Del af Landet. Den Art, der sædvanlig forekommer i vore Skove, har uplettede Blade og svarer saaledes ikke til sit botaniske Artsnavn — maculatum —, derimod er en Form med talrige, uregelmæssige, mørkebrune Pletter paa Bladenes Overside og med større rødligt Hylster funden ved Egeskov paa Fyn.

Efter et gammelt Sagn kaldes Dansk Ingefær ogsaa »Arons Stav«. Da Josva og Kaleb, saaledes fortæller Sagnet, drog ind i det forjættede Land, havde de taget Arons Stav med sig, og paa den bar de den store Vindrueklase, som de førte med fra det frugtbare Kanaen. Da de var komne hjem, stak de Staven i Jorden, og paa det Sted, den var stukken ned, voksede en Arumplante, som derved er bleven et Symbol paa Frugtbarhed. Har Planten mange Støvdragere, betyder det Rigdom paa Korn, Griflerne betyder Hø og Honninggemmerne Vin; i Tyskland, hvorfra dette Sagn stammer, kaldes denne Plante ogsaa Zeigkraut ɔ: Viserurt — den bebuder, hvorledes Aaret vil blive. Til dens mange underlige Navne hører ogsaa »Munkefands« eller »Munkesvans« og

»Heksebær«. Den bliver i Reglen noget over 1 Fod (15—40 Cm.) høj. I frisk Tilstand har den giftige Egenskaber, men den skarpe Rod anvendes i Medicinen. Det er dog næppe de giftige Egenskaber alene, der afholder saa vel større som mindre Dyr fra at angribe Planten, men tillige de spidse kalkholdige Krystalnaale, de saakaldte Rafider, der samlede i Bundter findes i Plantens Celler, og som, skønt de er mikroskopisk smaa, dog trænger ind i Mundhulens tynde Vægge og foraarsager Dyrene en ubehagelig Stikken og Brænden. Disse Naale er et saakaldt mekanisk Værn, som adskillige Planter er i Besiddelse af til Beskyttelse mod deres Fjender.

Almindelig Guldstjerne.

(Gâgea lûtea).

En meget almindelig og vel kendt Foraarsplante, der i April og Maj blomstrer i Skovbunden og paa Skovgærder, er Almindelig Guldstjerne. Den hører til Liljefamilien og har som de fleste Liljer et Løg, fra hvilket Bladene og Stænglen udsendes. Hos den almindelige Guldstjerne udgaar fra Løget kun ét langt, linjeformet Blad, hvis Rande i Spidsen er sammenvoksede. Stænglen bærer 3—6 gule Blomster, der er stillede i en Skærm, som er omgiven af grønne Dækblade. De seks Blomsterdækblade er grønlige paa Undersiden og indeslutter seks Støvdragere og en Griffel med tre Ar. Blomsterne indeholder Honning, og deres skinnende gule Farve, der er saa meget mere iøjnefaldende, som Guldstjernen blomstrer tidlig paa Aaret, da endnu kun faa Blomster har aabnet deres Kroner, hidlokker Insekterne, Humler, Bier og smaa Biller, ved hvis Hjælp Bestøvningen skal foregaa.

Da Guldstjernens Blomster er vendte opad og stærkt udbredte, vilde Støvet lide meget af Regn og Blæst, der jo netop er saa hyppig om Foraaret, hvis ikke Blomsterne paa en ejendommelig Maade forstod at værge deres Støv. Naar den oprette Blomsterstilk rystes stærkt af gentagne Vindstød eller af store nedfaldende Regndraaber, krummer den sig, saa at de opadvendte Blomster kommer til at hænge nedad

og saaledes danner et beskyttende Tag over Stovdragerne. Desuden lukker Blomsterne sig i hele Blomstringstiden hver Aften og forbliver, navnlig i Blomstringens forste Tid, ogsaa lukkede om Dagen, hvis det er Regnvejr, eller Luftens Temperatur er meget lav. Denne skiftende Aabning og Lukning af Blomsterne beror paa en forøget Vækst skiftevis af Blomsterbladenes Over- og Underside; de ydre Aarsager til dette Fænomen er skiftende Lysstyrke og skiftende Temperatur, som baade i Forening og hver for sig kan bevirke Blomsternes Aabning og Lukning; om Morgenen foraarsager det stærkere Lys og den stigende Temperatur en forøget Vækst af Blomsterbladenes Overside, hvoraf følger, at Blomsten aabnes; om Aftenen bevirker Formindskelsen af Lys og Temperaturens Dalen derimod, at Blomsterbladenes Underside vokser stærkere end Oversiden, hvorved Blomsterne lukker sig. (Raunkiær). Guldstjernen bliver fra 4 Tommer til henimod 1 Fod (10—30 Cm.) høj. Dens Vokseomraade falder til Dels sammen med den hvide Anemones, idet de begge fortrinsvis vokser paa den muldrige Bogebund, men Guldstjernen kan under særegne Omstændigheder holde længere ud end Anemonen. Saa længe Skoven er ung, og Laget af det nedfaldne Lov omtrent er ens overalt, vokser disse to Foraarsplanter i broderlig Forening, men efterhaanden som Træerne bliver større, og de overst liggende Trærodder vokser, hojnes Bunden omkring Stammernes Grund og bliver saaledes mere udsat for Blæsten, der fejer de nedfaldne

Almindelig Guldstjerne
(Gagea Lutea).

Blade bort, hvoraf Følgen bliver, at forskellige Smaadyr, navnlig Regnorme, der lever i Jorden og ved deres Roden og Graven gør denne løs og blød, tilsidst forlader det for Bladlaget blottede Omraade, der saa efterhaanden bliver fast og haardt. Lidt efter lidt forsvinder nu Anemonen, der med sin Rodstok kun kan leve i den muldrige Bund. Guldstjernen bliver vel, men dens Evne til at frembringe Blomster aftager, derimod formerer den sig ved Dannelsen af en stor Mængde Formeringsløg, hvorved Grunden om de større Træer efterhaanden bliver helt bevokset med unge Guldstjerner, hvilke ofte ved Foraarstid danner en smuk grøn Ring omkring Træerne. (Raunkiær). Den kaldes ogsaa Skovløg og i Nordsjælland Guldglans.

Liljekonvallen.

(Convallâria majâlis).

Til Konvalfamilien hører nogle af vore nydeligste Skovblomster, som Liljekonvallen, Storkonvallen, den fine Majblomst og Fireblad. Liljekonvallen har krybende Rodstok og er en fleraarig Plante, der bliver 6—10 Tommer (15—25 Cm.) høj. Den har sædvanlig to elliptiske Blade ved Grunden af en bladløs Blomsterstængel, der i Spidsen bærer en ensidig Klase af hvide Blomster, der er klokkeformede, nikkende og vellugtende. Da Blomsterne er aabne og ikke kan bøje deres sammenvoksede Kronblade mod hinanden, beskyttes Støvet mod Fugtighed, ved at Blomsterstilkene krummer sig, saa at Blomsterne bliver hængende, hvorved det klokkeformede Blomsterdække under Blomstringen danner en beskyttende Skærm omkring de korte Støvdragere. Hos andre klokkeformede Blomster som f. Eks. hos den almindelige Fuchsia, der i Modsætning til Liljekonvallen har Støvknapperne siddende paa lange Støvtraade, er den nederste Del af Blomsterdækket udbredt som et Hjul, der ved sin Form og Stilling beskytter Støvknapperne mod Regndraaberne. Liljekonvallen har ingen Honning og besøges nærmest af støvsamlende Insekter.

Denne smukke Foraarsblomst forekommer almindelig i Løvskove og Krat, helst paa skyggefulde Steder. Navnet Convallâria er ogsaa af Linné dannet efter den Benævnelse Planten havde i Oldtiden Lilium Convallium — Liljen i Dalen —. Den kaldes ogsaa Majlilje eller Bitte Konval. Den blomstrer i Maj og de stærkt duftende Blomster beskytter den mod at ædes af Kvæget og Vildtet. Frugterne er røde Bær. Hos de gamle Germaner var Liljekonvallen helliget Daggryets Gudinde Ostara og bragte Lykke i Kærlighed. Men i Middelalderen, hvor den poetiske Anskuelse af Blomsterverdenen maatte vige for det altbeherskende Kvaksalveri, maatte også Liljekonvallen opgive sin Stilling som en Gudindes Yndlingsblomst og nøjes med at være et almindeligt Lægemiddel omend et af de mest berømte. Plukkede man den før Solopgang endnu vaad af Duggen og heldte Malvasier over den, saa erholdt man det meget benyttede Universalmiddel Aqua opoclectica Hartmanni.

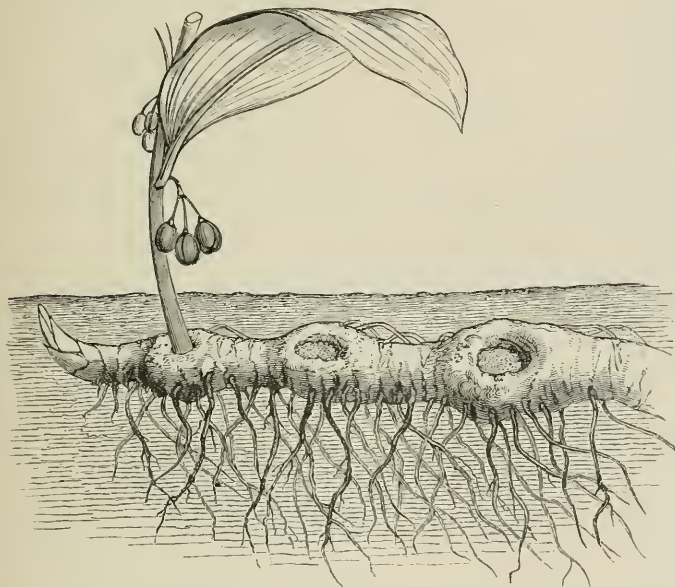
Liljekonval (Convallaria majalis).

Storkonvallen.

(Convallâria multiflôra).

Over dobbelt saa høj som Liljekonvallen bliver Storkonvallen ogsaa kaldet Salomons Segl, der ofte er 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj. Hvert Aar fremskyder der af

den vandrette, tykke, leddede Rodstok en trind, noget buet Stængel med ægformede lysegrønne Blade, der er spredte, men ser ud som om de var toradet siddende. Stænglens bøjede, nikkende Stilling maa rimeligvis betragtes som en Tilpasning til det svage Lys, hvori Storkonvallen som en ægte Skovplante lever, idet Bladene, paa Grund af denne

Storkonval (Convallaria multiflora).

Ejendommelighed hos Stænglen, undgaar at skygge over hverandre. I Bladene findes der visse Celler, i hvilke der er indlejrede Bundter af fine naaleformede Krystaller, de saakaldte Rafider. Disse Kalknaale, der er højst ubehagelige for Sneglene, idet de borer sig ind i deres bløde Munddele og sætter sig fast mellem de fine Tænder paa deres Tunge, beskytter Bladene mod disse Dyr. De flerblomstrede Stilke hænger ned under Bladene og bærer valseformede, hvide Blomster med grønne Spidser. Blomsternes Inderside og Støvtraade er haarede.

Storkonvallen blomstrer i Maj og Juni og bærer efter Afblomstringen sorteblaa, kuglerunde Bær. Det er en almindelig og overordentlig smuk Skovplante. Den kaldes ogsaa Hvidranke, Tavshedsrod og paa Bornholm Snogebær. Dens Frø spredes, ligesom Liljekonvallens, fra den ene Skov til den anden ved Hjælp af Fugle, som spise Frugterne, hvis Frø derpaa gaar ufordøjede gennem Tarmkanalen.

Majblomst (Majanthemum bifolium).

I Maj og Juni blomstrer ogsaa den lille fine Majblomst (Majânthemum bifôlium), hvis kantede Stængel bærer to hjerteformede Blade, der er glatte paa den øverste, lidt haarede paa den underste Side. Da den er en skyggeelskende Plante, opnaar Bladene i stærk Sol næppe en Tredjedel af den Størrelse, som de opnaar i Skygge. I Toppen findes en Klase af meget smaa, hvide, firdelte Blomster, der sidder parvis paa hvide Stilke. Enkeltvis er Blomsterne meget uanselige, dels paa Grund af Kronernes ringe Størrelse, dels fordi Fligene snart efter Udspringningen bøjer sig helt tilbage, saa at deres Spidser berører Blomsterstilken; men hele Blomsterstanden er dog stærkt iøjnefaldende, da den er sammensat af en stor Mængde Blomster. Blomsterne har en behagelig Lugt, men udskiller meget sjældent Honning, ikke destomindre besøges de temmelig hyppig af Insekter, navnlig smaa Tovingede. Ogsaa Bierne søger den. Frugterne er grønne Bær med rødbrune Prikker, tilsidst bliver de helt røde. Majblomsten bliver kun fra et Par Tommer til henimod 1 Kvarter (6—15 Cm.) høj og er almindelig i Skove og Krat især paa fugtige Steder, hvor den breder sig vidt

omkring i Skovbunden ved Hjælp af sin meget lange, tynde, grenede Rodstok. I Jylland kaldes den »Hønseurt«, fordi Bærrene ligner Agerhønseøjne. I Sverrig er den kendt under Navnet »Egernbær«.

Fireblad.

(Pâris quadrifôlia).

En ualmindelig regelmæssig Plante er Fireblad. Stænglen, der bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj bærer foroven fire brede, mørkegrønne, kransstillede Blade. I Midten af denne Bladkrans hæver sig en opret, kantet Blomsterstilk, med en enkelt grøn Blomst, der har fire smalle Bægerblade, fire mindre og smallere Kronblade, to Kredse af grønne Stovdragere med fire i hver Kreds og en mørkerød Frugtknude med fire gulbrune Grifler, af hvilken der dannes et firrummet blaasort Bær, der har giftige Egenskaber, og ved hvis Grund de øvrige henvisnede Blomsterdele bliver siddende. Den blomstrer i Maj og er almindelig i Skove. Blomsterne indeholder ingen Hon-

Fireblad (Paris quadrifolia).

ning, men de har en ret stærk og ubehagelig Lugt, der i Forbindelse med den farvede Stovvej hidlokker visse Insekter, navnlig Aadselfluer, ved hvis Hjælp Krydsbestøvning finder Sted. Den kaldes ogsaa »Etbær«, »Ulfsbær« eller »Uglebær«. Slægtnavnet er dannet af det gamle botaniske Navn Herbapâris, der tildeltes denne Plante, fordi alle dens Dele er af lige Tal eller parvise.

Plettet Gøgeurt.

(Orchis maculatus).

Af de smukke og ejendommelige Gøgeurter vokser flere i vore Skove. En af de almindeligst forekommende Arter er Plettet Gøgeurt med to haanddelte Knolde og en marvfyldt Stængel, der bærer 6—10 brunplettede Blade. Af den ene Knold fremskyder det indeværende Aars Stængel, den anden indeholder Knoppen til Blomsterstænglen for det følgende Aar. Bladene, der er lancetformede, bliver smallere opefter og naar ikke til Akset, som er tætblomstret, og kegleformet. Blomsterne er lyst rosenrøde eller hvidlige med mørkerøde Pletter og Striber. I Sporen, der findes paa det største af Blomsterdækkets seks Blade, den saakaldte »Læbe«, aflejres Honningen, der er dækket af en Hinde, som de Insekter, der søger den, maa gennembryde, før de kan komme til at opsuge Honningen. Den plettede Gøgeurt omsværmes derfor ogsaa af Humler og Bier, hvis Munddele er lange nok til at naa ned i Sporen, og kraftige nok til at gennemstikke den Hinde, der dækker over Honningen og som skal beskytte den mod de smaa »ubudne« Insekter, der nok kan krybe ned til Honninggemmet, men ikke gør Planten nogen Nytte, da de ikke fører Stov med sig til eller fra Blomsterne. Den store nedadvendte Læbe byder Humlerne og Bierne en bekvem Landdingsplads, naar de kommer flyvende, ofte belæssede med Støv.

Den plettede Gøgeurt bliver fra $^1/_2$—$1^1/_2$ Fod (15—45 Cm.) høj, den blomstrer i Juni og Juli og findes ikke alene i Skove,

men ogsaa i Tørve- og Hedemoser og paa Lyngbakker. Den har mange besynderlige Navne, af hvilke det mest almindelige »Vor Herres Haand og Fandens Haand« hidrører fra, at den ene af Knoldene — den yngste — er lysere end den anden. Som i det hele til Gogeurterne knytter der sig ogsaa eller især til den plettede Gogeurt en Del Sagn og adskillig Overtro. I Oldtiden var den helliget Frigg og kaldtes derfor »Friggjargras« eller »Hjóna Gras«. Frigg var Ægteskabets Gudinde og paakaldtes af de fodende Kvinder. Senere, da Kristendommen var trængt igennem, maatte Frigg vige for Jomfru Marie, og den plettede Gogeurt blev nu Jomfru Maries Blomst. I Jylland kaldes den saaledes »Marienøgle«, »Marias Haand« og paa Samsø »Maries Fingre«; de morke Pletter paa Bladene er Jomfru Maries Taarer. I Søndmør i Norge kaldes den »Huvendelsesurt«, fordi man ved at lægge den under et sovende Menneskes Hoved kan vende dettes Hu til sig. I Forbindelse hermed staar vistnok ogsaa det islandske Navn »Elskugras«. Den kaldes i Norge ogsaa Ormegræs, fordi man mener, at saarede Orme læger sig med denne Urt. Ved Thorshavn paa Færøerne kaldes den hvidblomstrede Afart Eva og den rode Adam. Af Knoldene faas Salep.

Humle.

(Hûmulus Lûpulus).

Til Hampefamilien hører den smukke slyngende Humle, der forekommer almindelig i Skove og ved Gærder. Stænglen, der altid slynger sig til højre — imod Solen — omkring Buske og Træer, kan naa en betydelig Længde. Den er kantet og bærer brede haandlappede Blade, der er ru ligesom Stænglen og har rendeformet fordybede Bladribber og Bladstilke, der rimeligvis tjener til hurtig at aflede Regnen, for at den ikke skal hæmme Plantens Transpiration eller Fordampning af Vand eller tynge den for meget. De grønne Blomster er tvebo. Hanblomsterne sidder i en

Top, Hunblomsterne i en koglelignende Blomsterstand, den saakaldte »Humlekop« d. v. s. Humlehoved. Humlekopperne er vellugtende og har en bitter Smag. Den blomstrer i Juni og Juli. Støvdragerne er meget korte indtil henimod Bestøvningstiden, da forlænger de sig ganske overordentlig hurtig og hænger ud over Blomsterdækket som haarfine Traade, paa hvis Spidser Støvknapperne sidder færdige til at springe op for ved Vindens Hjælp at lade deres Støv føre over paa Hunblomsterne. Men det er ikke alene Støvdragerne hos Humlen, der er i Besiddelse af en saa hurtig Vokseevne, hele Plantens Voksekraft er saa betydelig, at den i Løbet af en Sommer kan faa Stængler af 21—24 Fods (7—8 Meter) Længde. Man har iagttaget, at den i Juni Maaned i Løbet af 24 Timer er tiltaget over 6 Tommer (17½ Cm.) i Længde. En opmærksom Iagttager (Prof. P. Harting) har i samme Sommermaaned fulgt en Humlerankes Vækst fra Klokken 6—7 om Aftenen, den Tid da Humlen vokser stærkest, og optegnet Maalene paa dens Længde hvert 5te Minut. Han fandt da, at den voksede ikke mindre end $1^1/_{10}$ Linje ($2^1/_2$ Mm.) i dette korte Tidsrum, saa at man bogstavelig kunde sige, at man kunde se Stænglen vokse, thi den spidse Endeknop steg efterhaanden opad omtrent med den samme Hurtighed, hvormed Minutviseren paa et lille Ur bevæger sig paa Urskiven. Humlen er en fleraarig Plante. Om Vinteren dør den overjordiske Stængel

Almindelig Humle (Humulus Lupulus).

bort, men fra dens underjordiske, overvintrende Dele skyder der om Foraaret igen nye Skud op.

Det er kun Hunplanten, der dyrkes for Humlekoppernes Skyld, da disse bruges som Tilsætning til Øl. Tidligere, medens Hjemmebrygning var almindelig, spillede Humledyrkningen dog en langt større Rolle her i Landet end nu til Dags, hvor der paa Bryggerierne mest anvendes indført Humle. Hanplanten kaldes Vild Humle eller Skovhumle. Nogle Steder kaldes Humlen **Stenhumle** og **Guldhumle**. Romerne og Grækerne benyttede ikke Humlen, derimod gjorde Kelterne og Germanerne Brug af den, men sandsynligvis opsøgte de den vildtvoksende uden at dyrke den. Efterhaanden tiltager dog Dyrkningen af den overordentlig i Mellemevropa. Man har frembragt forskellige Varieteter af denne Plante, dog er der ingen Tvivl om, at de dyrkede Humlearter alle nedstammer fra den vilde Humle, der oprindelig voksede i Evropa, i Kavkasus og i Sibirien. Den vokser ikke paa den sydlige Side af Himalaya, og Sanskritsproget ejer ikke noget Navn paa den.

Gren af Almindelig Humle med Humlekopper.

Den vilde Humle har en ganske overordentlig Udbredelse, og ethvert af de oprindelige evropæisk-asiatiske Sprog indenfor

dens Udbredelses Omkreds har givet den et nyt Navn. Germanerne kalder den Hopf, Englænderne Hop. I Frankrig hedder den Houblon, i Danmark Humle o. s. v. Disse Navne er overensstemmende med den tyske Benævnelse Hopfen og ligeledes med Estlændernes Humala og Tartarernes Kumalak. Man antager, at Humlen er bestemt af Plinius under Navnet Lupus salictarius, hvilket bekræftes af det italienske Navn Lupulo. I Renaissancetiden dannede man deraf Slægtnavnet Lupulus, der brugtes indtil Linné, som antog Navnet Humulus og kaldte Arten Humulus Lupulus.

Haremad.

(Lâmpsana communis).

En kurvblomstret Plante, der er almindelig i Skove især ved Gærder, er Haremad, der har en 2—3 Fod (30—100 Cm.) høj Stængel, som forneden er haaret, foroven delt i tynde Grene med talrige smaa gule Blomsterkurve. I hver Kurv findes kun faa Blomster, der alle er tungedannede og tvekønnede. De nedre Stængelblade er fjersnitdelte, de øvre lancetformede og bugtet tandede. Den blomstrer i Juli og August og indeholder Mælkesaft.

Denne Plante er paa en mærkværdig Maade beskyttet mod de vingeløse Insekter, som Myrer og Bladlus, der ad Stænglerne kan krybe op til Blomsterne og tage Honning uden at gøre Nytte som Støvbringere, da det Støv, der muligvis vilde hænge fast ved deres Krop, snart vil stryges af igen paa deres Vandringer nedad den ene Plante og opad den anden. Den aabner nemlig kun sine Kroner om Morgenen, for nogle Timer efter paany at lukke dem sammen, men Myrerne og Bladlusene, der ikke holder af Fugtighed, begiver sig aldrig ud paa deres Vandringer for at begynde deres Virksomhed, før den første Dugmængde er fordampet, og da har Haremaden allerede lukket sine gule Blomsterkurve til igen. Den kaldes ogsaa Harekaal.

Haremad (Lampsana communis).

Skov-Høgeurt.

(Hieracium vulgâtum).

Til de Kurvblomstrede hører ogsaa Skov-Høgeurt hvis Stængel bliver 1—2 Fod (30—60 Cm.) og bærer lancetformede eller elliptiske, skarpt tandede Blade, som dels er samlede ved Roden, dels spredte paa Stænglen. Grundbladene, der tilligemed den nederste Del af Stænglen, ofte er rødviolette, visner hurtigt, de andre Blade er paa Undersiden blegt blaagrønne og haarede. De gule Kurve, hvis tvekønnede Blomster har gule Grifler, og hvis Fnok efter Afblomstringen er gulhvid, sidder i en udbredt Kvast, hvis Grene er graafiltede og besatte med sorte Kirtelhaar ligesom det taglagte Kurvedække. Disse Kirtelhaar tjener til at beskytte Blomsterne mod Myrer og andre Smaainsekter, der gerne vil kravle op til Kurvene. De flyvende Insekter, som Humler, Bier og Sommerfugle, har derimod uhindret Adgang til Blomsterne, saa snart Skov-Høgeurten har aabnet sine Kurve for Morgensolens Straaler. Paa kolde, dugfugtige Graavejrsmorgener eller paa Regndage, naar de vingede Insekter holder sig skjulte i deres Tilflugts-

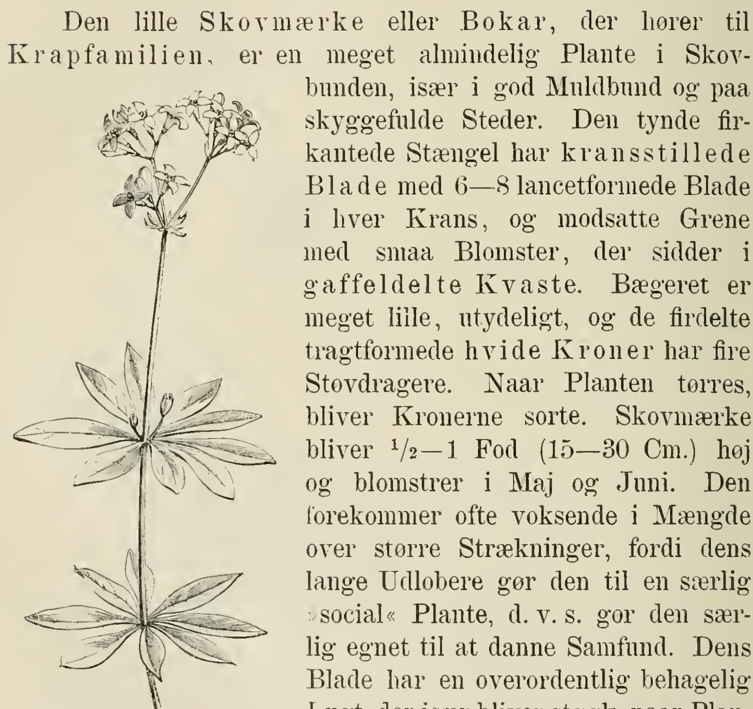
Skov-Høgeurt (Hieracium vulgatum).

steder, aabner den slet ikke Kurvene. Den er almindelig i Skove og Krat og blomstrer i Juni, Juli og August.

Skovmærke.

(Aspêrula odôrata).

Den lille Skovmærke eller Bokar, der hører til Krapfamilien, er en meget almindelig Plante i Skovbunden, især i god Muldbund og paa skyggefulde Steder. Den tynde firkantede Stængel har kransstillede Blade med 6—8 lancetformede Blade i hver Krans, og modsatte Grene med smaa Blomster, der sidder i gaffeldelte Kvaste. Bægeret er meget lille, utydeligt, og de firdelte tragtformede hvide Kroner har fire Støvdragere. Naar Planten tørres, bliver Kronerne sorte. Skovmærke bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj og blomstrer i Maj og Juni. Den forekommer ofte voksende i Mængde over større Strækninger, fordi dens lange Udløbere gør den til en særlig »social« Plante, d. v. s. gør den særlig egnet til at danne Samfund. Dens Blade har en overordentlig behagelig Lugt, der især bliver stærk, naar Planten tørres, den bruges derfor til »grønne Kranse« og til at fordrive Møl med, da disse Insekter ikke synes at sætte Pris paa dens Vellugt. Den er ogsaa kendt under Navnet Mysike og Bogager.

Skovmærke (Asperula adorata).

Skov-Galtetand.

(Stachys silvâticus).

Hen paa Sommeren i Juli og August blomstrer den ret anselige Skov-Galtetand, der hører til de læbeblomstredes Familie. Det er en 1½—3 Fod (40—100 Cm.) høj mørkegrøn, laadden Plante med en ubehagelig Lugt. Bladene er langstilkede, hjerteformede og groft savtakkede. Blomsterne, der er mørkt brunrøde med hvide Aarer paa Underlæben, er samlede i et smalt Aks, der dannes af adskilte Blomsterkranse, sædvanlig med 6 Blomster i hver Krans. Undertiden er Kronerne hvide; af og til hen paa Efteraaret kan man træffe en Form med grønlige Kroner. Efter Bestøvningen snor de to korte Støvdragere sig udad til hver sin Side. I Kronrøret findes en Krans af Haar, hvis Spidser er rettede indad mod Kronens Midte. Herved vanskeliggøres Adgangen for de Smaainsekter, der gerne vil trænge ned i Kronrøret for at hente Honning, men ikke gør Planten nogen Nytte, da de paa Grund af deres ringe Størrelse ikke spiller nogen Rolle ved Bestøvningen, og som i Reglen heller ikke har Kræfter nok til at arbejde sig gennem Haarkransen. Dette formaar derimod de større Insekter, der hjælper til ved Bestøvningen, idet de bringer Støv fra den ene Galtetand til den anden, naar de da ikke foretrækker, saaledes som Bierne ofte gør det, at bide Hul paa Siden af Blomsten og derved slippe nemmere ind til Honningen, men i saa Tilfælde kommer de rigtignok ikke i Berøring hverken med Støvknapperne eller Arrene. Imod de krybende Smaadyr,

Skov-Galtetand (Stachy silvaticus).

som Snegle, Myrer og Sommerfuglelarver, er Galtetanden godt beskyttet, idet dens Stængel er stærkt haaret og opefter tillige klæbrig. Den er almindelig i Skove og Krat.

Lungeurt.

(Pulmonâria officinâlis).

Til de Rubladede hører Lungeurt, en af vore tidligste Foraarsplanter, der er saa let kendelig paa sin stivhaarede Beklædning og paa sine femdelte fladkravede Kroner, der skifter Farve under Udviklingen, idet de først er røde og senere blaaviolette, hvorfor der altid under Blomstringen i April og Maj ses baade røde og blaa Blomster paa den samme Plante. Stænglen bliver fra 4 Tommer til 1 Fod (10—30 Cm.) og bærer æg- hjerteformede Grundblade, hvis Stilke er forsynede med smalle Vinger, medens Stængelbladene er elliptiske og siddende. Blomsterne er tæt samlede i en gaffeldelt Kvast, og i Svælget paa de tragtformede Kroner findes en Haarkrans, der tjener til at hindre Regnvandet i at naa ned til Støvet og Honningen. Den Farveforandring, som Blomsterne under Udviklingen undergaar, har til Formaal at vejlede Bierne, der udelukkende søger til de røde Blomster, altsaa de yngste, der er de honningrigeste, men ikke til ældre blaa Blomster, der næsten slet ingen Honning indeholder. Farveskiftet tjener saaledes til at vise disse flittige Blomsterbestøvere, paa hvilket Udviklingstrin en Blomst er, og de behøver ikke at spilde Tid med at gennemsøge de honningløse Blomster. Den er almindelig i Skove,

Lungeurt (Pulmonaria officinalis).

og dens Navn stammer fra, at den tidligere som et saarlægende Middel blev brugt mod Lungesygdomme. Paa Fyn kaldes den Snogerose og Rærerose.

Rød Fingerbøl.

(Digitalis purpûrea).

En iøjnefaldende Plante, der dog kun forekommer temmelig sjælden, er Rød Fingerbøl. Det er en anselig 1—2½ Fod (30—80 Cm.) høj Vækst med en rank Stængel, der er graafiltet, ligesom Undersiden af de æg-lancetformede Blade. De store, smukke, skævt klokkeformede Blomster er samlede i en ensidig Klase. Kronerne er rosenrøde med mørkerøde Pletter. Under Blomstringen krummer Blomsterstilken sig, saa at Blomsterne bliver hængende og danner et beskyttende Hylster omkring Støvdragerne, som derved hindres fra at blive fugtige af Regn og Dug, men naar Blomstringstiden er forbi, og Frugtmodningen begynder, retter Stilkene sig igen opad. Da Støvdragerne udvikles før Støvvejene, er Blomsterne henviste til Insektbestøvning. Insekterne vil under deres Arbejde i de nylig udsprungne Blomster blive overpudrede af Støvet, flyver de derefter hen til en anden Blomst, hvis Støvdragere allerede er visnede, men hvis Ar nu staar fuldt udviklede, det vil sige er blevne saa klæbrige, at de kan fastholde Støvkornene, saa vil Fremmedbestøvningen være uundgaaelig. Det er især Bier og Humler, der søger til Fingerbølblomsterne, derimod synes Adgangen til Honningen ind gennem de dybe Blomsterklokker at være for besværlig for Sommerfuglene, der ligesom er bange for at begive sig saa langt ind i de smalle Kroner, i hvis Bund de ikke kan se de Farer, der muligvis kunde lure paa dem, ligesom de heller ikke hurtig nok kan vende sig og undfly Faren.

Den røde Fingerbøl er egentlig en Bjærgurt, der dyrkes hos os som Prydplante, og dels forekommer forvildet, dels

Rød Fingerbøl (Digitalis purpurea).

virkelig vildtvoksende i Skove og ved Gærder. Den blomstrer ved Midsommertid i Juni, Juli og August og udmærker sig ved sine stærkt giftige Egenskaber, hvorfor den ogsaa anvendes i Medicinen. Paa en lille Ø, der ligger i Gurresø, og som kun er bevokset med Ellekrat og Benvedbuske, vokser den røde Fingerbøl meget frodig. Da Øen aldrig har været under Dyrkning og rundt om er omgiven af udstrakte Skove, er Planten muligvis udvandret dertil fra Haven ved Gurre Slot, hvor den formodentlig har været dyrket. I det vestlige Norge vokser den fuldkommen vildt, og den bliver der endog større end den dyrkede hos os, saa at man, selv om man er til Hest, magelig kan afplukke dens Blomster. Slægtnavnet kommer af den latinske Benævnelse paa et Fingerbøl — Digitalis —. Den hører til de maskeblomstredes Familie.

Tveskægget Ærenpris (Veronica Chamædrys).

Tveskægget Ærenpris.

(Verônica Chamædrys).

Til de Maskeblomstrede hører ogsaa Tveskægget Ærenpris med en opret ½—1 Fod (10—30 Cm.) høj Stængel, der udmærker sig ved to modsatte Rækker Haar. Disse Haarbræmmer skal muligvis tjene til at aflede Regnen hurtigt fra Planten, for at Regnvandet ikke skal hæmme Transpirationen eller tynge den fine Plante med de letaffaldende Kroner for stærkt. Bladene er æg- hjerteformede, groft savtakkede og rynkede, de nedre kortstilkede, de øvre siddende. Blomsterne er stillede i Klaser i Bladhjørnerne og har i Forhold til de andre Arter af denne Slægt store Kroner, der er smukt himmelblaa med mørkere Aarer og hvide eller blaa Støvdragere. Paa de hjuldannede Kroner, der er uregelmæssige og firdelte, er den nederste Flig mindst. I Modsætning til Fingerbølblomsterne er Støvdragerne og Arrene hos tveskægget Ærenpris udviklede paa samme Tid. I de tætsiddende Blomster er de to Støvdragere spærrede vidt fra hinanden ud til Siderne, medens Griflen bærer det paa samme Tid udviklede Ar rettet lige fremad. Et Insekt, der sætter sig midt paa den flade Blomst, rører med Undersiden først mod Arret, griber saa, for at opnaa en bekvemmere Stilling medens det opsuger Honningen, om begge Støvtraadene, der slaar sammen op mod dets Underside. Ved disse Bevægelser afsættes først det indsamlede Støv paa Arret, og dernæst forsynes Insektet med nyt Støv. Det er især de haarrige Bier, der besøger disse Blomster. Den blomstrer tidligt paa Sommeren i Maj, Juni og ind i Juli og er almindelig i aabne Skove og Krat, paa høje Enge og ved Gærder. Den vokser hyppig paa Muldvarpeskud, hvis tørre og varme Jord den synes at nære Forkærlighed for. Sit glorværdige Navn har Ærenpris faaet, fordi den efter et gammelt Sagn en Gang helbredede en Konge af Frankrig, der i flere Aar havde været syg. En Hyrde saa nemlig en Dag en Hjort, der var bleven bidt af en Ulv, lægge sig ned paa et Sted, hvor der voksede

en stor Mængde Ærenpris. som den ivrig aad af, og nogle Dage efter var den helbredet. Hyrden tilberedte da en Skaal fuld af Ærenprissaft, med hvilken han gik til Kongen, der brugte Lægemidlet og snart fik sin Sundhed igen. I Skaane kaldes den »Jomfruøgon«, paa Fyn »Katteøje« og i Jylland »Fandens Øjesten«.

Ligesaa almindelig som Tveskægget Ærenpris forekommer ogsaa i aabne Skove, paa tørre Marker og Bakker den vel-

Læge-Ærenpris (Veronica officinalis).

kendte Læge-Ærenpris (Veronica officinâlis), hvis krybende Stængel med de oprette Grenspidser bliver fra ½ til henimod 1 Fod (10—25 Cm.) lang. Bladene er kortstilkede, savtakkede og ligesom Stænglen tæt besatte med fine Haar. De smaa Blomster, der er lilla eller bleggraa med mørkere Aarer, sidder i mangeblomstrede Klaser, som udgaar fra Bladhjørnerne. Den blomstrer i Juni og Juli og har undertiden hvide Blomster. Som Navnet antyder, anvendtes den tidligere i Midicinen.

Skovstjerne.

(Trientâlis europæa).

Til Kodriverfamilien hører den smukke og fine lille Skovstjerne, en kvarterhøj (5—20 Cm.) glat, bleggrøn Plante, med udelt Stængel og 6—7 elliptiske Blade, der er samlede i en Roset i Spidsen af Stænglen under Blomsterne. Fra Bladrosetten udgaar en eller nogle faa tynde Blomsterstilke, der hver bærer en stjerneformet udbredt, hvid Blomst med hvide Støvtraade og røde Støvknapper. Antallet af Blomstens Dele er hyppigst syv, og Skovstjernen er den eneste indenlandske Plante, der har syv Støvdragere. Den blomstrer i Juni og vokser i Skove, i Krat og paa Heder. I Jylland og i Nordsjælland er den almindelig, i de øvrige Egne af Landet forekommer den derimod sjælden. I Dalarne i Sverrig kaldes den »Morkulla« ɔ: Skovpige og i Norge »Skovpryd« og »Fagerblomst«.

Almindelig Milturt.

(Chrysosplenium alternifolium).

En af vore tidligste Foraarsplanter er Almindelig Milturt, der kun bliver 3—6 Tommer (8—15 Cm.) høj. Den oprette Stængel bærer spredte, nyreformede, rundtakkede Blade og smaa gule Blomster, der sidder i en flad Kvast. Blomsterdækket er firdelt, sjældnere femdelt, og enkelt, idet Kronen mangler, Støvdragernes Antal er otte, og af Grifler findes der to. Milturten hører til Stenbrækfamilien, og som det sædvanlig er Tilfældet med Blomsterne hos denne Familie, udvikles Støvdragerne før Støvvejene, saa at Bestøvning ikke vilde kunne finde Sted, dersom den ikke besørgedes af Insekterne. Det er navnlig de tidligt sværmende Bier, der søger dens smaa gule Blomster og paa deres laadne Krop fører Støvet fra de sidst udfoldede Blomster hen til dem, der er sprungne tidligere ud, og hvis Ar først nu er rede til at tage imod Støvet. Af de to Grifler dannes en

tvehornet, enrummet, grøn Kapsel, der aabner sig skaalformet og bærer talrige smaa, glinsende brune Frø. Den blomstrer i April og Maj og forekommer almindelig paa fugtige Steder i Skove, især ved Kildevæld, hvor den ved sin selskabelige Voksemaade danner smaa, gule, iøjnefaldende Pletter.

Blaa Anemone.

(Anemône Hepâtica).

Til den talrige Ranunkelfamilie hører tre af vore smukkeste Foraarsplanter, den blaa, den hvide og den gule Anemone. De vokser i Bøgeskoven, hvor de væsentligst danner den kortvarige Vaarflora, der maa benytte Tiden og blomstre, før Højskoven springer ud og med sine brede Blade holder Lyset borte fra Bunden. Ved Midsommertid, naar Skovbunden ofte er helt dækket af det brune visne Bøgeløv, de nedfaldne Kviste og Frugtskaale, er der af Foraarets smukke Skovbundstæppe kun faa Spor tilbage over Jorden.

Den blaa Anemone eller Blaasimmer har rodstillede, trelappede, helrandede Blade, der er noget læderagtige og paa Undersiden rødlige. De enblomstrede Blomsterstilke, der, ligesom de fingerlange Bladstilke, er silkehaarede, bærer smukke dybblaa Blomster med skinnende hvide Støvdragere. Blomsterdækket er enkelt, og lige tæt nedenfor det sidder tre ægformede grønne Svøbblade, der ligner et Bæger. Om Dagen — i godt Vejr — er Blomsterne udbredte og aabne, om Natten derimod lukkede. Skønt den blaa Blomsterfarve ellers ikke synes at være særlig tiltrækkende for Insekterne, søges den blaa Anemone dog meget af Bierne, men Grunden hertil er sagtens den, at den blomstrer saa tidligt paa Aaret. Allerede i Marts folder den sine smaa Kroner ud til Pryd for den nøgne Skovbund, saa blomstrer den April igennem og ind i Maj. Den vokser hyppig i aabne Egeskove og er temmelig almindelig, men forekommer dog mindre ofte end den hvide og den gule

Anemone, der begge er lidt større end den blaa, der kun bliver 3—8 Tommer (8—20 Cm.) høj. I Charlottenlund Skov ved København, hvor den tidligere var almindelig, findes der nu kun svage Spor af den. Den er ogsaa kendt under Navnene »Blaavej« og »Leverurt«. Slægtnavnet Hepatica

Blaa Anemone (Anemone Hepatica).

kommer af det latinske Ord Heparis — en Lever —, fordi den i tidligere Tid anvendtes af Lægerne mod Sygdomme i Leveren. Paa sine Steder kaldes den »Sneppefordriver«, thi »naar den første Blomst viser sig, drager Sneppen bort«. I Haver dyrkes hyppig en fyldt Afart med røde Blomster under Navnet »Hepatica«.

Hvid Anemone.

(Anemône nemorôsa).

Den hvide Anemone eller Hvidsimmer har en vandret krybende Rodstok med haanddelte Rodblade og en opret enblomstret Stilk, der paa Midten bærer tre Svøbblade, som er haanddelte og takkede ligesom Rodbladene. De hvide

Blomter, der ofte er rødlige paa Undersiden, har et enkelt 6—9 bladet Blomsterdække og mange fri Støvdragere. Blomsterbladenes Antal er betinget af de forskellige Livsvilkaar, hvorunder Planterne lever. Paa Bogemuld er Antallet af Blade saaledes større end paa den mindre næringskraftige Bøgemor, der udvikles i Bøgeskove, hvor der blandt andet er Mangel paa Læ. Blomsterne sidder paa fine Stilke og er lidt nikkende. Dens Hojde veksler fra 4 Tommer til henimod 10 Tommer (10—25 Cm.). I April og Maj blomstrer denne overordentlig nydelige og fine Plante. og den er mange Steder saa almindelig, at Skovbunden paa store Strækninger er hvid af dens forholdsvis store Blomster, der i Dagens Løb drejer sig efter Solen, saa at Blomstertæppet faar et ganske forskelligt Udseende, eftersom man betragter det fra den ene eller den anden Side (Rostrup). Det er især paa den muldrige Bøgebund, hvis Løshed begunstiger Udviklingen af de vandret vandrende Rodstokke, at Anemonerne hører hjemme. I unge Skove vokser de tæt ind omkring Stammerne, men efterhaanden som Træerne udvikles, og de overst liggende Rødder bliver større, hæves Jordbunden omkring Stammerne, det nedfaldne Løv, der tidligere har samlet sig i et tæt Lag, blæser bort, og samtidig med Blad-

Hvid Anemone (Anemone nemorosa).

laget forsvinder ogsaa de forskellige Smaadyr, navnlig Regnormene, der har haft deres Tilhold under Bladene og ved deres Arbejden i Jorden gjort denne blød og løs. Saa varer det ikke længe, før Jorden er bleven saa haard og fast, at Anemonen ikke kan bore sine Rodstokke igennem den, og derfor gaar ud. Foruden i Skove og Lunde forekommer den hvide Anemone ogsaa paa Enge. Den kaldes hist og her »Hvideveje« og »Feberurt«. Til dens Honninggemmer søger mange Insekter, især Bier. Ifølge Plinius har Anemonen faaet sit Navn efter Vinden, paa Græsk kaldet Anemos: »Denne Blomst udfolder sig kun, naar Vinden blæser, og det er den, som har givet den Navn«. Den har ingen Duft, og fordi den let visner, er den bleven Sindbillede paa Skrøbelighed.

Efter et gammelt Sagn var Mars skinsyg paa Adonis og dræbte ham under Jagten paa et Vildsvin. Da sørgede Venus, og paa det Sted, hvor hendes Taarer blandedes med Adonis' Blod, voksede Anemonen frem.

Gul Anemone.

(Anemône ranunculoîdes).

Voksende paa samme Steder som den hvide Anemone, men forekommende langt mindre hyppig er den gule Anemone eller Gulsimmer. Den har gule Blomster, hvis Blade er dunede, og meget store Svøbblade. Stænglen bærer ofte, især paa frodig Jord, to—tre Blomsterstilke, der udgaar fra Svøbbladhjørnerne. Den er af samme Størrelse som den hvide Anemone og blomstrer ligesom denne i April og Maj i Løvskove, navnlig paa fugtig Grund. I mange af Jyllands Skove mangler den helt. Ligesom den blaa og den hvide Anemone udfolder den sine Blomster smukkest paa solklare Foraarsdage; paa mørke Graavejrsdage og i Regnvejr lukker den dem til, ligesom den lukker dem i de kolde Vaarnætter. For de gentagne Vindstød og hyppige Regnbyger, der jo er saa almindelige ved Foraarstider, krummer de tynde Blomster-

stilke sig, saa Blomsterne bliver hængende og saaledes kommer til at danne et beskyttende Tag over de mange fine Støvdragere.

Vorterod.

(Ficarîa verna).

Blandt vore første Foraarsplanter er ogsaa Vorterod, der ligesom Anemonerne hører til Ranunkelfamilien. Den vokser i Skove og Haver og er meget almindelig helst paa skyggefulde Steder. De opstigende Stængler er ved Grunden forsynede med kølleformede Knolde, saakaldte »Ammerødder«, der er dannede af opsvulmede Birødder og bestemte til en hurtig Udvikling af det næste Aars Skud. Bladene er langstilkede, hjerteformet rundagtige, glinsende og glatte, ofte med ovale Løgknopper i Bladhjørnerne; af disse Løgknopper, der er affaldende, fremkommer ny Planter. Bægeret er trebladet, og Kronen har omtrent ni aflange gule Blade. Vorteroden gaar sædvanlig under Navnet »Smørblomst«. Da den indeholder skarpe, giftige Stoffer, ædes den ikke af Kvæget, derimod søges den meget af Insekterne, navnlig af Bierne, der suger Honningen, som udvikles i Honninggemmerne, smaa Gruber paa Kronbladenes Negle dækkede af tynde Skæl. Den blomstrer i April og Maj og bliver fra 4 til henimod 10 Tommer (10—25 Cm.) høj.

Vorterod (Ficaria verna).

Hulrodet Lærkespore.

(Corydâlis cava).

Til den ejendommelige lille Jordrogfamilie hører Hulrodet Lærkespore, en fin glat Skovplante med en udelt Stængel af ½—1 Fods (15—30 Cm.) Højde og en stor rundagtig Rodknold, der efterhaanden under Plantens Vækst bliver hul, fordi den dør bort inden fra. Stænglen bærer to dybtdelte, dobbelt trekoblede Blade, der er tynde, som det i Reglen er Tilfældet hos Skovbundsplanterne, og en endestillet Klase med rødviolette Blomster. Hver Blomst har to smaa, hurtig affaldende Bægerblade og fire Kronblade, af hvilke de to indre støder sammen med deres Spidser og er mindre og anderledes dannede end de to ydre, af hvilke det øverste er forsynet med en stor, i Spidsen tyk og buet Spore, som er fyldt med Honning. De to indre Kronblade omslutter de to Knipper af Støvdragere, hvis Støv i den udviklede Blomst ligger tæt sammenpakket uden om det kugleformede Ar. Hos denne Plante skulde det nu synes at være det naturligste, at Støvet, naar det var modent, faldt paa Arret og derfra vandrede ned gennem Griflen for at befrugte Æggene. Dette er dog ikke Tilfældet. da en saadan Selvbestøvning ikke vilde være af nogen Værdi for Planten. Man har nemlig ved Forsøg hindret Insekterne fra at komme i Berøring med Blomsterne, og saaledes tvunget dem til Selvbestøvning, men det har da vist sig, at de Frø, der udvikledes paa denne Maade, aldrig var i Besiddelse af nogen Spireevne.

Hulrodet Lærkespore
(Corydalis cava).

Lærkesporen maa derfor, som saa mange andre Planter, ty til Insekternes Hjælp, og til Insektbestøvning er dens Blomster da ogsaa udmærket godt indrettede. For at naa Honningen, der findes i Bunden af den næsten ½ Tomme (12 Millimeter) lange Spore, sætter Insektet sig paa det nederste af de to ydre Kronblade eller paa de to indre, og idet det stikker Snabelen ned i Sporen, trykker det de indre Kronblade ned, medens den stive Griffel med de omsluttende Støvdragere beholder sin Stilling og altsaa bringer Støvmassen i Beroring med Insektets Bugflade. »Paa denne Maade har man set en Bi — Anthophora pilipes —, hvis Snabel er ¾ Tomme (omtr. 20 Millimeter) lang, besoge den ene Blomst efter den anden. Blomsterne udvikler sig nedenfra opad i Klasen, og Bien begynder derfor ogsaa med at besoge de nederste Blomster, der maaske allerede har mistet deres Støv, men hvis Ar er rede til at modtage Støv fra en yngre Blomst; Bien afgiver altsaa dette og modtager kort efter en ny Beholdning fra de øvre Blomster. Den almindelige Bi kan ikke naa Honningen med sin ¼ Tomme (6 Millimeter) lange Snabel; ikke desto mindre besøger den ofte Lærkesporen, men for at samle Stov i sine »Kurve«, hvorved den selvfolgelig ogsaa kan udføre Fremmedbestøvningen.«

Den hulrodede Lærkespore blomstrer i April og Maj og findes ikke sjælden i Lovskove, helst paa løs Muldjord. Undertiden er Blomsterne hvide. Navnet »Nonneurt«, der navnlig bruges i Sverrig, stammer antagelig fra Middelalderen og tyder paa, at den fandtes i Klosterhaverne; den vokser ogsaa hyppig paa Steder, i hvis Nærhed der i tidligere Tider har ligget Klostre, fra hvilke den sandsynligvis er forvildet. Til Jordrøgfamilien hører den smukke Haveplante Dielytra eller Hjerteblomst.

Stinkende Storkenæb.

(*Gerânium Robertiânum*).

Stinkende Storkenæb af Storkenæbfamilien har opstigende langhaarede Stængler, der sædvanlig er rødlige.

Bladene er fint haanddelte med 3—5 fjerdelte og fligede Afsnit; Blomsterne sidder parvise paa lange Stilke. De fem rosenrøde Kronblade er omgivne af det klæbrige, braadspidsede Bæger og omslutter de ti Støvdragere, der sidder i to Kredse, og hvis Traade er sammenhængende ved Grunden, og Griflen, hvis fem Ar sidder paa hver sin Gren. Frugten har et langt

Stinkende Storkenæb (Geranium Robertianum).

Næb, der er dannet af den nederste Del af Griflen og den øverste Del af Frugtknuden. Naar de fem Nødder, af hvilke denne Spaltefrugt bestaar, er modne, aabner Frugten sig ved fem smalle Klapper, der fra neden ruller sig spiralformet op, og paa hvis Spidser Nødderne er anbragte. Blomsterne indeholder Honning og er paa forskellige Maader godt beskyttede mod ubudne Gæster. De langt udstaaende Haar paa Stænglen hindrer Snegle, Myrer og Larver fra at krybe op ad den, og

selv om enkelte mere haarhudede Smaainsekter skulde naa op til Bægeret, saa vil dettes Klæbrighed hindre dem fra at trænge videre frem. Paa den anden Side findes der i Blomsterne formaalstjenlige Indretninger, der skal vejlede de flyvende Insekter, der søger Honning eller Støv, og gør Planten uvurdelig Nytte, da deres Støvdragere udvikles før Støvvejene, saa Blomsterne umulig kan bestøves ved egen Hjælp. Midt paa hvert Kronblad findes saaledes en Liste, der naar helt hen til Frugtknuden i Blomstens Midte, derved dannes der fem Kanaler, nemlig mellem to Kronblade og deres Lister, der nøjagtig fører ned til Honninggemmerne og saaledes tjener Insektet som »Vejvisere«. Da de aabne, flade Blomster ikke yder Støvet, Arrene og Honningen nogen Beskyttelse mod Vind og Vejr, saa bøjer de fine, tynde Blomsterstilke sig i mørkt, regnfuldt og blæsende Vejr, saa at Blomsterne bliver hængende og saaledes kommer til at danne et Tag over de indre Dele. Dette finder dog kun Sted, saa længe der er Støv i Blomsterne, naar alt Støvet er bortført og Befrugtningen til Ende, vedligeholder Blomsterne deres oprette Stilling. Hele Planten har en ubehagelig Lugt, efter hvilken den i Forbindelse med Frugtens Form har faaet Navn. De stærkt lugtende Stoffer, der tillige har en bitter Smag, indeholdes væsentlig i Plantens Kirtelhaar og beskytter Planten særlig mod Angreb af Sneglene, der, saa snart de med deres Følehorn kommer i Berøring med Kirtelhaarene, øjeblikkelig trækker Følehorne til sig og straks forlader Planten. Kan de ikke finde en nærstaaende Urt eller Sten at krybe op paa, lader de sig ved en Slimtraad glide ned til Jorden. Den stinkende Storkenæb bliver fra 1 Kvarter til 2½ Kvarter (30—40 Cm.) høj og blomstrer i Juli og August. Paa skyggefulde, især lidt fugtige Steder i Skove, er den almindelig.

Surkløver.

(Oxalis Acetocêlla).

Surkløver eller Skovsyre er en lille fin og nydelig Skovplante, der blomstrer i April og Maj og er iøjnefaldende

ved sine lysegrønne, kløverlignende Blade, der er tynde og bløde, glatte og haarløse, som Bladene i Reglen er hos Skyggeplanter. Den har ingen overjordisk Stængel, men en vandret Rodstok besat med smaa tandformede Skæl, fra hvilke de lange Bladstilke udgaar, der hver bærer et trekoblet Blad med hjerteformede Smaablade, sædvanlig rødlige paa Undersiden. Paa Spidsen af de fingerlange traadformede Blomsterstilke sidder en forholdsvis stor Blomst, der har fem smaa Bægerblade og fem meget større Kronblade, som er hvide eller lilla med røde Aarer og en gul Plet ved Grunden. Der findes ti Støvdragere, der er sammenvoksede for neden og en femrummet Støvvej med fem frie Grifler. Frugten er en Kapsel, der springer op, naar den er moden og ved sine elastiske Froskaller slynger Frøene langt bort. Efter den egentlige Blomstringstid vedbliver den hele Sommeren at udvikle ny uanselige Blomter uden Krone, hvis Støvdragere og Støvvej er indesluttede i Bægeret, og hos hvilke Selvbestøvning derfor er nødvendig. De kronbladbærende Blomster bestøves derimod af Insekterne, især af Bierne. Da Støvet i de aabne klokkeformede Blomster let er udsat for at ødelægges af Fugtighed og ublidt Vejr, er de fine Blomsterstilke i Stand til at krumme sig, saa at Blomsterne bliver hængende og derved kommer til at danne et beskyttende Dække over Støvdragerne. Det er dog ikke

Surkløver (Oxalis Acetocella).

alene mod Blæst og Regn, at denne Krumning finder Sted, ogsaa mod Aften bøjer Blomsterne sig nedad, og under hele Blomstringen foregaar en saadan periodisk Krumning og Strækning af Blomsterstilkene. »I godt og varmt Vejr antager Surkløverens Blomster en saadan Stilling, at det aabnede Blomsterdækkes Munding vender opad; henimod Aften skyder Kronbladene sig efterhaanden over hverandre, og samtidig med at Blomsten saaledes lukker sig, krummer Blomsterstilken sig ogsaa mere og mere, hvorved Blomsten først bliver nikkende og tilsidst hængende. Den forbliver Natten over i denne Stilling, og først naar Luften bliver varmere i Løbet af næste Formiddag, strækker Blomsterstilken sig atter lige, og Blomsten bliver ved Middagstid igen opret. I mørkt, koldt og regnfuldt Vejr vedbliver Blomsterstilken og Blomsten ogsaa hele Dagen at være bøjet ned mod Jorden, eller der indtræder kun en ubetydelig Strækning af Stilken.«

Ogsaa de tre Smaablade, hvoraf hvert Blad bestaar, udviser en lignende Følsomhed. Medens de om Dagen i Reglen staar udbredte, bøjer de sig mod Aften nedad og indtager Søvnstilling. I denne Stilling kan man ogsaa bringe dem om Dagen. Dersom man i omtrent to Minutter banker paa Bladene med Fingeren eller med en lille Pind, bøjer de sig lidt efter lidt ned over og bringes saaledes ved en Slags Hypnotisering i en kunstig Søvn (Naturen 1892). Det er dog ikke alene, naar de indtager Søvnstilling, at Bladene formaar at udføre saadanne Bevægelser. Deres fine Følelse for Lyset giver de ogsaa til Kende ved, at de i mildt Lys udsætter deres Flader for at træffes af Lysstraalerne under rette Vinkler, — de indtager den saakaldte »Fladestilling« —, men eftersom Lyset bliver stærkere, stilles Fladerne saaledes, at de træffes under stedse spidsere Vinkler — den saakaldte »Profilstilling«. Derved belyses og opvarmes de mindre, og Fordampningen bliver da ogsaa ringere.

Skovsyren udskiller syrlige Stoffer, og Bladenes sure Smag beskytter Planten mod Angreb af forskellige Dyr.

Den hører til den lille Surkløverfamilie og er en fleraarig Plante, der kun bliver faa Tommer (5—12 Cm.) høj og forekommer almindelig overalt baade i Løv- og Naaleskove paa Muldjord, helst i det henraadnende Bøgeløv. Den kaldes ogsaa »Gøgemad« og »Kukkerkaal«. I Skaane hedder den »Vaarhane«.

Smalbladet Dueurt.

(Chamaenêrium angustifôlium).

En smuk og ejendommelig Skovplante er Gederams eller Smalbladet Dueurt, der ikke er særdeles almindelig, men hvor den forekommer, optræder den til Gengæld ofte i stor Mængde. Den hører til Natlysfamilien, har en rank, rodlig, udelt Stængel, der naar en Højde fra 1—3 Fod (30—100 Cm.) og har spredte, lancetformede, glatte Blade. Blomsterne sidder i en lang pyramideformet, mangeblomstret Klase. De er store, noget uregelmæssige, violetrøde med firdelt Bæger og fire Kronblade, der er lidt udrandede i Spidsen, og nedbøjede Støvdragere, der indeholder grønt Støv. Griflen har et firfliget Ar. Denne smukke Plante findes hist og her i de fleste Egne af Landet paa aabne Pletter i Skove, ved Gærder og paa Jernbanevolde. De talrige Frø, der sidder i en firkantet Kapsel, er forsynede med en hvid Frøuld, der danner et Flyveredskab, ved hvilket de undertiden føres langt bort. Frøenes Flyveevne, i Forbindelse med Rodstokkens lange Udløbere, bevirker, at Gederamsen undertiden breder sig saa vidt; forøvrigt fortrænges den ofte fra sit Voksested, naar der bliver formegen Skygge, eller naar Jordbunden er bleven for haard for den, dog kan den ogsaa undertiden, selv om dens Voksested bliver overskygget, holde sig længe vegeterende i Jordbunden ved sine knopskydende Rødder og derfor pludselig efter Skovrydning optræde i Mængde. Den dyrkes af og til som Prydplante i Haverne, men er tilbøjelig til at brede sig for stærkt. Dens Blomstringstid er i Juli og August, og den søges da meget

af Bierne, der er kraftige nok til at gennembryde det Dække, som de ved Grunden meget brede Stovdragere danner over Honninggemmerne, og som beskytter Honningen mod de In-

Smalbladet Dueurt (Chamaenerium angustifolium).

sekter, der er saa smaa, at de kan bevæge sig i Blomsten uden at komme i Beroring med Stovknapperne og Arrene, og som altsaa ikke gør Blomsten nogen Gavn. De unge Rodskud kan spises som Asparges. I Rusland anvendes Bladene til Forfalskning af den kinesiske Te.

Læge-Baldrian.

(Valeriâna officinalis).

Til de Planter, der fortrinsvis søger deres Voksested i Kratskove, hører Læge-Baldrian ogsaa kaldet Velandsurt. Den naar en Højde af $1^1/_2$—3 Fod (50—100 Cm.) og kendes let paa de modsatte, fjersnitdelte Blade, hvis Afsnit enten er tandet-savtakkede eller helrandede. De talrige blegrøde Blomster, der har en flad Krave og et puklet Kronrør, sidder i en gaffeldelt Kvast. De er tvekønnede og giver ved Udviklingen af deres Støvdragere og Støvvej et smukt Bevis for, hvorledes Naturen drager Omsorg for at hindre Selvbestøvning hos saadanne Blomster, hvor det ellers skulde antages, at Støvet med Lethed maatte kunde komme fra Støvdragerne over paa Arret i samme Blomst. Saa snart

Læge-Baldrian (Valeriana officinalis).

Blomsterknoppen udfolder sig, vokser nemlig Støvdragerne noget ud af Blomsten, Støvknapperne aabnes og staar i denne Tilstand ret op, altsaa omtrent over Blomstens Midte. Efter nogen Tids Forløb vil Støvet i Reglen være afvisket af de honningsøgende Insekter, og nu bøjer Støvdragerne sig udad og visner, medens Griflen vokser op. Derefter udbreder de tre Ar sig og kommer til at indtage omtrent samme Plads som Støvknapperne før. Men ved dette Forhold, at Støvknapperne altsaa befinder sig paa samme Sted i den unge Blomst, som Arrene i den ældre, lettes Insektbestøvningen i høj Grad. Et Insekt, der besøger Blomster af samme Art, vil jo næsten altid indtage samme Stilling i de forskellige Blomster, da det skal have sit Sugerør stukket ned til Honninggemmet, der altid sidder paa en bestemt Plads. Da nu Bestøvningen foregaar derved, at Insektet bærer Støvet fra den ene Blomsts Støvknapper over paa den andens Ar, saa maa det være de samme Dele af dets Krop, som først kommer i Berøring med Støvknapperne og senere med Arrene. Selvbestøvning derimod er saa godt som umulig, da Arret jo først udvikles, naar Støvdragerne i samme Blomst staar uden Støv.

Læge-Baldrianen blomstrer i Juni og Juli og forekommer hist og her i fugtige Kratskove, paa Enge og ved Randen af Grøfter og Bække. Den hører til Baldrianfamilien. Navnet Velandsurt stammer fra den kunstfærdige Smed Wieland, der ogsaa var en kyndig Læge og som benyttede den ved sine Helbredelseskure. Endnu længere tilbage i Tiden var denne Plante kendt, idet den spillede en Rolle i den germanske Mythologi. Naar Gudinden Hertha red gennem Skoven paa sin Hjort, var hendes Tomme en Humleranke og hendes Pisk en Baldriankvist. Dens Rod har en stærk Lugt og udøver en ejendommelig Tiltrækning paa Katte. Den bruges i Medicinen bl. a. som Sovemiddel. Af dens forskellige lægende Kræfter — valet — stammer rimeligvis dens Slægtnavn Valeriana.

Rundbladet Klokke.

(Campanula rotundifolia).

Almindelige mellem Krat og ved Gærder er de nydelige blaa Klokkeblomster, Rundbladet Klokke og Nældebladet Klokke (Campanula Trachelium), af hvilke den første har en fin grenet Stængel med langstilkede, nyreformede, rundtakkede Rodblade og lancetformede eller linjeformede helrandede Stængelblade, udstaaende sylformede Bægerflige og lyseblaa, klokkeformede, nikkende Kroner, den er i Reglen glat og bliver ½—1½ Fod (15—50 Cm.) høj; medens Nældebladet Klokke har en skarpkantet, stivhaaret Stængel med groft dobbelt savtakkede Blade, af hvilke de nedre er hjerteformede, de øvre æglancetformede, Bægerfligene er oprette og Kronerne en Del større end hos den rundbladede Klokke, omtrent 1 Tomme (2½ Cm.) lange og mørkeblaa. De blomstrer begge i Juli og August og forekommer af og til med hvide Blomster. Rundbladet Klokke kaldes ogsaa Liden Klokke. Som alle Planter af Klokkefamilien indeholder de Mælkesaft og har deres Blomster indrettede til Bestøvning ved tilflyvende Insekter. Da Klokkerne er ret rummelige, vil der imidlertid findes mange Insekter, der er saa smaa, at de kan bevæge sig i Blomsten uden at komme til at berøre Bestøvningsorganerne, og derfor er Blomsterne uvelkomne, da de ikke gør dem nogen Nytte. For nu at hindre disse Smaainsekter fra at naa ned til Honningen, er Støvtraadene ved Grunden meget brede, saa at de danner et dækkende Tag over Honninggemmerne, og Insekterne maa da tvinge deres Sugesnabel ind gennem dette Tag, før de kan naa Honningen.

Rundbladet Klokke (Campanula rotundifolia).

Men dertil har de smaa Insekter ikke Kraft nok, hvorimod det ikke volder de større f. Eks. Bierne, ved hvis Hjælp Blomsterne skal bestøves, nogen synderlig Vanskelighed. Men det er ikke alene Honningen, der lokker Insekterne, ogsaa Støvet, der tjener mange af dem til Næring, udøver sin Tiltrækning paa dem, og da der i Blomsterne findes en stor Mængde Støvkorn for hvert enkelt Æg, der skal befrugtes, saa skader det ikke Planten, at en Del Støv bliver fortæret, naar kun hvert Insekt fører nogle faa af de Støvkorn, der bliver hængende ved deres Krop, over til Arret af en anden Blomst. For Klokkeblomsterne er Insektbestøvningen uundværlig, skont de er tvekonnede, da Støvdragerne er udviklede og afstøvede, længe før Arrene er udviklede. Allerede medens Blomsten staar i Knop, begynder den at arbejde paa en gunstig Bestøvning. Griflen er nemlig omgiven af et Ror, der dannes af de sammenvoksede Støvdragere, hvis Støvknapper aabner sig indad, og saa snart Støvet er modent, fejes Støvkornene, ved nogle stive, udspærrede Haar, der beklæder Griflen, over paa denne, som derved forsynes med et helt Futteral af Støv. Men allerede før Blomsten aabner sig, er Støvdragerne visnede, og Griflen sidder frit i Blomstens Midte med Støvet omkring sig. Efter at Blomsten er sprungen ud, berøves Griflen lidt efter lidt sit Støv af de honning- og støvsogende Insekter, der har let ved at stryge Støvet af, da de stive Haar paa Griflen efterhaanden krænger sig ind i sig selv og forsvinder, saa at Støvet ligger ganske løst. Først naar dette er sket, kløver Griflens Spids sig, og de tre store Arflige ruller sig ud. Kun paa disses indvendige Side findes den klæbrige Vædske, der skal fastholde Støvkornene.

Man har gjort den Iagttagelse, at den blaa Farve ikke synes at være særlig iojnefaldende eller tiltrækkende for Insekterne, men herpaa bødes der ved, at Klokkeblomsterne er saa store, hvorved de dels falder mere i Øjnene, dels frembyder et bekvemt Tilflugtssted for Insekterne, hvor de kan søge til om Natten eller i Blæst og daarligt Vejr; de sætter

sig da som oftest ikke straks til Ro, men giver sig først til at lede efter Føde og udfører da med det samme Bestøvningsarbejdet.

Almindelig Gedeblad.

(Lonicêra Perihlymenûm).

Hyppig i Kratskove og ved Skovgærder er Almindelig Gedeblad, en smuk, slyngende Busk med modsatte, ovale Blade, der undertiden er fjerlappede og altid glatte paa Oversiden, hvorimod Undersiden ofte er dunhaaret og blaagrøn. Blomsterne sidder i Kvaste paa Spidsen af Stænglerne, de har lange, rør- eller tragtformede femdelte Kroner, der er lysegule eller rødlige især udvendig og omslutter fem lange Støvdragere. Den slynger sig altid til højre op om Buske og unge Træer ofte til en betydelig Højde og ligner meget den i Haver dyrkede Lonicéra Caprifolium. Den almindelige Gedeblad kaldes ogsaa ofte »Kaprifolium« og hører ligesom den dyrkede Art til Gedebladfamilien. Dens Blomster er meget vellugtende, men det er navnlig om Natten, at de lader deres Vellugt udstrømme og derved tillokker en Mængde Sommerfugle, der har en stærkt udviklet Sans for Duft. Det er især Aften- og Natsværmerne, der i dens dybe Honninggemmer, som er rigelig fyldte med Honning, anbringer deres lange Sugesnabel.

Almindelig Gedeblad (Lonicera Periclymenum).

Selv om Snabelen hos disse Insekter var mindre lang, vilde de dog kunne naa Honningen eller en Del af den, da Kronrøret ofte fyldes næsten halvt med Honning, og dog faar de kortsnablede, Bierne og Humlerne, aldrig nogen Honninghøst i disse Blomster, da det først er henimod Aften, naar Bier og Humler har trukket sig tilbage til deres Boliger, at Honningen stiger i Røret. »Medens Tusmorkesværmerne flyver fra Blomst til Blomst, berører de først det fremstrakte kugleformede Ar og dernæst Støvknapperne. Paa en Sommermorgen, der følger efter en rolig, mild Aften, vil man ogsaa finde alle de udviklede Støvknapper tomme; efter en kold eller stormfuld Aften indeholder de de derimod rigeligt Støv, men det vil ikke vare længe, før der indfinder sig en Skare af støvsamlende Bier, der lokkes hid af de store duftende Blomster og meget godt kan naa Støvet, hvorved de let kommer til at udføre Fremmedbestøvningen.« Den blomstrer i Juli og August og staar efter Afblomstringen med smukke røde Bær. Dens Tilnavn Periclymenum er af græsk Oprindelse og betyder: den slyngende. Den kaldes ogsaa Skovlilje, Løberose og Skovranke. Dens stærkt duftende Blomster skyes af Kvæget.

Vild Merian.

(Orîganum vulgâre).

En anden Plante, der ogsaa vokser ved Gærder og imellem Krat, men er sjældnere i Landets nordligere Egne end i de sydlige, er Vild Merian. Denne læbeblomstrede Plante har en opret, grenet, ofte rødlig, lidt haaret Stængel, der i Modsætning til andre Læbeblomstrede kun er svagt kantet. De smaa, ægformede, næsten helrandede Blade, der sidder paa korte Stilke, er paa Undersiden haarede, paa Oversiden næsten glatte. Blomsterne sidder i Hoveder i Spidsen af korte Grene og er lyserøde med mørk violette Dækblade eller Støtteblade omkring hver Blomsterstand. Den vilde Merian bliver fra 1 Kvarter (15 Cm.) til henimod

2 Fod (60 Cm.) høj, den blomstrer ved Midsommertid fra Juli til September og hører til de saakaldte protandrine Planter, idet Støvdragerne udvikles før Arrene, saa at Insekterne, især Bierne, under deres Arbejde i de nylig udsprungne Blomster, vil blive overpudrede af Støv; naar de derefter flyver hen til andre Blomster, hvis Støvdragere allerede er visnede, men hvis Arflader nu er blevne saa klæbrige, at de kan fastholde Støvkornene, vil Fremmedbestøvning være uundgaaelig. — Som Kryderiurt dyrkes den i Køkkenhaver.

Bittersød Natskygge.

(Solânum Dulcamâra).

Bittersød Natskygge, der klatrer op ad Gærder og Buske paa fugtige Steder i Kratskove, har en bugtet Stængel, der kan blive flere Alen (120 Cm.) lang og forneden er træagtig. De spredte Blade er æg- hjerteformede, de øvre ofte ved Grunden spydformet-fligede. Blomsterne sidder i gaffeldelte Kvaste og har regelmæssig femdelt Bæger og Krone. Denne sidste er smuk violet med to grønne hvidrandede Pletter ved Grunden af hver Kronflig. De fem sammenhængende Støvknapper danner en gul Støtte, der

Bittersød Natskygge (Solanum Dulcamara).

hæver sig midt i Blomsten, mellem disse Støvknapper maa de honningsøgende Insekter tvinge deres Sugesnabel ind for at naa til Honningen. Ved denne Arbejden i Blomsterne bliver der rigelig Tid til, at Støvet kan sætte sig fast paa Insekternes Legeme, og naar disse da flyver hen paa andre Natskyggeblomster, hvor de er nødte til at arbejde deres Snabel ligesaa langt ned, vil de komme til at berøre disse Blomsters Bestøvningsredskaber og afsætte det opsamlede Støv. Den bittersøde Natskygge blomstrer i Juni og Juli og har aflange, glinsende, højrøde Bær. Den hører til Natskyggefamilien. Som de fleste Natskygger har den giftige Egenskaber, hvorfor den skyes af alle Drøvtyggere, der finder de Safter, Planten indeholder, ubehagelige. Skønt ogsaa Bærrene anses for at være giftige, maa de dog være uskadelige for Fuglene, da man har fundet den bittersøde Natskygge voksende højt oppe i Murrevnerne paa Ruiner, hvor de næppe kan være bragt af andre end Smaafuglene. Den voksede saaledes i stor Mængde paa Marmorkirkens Ruin i København, fra de øverste Murkanter til langt ned paa Siderne, hvor den hang ned fra Revnerne mellem Sandstensblokkene. Hertil er den sikkert bragt af Spurvene, af hvilke en stor Mængde havde deres Smuthuller og Yngle-pladser i Murrevnerne. Dette Voksested er jo ogsaa ret mærkeligt, da den ellers plejer at vokse, hvor der er fugtigt (H. Mortensen Bot. Tidsskr. III). Den er almindelig overalt i Landet og kaldes ogsaa Natskade eller »Beskensød«, fordi den, naar man tygger paa den, først smager bittert og derefter sødt. I gamle Dage var den Sindbillede paa Lumskhed.

Almindelig Koføde.

(*Melâmphyrum pratênse*).

En Plante, der ogsaa hyppigst maa søges i Kratskove, paa Skovenge og mellem Lyng, er Almindelig Koføde eller Kohvede. Det er en opret, næsten glat Plante med modsatte, lancetformede Blade. Den bliver fra 4 Tommer til

henimod 1 Fod (10—30 Cm.) høj. Blomsterne, der er Maskeblomster, sidder i ensidige aksformede Blomsterstande, fjernede fra hverandre og vandret udstaaende. Kronerne er hvidgule med mørkere Under-

Almindelig Koføde (Melamphyrum pratense).

læbe. Den forekommer almindelig, blomstrer i Juni og Juli, og omsværmes da af en Mængde Insekter, der hidlokkes af den farvede Krone. Mange af disse Insekter er saa smaa, at de med Lethed kan flyve ind og ud gennem den temmelig store Aabning i Kronen og hente Honning fra Blomstens Bund ved at indføre deres Sugesnabel langs den nedre Side af Kronrøret uden at berøre Støvknapperne, der sidder godt gemt oppe under Kronens hvælvede Overlæbe, hvor Støvet

er beskyttet mod Regn og Dug. Men paa denne Maade vilde de ikke komme til at bringe Støvet hen i andre Blomsterkroner og saaledes unddrage sig det Arbejde, Planterne kræver af dem, hvis der ikke i Kronrøret fandtes en Krans af udstaaende Haar, der spærrer dem Adgangen og tvinger dem til at trænge ind højere oppe i Kronen, hvor de kommer i Berøring med Støvdragerne og derved bliver Planterne behjælpelige med Krydsbestøvningen.

Sankt Hansurt (Sedum maximum).

Sankt Hansurt.

(*Sedum maxîmum*).

Sankt Hansurt eller Sankt Hansløg, der hører til Stenurtfamilien, forekommer temmelig almindelig i Kratskove, paa Skovbrinker og ved Gærder. Det er en fodhøj (25—50 Cm.) Urt med udelt ofte rødprikket Stængel og tykke, saftige kødfulde Blade, der er modsatte, siddende og aflange med takket Rand. Den hører til de saakaldte »Saftplan-

ter«, der kan rumme en betydelig Mængde Vand, som de yderst langsomt afgiver. De grøngule eller gulhvide Blomster sidder i tætte Kvaste. Blomsterne er femdelte med 10 Stovdragere i to Kredse. Den blomstrer henimod Efteraaret i August og September og indeholder skarpe Stoffer, der beskytter den mod at blive fortæret af Kvæget. Paa Grund af sine saftige Blade kan den holde sig længe frisk i afplukket Tilstand, idet den indsuger Fugtighed af Luften. Paa Landet er det en gammel Skik ved St. Hansdag at stikke Grene af denne Plante ind imellem Bjælken og Loftet enten for Kæresten, for Forældrene eller for en anden, man har kær; bliver Grenen ved at vokse, gaar det den, man har tænkt paa, godt, men gaar den ud, times der den paagældende en Ulykke. Deraf kommer ogsaa Navnet »Kærestekaal«. Den overvintrer ved underjordiske Knopper.

Marts-Violen.

(Vîola adorâta).

Marts-Violen, denne lille, beskedne, for sin store Vellugt saa berømte Plante, findes ogsaa, foruden i Haverne, hvor den jo dyrkes i stor Udstrækning, temmelig almindelig vildtvoksende ved Foden af Gærder, paa Grøftevolde og i Randen af Skove. Den lille, lave Violplante, der kun bliver 2—4 Tommer (5—10 Cm.) høj, har ingen overjordisk Stængel, men en vidt krybende Rodstok, fra hvis Udløbere de rundagtig hjerteformede, næsten glatte Blade opsendes. Blomsterne sidder enkeltvis paa Blomsterstilkene, der har mørk violblaa Kroner af en meget ren Farve og er, som hos alle Planter af Violfamilien, uregelmæssige og meget ejendommelige. Der findes fem Bægerblade, som ved Grunden er forsynede med nedadvendte Vedhæng og fem Kronblade, af hvilke to og to af de fire øverste er ens, medens det femte er forskelligt fra de andre og forsynet med en Spore; der findes ogsaa fem Støvdragere med meget korte Stovtraade. De to af Støvdragerne er forsynede med et sporedannet

Vedhæng, der strækker sig ned i Kronbladsporen. For at fremme Krydsbestøvningen er det nu saa mærkeligt indrettet, at Støvkornene, naar de er modne og skal overføres af Insekterne til en anden Violplantes Blomster, hænger saaledes sammen, at de ikke, idet Støvsækkene springer op, kan spredes i Luften hver for sig som fine Støvskyer, men formes til smaa Støvklumper. Omkring hvert enkelt Støvkorn danner der sig nemlig ét klæbrigt Overtræk, der ikke alene holder Kornene sammen, men tillige bevirker, at de let hæfter sig til andre Plantedele og til Insekterne, der ubevidst skal føre dem af Sted. De smaa Klumper af Støvkorn, der løsner sig fra Støvknapperne, bliver nemlig ikke prisgivne for Vinden, men falder ned paa den indvendige Flade af et af Kronbladene i Nærheden af de Steder, hvor Honningen afsondres, og hvor de kan komme i Berøring med Insekterne, naar disse trænger ind i Blomsterne, hidlokkede af deres Vellugt. Til Beskyttelse for det frigjorte Støv, danner Blomsterdækket et godt Skærm over den Plads, hvor Støvet er anbragt, indtil det bliver afhentet. Marts-Violens vellugtende Olier tjener ikke alene til Vejledning for Insekterne, men de afholder ogsaa Kvæget, der ikke ynder den stærke Lugt, fra at æde Planterne. Violens Frugt er en kugleformet Kapsel, der efter Opspringningen, ved Klappernes kraftige Sammentrækning, kaster Frøene ud et for et med stor Fart. Violen er en Foraars-

Marts-Viol (Viola adorata).

plante, der blomstrer i April, kun sjældent i Slutningen af Marts.

Fra de allerældste Tider har Violen spillet en Rolle i Folkeslagenes Fantasi, og utallige er de Sagn, der knytter sig til dens Navn. Det var selve Gudinden Flora, den høje Beskytterinde for alt blomstrende Liv, de fødende Kvinders Tilflugt, der paa en Nymfes Bøn lod den spire frem af Jorden for første Gang. Men særlig var den helliget Underverdenens Gudinde Proserpina. Hun gik just og plukkede Violer paa en Eng, da Pluto bortførte hende, og saaledes førte hun sin Yndlingsblomst med den dybe, mørke Farve og den stille, skjulte Vækst med sig gennem Skyggeriget til de saliges Marker, hvor der er evigt Foraar. — Ogsaa i det gamle Persien, »Rosenlandet«, nød Violen stor Ære. Den kaldtes der »Rosenprofeten«, fordi den ved sin tidlige Blomstring varslede om den kommende skønne Rosentid. — I Attika dyrkedes en Mængde Violer; Pindar synger begejstret om det »herlige, violkransede Grækenland«, og Athen kalder han den »violomvundne« By. — I den nordiske Gudeverden var Violen helliget Guden Tyr. — I Middelalderen var det i Sydtyskland Skik, at binde den første Viol man fandt om Foraaret til en Stang og danse rundt om den.

Den store engelske Filosof, Francis Bacon, Baron af Verulam, siges at være den første, som fandt paa ved Hjælp af Eddike at bevare Violens Vellugt.

Skov-Fladbælg.

(Lathyrus silvêster).

En stor og smuk Plante, der ikke er sjælden i Kratskove og paa Gærder, er Skov-Fladbælg. Den flere Fod (50—180 Cm.) lange Stængel, der klatrer op ad Buske og Gærder, har ligesom Bladstilkene, Vinger langs Siderne. Som hos mange andre Planter af Ærteblomsternes Familie ender de store, lancetformede, spidse Smaablade, af hvilke der kun findes et Par i hvert Blad, i en Slyngtraad.

Blomsterne, der sidder i langstrakte Klaser, er temmelig store og smukt rosenrøde. De udmærker sig ved at have en snoet Griffel, omgivet af et Rør, der dannes af de sammenvoksede Støvdragere. Inderst i dette Rør findes Honningen, men det omgiver Støvvejen saa tæt, at en Bi, der paa naturlig Maade vil naa til Honningen, maa føre sin Sugesnabel ned uden for Røret. Dette Besvær vil Bierne gerne undgaa, og en Særegenhed ved Skov-Fladbælgens Blomster kommer dem da til Hjælp. Ved Grunden af Røret findes nemlig to naturlige runde Aabninger, gennem hvilke Bierne kan naa ind til Honningen, men de maa da først bide Hul paa Siden af Kronen, og ved at stikke deres Snabel gennem dette Hul og Rørets Aabning er de i Stand til paa en langt nemmere Maade at naa Honningen. Nu er det en Kendsgerning, at paa de allerfleste af Skov-Fladbælgens Blomster er den venstre Aabning i det af Støvtraadene dannede Rør, større end den højre, og ved mange Undersøgelser har det vist sig, at Bierne maa vide Besked hermed, thi naar de bider Hul paa Kronen, sker det altid paa den venstre Side, hvor de altsaa gennem den større Aabning lettere vil komme i Besiddelse af, hvad de søger, end gennem den mindre. Herom bemærker Francis Darwin: »Det er vanskeligt at sige, hvorledes Bierne har kunnet tilegne sig denne Skik, om de opdagede Uligheden i Aabningernes Størrelse, idet de paa lovlig Vis udsugede Blomsterne, og derefter drog Fordel af denne Kundskab, eller om de udfandt den bedste Stilling derved, at de paa forskellige

Skov-Fladbælg (Lathyrus silvester).

Steder bed ind gennem Blomsterdækket og saa senere huskede, hvor det bedste Sted var. Men i begge Tilfælde viser de en mærkelig Evne til at gøre Brug af det, som de har erfaret. Sandsynligvis hidrører Biernes Færdighed i at bide Hul gennem alle Slags Blomster fra den Omstændighed, at de længe har øvet deres Instinkt i at bygge Celler af Voks eller forstørre deres gamle Celler med Voksrør, thi de bliver derved tvungne til at arbejde paa Inder- og Ydersiden af den samme Genstand.« Skov-Fladbælgen blomstrer i Juli og August.

Svalerod.

(Vincetoxicum album).

Paa Skrænter i højtliggende Skove og paa Kratbakker findes hist og her, hyppigst paa Bornholm og i det nordlige og nordøstlige Sjælland, den hvidblomstrede Svalerod, der hører til Svalerodfamilien. Den har en opret Stængel, der bliver 1—2 Fod (30—70 Cm.) høj, med modsatte, kortstilkede, hjerteformede Blade og regelmæssige femdelte Blomster, der sidder i Kvaste i Bladhjørnerne. Før Udspringningen er Kronfligene snoede. Blomsterne er hvide med lysegule Bikroner. De fem Støvtraade har sammenvoksede Støvknapper og de to Grifler et fælles Ar. Svaleroden blomstrer ved Midsommertid i Juni og Juli, og dens ejendommeligt byggede Støvdragere og Støvveje er indrettede paa Bestøvning ved Hjælp af Insekter. Men foruden de vingede Insekter søger ogsaa en Del af de krybende Smaainsekter til dens Blomster. Blandt disse er især Myrerne uvelkomne, fordi de, selv om de fører noget Støv med sig fra en Blomst, dog altid vil have tørret dette af sig, inden de, efter en møjsommelig Vandring, naar hen til en anden. Til Værn mod disse ubudne Gæster tjener den Mælkesaft, som Svaleroden er saa rig paa. Efterhaanden som Myrerne kommer højere og højere op paa Planten, bliver dennes Overhud tyndere, og snart naar de saa højt op, at deres skarpe

Kløer hvert Øjeblik beskadiger Overhuden, saa at Mælkesaften siver ud. Deres Kravlen hindres betydeligt af den fremrindende Mælkesaft, der klæber sig til deres Fødder og Bagkrop, og naar det oven i Kobet hænder, at Myrerne i Vrede over denne Hindring, endog giver sig til at bide med deres Kindbakker i Stænglen, vælder Mælkesaften ud i saadanne Masser, at det for mange Myrer bliver umuligt at redde sig ud af den hurtigstivnende »Lavastrom«. Foruden Stænglen indeholder ogsaa Løvbladene Mælkesaft, og det er værd at lægge Mærke til, at jo nærmere Stængelstykker og Blade findes ved Blomsterne, desto rigere er de paa Mælkesaft.

Svalerod (Vincetoxicum album).

Nikkende Limurt.

(Silêne nutans).

Hist og her paa Skrænter og paa Bakker mellem Krat findes en mærkelig, til Nellikefamilien hørende Plante: det er Nikkende Limurt. Den bliver henimod 1 eller $1^1/_2$ Fod (25—45 Cm.) høj, har modsatte, siddende, helrandede Blade og Blomsterne anbragte i en lang, ensidig Top, sammensat af Kvaste fra de øvre Bladhjørner. Stænglen er opret, og under Blomstringen i Juni og Juli sidder de gulhvide Blomster og nikker paa deres smaa udstaaende Grene. Kronbladene er dybt kløvede med dobbelte, spidse Bikronblade, og Støvknapperne er violette. Hele Planten er dunet og desuden besat med smaa Kirtelhaar, af hvilke der udsondres en klæbrig Lim, der holder de vingeløse Insekter borte fra Blomsterne, idet disse krybende Smaadyr under deres Forsøg paa at trænge op ad Stænglen, snart vil blive

hængende fast. Saalidt som andre Blomster skotter nemlig Limurten om at faa Besøg af Myrer og andre krybende Insekter, der er slette Bestøvere, dels fordi de ikke flyver, men løber om fra en Blomst til en anden, og derved let taber Støvet, dels fordi de er saa smaa, at de kan besøge mange Blomster uden at komme i Berøring med Støvknapper og Ar. Botanikeren Kerner fandt over 60 Arter af Smaainsekter i den klæbrige Slim paa den nikkende Limurt.

Men heller ikke af de vingede Insekter ønsker den Besøg, saalænge Solen skinner, og Luften er lys, thi først efter Solnedgang springer dens Blomster ud, og først da staar dens Støvdragere og Ar beredte til at afgive og modtage Støv. Naar Solen staar op, ruller Limurten sine Kronblade sammen, de faar et mærkeligt foldet og rynket Udseende, som om de var visnede. Den indvendige eller øvre Side af Bladene, der er hvid, skjules, og den ydre, der er gulagtig graalig, kommer til Syne. Denne uanselige Farve, der giver Blomsterne et endnu mere vissent Udseende, er ikke fristende for Insekterne, som ogsaa trolig flyver Blomsterne forbi. Heller ingen Duft mærkes fra disse lidet øjnefaldende Blomster, der ligesom upaavirkede af Solen synes at ligge i Dvale. Først efter Solnedgang begynder Blomsterne at leve. Kronbladene breder sig ud, Rynker og Folder forsvinder, de hvide Flader lyser i Aftenskumringen og udsender en bedøvende Vellugt, der minder om Hyacinther, medens ganske pludselig Støvtraadene forlænger sig, Støvknapperne hæves op over Kronens Rør og aabner sig, og

Nikkende Limurt (Silene nutans).

Støvet ligger nu saaledes, at Insekterne, der lokkes af Farven, af Duften og af Honningen, kan afstryge Støvet og føre det videre for at afsætte det paa andre Blomsters Ar. Men hvis Honningen var røvet om Dagen af de krybende Insekter, da vilde hverken de lysende Kronblade eller Duften være tilstrækkelig til at hidlokke de vingede Insekter, der skal besørge Bestøvningen. Saa snart Dagen atter gryer, ruller Limurten igen sine Kronblade sammen og holder sin Vellugt tilbage. Ogsaa til Beskyttelse mod Vejrliget har Naturen sørget godt for disse Blomster. Under Blomstringen bukker Blomsterstilkene sig, saa at Blomsterne bliver hængende og derved danner et beskærmende Tag over Støvdragerne, for at Støvet ikke skal blive fugtigt af Regn og Dug, men naar Blomstringstiden er forbi, og Frugtmodningen begynder, retter Stilkene sig igen opad.

Den nikkende Limurt findes hyppigst i Nordsjælland, paa Stevns og Møens Klint og paa Bornholm.

At Frøene af Limurten, som mange andre Plantefrø, er i Stand til at vedligeholde deres Spiredygtighed i overordentlig lang Tid, iagttog man for en 20—30 Aar siden ved Udgravninger i Laurionbjergene i Attika, hvor der lige fra Oldtiden havde været rige Bly- og Sølvværker. Efter at en 9 Fod (3 M.) høj Grusbunke var fjernet, opvoksede der nemlig en Mængde Limurtplanter, der hidtil ikke var iagttagne i Omegnen af dette Sted. Frøene af disse Planter har sandsynligvis bevaret deres Spireevne under Gruset i 1000 Aar eller mere.

SØER, AAER, SUMPE, GRAVE OG GRØFTER.

I alle vore stillestaaende Vande, i Søer, Bække, Aaer, Sumpe, Grave og Grøfter findes en rig og ejendommelig Plantevækst, der fra Bunden skyder sine Stængler op til Vandets Overflade, hvis Blade og Blomster ligger udbredte og svømmende paa Vandet og ofte ganske dækker store Strækninger af dette, for om Efteraaret at raadne bort. Men medens Isen dækker Vandene, bevarer Planterne deres Spirekraft for næste Foraar igen at skyde op. Alle disse Vandplanter er til Dels formede efter samme Mønster med storcellede, glatte, helrandede Blade. De store Luftrum, som Bladene ofte indeholder, tjener til at formindske Vægtfylden, og derved dannes de saakaldte Flydeblade. Disse er oftest meget brede, skjolddannede, hjerte-, nyre- eller ægdannede, deres Opgave er bl. a. at sikre Plantens Ligevægtsstilling paa Vandet, derfor er de temmelig tykke og faste og udmærket skikkede til at vugge paa Vandet og modstaa dettes Bevægelser. Spalteaabningerne findes kun paa Oversiden af Bladene, og da denne udskiller stærkt fedtholdige eller voksagtige Stoffer, hvorved den skyer Vandet, beskyttes de derved mod Tilstopning. Bladene er derfor ogsaa ofte stærkt glinsende. Ogsaa andre Dele af Vandplanterne har store, indre Luftrum, der staar i indbyrdes Forbindelse gennem hele Planten, og gennem hvilke Luften i Atmosfæren kan faa Adgang til selv de fjerneste Rodspidser og Rodknolde, da alle levende, underjordiske Dele — ligesom alle andre levende Dele — behøver Luft — Ilt — for at kunne aande.

So-Kogleaks.

(Scirpus lacuster).

I Soer og Vandløb vokser en anselig, rank 2—4 Alen (160—250 Cm.) høj Plante, So-Kogleaks af Halvgræssernes Familie. I Forening med Tagrør omkranser den Soerne og danner et grønt Bælte langs Bækkenes Bredder. Den er ogsaa almindelig i Rørsumpene, hvor man overalt mellem de enkelte Skud og Blade ser det klare Vand. Den har trinde, svampede, græsgrønne Stængler, der forneden er omgivne af uspaltede Skeder uden eller med korte Bladplader. De brune Aks er samlede i en Kvast, der tilsyneladende sidder paa Siden af Stænglen, idet den trænges til den ene Side af det største af Svobbladene, der vokser ud i Retning af Stænglen og ligner en Fortsættelse af denne. Griflen bærer tre Ar, og Støvdragerne er indtil henimod Bestøvningstiden meget korte, da forlænger de sig ganske overordentlig hurtigt til haarfine Traade, paa hvis Spidser Støvknapperne hænger og dingler frem og tilbage færdige til at springe op og sende Skyer af Støv ud. I den løse Bund begunstiges Dannelsen af lange Rødder og af lange vandrette Udløbere eller Rodstokke, fordi den Modstand, der skal overvindes under Væksten, er ringe. Disse lange Udløbere gør So-Kogleakset til en »social« Plante, det vil sige, gør den skikket til at danne Samfund. Den blomstrer i Juni og Juli, og det er dens Stængel, der anvendes til de saakaldte Sivmaatter.

Sø-Kogleaks (Scirpus lacuster).

Iris.

(Iris Pseudâcorus).

Iris eller Sværdlilje, en af vore skønneste Ferskvandsplanter, der midt i Sommerens Herlighed, i Juni og Juli, udfolder sine store, gule, elegantformede Blomster, finder vi almindelig voksende ved Bredderne af Søer, Aaer og Bække, i Damme og Rørsumpe, hvor det klare Vand ses

Iris (Iris Pseudacorus).

mellem de enkelte Planter. Det er en kraftig Vækst af 2—3 Fods (60—100 Cm.) Højde med store, stive, sværdformede Blade, der ikke bøjes af det rindende Vand, men kløver det som et Sværd, hvorfor man ogsaa ofte vil se, at de vender den skarpe Kant mod Strømmen. Mellem disse stærke Blade skyder den høje, ranke Stængel i Vejret, bærende i Bladhjørnerne de lange, gule, snoede Blomsterknopper, af hvilke den øverste først udfolder sin lysende

Krone »som en Fakkel til Tegn for Bierne om nu endelig at komme«. Blomsterdækket bestaar af seks gule Blade, af hvilke de tre store, der danner den ydre Kreds, har brune Striber. Der findes tre Støvdragere, en udfor hvert af de store Blomsterblade med udadvendte Støvknapper, og en Griffel, hvis tre store, gule, kronbladlignende Ar som et hvælvet Tag lægger sig henover Støvdragerne, der saaledes er udmærket beskyttede mod Regn, Dug og anden Væde. I Bunden af hvert Blomsterblad afsondres Honningen, og for at faa fat paa den, maa Insekterne bane sig Vej ind under det hvælvede Griffelblad. Som Vejvisere tjener de brune Striber, der fører lige ned imod Honninggemmerne, men paa Vejen afstryger Insekterne Støvet, der sætter sig fast i deres Haarklædning. Belæsset med Støv og forsynet med lidt Honning fjerner Insektet sig for i en anden Irisblomst at finde mere af den søde Saft, og det hænder da let, at det under sit Arbejde for at trænge ned til ny Honninggruber afsætter noget af det medbragte Støv paa Griffelbladets egentlige Arflig eller Arflade, der findes paa Griffelbladets nedadvendte Side, lidt længere ude mod dettes Spids, end der hvor Støvknappen findes. saa at Insektet maa passere Arfligen, før det naar at komme i Berøring med Støvdrageren. Det er dog ikke alle Irisblomster, der er ens byggede, og man kan derfor iagttage endnu flere interessante Enkeltheder hos disse mærkelige Blomster. »Hos nogle er Afstanden mellem Kronblad og Griffelblad saa stor, at mange Insekter kan krybe ned uden at berøre Arret. Hos andre er de to Blade trykkede saa tæt op til hinanden, at kun meget smaa Insekter kan slippe ned og udføre Bestøvningen, som omtalt, medens derimod de store Humler, der fortrinsvis besøger Sværdliljen, finder denne Vej lukket og først efter lang Søgen opdager, at de fra Siden gennem en ganske lille Aabning kan stikke Snabelen ned til Honningen, men de berører da altsaa hverken Støvdragere eller Ar. Den første Form af Blomster passer derimod udmærket til Humlen. Den vandrer ned og stryger sin Ryg først mod Ar og derefter mod Støvknap.

Men hvis den nu, efter at have mættet sig, gik baglængs ud og saa gentog Forsøget paa det næste Kronblad, saa vilde Arrene modtage Støv af den samme Blomst; dette finder ikke Sted. Naar Insektet vil besøge det næste Honninggemme, forkorter det sig Vejen ved at gaa sidelængs over paa det næste Kronblad, hvorved det altsaa kun berører den tilsvarende Støvknap; dette kan ske endnu en Gang, og nu trækker det sig tilbage forbi Arrets Bagside, der ikke er klæbrig og derfor ikke kan modtage Støv, og flyver derefter hen til en ny Blomst, hvis Ar altsaa modtager det fremmede Støv.«

Sværdliljen er en fleraarig Plante med en vandret Jordstængel eller Rodstok, der ofte danner store Tuer. Den hører til Irisfamilien. Frøspredningen føregaar fortrinsvis ved Vandets Hjælp, idet Frøene er lettere end Vand og holder sig længe flydende. De store Frø's forholdsvis ringe Vægtfylde beror paa, at Frøskallen ikke slutter tæt til Frøhviden, men er adskilt fra denne ved et luftfyldt Mellemrum. I de fleste danske Provinser er den kendt under Navnet »Flæg«, der dog ogsaa tillægges andre lignende Vandplanter som Dunhammer og de større Arter af Kogleaks og Star; paa Fyn kaldes den »Flægrose«. Dens russiske Navn »Perinka« er et almindeligt Kvindenavn i Rusland. Ligesom store og fornemme Mænd i Middelalderen ofte benævnedes efter de vilde Dyr i Skoven — som Ulv og Bjørn —, saaledes kaldtes Kvinderne undertiden efter Markens vilde Planter, hvilket endnu er Skik blandt de slaviske Folkeslag. Evighedsblomsten — Gnaphalium — kaldes i Rusland »Smilja«, et meget almindeligt Kvindenavn, ligesom »Alrune«, den tyske Benævnelse for Galnebær — Atropa Belladonna —, er et gammelt germansk Kvindenavn.

Vand-Pileurt.

(Polygonum amphibium).

I Søer og Damme vokser Vand-Pileurt, der dog ogsaa findes voksende paa Bredderne af disse Vande, ved Randen

af vaade Grøfter og paa fugtig Lerjord. Det er saaledes en amfibisk Plante, der ogsaa optræder under to Former efter de forskellige Voksesteder. Hvor den forekommer svømmende paa Vandet, er den en meget smuk Plante med flydende eller nedsænket Stængel, bredt lancetformede glatte Blade med kræmmerhusformede, hindeagtige Akselblade, der som en Skede omslutter Stænglen. Det er Flydeblade, der er udmærket skikkede til at vugge paa Vandet og modstaa dettes Bevægelser. De smukke rosenrøde Blomsteraks hæver sig op over Vandets Overflade. Hvor den derimod forekommer voksende paa Land, er Stænglen opret, Bladene kortstilkede, overalt haarede og ru, de kræmmerhusformede Akselblade er stivhaarede og Blomsterakset noget længere. Denne Tillempning efter Voksestedet har sin store Betydning for Plantens Bestovning. I Bunden af de smaa femdelte Blomster finder en rigelig Afsondring af Honning Sted, men da Honningen ikke er beskyttet ved særlig udviklede Apparater paa Blomsterdækkets Blade eller ved disses Form og Stilling, kan Smaainsekterne let faa fat paa den, og de opsuger den ogsaa gerne. De smaa flyvende Insekters Besøg er ikke Planten uvelkomne, de sætter sig med Lethed i Besiddelse af Honningen, men de maa tillige foretage Krydsbestovningen, da de, naar de kommer flyvende

Vand-Pileurt (Polygonum amphibium)

til Blomsten, stoder imod Arrene, der naar frem over Blomsterdækket, og mod Stovknapperne, der skjules i dette. De vingeløse Insekter derimod vil ikke gøre sig den Ulejlighed at krybe op over Blomsterdækkets Rand, men henter sig Honningen paa en nemmere Maade, nemlig gennem de Spalter, der findes mellem Blomsterdækkets Blade; de kommer derved ikke til at udføre nogen Bestovning, men stjæler Honningen uden at yde Planten nogen Erstatning. Da nu hos Vand-Pileurten Støvknapper og Ar i samme Blomst udvikles til forskellig Tid, er Selvbestovning umulig for den, og de smaa krybende Insekters Besøg vilde saaledes være den til stor Skade. Den behøver dog ikke at frygte for deres Besøg, da den ved sin isolerede Stilling i Vandet er beskyttet mod de vingelose Insekter. Ligesom alle i Vand og Sumpe voksende Planter, mangler derfor ogsaa den i Vandet voksende Form af Vand-Pileurten de Beskyttelsesmidler, der ellers saa ofte tjener Planterne til Værn mod opkrybende Dyr; naar Vand-Pileurten derimod forekommer under Forhold, hvor den isolerende Vandmasse ikke længer tjener den til Beskyttelse, da udvikles der andre Beskyttelselsesmidler hos den. Medens Vandformen saaledes er glat baade paa Stængel, Blade og Akselblade, saa er disse Plantedele hos Landformen beklædte med talrige lange, vandret udstaaende Haar, der hindrer de vingelose krybende Insekter fra at naa op til Blomsterne. Den horer til Syre- eller Skedeknæfamilien og blomstrer i Juli, August og September.

Svømmende Vandaks.

(Potamogêton natans).

En almindelig Plante i Søer og Damme, sjældnere i rindende Vande, er Svommende Vandaks, en ægte Vandplante med langstilkede, svommende, læderagtige Blade, hvis Plader er ovale, helrandede og hjerteformede ved Grunden, medens de underste Blade, der er nedsænkede i Vandet, er ganske smalle. Op over Vandet hæver sig de

tommelange Aks, der indeholder de smaa tvekonnede Firtalsblomster, paa hvis Støvdragere Knapbaandet, der fæster Støvknapperne til Støvtraadene, er meget bredt. Den blomstrer i Juni, især dog senere paa Sommeren i Juli og August, og Støvet føres da dels ved Vinden fra Blomst til Blomst, dels ved Vandet fra den ene Plante til den anden. Frugterne modnes nede i Vandet, i hvilket de afblomstrede Aks nedsænkes ved en Nedkrumning af Aksstilkene. Da Frugterne er lettere end Vandet, idet der mellem Froenes Celler findes større og mindre Luftkamre, og saaledes i længere Tid kan holde sig flydende, bliver de let spredt ved Fuglenes Hjælp, idet de, fortærede af Fuglene, gaar spiredygtige igennem disse og saaledes føres rundt til nylig gravede, ganske ensomt beliggende Vandhuller og Mergelgrave. hvor den svømmende Vandaks altid meget snart indfinder sig. For Fiskene er disse Planter til stor Nytte, de skjuler sig under dem og afsætter deres Æg paa dem. Deres Frø spises af Ænderne. Undertiden optræder den i en saadan Mængde, at dens Blade kan dække Grøfter, Vandhuller og Damme i den Grad, at man næsten intet Steds kan se Vandet. Den svømmende Vandaks hører til Vandaksfamilien, til hvilken Familie alle de i Havet voksende Blomsterplanter hører. Ved Tørring bliver den brun. Den optræder ret hyppig som Landform og da især paa Steder, hvor de ydre Forhold hindrer en stærk Transpiration, f. Eks. i fugtige Tørvemoser, hvor Luften paa Vegetationens Overflade stedse er ret fugtig, og paa den beskyggede Side af Grøfter og Tørvegrave.

Vejbred-Skeblad.

(Alîsma Plantâgo).

En Vandplante, der er ligesaa almindelig som Svømmende Vandaks, men holder sig mere til Søernes og Bækkenes Bredder, til vandrige Grøfter og Rørsumpe, er Vejbred-Skeblad. Stænglen bliver fra 1—3 Fod (30—90 Cm.) høj

Vejbred-Skeblad (Alisma Plantago).

og har rodstillede hjerteformet-ægformede Blade med et tydeligt Aarenet, men er ellers bladløs. Derimod bærer den en Blomsterstand, der danner en stor pyramideformet Top med kransstillede Skærme paa lange Grene. Blomsterdækket bestaar af seks Blade, der sidder i to Kredse, hvoraf de i den yderste er grønne, de i den inderste lyslilla, ved Grunden gule. Honningen udskilles i 12 Draaber i Bunden af Blomsten, der især modtager Besøg af forskellige Fluer, ved hvis Medvirken baade Fremmed- og Selvbestøvning finder Sted. Stænglen og Bladene er ikke flydende, men vokser opad; paa dybere Vand bliver de Blade, der ikke naar op over Vandet, linjeformede, hvilket rimeligvis staar i Forbindelse med det svagere Lys i Vandet. Den blomstrer i Juni, Juli og August og hører til Skebladfamilien eller Blomstersivene. Frøene, der er lettere end Vandet, gaar først til Bunds efter flere Dages Forløb. Vejbred-Skeblad gaar ogsaa under Navnene Vandvejbred og »Godtraad«. Den tykke Rodstok indeholder en skarp Saft.

Almindelig Frøpeber.

(Batrâchium aquâtile).

Almindelig Frøpeber eller Vand-Ranunkel er en Vandplante af Ranunkelfamilien. Navnet Ranunkel kommer sandsynligvis af det latinske Ord Rana, der betyder Frø, og er formodentlig tildelt denne Familie, fordi saamange hertil hørende Planter, og da navnlig af Ranunkelslægten, vokser paa sumpede Steder. Den vokser baade i stillestaaende og i rindende Vande, i Søer, Damme og Aaer, men opholder sig desuden ofte paa fugtig Jord f. Eks. ved Randen af Damme og i udtørrede Grøfter og Vandhuller. Stænglerne er svømmende, og Bladene dels svømmende, dels nedsænkede i Vandet. De første, Flydebladene, er nyreformede og lappede, de sidste har børsteformede, mangedelte Flige. Paa temmelig lange Blomsterstilke, der efter Afblomstringen bøjer sig bueformet tilbage, sidder de regelmæssige femdelte Blomster,

hvis Bægerblade er meget mindre end Kronbladene, der er hvide med gul Negl. Ved Grunden af hvert Kronblad findes en aaben Honninggrube. Støvdragerne er talrigere og længere end Stovvejene. Naar alle Blomsterne kommer op over Vandfladen, foregaar Bestøvningen ved Hjælp af Insekterne, der opsoger de smaa Honninggruber, men naar Vandet er saa dybt, at Blomsterne bliver under Vandfladen,

Almindelig Frøpeber (Batrachium aquatile).

da er de indrettede paa en ganske særlig Maade og horer til de saakaldte »klandestine« — eller »kleistogame« —, det vil sige, altid lukkede Blomster. Bægerbladene, der her er ligesaa store som Kronbladene, er opadrettede og sammenbojede og indeslutter en lille Luftblære, i hvilken Bestøvningen foregaar, og Frugten, der bestaar af talrige Smaanødder, kan nu danne sig. Blomsterdækket hos Frøpeberens klandestine Blomster falder saa let af, at det river sig løst, naar Planten trækkes op af Vandet, hvilket ikke finder Sted hos de al-

mindelige Blomsterformer. Hos samme Plante kan godt forekomme begge Slags Blomster. Den blomstrer hele Sommeren fra Maj til August og er meget almindelig.

Ligesaa hyppig forekommer i Torvemoser, ved Grøfter, Sobredder og Damme, den stærkt grenede, bleggrønne Tigger-Ranunkel (Ranunculus sceleratum). Det er en næsten glat ½—1½ Fod (15—50 Cm.) høj Plante med hul, opret Stængel, de haanddelte Blade er glinsende og de talrige, smaa, bleggule Blomster sidder paa furede Stilke. Den blomstrer i Juni, Juli og August og indeholder en giftig, bidende Saft, efter hvilken den har faaet Navn, idet Tiggere i gamle Dage anvendte den til at trække Blærer og Huller paa Huden, for derved at opvække Medlidenhed.

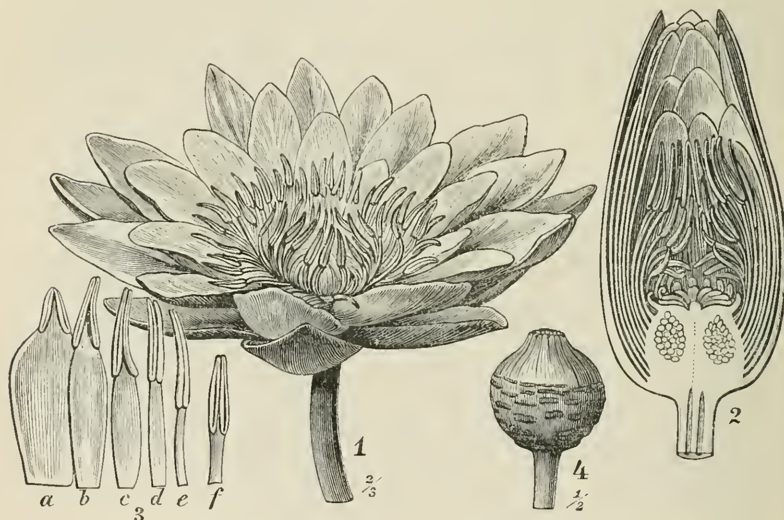
Tigger-Ranunkel (Ranunculus sceleratum).

Hvid Aakande.

(Nymphaêa alba).

En af Danmarks skønneste vilde Planter er den hvide Aakande eller Nøkkerose, der i Juli og August udfolder sine store, snehvide Blomster i vore Søer, Aaer, Bække og Voldgrave. Fra store, krybende Mellemstokke, der er ned-

sænkede i Dyndet, skyder de lange, trinde, bløde Blad- og Blomsterstilke i Vejret op til Vandets Overflade, hvor de store Blade og Blomster ligger udbredte. Bladene, der er hjerteformet-kredsrunde og helrandede, er Flydeblade, særlig egnede til at modstaa Vandets Bevægelser og lade sig vugge op og ned. Spalteaabningerne findes kun paa Oversiden af Bladene, og de beskyttes mod Tilstopning af Vand, idet denne ved en stærk Voksafsondring skyer Vandet. Bladene

Hvid Aakande (Nymphaea alba).

er derfor ogsaa ofte glinsende. Stilkenes Længde retter sig efter Vandets Dybde, naar Bladpladen har naaet Vandfladen og er kommen i Berøring med Luften, hæmmes Væksten. I Begyndelsen er de rullede ind fra Yderkanterne mod Midten, og i den første Tid efter at de har foldet sig ud, er de rødbrune, senere bliver Oversiden grøn. Blomsterne, der i Størrelse overgaar alle andre danske Planters, idet de i Tværmaal bliver indtil 4 Tommer (10 Cm.), har fire Bægerblade, hvis Underside er grøn, spillende i det rødlige medens Oversiden er hvid, og talrige skinnende hvide

Kronblade, der sidder i flere Kredse og ind imod Blomstens Midte aftager i Størrelse (Afb. 1, 2). Kronbladene danner Overgang til Støvdragerne, saa at disse to Bladkredse umærkelig gaar over i hinanden, idet de inderste Kronblade ofte bærer en Støvknap paa Spidsen, eller Støvtraadene er fladtrykte og kronbladlignende (Afb. 3). Der er mange Støvdragere og en flerrummet Støvvej med et mangestraalet blivende Ar. Om Natten lukker Blomsterne sig og glider ned under Vandfladen, hvorved de beskyttes mod Nattekulden. Bestøvningen foregaar ved Insekter. Den kugleformede Frugt (Afb. 4), der ligner en Valmuefrugt, men er et Bær, indeholder talrige smaa Frø, som svømmer i Vandet og føres omkring med Vandstrømningerne ved Hjælp af Luftblærer, der dannes omkring dem under Modningen. De grønne Frø overvintrer paa Bunden af Vandet, hvor Temperaturforholdene ikke er saa store Forandringer underkastede som i Luften.

I Hvidkilde Sø paa Fyn findes en Form, hvis Kronblade paa Undersiden er svagt rosenrøde, og i Vestborg Sø paa Lolland vokser en Del hvide Aakander, hvis Blomster og Blade kun er halvt saa store, som hos den almindelige Nøkkerose. Den hører til Aakandefamilien, der udmærker sig ved, at alle de til den hørende Arter har antaget samme Ydre i Harmoni med de samme Livsvilkaar. Det er derfor ogsaa interessant at studere Planterne af denne Familie, fordi de Kendetegn, hvorefter Arterne bestemmes, er saa tydelige, og fordi ingen, i de Lande i hvilke de findes, kan undlade at lægge Mærke til dem. Den hvide Aakandes Udbredelse strækker sig fra Algier saa langt mod Nord som til Lapland, derimod mangler den paa Færøerne og Island. Den findes baade paa Nord- og Sydsiden af Alperne, paa begge Sider af Pyrenæerne og paa Øerne i Middelhavet. Den vokser paa de britiske Øer, paa Shetlandsøerne og Hebriderne, derimod mangler den mærkelig nok paa de Skotland langt nærmere liggende Orkneyøer.

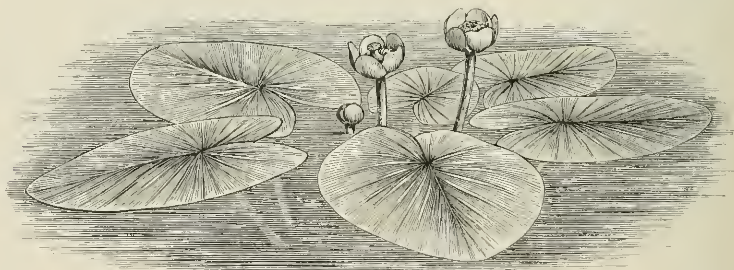
Dens latinske Slægtnavn, Nymphaea, saavel som det egentlig norske Navn, Nøkkerose, viser, at denne Plante fra

gammel Tid har været helliget Flodguderne. Nøkken eller Stromkarlen, som han hedder i Sverrig, bor mellem Nokkeroserne, og naar han i de lyse Midsommernætter stiger op paa deres Blade, fortryller han den ensomme Vandrer med sit Strængespil. Saa vel de gamle Indiere, som Ægypterne, Kineserne og Japaneserne fremstiller deres Flodguder paa Blade af Planter, der hører til denne Slægt. Den hvide Aakande har altid været en yndet Plante i Sagnene. Det er dens brede Blade, der tjener de smaa Alfer som Baade, naar de i stille Maaneskinsnætter sejler ned ad de mørke Vande.

Gul Aakande.

(Nuphar lûteum).

Sammen med Nokkerosen eller alene findes ofte i Søer, i Aaer og Grave den gule Aakande, hvis Blade er langagtigt nyreformede, grønne paa begge Sider og sidder paa

Gul Aakande (Nuphar luteum).

afrundet trekantede Bladstilke. Blomsterne, der ligesom Bladene, er meget mindre end hos Nøkkerosen, idet de kun bliver 1—1½ Tom. (3—4 Cm.) i Tværmaal, har fem store, gule Bægerblade og mange gule Kronblade, der er meget mindre og mørkere end Bægerbladene. De mange gule Støvdragere har flade Støvtraade. Saa vel Bæger- som Kronbladene har en ejendommelig ret behagelig Lugt. Den gule Aakandes Blade og Blomster svømmer paa Vandet ligesom

Nokkerosens, og den forekommer ligesom denne almindelig, dog ikke i alle Egne af Landet. Den vokser saaledes ikke paa Bornholm, hvortil nu Nøkkerosen, der dog i ældre Tider skal være funden paa Øen, paa ny er indført. Den gule Aakande begynder allerede at blomstre i Juni og vedbliver saa at blomstre i Juli og August. Under dens udbredte Blade søger Fiskene Skygge og Læ. Ligesom den hvide Aakande har den en overordentlig stor Udbredelse over Evropa, den vokser i utallige mindre og større Vande paa begge Sider af de store Bjærgkæder, og fra Amerika strækker den sig mod Øst over Stillehavsøerne til Japan.

Den i Tyrkiet velkendte kølende Drik, Pufer ciceghi, tilberedes af den gule Aakandes Blomster.

Almindelig Vandspir.

(Hippûris vulgâris).

Temmelig hyppig i Aaer, Bække, Grøfter, Damme og Søer er Almindelig Vandspir eller Hestehale, af hvis oprette Stængel den øverste Del ses ovenover Vandfladen, paa dybere Vand er den dog undertiden helt nedsænket i Vandet. Stænglen, der kan blive flere Fod (15—100 Cm.) høj, er udelt, rank med talrige Kranse af 8—12 linjeformede, udstaaende Blade med bruskagtig Spids. I Juli og August udfoldes dens Blomster, der sidder i Bladhjørnerne og er meget smaa og ufuldstændige, idet de kun bestaar af et ganske lille hindeagtigt Bæger og én rødbrun Støvdrager og Støvvej. Den vokser ogsaa hyppig paa sumpede Steder i Nærheden af Bredderne, og Bladene bliver da kortere og stivere, idet det er Vandets Indvirkning, der fremkalder

Almindelig Vandspir (Hippuris vulgaris).

deres Form og Beskaffenhed. Det er dens stive spirformede Udseende, der har givet den Navnet Vandspir. Undertiden forveksles den med Padderokke eller Skavgræs.

Tykbladet Ærenpris.

(Verônica Beccabunga).

Til de Maskeblomstrede hører Tykbladet Ærenpris, der vokser ved Kildevæld, i Bække og i vaade Grøfter. Den trinde Stængel er opret eller opstigende med

Tykbladet Ærenpris (Veronica Beccabunga).

kortstilkede Blade, der er kodfulde, ovale og svagt takkede. Blomsterne sidder i modsatte Klaser, der udgaar fra Bladhjornerne og bestaar af en regelmæssig firdelt Krone med to Støvdragere. Kronerne er mørkeblaa, sjældnere blegrøde. Den tykbladede Ærenpris hører til de saakaldte protogyne Planter, idet Arret er i Stand til at modtage Støvet, førend Støvdragerne i samme Blomst har aabnet deres Knapper. Naar disse er modne, er Arret ofte visnet. Der

Vand-Klaseskærm (Oenanthe fistulosa).

vilde altsaa ikke finde nogen Bestøvning Sted, hvis ikke Insekterne bragte Støvet fra de ældre Blomster til de yngres Ar. Den tykbladede Ærenpris, der ogsaa kaldes »Lemmike«, bliver fra 1/2—1 1/2 Fod (15—50 Cm.) høj og forekommer meget almindelig især ved Kildevæld, hvor Bladene, der kan spises som Salat, findes frisk grønne hele Vinteren.

Knop-Siv.

(Juncus conglomerâtus).

Almindelig i Grøfter, i Tørvemoser, paa side Enge og fugtige Marker er Knop-Siv, hvis Stængler, der bliver 1—2 1/2 Fod (30—80 Cm.), er samlede i Tuer. Stænglerne er fint stribede, mat grønne og ved Grunden omgivne af lysebrune Skeder. De uanselige Blomster er samlede i en tæt, brun, næsten kugleformet Blomsterstand, der tilsyneladende sidder paa Siden af Stænglen, idet den forneden støttes af et Hylsterblad, der vokser ud i Linje med Stænglen og ligner en Fortsættelse af denne. De har kun tre Støvdragere i Modsætning til de andre Sivplanter, der i Reglen har seks, og Bestøvningen foregaar ved Vindens Hjælp. Knop-Sivet hører til Sivfamilien og blomstrer i Juni og Juli. I tidligere Tider brugtes Marven til Lampevæger, derfra stammer Navnet Lysesiv.

Vand-Klaseskærm.

(Oenânthe fistulôsa).

En almindelig Vandplante i vaade Grøfter og Bække, ved Aabredder og i Kær, er Vand-Klaseskærm ogsaa kaldet Pibet Klaseskærm, der hører til de Skærmblomstredes store Familie. Det er en svag, opstigende, blaagrøn Plante af 1—1 1/2 Fods (30—50 Cm.) Højde med lange Udløbere og hule, oppustede Stængler og Bladstilke. Af Stængelbladene er de nederste 2—3 dobbelt fjersnitdelte. De smaa hvide Blomster, der har et rødligt

Skær, er samlede i Skærme, af hvilke den forst udviklede bestaar af 2—3 Smaaskærme med frugtbare Blomster, medens de senere udviklede er sammensatte af 4—10 Smaaskærme med ufrugtbare Blomster. Den blomstrer sent paa Sommeren i Juli og August, og Bestovningen foretages af Insekter, dog kun af de kortsnablede, som Fluer og Biller, der med Lethed kan faa fat i Honningen, der ligger ganske fri eller kun lidet gemt i de fladt udbredte, aabne Blomster. Som de fleste Skærmplanters Blomster, er ogsaa Vand-Klaseskærmens lugtløse, hvilket er i god Overensstemmelse med, at hverken Fluer eller Biller har Sans for Vellugt.

Pilebladet Kattehale (Lythrum Salicaria).

Pilebladet Kattehale.

(Lythrum Salicâria).

Til den ganske lille Kattehalefamilie hører Pilebladet Kattehale, der i Juli og August udfolder sine smukke, røde Blomster ved Aa- og Søbredder, i Moser og vaade Grøfter. Den har en opret, kantet, 2—3 Fod (50—100 Cm.) høj Stængel med lancetformede, helrandede Blade, der er hjerteformede ved Grunden og enten sidder spredte eller i tretallige Kranse. Blomsterne er samlede i et langt Aks,

har seks Bægerblade, mellem hvilke der sidder seks Bibægerblade, seks store, purpurrøde Kronblade, tolv Støvdragere af forskellig Længde, siddende i to Kredse og én Griffel med udelt Ar. Kattehalens Blomster er »trimorfe«, hvilket vil sige, at der findes tre Slags Blomster: en Form med lang Griffel og de to Støvdragerkredse kortere end Griflen, den saakaldte langgriflede Form; en Form, hvor Griflen er kortere end begge Støvdragerkredse — den kortgriflede Form og endelig en tredje Form, hvor Griflen er længere end den ene og kortere end den anden Støvdragerkreds — den mellemgriflede Form. Ved Forsøg af Darwin er det godtgjort, at kun de Bestøvninger fremkalder fuldstændig Frugtdannelse, der foregaar fra èn Blomst, den bestøvende, i hvilken Støvdragernes Højde svarer til Arrets Højde i den anden Blomst, den bestøvede. Da det nu er en Kendsgerning, at en Krydsning af Blomsterne ved Bestøvningen er det heldigste for Frødannelsen, har Naturen hjulpet dem til at naa denne Krydsning ved at anbringe de Blomsterdele, der skal virke sammen ved Bestøvningen, i samme Højde i de forskellige Blomster. Naar et Insekt besøger flere forskellige Former af disse Blomster, vil nemlig de samme Dele af dets Legeme komme i Berøring med Støvknapperne i den ene og med Arret i den anden Blomst, og der vil saaledes være Mulighed for en gunstig Bestøvning. — Paa de ovennævnte fugtige Voksesteder forekommer den pilebladede Kattehale almindelig.

SANDMARKER, HEDER, BAKKER OG DIGER.

Ligesom Engene og de frugtbare Muldjordsmarker, som de skyggefulde Skove, de stillestaaende og de rindende Vande har deres særlige Plantevækst, saaledes har ogsaa de tørre Heder, de sandede Marker, de solaabne Bakker og Digerne, der ligger udsatte for Blæsten, en ejendommelig, af Voksestedet præget Plantevækst. Sandkornene har kun en ringe Sammenhængskraft, og jo større de er, desto ringere er denne, derfor er Sandjorden ogsaa løs Jord, gennem hvilken Regnvandet let synker ned. Dens Vandholdighed er da ogsaa i Almindelighed kun ringe. Da den i Reglen hurtig udtørres, opvarmes den ogsaa hurtigt og højt ved Solvarmen, men om Natten afkoles den til Gengæld meget stærkt, hvorfor Forskellen mellem Dag- og Nattemperaturen ogsaa kan være overordentlig stor. De sandede Jorder bedugges ogsaa let og stærkt om Natten, hvilket spiller en vigtig Rolle for deres Vandholdighed og derigennem for deres Plantevækst. Disse Forhold bevirker ogsaa, at Planter paa Sandjord lettere lider af Frost. Ligger de sandede Jorder tillige højt, øver Blæsten en betydelig Virkning. For at beskytte Bladene mod hurtig Fordampning, mod Blæst og Frost, er de hyppig haarede, graafiltede og tykke.

Sandskæg.

(Weingärtnêria canêscens).

Paa Sandmarker, der ofte ligger højt og tit i Nærheden af Stranden, vokser en Del Planter, der synes at foretrække

saadanne sandede, tørre og magre Jorder, idet de bliver frodigere og findes rigeligere her end andre Steder. Af Græssernes store, vidt udbredte Familie er saaledes den lille tueformede Sandskæg almindelig i alle Landets magre Egne, paa tørre, sandede Marker og i Klitter. Den kendes let paa sin blaagrønne Farve, paa sine 1½ Kvarter (10—15 Cm.) høje, tueformet samlede Straa og paa de stive, børsteformet oprette Blade. Eftersom Luftens Tørhed tiltager, ruller den sine Blade ind og opnaar derved, at den transpirerende Overflade, paa hvilken der findes Spalteaabninger, bliver unddraget Fordampningen; Spalteaabningerne, der desuden er anbragte i Furer, indesluttes saaledes mere eller mindre i »vindstille« Rum. I fugtigt Vejr breder Bladene sig igen ud. Blomsterstanden er en Top med toblomstrede Smaaaks. Paa Dækbladet findes en knæbøjet, opefter køllefomet Stak, som udgaar fra Grunden af Bladet. I hver Blomst sidder tre Støvdragere med lange, fine Støvtraade, der er befæstede til Midten af de letbevægelige, purpurrøde Støvknapper. De store Bladskeder, der omslutter Blomsterstanden lige til Udspringningen, er et godt Værn mod Vinden. Da Sandskæg, som alle Græsser, bestøves ved Vindens Hjælp, hører dens Støv til det »flyvende« Støv, der ikke er klæbrigt, da det ikke skal føres bort af Insekter, men udkastes i Luften ved Støvknappernes Opspringning for at flyve hen paa Arrene, der er store, for lettere at kunne opfange det. Rødderne er meget lange, men overordentlig fine, hvorfor Planten sidder meget løst i Sandet og med Lethed rykkes op. Den blomstrer i

Sandskæg (Weingärtneria canescens).

Juli og August og holder sig grøn hele Vinteren, og der synes ikke at indtræde nogen Hvile eller Standsning i dens Vækst undtagen den, der skyldes Vinterens lave Temperatur, og selv midt om Vinteren fortsættes Væksten straks, naar der indtræder tilstrækkelig Mildhed.

Rødknæ.

(Rumex Acetosêlla).

Til Skedeknæfamilien hører Rødknæ ogsaa kaldet Rød-Skræppe. Den ligner den paa Marker og Enge voksende Syreskræppe, men er meget mindre og spinklere. Stænglen er ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj og bærer linje-lancetformede Blade, der sædvanlig har to udskaarne Flige ved Grunden og tilbagebøjet Rand. Blomsterne, der er samlede i en topformet Blomsterstand, har tre ydre smaa og tre indre større Blade, der alle er rødliggrønne. Blomsterne er tvebo; Hanblomsterne har seks Støvdragere, Hunblomsterne tre penselformede Ar, der er godt skikkede til at opfange Støvet, som af Vinden føres hen til dem. Den hindeagtige Skede, der findes ovenfor Bladenes Grund og omslutter Stænglen, det saakaldte Kræmmerhus, er hos Rodknæ hvidlig og laset. Hele Planten er ofte mørkerød og udmærker sig ved at have knopskydende Rødder. Naar den vokser paa Lyngheder, bliver den mindre og mere smalbladet end ellers. Den blomstrer i Juni og Juli og er almindelig paa sandede Marker og tørre Bakker. Den er et ret skadeligt Ukrudt og findes ofte i saadan Mængde, at Markerne faar et helt rødt Udseende.

Rødknæ (Rumex Acetosella).

Bakke-Nelliken.

(Dianthus deltoides).

Bakke-Nelliken hører til Nellikefamilien og har, som alle Planter af denne Familie, modsatte, helrandede og siddende Blade. Hos Bakke-Nelliken er de linjeformede, omtrent 2 Tom. (5 Cm.) lange, ru i Randen og frisk grønne. Den har flere ½—1 Fod (15—30 Cm.) lange Stængler. Blomsterne sidder enlige paa Grenene og har smukke rosenrøde Kroner med hvide Prikker, en mørkere Ring i Svælget og takket Krave. Bægeret er rørformet, femtandet og ved Grunden omgivet af nogle stive, hindeagtige Skæl, hvis Bestemmelse sandsynligvis er den at værge Blomsten mod Tyveri af Honningen. Saadant udføres nemlig undertiden af Insekter, især af Humlerne, idet de ikke henter Honningen paa ærlig Vis gennem Blomstens Aabning, men for Nemheds Skyld bider Hul paa Siden af Blomsten og derigennem stikker deres Sugeredskab ind. Dette sker især ved Blomster, i hvilke Indgangen til Kronrøret er noget snæver, men er naturligvis uheldigt for Planten, fordi den paa denne Maade mister sin Honning uden at opnaa det, hvorfor den har dannet den: nemlig at Insekterne, idet de søger Honningen, samtidig fører en Portion Støv med sig fra en anden Plante. Men de stive, hindeagtige Bægerskæl kan Bierne ikke gennemtrænge, saa de pænt maa gaa ind den anden Vej. Bakke-Nelliken blomstrer i Juni, Juli og August og er temmelig almindelig paa tørre, sandede Marker og i Klitter. Den findes ogsaa hyppig paa Muldvarpeskud, hvis løse, mørke Jord, der er tørret og opvarmet af Solen, den synes at ynde.

Tjærenelliken.

(Viscâria viscôsa).

Ikke saa almindelig som Bakke-Nelliken, men meget iøjnefaldende ved sine purpurrøde Kroner, er Tjærenelliken, der ligeledes hører til Nellikefamilien. Den oprette, glatte Stængel er under Leddene, hvor Bladene er

fæstede, brunagtig og meget klæbrig. Bladene er linje-lancetformede. Blomsterkvastene er samlede i en mangeblomstret

Tjærenellike (Viscaria viscosa).

Top, de enkelte Blomster har rødligt Bæger, smukt purpurrøde Kronblade, der er svagt udrandede og en Bikrone, hvis Bestemmelse sandsynligvis er at beskytte Støvet og Honningen, og blaalige Støvknapper. Den klæbrige Lim paa Stænglerne tjener til at værne Blomsterne mod Besøg af »ubudne Gæster«, det vil sige saadanne Smaainsekter, der gerne vil have Blomsternes Honning, men ikke yder Planten noget nyttigt Arbejde ved at bringe den Støv fra andre Planter til Løn for Honningen, som de flyvende Insekter gør. Til saadanne ubudne Gæster hører Myrerne og Bladlusene, der vel er i Stand til at føre noget Støv med sig, men dette stryges af dem igen paa deres Vandringer fra den ene Blomst til den anden, ned ad den ene Stængel og op ad den anden. Hvor vigtig denne klæbrige Afsondrig er for Tjærenelliken, ser man bedst deraf, at Botanikeren Kerner paa en eneste Blomsterstand af denne Plante samlede 64 Eksemplarer af Smaainsekter, der sad fast i Limen paa Stænglen. Til dens velkomne Gæster hører blandt andre Bierne, der søger den i Mængde. Tjærenelliken bliver 1—$1^1/_2$ Fod (20—45 Cm.) høj, den blomstrer i Maj og Juni og er ikke sjælden paa Bakker og tørre Marker, og da der gerne vokser mange Planter sammen, danner den store, skinnende røde Pletter. Den kaldes. ogsaa »Tjæreurt«, »Begurt« eller »Tjære-Pragtstjerne«

Nikkende Kobjælde.

(Pulsatila pratênsis).

Til Ranunkelfamilien hører Nikkende Kobjælde med grundstillede, tredobbelt fjerdelte Løvblade og haandsnitdelte Svobblade paa Stænglen, der under Blomstringen er kvarterhøj (8 – 20 Cm.), men ved Frugtmodningen mere end fodhøj (indtil 40 Cm.). Hele Planten er silkehaaret. I Spidsen af Stænglen sidder en enlig, stor, klokkeformet Blomst uden Krone, men med mørkeviolette, i Spidsen tilbagerullede Bægerblade, der er lidt længere end de talrige Støvdragere, over hvilke de danner et beskyttende Dække, idet Blomsterstilkene under Blomstringen er nikkende, saa at Blomsten bliver hængende og danner et Tag over Støvdragerne, hvorved disse hindres fra at blive fugtige af Regn eller Dug; men naar Blomstringstiden og Støvspredningen er forbi, og Frugtmodningen begynder, retter Blomsterstilken sig igen i Vejret. Man har iagttaget, at den blaa Farve kun er lidet tiltrækkende for In-

Nikkende Kobjælde (Pulsatilla pratensis).

sekterne, men herpaa bødes der ved, at Blomsterne er temmelig store, og ved at de udfolder sig, inden Løvet er videre udviklet, hvorved de bliver mere iøjnefaldende.

Ved Modningen faar Smaafrugterne, der er smaa Nødder, en lang, haaret Frøhale, dannet af den vedvarende Griffel, der saaledes kommer til at tjene som Flyveredskab. Den vokser hist og her paa mager Jordbund, især paa solaabne Bakker og blomstrer om Foraaret, i April og Maj. Slægtnavnet kommer muligvis af pulsabulum — en lille Munkeklokke.

Almindelig Hønsetarm.

(Cerâstium vulgâtum).

Til Nellikefamilien hører Almindelig Hønsetarm, en temmelig lille, svag Plante med flere opstigende Stængler, der ved Grunden er nedliggende eller krybende. Stænglerne, der naar en Længde af henimod 1 Fod (6—30 Cm.), er, ligesom de aflange Blade, besatte med tætsiddende Haar, der giver Planten en graagrøn Farve. Forneden er Stænglerne i Almindelighed rødlige. De smaa, hvide Blomster har fem kløvede Kronblade, der kun er ganske lidt længere end Bægeret, og fem Grifler. Med sine aabne, stjerneformede Blomster byder den sin Honning til Pris for alle mulige Insekter, ogsaa for dem med de korteste Munddele, og det er da ogsaa saadanne, som Fluer og Biller, der besøger den, hvorimod de langsnablede Sommerfugle flyver den forbi. Mod de ubudne Gæster, Myrer, Smaasnegle og Larver, der kryber op ad dens Stængler, værner den sine Blomster, hvis Støv, selv om det hængte fast ved deres Legemer, vilde tabes og gaa til Spilde under deres Tilbagerejse ned ad Planten, ved at dens Bægre er klæbrige, saa at Smaadyrene derved hindres fra at overstige dem, eller naar de er meget smaa, endog bliver hængende mellem de klæbrige Kirtelhaar. Efter Afblomstringen er Blomsterstilkene udstaaende.

Denne Plante er meget almindelig paa Diger, tørre

Marker, høje Enge og ved Grøfter. Den synes at befinde sig særlig vel paa Muldvarpeskudenes varme Jord og blomstrer hele Sommeren fra Maj til September. Dens hornformet krummede Kapsler aabner sig i Spidsen med ti Tænder.

Aften-Pragtstjerne.

(Lychnis eller *Melândrium album).*

Ogsaa Aften-Pragtstjerne eller Hvid-Pragtstjerne hører til Nellikefamilien. Den naar en Højde af 1—2 Fod (25—60 Cm.) og har store, smukke, hvide Blomster, der

Aften-Pragtstjerne (Lychnis eller Melandrium album).

først aabner sig om Aftenen. Hele Planten er meget laadden og gaffelgrenet med aflange Blade, og de enkonnede Blomster samlede i en Kvast. Da Aften-Pragtstjernen er tvebo, findes paa èn Plante kun Hanblomster (Afb. 2), paa en anden kun Hunblomster (Afb. 3). Det sambladede Bæger

er femtandet, og de fligede Kronblade forsynede med Bikrone. Naar Blomsterne aabner sig om Aftenen, udsender de en mild, behagelig Lugt, der tjener til at hidlokke Natsommerfuglene, der med deres lange Sugesnabler er i Stand til at faa fat paa Honningen, som ligger skjult i Bunden af et dybt Rør. Ved at føre Støvet fra Hanblomsterne til Hunblomsterne gør disse Sommerfugle Planten stor Gavn. Frugten er en enrummet Kapsel (Afb. 4), der aabner sig ved, at de ti smaa Tænder i Spidsen springer op, og som indeholder mange smaa Frø (Afb. 5) paa en midtstillet Frøstol. Aften-Pragtstjernen blomstrer næsten hele Sommeren fra Juni til September og er temmelig almindelig paa Diger, ved Gærder, paa Græsmarker og høje Enge. Slægtnavnet Lychnis kommer af »lucernula« — en lille Lygte, fordi dens hvide Blomster skinner som et Lys om Natten.

Gul Evighedsblomst.

(*Gnaphalium arenarium*)

Hist og her i alle Egne af Landet, hvor der findes sandede Marker og Bakker, men mest i Nordsjælland og paa Bornholm, vokser den smukke og ejendommelige lille kurvblomstrede Plante Gul Evighedsblomst. Den bliver kun ½—1 Fod (15—30 Cm.) høj og har i Reglen flere oprette eller opstigende Stængler, der, ligesom de omvendt ægformede Rodblade og de linjeformede Stængelblade, er graafiltede. De smaa Kurve er samlede i en af flere Nøgler sammensat Halvskærm, der sidder i Spidsen af Stænglen. Kronerne er gule, og de hindeagtige, glinsende Kurvblade citrongule, sjældnere brandgule med højrøde Spidser. Den blomstrer i Juli, August og September og findes foruden de allerede nævnte Steder paa Anholt, Samsø og Hesseløen. Navnet »Evighedsblomst« har den faaet, fordi dens Blomster ikke mister Farven ved Tørring. Den kaldes ogsaa »Kattepote«.

Kattefod.

(Antennâria dioêca).

Tidlig paa Sommeren i Maj og Juni blomstrer paa Heder og Bakker en smuk lille Plante af Kurvblomsternes Familie, der efter sine smaa, bløde Blomster og hvidfiltede Blade kaldes Kattefod eller Sand-Kattefod. Det er dog kun Bladene paa de krybende, blomsterløse Sidestængler, der er hvidfiltede paa Undersiden, medens de paa Oversiden er grønne, derimod bærer de oprette, hvidfiltede Stængler, i hvis Spids Blomsterkvastene er anbragte, smalle, spidse, helt grønne Blade. Stænglen bliver fra nogle faa Tommer til over 1 Kvarter (5—20 Cm.) høj, og Blomsterne har hindeagtige, farvede Kurvblade, idet saavel disse som Kronerne er røde eller hvide. Kattefod er en tvebo Plante, paa Hunplanterne sidder Blomsterne i aflange, hos Hanplanterne i korte, rundagtige Kurve. I de sandede Egne af Landet er den temmelig almindelig. Den kaldes ogsaa Tvebo Evighedsblomst.

Guldblomme.

(Arnica montâna).

Guldblomme, Volverlej eller Bjærg-Guldblomme er en 1—2 Fod (25—60 Cm.) høj, kurvblomstret Plante med faa store, gule Kroner. Stænglen er opret, og besat med klæbrige Kirtelhaar, der yder Planten Beskyttelse ved at hindre skadelige Smaadyr som Myrer og andre opkravlende Insekter fra at naa Blomsterne. Den bærer talrige ovale, helrandede Rodblade og faa aflange modsatte Stængelblade. Kurvene, der sidder enlige i Spidsen af Stænglerne, bliver 2½ Tom. (6½ Cm.) brede og har brandgule Skive- og Randkroner, de sidste tungedannede. Den vokser paa Heder, paa høje Enge og Skovbakker og er almindelig i Jylland, hvor den kaldes »Kokkehoved«;

derimod forekommer den sjældnere paa Øerne, hyppigst er den i Nordøstsjælland, hvor den findes ved Helsingor, Gurre, Fredensborg, Rudegaard og i Jonstrup Vang. Den blomstrer ved Midsommertid, og dens Blomster anvendes i Medicinen. Navnet Volverlej er en Fordrejelse af dens tyske Navn »Wohlverleih«.

Guldblomme (Arnica montana).

Blaamunke.

(Jasiône montâna).

Til Klokkefamilien hører Blaamunke, en fodhøj (10—40 Cm.) Plante med blaa Blomster, der sidder i en hovedformet Blomsterstand, hvorved den i det ydre faar Lighed med adskillige Kurvblomster. Fra Rodstokken udgaar en eller som oftest flere opstigende Stængler, der forneden er haarede og bærer linjeformede, bølgede, stivhaarede Blade, foroven er glatte og bladløse. De talrige smaa Blomster, der findes i Blomsterstanden, har femdelt Bæger og Krone, fem Støvdragere med stjerneformet udbredte Støvknapper og en Griffel med flere Ar. Blomsterstanden er omgiven af et mangebladet takket Svøb. Bestøvningen foregaar ved Hjælp af Insekter, især Bier og Sommerfugle, og for at bøde paa Blomsternes noget ensformige blaa Farve, der ikke er videre iøjnefaldende eller tiltrækkende for Insekterne, er Blomsterhovederne stillede paa lange Stilke, hvorved de kommer til at staa mere frit

Blaamunke (Jasione montana).

og derved lettere kan ses. Paa den lange, blaa Griffel findes nogle stive Børster, ved Hjælp af hvilke Insekterne fejer Støvet ud af Støvknapperne for derefter at føre det hen til andre Blaamunkeblomster. Ligesom paa Blaahatten ses ofte paa den blaa Munke de nydelige smaa Blaasommerfugle (Lycæna), hvis Vingers Farve har saa stor Lighed med disse Blomsters, at den, naar den hviler sig paa dem, ikke saa let kan opdages af sine Fjender, Fuglene. Den vokser paa tørre, sandede Marker og Bakker og i Klitter, blomstrer i Juni, Juli og August og er meget almindelig. Fra Klitterne og Sandmarkerne følger den ofte de sandede Hedeveje et langt Stykke ind over den ægte Hede, men taber sig lidt efter lidt, jo længere man kommer ind paa denne.

Stedmoderblomst.

(Vîola trîcolor).

Stedmoderblomst, ogsaa kaldet Flerfarvet Viol, Fløjlsblomst eller Trefoldighedsblomst, hører til Violfamilien. Det er en lille Plante, hvis kantede Stængel bliver henimod 1 Kvarter (6—30 Cm.) høj og bærer ægformede eller aflange Blade og store, snitdelte Akselblade. De uregelmæssige Blomster sidder paa enlige Blomsterstilke og bestaar af fem Bægerblade, der ved Grunden er forsynede med Vedhæng, fem Kronblade, af hvilke de fire øverste er parvis ens, det femte forskelligt fra de andre og forsynet med en Spore. De fem Støvdragere har sammenhængende Støvknapper og en hindeagtig Forlængelse foroven, de to nederste Støvdragere er desuden ved Grunden forsynede med Sporer. Kronens Størrelse og Farve veksler overordentlig meget efter de forskellige Voksesteder: paa sandede Marker er de fire Kronblade mørkere og lysere blaa og det nederste gult med sortviolette Striber; paa lerede Marker er Kronerne meget mindre og de fire øverste Kronblade hvidlige. Hos disse sidste uanselige Blomster finder Selvbestøvning Sted, idet Støvet falder fra Støvdragerne over paa Griflen; medens

de andre større med øjnefaldende Farver forsynede Blomster besøges af Insekter, der fører Støvet fra den ene Blomst til den anden, hvilket opnaas ved en meget kunstig Bygning af Blomstens Dele. Den lange knæbøjede Griffel er tynd og let bevægelig ved Grunden, medens den længere oppe bliver tykkere og udvider sig til et stort kugleformet Hoved, i hvilket Arret sidder indlejret i en lille Hule, ved Randen af denne Hule findes en læbeformet Klap; de fem Støvknapper sidder tæt samlede om Griflen og er foroven forsynede med

Stedmoderblomst (Viola tricolor).

fem trekantede, orangefarvede Vedhæng; mellem de to nederste er der et aabent Rum. I de lange Sporer, som findes paa de to nederste Støvdragere, og som forlænger sig helt ud i den opadrettede Kronbladspore, afsondres Honningen. Der maa altsaa Insekterne føre deres Sugesnabel hen, og det er da ogsaa kun muligt for de langsnablede at naa Honningen. Naar nu et Insekt med tilstrækkelig lang Snabel, f. Eks. en Humle, vil søge Honning, sætter det sig paa det nederste Kronblad og søger at stikke Snablen ind i Sporen, men alle Adgange til denne er lukkede med Undtagelse af den fine Aabning mellem Arret og det nederste Kronblad. I denne Retning ledes Insektet ogsaa af den saakaldte »Saftvej«, det

vil sige de syv mørke Striber paa det nederste Kronblad og de tre paa hvert af de sidestillede Blade. Insektet støder altsaa mod Griffelhovedet. Dette forhindres nu fra at glide ind mellem Støvknapperne dels ved de Vedhæng, der sidder fast ved disses Knapbaand, dels ved to Knipper af Haar, der sidder paa Griffelhovedets Sider og stritter imod. Insektets Hoved gnides altsaa mod den lille læbeformede Klap paa Randen af Arhulen, men denne Klap er, saa vel som selve Arret, besat med smaa klæbrige Vorter og tager derfor mod det Støv, der muligvis sidder paa Insektets Hoved fra et tidligere Blomsterbesøg; men samtidig gnider Griflen, der paa Grund af sin elastiske, let bevægelige nedre Del, nu trykkes ned ad, mod Støvknappens indre Flade og bringer Støvet til at falde ud. Gennem den nedre Aabning falder det ud paa det underste Kronblad, der er besat med tætte Haar og saaledes beredt til at modtage det, og medens Insektet fører Hovedet længere frem for at suge Honningen, bliver det selv bedækket med Støv. Naar det er færdigt og vil trække Hovedet tilbage, skyder det med det samme den fremspringende Læbe tæt op til Arret og lukker for det, saa at ikke et Korn af Blomstens eget Støv kommer paa det.

Stedmoderblomstens Frugt er en Kapsel, hvis Klapper efter Opspringningen trækker sig kraftig sammen og saaledes udkaster Frøene et for et med stor Fart. Den blomstrer fra om Foraaret hele Sommeren igennem til hen paa Efteraaret og er meget almindelig. Undertiden optræder den i saadan Mængde — især paa Sandmarker — at Marken ses violet i lange Afstande.

Medens Martsviolen, der hører til samme Familie, allerede var kendt i det gamle Grækenland, omtales Stedmoderblomsten først i den nyere Tid, fra Midten af det 16. Aarhundrede. Den gik den Gang under Navnet Herba Trinitatis — Trefoldighedsblomst — og forekom baade vild og dyrket, og man kendte allerede da dens Evne til ved Dyrkning at forandre Farve og Form.

Hare-Kløver.

(Trifôlium arvênse).

En ejendommelig lille Plante, der ligeledes vokser paa tørre, især sandede Marker, er Hare-Kløver. Den hører som alle Planter af Kløverslægten til de Ærteblomstredes Familie og kendes let paa de ægformede, laadne Blomsterhoveder. Det er en spæd Plante, der bliver fra et Par Tommer til henimod 1½ Kvarter (7—25 Cm.) høj med oprette Stængler, der ligesom de ganske smalle, trekoblede Blade og de rodgraa Stilke er besatte med tætte, bløde Haar. De meget smaa, rodlige Kroner er næsten skjulte i de laadne Bægeres lange, børsteformede Tænder, der giver det ægformede, tilsidst valseformede Aks et graaligt, laaddent Udseende. Den blomstrer i Juli og August og er foruden paa tørre Marker ogsaa almindelig paa sandede Bakker og i Klitterne, hvor den danner store, blaa Pletter i Sandet, navnlig i Maj Maaned, da dens Blomsterrigdom og Farvepragt er overvældende og hidlokker en Mængde Humle- og Honningbier. Den kaldes ogsaa »Harefod«.

Smalbladet Timian.

(Thymûs Serpyllum).

I de fleste Egne af Landet, navnlig paa Bornholm, i Nordsjælland, i Vest- og Nordjylland findes almindelig voksende paa tørre, især sandede Bakker og Diger, paa Lyngheder, langs Veje og paa Muldvarpetuernes tørre, varme Jord, en lille, lav, krybende Plante, hvis stærkt grenede Stængler ved Grunden er træagtige og rodslaaende. Det er den vilde Timian eller Smalbladet Timian, der hører til de Læbeblomstredes Familie. Stænglerne er svagt haarede med meget smaa, aflange Blade, der er gennemsigtig prikkede og ved Grunden randhaarede. Paa de opadrettede Blomsterstilke findes Blomsterkransene tæt samlede med de smaa røde, sjældnere hvide Blomster, hvis Bægere,

Smalbladet Timian (Thymus Serpyllum).

ligesom Stænglerne, ofte er rodlige. Som det er Tilfældet hos den vilde Merian, er ogsaa Blomsterne hos Timianen protandrine, idet Støvdragerne udvikles før Arrene, hvilket tjener til Gavn for Fremmedbestøvningen. Under deres Arbejde i de nylig udsprungne Blomster vil Insekterne nemlig blive ganske overpudrede af Støvet fra de fuldtmodnede Støvdragere, uden at dette Støv er i Stand til at fæste sig ved det uudviklede Ar, naar Insekterne derimod flyver hen til andre Blomster, hvis Støvdragere allerede er visnede, men hvis Arflader nu er blevne klæbrige nok til at de kan fastholde Støvkornene, vil Fremmedbestøvning være uundgaaelig. Som Værn mod adskillige flyvende Insekter, som uden at gavne Plantens Bestøvning gerne vil søge ned til dens Honninggemmer, findes der i Kronen smaa Haar, der hindrer disse ubudne Gæster i med deres korte Munddele at naa ind til Honningen.

Den vilde Timian blomstrer i Juli og August. Flere Steder i Landet kaldes den »Maries Sengehalm« eller »Vor Frues Sengehalm«. Den har en stærkt krydret Lugt og ædes derfor ikke af Kvæget.

Filtbladet Kongelys.

(*Verbâscum Thapsus*).

Paa Diger, Skrænter og tørre Marker ses hyppig en høj, rank, filthaaret Plante med store, højgule Kroner, det er Filtbladet Kongelys, der hører til de Maskeblomstredes Familie. Denne anselige Plante, der bliver 1—4 Fod (30—120 Cm.) høj, er overalt tæt beklædt med uldagtig, hvidgul Filt. Bladene er nedløbende, og Blomsterne sidder i et Aks. De har et femdelt Bæger og en hjuldannet Krone med fem afrundede Flige, af hvilke den nederste er lidt større end de andre. Af de fem Støvdragere er de tre bageste kortere, hviduldede, de to forreste længere, næsten glatte. Undertiden er Kronerne hvidlige. Filten, der let løsnes fra Bladenes og Stænglernes Hud, fremkalder ubehagelige Fornemmelser i Drøvtyggernes Mundhule, hvorfor disse

Dyr afholder sig fra at æde Planten. Filten bliver saaledes et Beskyttelsesmiddel. Den filtbladede Kongelys blomstrer i Juli og August og er temmelig almindelig undtagen paa Sjælland, hvor derimod den Storblomstrede Kongelys (Verbâscum thapsifôrme), hvis Blomster, der næsten er dobbelt saa store, — $^3/_4$ Tomme (2 Cm.) —, forekommer almindelig. Det latinske Slægtnavn afledes af Barbascum af Barba, der betyder Skæg, fordi Kongelysene er laadne. Ved Kongelysarterne findes den mærkelige Egenskab, at Kronerne løsner sig og falder af, naar man nogle Gange slaar paa Blomsterstanden eller ryster den stærkt. Det synes, som om Bægeret trækker sig lidt sammen, medens Bægerfligene bøjer sig indover og skyder Kronerne ud. Det er kun de fuldt udfoldede Blomster, der paa denne Maade kastes af. Forsoget lykkes ikke om Morgenen eller om Formiddagen, naar mange Blomster lige har aabnet sig, men efter Middag, naar Blomsterne staar fuldt udfoldede, vil et kraftigt Stod ofte bringe alle de udsprungne Blomster til at falde af, i det mindste paa det Sted, hvor Slaget har ramt Stænglen. Hvad Nytte Kongelysene har af denne ejendommelige Indretning er endnu næppe paavist. Efter at Kronerne er faldne af, overtager Bægeret Beskyttelsen af Frugtknuden med Griflen og Arret, idet Bægerfligene foldes sammen over disse Organer.

Filtbladet Kongelys (Verbascum Thapsus).

I Grækenland benyttedes i Oldtiden Bladene af flere Kongelys-Arter til Lampevæger.

Hørbladet Torskemund.
(Linâria vulgâris).

En almindelig maskeblomstret Plante er Hørbladet Torskemund, der har en rank 1—1½ Fod (15—50 Cm.) glat Stængel med talrige, tætsiddende, linje-lancetformede Blade og Blomsterne siddende i en tætblomstret Klase paa kirtelhaarede Blomsterstilke. Bægeret er femdelt, og Kronen citrongul med orangefarvet Gane og en lang, kegledannet Spore, der tjener som Honninggemme. Hørbladet Torskemund hører, ligesom flere andre Maskeblomstrede, mange Læbeblomstrede, Ærteblomstrede og visse Orchideer, til de Planter, der fortrinsvis søges af Bier og andre Insekter, der har en temmelig lang Sugesnabel, og som derfor kan have deres Honning opbevaret i et kortere eller længere Honninggemme — et Rør eller en Spore — der dannes af Kronen, undertiden i Forening med Bægeret. Paa Torskemundens maskeformede Krone findes en Pukkel ved Indgangen til Kronrøret, der dels beskytter Støvet mod Regnvandet, dels hindrer ubudne Gæster i at naa ind til Honningen, der kun kan erobres af de stærke Humler og Bier, som endda maa anvende en ikke ringe Kraft for at trykke Underlæben ned.

Hørbladet Torskemund (Linaria vulgaris).

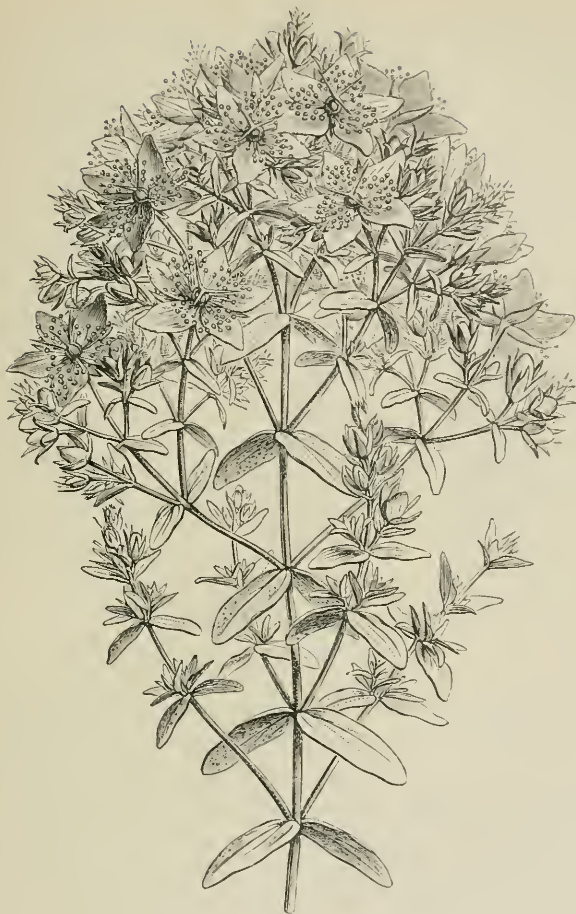
Torskemunden, hvis Farve er blaagrøn, vokser paa tørre Marker, paa Diger og ved Gærder, den for-

merer sig ved Rodskud og blomstrer fra Juli til September. — Paa Sandmarker i Djursland findes en ejendommelig Form (Linaria pumila), en Dværgform med nedliggende, faa Tommer lange Stængler, fine, smalle Blade og kun 1—2 store Blomster. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev den hørbladede Torskemund indført i Pensylvanien af en Walliser Mr. Ranstead, der plantede den i sin Have til Erindring om sit Hjem. Fra denne ringe Begyndelse blev den snart naturaliseret over umaadelige Strækninger og er nu bleven en Plage paa Nordamerikas Græsgange og højtliggende Enge, hvor dens vandret løbende Rødder efterhaanden har givet den Herredømmet over Jordbunden. Den ædes hverken af Køerne, Hestene eller Svinene. Paa sine Steder, som i Pensylvanien, kaldes den endnu, til sørgelig Ihukommelse af Ophavsmanden til denne Landeplage, Ransteads Ukrudt.

Prikbladet Perikum.

(Hypêricûm perforâtum).

Prikbladet Perikum hører til den lille Perikumfamilie. Den har en opret, tveægget, grenet Stængel med ovale, modsatte, helrandede Blade, der er forsynede med talrige gennemsigtige Prikker, hvilket bedst ses, naar Planten holdes op for Lyset, og som hidrører fra smaa, gennemsigtige Oliekirtler. Ogsaa i Randen af Bladene og paa Bæger- og Kronbladene findes smaa, sorte Kirtler. De talrige Blomster sidder i Kvaste. De har fem spidse Bægerblade, fem gule Kronblade, der paa Undersiden er sortprikkede, talrige Støvdragere sammenvoksede i tre Bundter og tre Grifler. Frugten er en trerummet Kapsel. Den prikbladede Perikum bliver 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj, den vokser almindelig paa Diger, Bakkeskrænter, ved Vejkanter og paa Marker og blomstrer i Juli og August. Blomsterne bruges til at sætte paa Brændevin, som derved faar en smuk rød Farve; den kaldes derfor ogsaa »Brændevins-

Prikbladet Perikum (Hypericum perforatum).

blomst«. I flere af Landets sydlige Egne kaldes den »Sankt Johannes Blomster«.

Almindelig Mælkurt.

(Polygala vulgâre).

Til en endnú mindre Familie, Mælkurtfamilien, hører Almindelig Mælkurt, en smuk lille Plante, som i Juni

og Juli blomstrer paa Bakker, Overdrev, Diger, udyrkede Græsmarker og solaabne Steder i Skove. Fra Roden opstiger flere svage, kvarterhøje (6—20 Cm.) Stængler, der bærer talrige, helrandede, spredte Blade, af hvilke de nedre er smaa og mere ovale end de øvre lange, lancetformede. De uregelmæssige tvekønnede Blomster sidder i mangeblomstrede Klaser og har fem farvede Bægerblade, af hvilke de to er en Del større end de øvrige. Kronerne er blaa, røde eller hvide og har kun tre Kronblade, af hvilke det forreste er baadformet og i Spidsen fint fliget. Der er otte Støvdragere, som er sammenvoksede i to Knipper og desuden ved Grunden noget sammenvoksede med Kronen, og to Ar paa Griflen. Hos Mælkurten er Støvdragernes og Støvvejenes Stilling saaledes, at Blomsterne i Begyndelsen af Blomstringstiden kun kan bestøves med fremmed Støv ved Insekter; men dersom Insektbesøg ganske udebliver, forandres dette Forhold, idet Griflen ved en Drejning kommer til at indtage en saadan Stilling, at Selvbestøvning kan finde Sted. Navnet skal skrive sig fra, at Køerne bliver mere mælkegivende, naar de æder denne Plante.

Almindelig Mælkurt (Polygala vulgare).

Sølv-Potentil.

(Potentilla argêntea).

Ogsaa Rosenfamilien har sine Repræsentanter paa de tørre og sandede Jorder, og en af de ejendommeligste er Sølv-Potentil. De oprette eller opstigende Stængler, der bliver 1/2—1 Fod (15—30 Cm.) høje er. tilligemed Bladenes

Underside og Bægeret, beklædt med en sølvhvid Filt, som gør denne Art let kendelig. Bladene er haandsnitdelte med fligede Smaablade og noget tilbagerullede Rande. De smaa, lysegule Blomster, der sidder i en Kvast, har et Yderbæger eller Bibæger uden om det egentlige Bæger. Efter Solopgang paa varme Dage er Blomsterne smukkest udfoldede, og de omsværmes da af utallige Humler, Bier, Fluer og Sommerfugle, der er ivrigt beskæftigede med at hente Honning og Støv af de talrige Støvdragere. Derimod lukker Blomsterne sig i Regnvejr, paa fugtigkolige Dage og i de kolde Morgener, naar Duggen falder stærkt, og de honning- og støvsamlende Insekter har søgt Ly imod Kulden og Væden i deres Skjulesteder. Ogsaa om Natten, naar de fleste Insekter efter Solens Nedgang har søgt Hvile, lukker Potentilen sine Blomster til. Den er almindelig paa Bakker, paa tørre, sandede Marker og ved Grøftevolde og blomstrer i Juni, Juli og August.

Almindelig Løvefod.

(*Alchemîlla vulgaris*).

Ogsaa Almindelig Løvefod, der udmærker sig ved sine grønlige Blomster, hører til Rosenfamlien. Den har opstigende, glatte Stængler, der bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høje og smukke nyreformede, foldede Blade, der er haandlappede med 5—9 savtakkede Lapper og silkehaarede i Randen. De mange smaa, gulgrønne Blomster er samlede i Kvaste i Spidsen af Stænglerne. Løvbladene indeholder Stoffer, der er de drøvtyggende Dyr imod, men skønt Blomsterne ikke vides at indeholde saadanne Stoffer, forsmaas de dog af Kvæget, fordi de er anbragte saaledes, at Dyrene ikke kan fortære Blomsterne uden at æde Bladene med. De udvikler sig derfor i større Fylde og breder sig over større Strækninger, hvilket ikke saa let finder Sted med de Planter, hvis Blomster tilintetgøres i Massevis. Løvefoden er en almindelig Plante paa høje Enge og Græsmarker, paa Diger

og mellem Krat, hvor den blomstrer i Maj, Juni og Juli. Efter Bladenes Form kaldes den ogsaa »Vor Frues Kaabe«. Slægtnavnet, Alchemilla, er givet den i Middelalderen, fordi Alchymisterne benyttede den meget, især skulde Duggen af

Almindelig Løvefod (Alchemilla vulgaris).

dens Blade være særdeles anvendelig ved deres Forsøg. I de dybe, haandlappede Blade samles det atmosfæriske Vand, Regnen og Duggen, som i et Bæger, og i Tyskland kaldes denne Plante ogsaa Taubecher eller Dugbæger.

Mark-Krageklo.

(Onônis procûrrens).

En almindelig ærteblomstret, buskagtig Plante, der vokser paa tørre Marker og Heder, ved Gærder og Veje, er Mark-Krageklo. Det er dog ikke nogen stor Busk, idet den kun bliver 1—1½ Fod (25—50 Cm.) høj og har nedliggende eller opstigende Stængler, der er haarede og forsynede med mange brunlige Grentorne. Bladene er trekoblede med ovale Smaablade, og Blomsterne, der sidder enlige i Bladhjørnerne er rosenrøde med hvid Køl. Som hos de fleste Ærteblomstrede er Blomsterne stillede temmelig

vandret. De ti sammenvoksede Støvdragere findes gemte i Kølen; medens det især er Fanen, der gør Blomsterne synlige i lang Afstand og lokker Insekterne til Besøg, danner Vingerne en bekvem Landingsplads. Da Vingerne tillige er forbundne med Kølen ved Takker, der griber ind i dennes Fordybninger, saa vil et Tryk paa dem bevæge den elastiske Køl nedad, hvorved Støvdragerne presses ud. Honningen afsondres paa Støvdragernes indre Flade og opfylder Blomsternes inderste Del. Naar Insekterne ikke vil stikke Hul paa Blomsten, er Adgangen til Honningen kun gennem den mellem Støvdragerne og Fanen værende Aabning. Et honningsøgende Insekt maa derfor altid sætte sig paa den øvre Del af Blomsten, saa at det er dets Underside, der kommer i Berøring med Støvdragere og Støvvej. Hos Krageklo har Støvdragerne, der ligger tæt samlede i Kølens nederste Del, allerede afgivet deres Støv, før Fanen og Vingerne har udfoldet sig; de fem Støvtraade skrumper nu ind, men de andre fem vokser videre og faar tykke, kølleformede Spidser; derved driver det Støvet frem i den forreste kegleformede Del af Kølen, og midt i den tæt sammenpakkede Støvmasse ligger Griflen med det endnu ikke udviklede Ar. Derefter udfolder Fanen og Vingerne sig, Honningen afsondres, og Blomsten er beredt til Besøg. Dersom en Bi nu tager Plads paa Vingerne, vil det Tryk, den frembringer paa disse, forplante sig til Kølen, denne bøjes nedad, men de tykke, stive Støvtraade giver ikke saa let efter, og idet de stritter imod, presser de en Del af Støvet ud gennem den yderst fine Aabning paa Kølen; dette gnides henad Biens Underside og bliver hængende i Haarene. Idet Bien arbejder videre for at faa mere Honning og derved trykker stærkere paa Vingerne, kommer ogsaa Griflen frem, men naar Bien

Mark-Krageklo (Ononis procurrens).

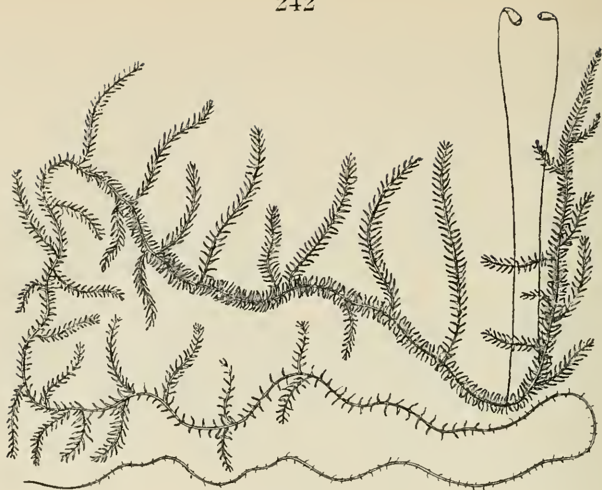
flyver bort, og den elastiske Kol bevæger sig opad, gnides det Støv, der sidder paa Arret, af, fordi dette ikke endnu er klæbrigt nok til at fastholde det, og det er i Reglen først, efter at alt Støvet er fjernet, at Arret er tilstrækkelig udviklet til at modtage Støv. Dette bringes da til Arret ved Besøg af en anden Bi, der kommer flyvende belæsset med Støv. Kragekloen blomstrer i Juli og August og var tidligere en meget almindelig og besværlig Ukrudtsplante, »paa hvis stærke Pælerod saa mange Skagler og Plovhamler blev sprængte, naar Jorden efter et langvarigt Græsleje atter skulde opbrydes til Korndyrkning«, men nu er den udryddet paa al veldreven Agerjord.

LYNGHEDER OG HEDEMOSER.

Paa Lynghederne med deres ringe Muldjordslag, paa Lyngbakkerne, Hedebakkerne og i Hedemoserne vokser en egen haardfør Plantevækst, der Aaret rundt dækker den golde Hede med sit brunliggrønne Tæppe og fra Vaar til langt ud over Høst udfolder sine smukke Blomster. Dette Plantedække, der bestaar af stedsegrønne, smaabladede Dværgbuske, de saakaldte »Ris«, naar kun en ringe Højde fra nogle faa Tommer (10—20 Cm.) til henimod et Par Fod ($^1/_3$—$^2/_3$ Meter) efter Jordbundens større eller mindre Goldhed. Ofte er det saa tæt, at Bunden ikke ses, undertiden saa aabent, at den frembyder store Pletter, paa hvilke der da kan fremkomme anden Plantevækst, navnlig Mosser og Lavarter. De første findes overalt i Heden, ofte dækkende den mørke Bund, særlig hvor denne ifølge sin Beskaffenhed er mere fugtig. Det er navnlig Arter af Jomfruhaar (Polytricum), Grenmos (Hypnum) og Kløvtand (Dicranum), der er almindelige, og Mosdækkets Evne til at fastholde Fugtighed er sikkert af stor Betydning for Hedeplanternes hele Husholdning. I

Jomfruhaar (Polytricum).

Grenmos (Hypnum).

denne Retning spiller Laverne vel ikke nogen Rolle for Heden, men de udgør forøvrigt en meget fremtrædende Del

Rensdyrlav (Cladonia rangiferina).

af den blomsterløse Plantevækst, ikke mindst paa Grund af deres fra den øvrige Hedevegetations ret afstikkende Farver.

Ligesom blandt Mosserne er enkelte Arter fremherskende; navnlig overgaar den hvidlige eller lysegraa, stærkt grenede Rensdyrlav (Cladonia rangiferina) alle andre Laver i Udbredelse. Denne Lavart, der ogsaa kaldes Renlav eller Fjældmose, gaar i Jyllands Hedeegne under Navnet »Hvidmos«. Iøjnefaldende ved sine smukke, skinnende røde Sporehuse paa Randen af det hvidgraa Løv er Koralrød Bægerlav (Cladonia pyxidata).

Koralrød Bægerlav (Cladonia pyxidata).

Det er Jordbundens Næringsfattigdom og Vinden, der med stor Styrke farer hen over de udstrakte Flader og gør den ringe Luftfugtighed endnu mere følelig, der er Grundene til Hedevegetationens lave, fortrykte Natur. Af væsentlig Indflydelse er ogsaa den stærke Temperaturveksel mellem Dag og Nat. I Solskin indsuger den mørke Overflade en stor Mængde Varme, og da det tørre Sand holder paa denne, kan Jordskorpen blive overordentlig varm og tør; men saa kan til Gengæld Varmeudstraalingen i klare Nætter være meget stærk, hvorfor der ogsaa hyppig langt hen paa Sommeren optræder haard Nattefrost. Om Lyngheden gælder det fuldt ud, at jo mere ejendommelig en Vækstplads er, desto mere ensartet vil dens Plantevækst i Reglen være, fordi som oftest kun faa Arter er saa særegent tilpassede, at de kan vokse paa den. Ejendommelig for Hedeplanterne er de smaa, tætsiddende, meget smalle Blade, der bevirker, at Fordampningen ikke foregaar saa stærkt. Bladenes Rande er tillige ofte indrullede, hvorved der dannes »vindstille Rum«, i hvilke Spalteaabningerne ligger nedsænkede, et Forhold, der ligeledes i høj Grad bidrager til at nedstemme Fordampningen.

Blaabær-Bølle.

(Vaccinium Myrtîllus).

Til Lyngfamilien hører Blaabær-Bølle eller Blaabær, en lille Busk med kantede, grønne Grene. De spredte, æg-

Blaabær-Bølle (Vaccinium Myrtillus).

formede, fint savtakkede Blade falder af om Efteraaret. Blomsterne sidder enlige i Bladhjørnerne paa korte Stilke og har smaa kugleformede eller krukkeformede rødliggrønne Kroner med en 4—5tandet Munding og otte Støvdragere i to Kredse. Støvknapperne aabner sig ved to smaa Huller, et i hver Støvknaphalvdels øverste Spids. De kuglerunde Bær er sorte med blaa Dug, indvendig røde. Blaabærbuskene bliver noget over 1 Fod (15—40 Cm.) høj og blomstrer i Maj og Juni, medens Bladene endnu er ganske smaa. De haarde, læderagtige Blade falder ikke i Kvægets Smag, og da den saaledes ikke er udsat for Tilintetgørelse efter nogen større Maalestok, breder den sig over store Strækninger. Den vokser paa Hedebakker, i højtliggende Skove og Krat og er almindelig i Jylland, paa Sjælland og Bornholm, men ellers sjælden. Bærrene ædes af adskillige Fugle, især Urhøns. Af Mennesker spises de saavel i frisk som i tørret Tilstand og er et meget sundt Næringsmiddel. Paa sine Steder i Vestjylland kaldes den »Linninger«.

Almindelig Hedelyng.

(Callûna vulgâris).

Den Plante, der giver Heden dens Karakter og danner Hovedmassen af Hedevegetationen, er Almindelig Hedelyng, en lille Busk med stærkt forgrenet Stængel, der sædvanlig bliver fodhøj, men ogsaa ofte naar en Højde af to Fod og derover (15—80 Cm.). Den har meget smaa, taglagte Blade, der er korsvis modsatte og naaleformede

enten glatte eller dunhaarede. Naaleformen gør Bladets Overflade i Forhold til dets Rumfang meget mindre, end den er hos det flade Blad af forholdsvis samme Størrelse, hvorved Fordampningsoverfladen altsaa bliver delvis mindre. I Sol og Tørke eller udsatte for Blæsten er Bladene langt mere opadrettede eller kantstillede end i Skygge og fugtige Omgivelser eller i fugtig Luft. Voksestedet eller Vejrliget udøver altsaa her sin Indflydelse paa Bladenes Stilling. De smaa rødviolette Blomster sidder i klaseagtige Stande og bestaar af et firbladet Bæger, der er længere end den dybt delte, klokkeformede Krone og af samme Farve som denne. De otte Støvdragere sidder i to Kredse og indeholder Støv, der er bestemt til at spredes ved Vinden, idet de enkelte Støvkorn er tørre og lette. Ikke desto mindre modtager Lyngblomsterne en utallig Mængde Insektbesøg, og Hedelyngens Blomster er da ogsaa, saa vel som andre Blomster af Lyngfamilien, i flere Henseender forskellige fra andre Blomster med vindbevæget eller flyvende Støv. Medens Blomsterdækket hos Planter med vindbevæget Støv i Reglen er dannet af uanselig farvede, skælformede Blade, og medens der hos saadanne Blomster som oftest ingen Honningafsondring finder Sted, saa har Lyngplanterne, hvis Støvkorn ligeledes som Støvskyer hvirvles om i Luften, livlig farvede, klokkeformede Blomster, der allerede i Afstand træder tydelig frem paa Løvbladenes mørke Grund, og disse Blomster afsondrer tillige Honning. Det er da øjensynligt, at Lyngblomsterne har den dobbelte Opgave: dels at beskytte Støvdragerne, dels at lokke Insekterne til sig. Disse besøger da ogsaa med Forkærlighed Lyngblomsterne og henter megen Honning fra dem. Det er især Bierne, der søger Hedelyngens

Hedelyng (Calluna vulgaris).

Blomster, og hver Gang en Bi, under et Besøg i en Blomst, fører sin Sugesnabel ned i den, udkastes der Skyer af Støv i Luften, samtidig med at Biens Hoved og Krop overpudres med Støv. Grunden hertil er Støvknappernes særegne Bygning. Ved Grunden af hver Støvknap sidder to horndannede Forlængelser, hvis Stilling er saaledes, at Insektet, der vil suge Honning, maa støde mod dem med sin Sugesnabel, hvorved Støvdragerne bliver rystede og bøjede stærkt tilbage, samtidig springer Støvknapperne op, og en Del af Støvet kastes ud af de dannede Aabninger. Idet Insektet forlader Blomsten, og Støvdragerne atter indtager deres naturlige Stilling, lukker Aabningerne sig øjeblikkelig sammen for Resten af Støvet, indtil de ved en ny Rystelse og ved paa ny at blive bøjede atter springer op og udkaster en ny Mængde Støv.

Hedelyngen, der dækker store Hedestrækninger i Nord- og Mellemevropa, er en nøjsom og haardfør Plante, der trives paa Bund af meget forskellig Art, ligefra varm og tør Sandbund til en vandtrukken Mosebund. Den er tillige i høj Grad en »social« Plante, det vil sige, at den ved sine mange Frø, der let spredes og vistnok ogsaa længe holder sig spiredygtige, er særdeles vel skikket til at danne Samfund, ofte over milevide Strækninger. Saavel paa Hederne som i Moserne danner Hedelyngens Affald, der gennemvæves af dens lange, rigt forgrenede og traadfine Rodsystem for en stor Del eller næsten alene, et mere eller mindre mægtigt og fast Morlag, den saakaldte Lyngskjold. Hos os har Hedelyngen sin største Udbredelse i Midt- og Vestjylland, i Nordøstsjælland og paa Højlyngen paa Bornholm. Den blomstrer i August og September undertiden med hvide Blomster. Hvor Hedelyngen vokser i Tørvemoser, overvokses dens nedre Dele efterhaanden af Tørvemos og danner saaledes en Masse sammen med Tørven. Blomsterne bliver siddende næsten uforandrede mellem de stedsegrønne Blade længe efter Afblomstringen. Paa Sjælland og Fyen kaldes den »Geil«. For Biernes Tilberedning af Honning og Bibrød spiller Hedelyngen

en vigtig Rolle, ellers er dens økonomiske Betydning temmelig ringe i Forhold til dens store Udbredelse eller rettere til den Plads, den indtager. Den anvendes væsentlig til Tækning, til Brændsel og til Strøelse. Ogsaa Lyngskjolden, der almindelig kaldes Lyngtørv, bruges til Brændsel, ligesom den anvendes til Bygning af Diger om Markerne og til Sanddæmpning ved Træplantning i Klitterne. Og endelig udgør Hedelyngen for en Del de nøjsomme Hedefaars Næring.

Melbærris.

(Arctostâphylus Uva ursi).

En anden meget udbredt Lyngplante er Melbærris, en lille Busk som Hedelyngen med nedliggende, stærkt grenet Stængel, med helrandede, glinsende mørkegrønne Blade, der er grønne hele Aaret, og faa krukkeformede Blomster, hvis Kroner enten er rosenrøde eller hvide med rosenrød Krave, samlede i Spidsen af Grenene. Blomsterne, der har fem tilbagebøjede Tænder og ti Støvdragere, frembyder i biologisk Henseende, navnlig med Hensyn til at lette Planten Krydsbestøvning, mange ejendommelige Forhold. De farvede Blomster er let synlige for Insekterne, og de krukkeformede Kroner, der vender Mundingen nedad, beskytter de indre Dele mod Regn og mod visse krybende Insekter, især Myrer, der kun vil gøre Planten Skade ved at berøve den Honningen uden at hjælpe til ved Bestøvningen, men som ved Kronens Stilling hindres i at komme ind i den. Kronrørets Længde eller Afstanden fra den snævre Munding ned til Blomstens Bund, hvor Honningen udskilles af en Del Kirtler omkring Grunden af Frugtknuden, vil kun tillade saadanne Insekter, hvis Sugesnabel har en tilsvarende Længde f. Eks. Bier, at naa ned til Honningen. Ligesom hos Hedelyng findes der ogsaa hos Melbærris to lange, hornformede Vedhæng paa Støvknapperne. Mod disse Vedhæng maa Insekterne uundgaaelig støde deres Sugesnabler og derved ryste Støvknapperne saa stærkt, at de tørre og lette Støvkorn rystes ud af de to

Huller, der findes i Spidsen af Støvknapperne, og falder ned paa det besøgende Insekt. Ogsaa Arrets Plads har sin store Betydning. Det er stort, halvkugleformet og sidder langt nedenfor Støvknapperne henimod Kronens Munding. Idet nemlig et Insekt, der er overpudret med Støvkorn fra en anden Blomst, kommer tilflyvende, vil det straks støde mod Arret, naar det stikker sit Hoved med Sugesnablen ned i Blomsten og derved komme til at afsætte Støvet paa Arret og vil saaledes have udført Krydsbestøvningen, inden det flyver bort med Honning og nyt Støv fra den sidst besøgte Blomst. Men Arrets Stilling har ogsaa Betydning i en anden Henseende. Det hænder jo nemlig ikke saa sjældent, at Krydsbestøvning, trods alle Naturens sindrige Foranstaltninger, slaar fejl eller ikke finder Sted, og Planten vil da blive tvungen til Selvbestøvning, som jo altid er bedre end slet ingen, idet Støvet omsider vil falde ud af Støvknapperne og ned paa Arret. I dette Tilfælde er det ogsaa af Betydning for Planten, at der paa Kronernes indvendige Side findes en Mængde Haar, der er i Stand til at opfange de smaa lette Støvkorn, der ikke straks falder ned paa Arret, hvorimod de,

Melbærris (Arctostaphylus Uva ursi).

naar disse ikke var til Stede, uden Tvivl vilde gaa tabt, i denne Henseende er det jo ogsaa af Betydning, at Kronens Munding er saa snæver, idet Støvkornene rimeligvis lettere vilde falde ud af Blomsten, hvis Kronen var klokkedannet og altsaa havde en vid Munding.

Melbærrisen er meget almindelig i Midt- og Vestjylland, derimod sjældnere mod Øst; paa Øerne er den kun funden ved Tisvilde paa Sjælland og paa Læsø. Den blomstrer i Maj og Juni og bærer smukke højrøde, bærlignende Stenfrugter, der er melede og uden Smag.

Gyvel.

(Sarothâmnus scopârius).

Gyvel er en buskagtig, 2—3 Fod (50—100 Cm.) høj Plante med stive, risformede Grene, der er kantede og grønne. Bladene er trekoblede og i Bladhjørnerne sidder de store og smukke, guldgule Blomster enlige eller parvis. Gyvelen hører til de Ærteblomstrede. Blomsterne har et tolæbet Bæger, ti sammenvoksede Støvdragere og en lang, spiralrullet Griffel. Gyvelens Blomster søges mest af Humler og Bier, der er langsnablede nok til at naa Honningen, som ligger i Bunden af de dybe, af Fanen, Vingerne og Kølen dannede Blomster. og stærke nok til at kunne trykke Vingerne og Kølen ned, saa at de kan komme i Berøring med Støvdragerne og Arret. Den blomstrer i Maj og Juni, og dens Frugt er en mørk, næsten træagtig Bælg, der i varm og tør Luft springer op med et Knald, hvorved Frøene pludselig løsnes og spredes. Navnlig medens den blomstrer, virker den meget dekorativt.

Gyvel (Sarothamnus scoparius).

Blomsterknopperne anvendes til Forfalskning af Kapers. I Jylland er den almindelig paa Bakker og Lyngheder Syd for Limfjorden, ogsaa i det nordøstlige Sjælland findes den hist og her, men ellers er den temmelig sjælden.

Klokke-Ensian.

(Gentiana Pneumonânthe).

I Vestjyllands Hedemoser blomstrer sent paa Sommeren i August og September en meget smuk Plante med store, blaa Blomster, det er Klokke-Ensian. Stænglen, der bliver 1/2—1 Fod (10—35 Cm.) høj, er udelt og har linjeformede eller lancetformede Blade med tilbagerullet Rand og Blomsterne siddende i Bladhjørnerne. Bægeret er femfliget, og den meget store, femtandede Krone tragtformet-klokkedannet, smukt dybblaa, med fem grønne Striber udvendig. Om Natten, i de kølige, dugvaade Morgener og paa regnfulde Dage holder den sine Kroner tillukkede, men paa lyse, varme Dage folder den dem vidt ud for de flyvende og summende Insekter. Den hører til Ensianfamilien, der især er udbredt i Bjærgegne. Paa de danske Øer forekommer den sjældent. De bittert krydrede Stoffer, som Planten indeholder, værner den mod forskellige Smaadyrs Angreb, blandt andet mod Sneglene. Sit Slægtnavn skal den have faaet efter Gentius, Konge i Illyrien, den første der fandt denne Planteart.

Klokke-Ensian (Gentiana Pneumonanthe).

Vibefedt.

(Pinguîcula vulgâris).

En højst ejendommelig Plante er den i Hedemoser, Tørvemoser og paa fugtige Enge voksende Vibefedt, der hører til Blærerodfamilien. Det er en lille Plante, der kun bliver nogle faa Tommer eller lidt over 1 Kvarter (6—20 Cm.) høj. De lysegrønne, rosetstillede, ovale Blade har indrullede Rande og er beklædte med talrige klæbrige, dels kortstilkede, dels langstilkede gennemsigtige Kirtelhaar. Fra Bladrosetten skyder flere lange Blomsterstilke i Vejret, bærende de enlige, nikkende, violette Blomster. Bægeret er femdelt og den læbeformede Krone forsynet med en Spore og med hvide Haar i Svælget. Kronens lysviolette Farve er ikke særlig tiltrækkende for Insekterne, men herpaa bødes der ved de lange Blomsterstilke, der gør Blomsterne mere iøjnefaldende, og da de paa Grund af deres særlige Bygning ikke er i Stand til at udføre Selvbestøvning, er Insektbesøgene af overordentlig stor Betydning for dem. Blomstens Læber er nemlig spærrede vidt fra hinanden, men indsnævres pludselig omkring Støvdragerne og Støvvejen, hvis Ar bestaar af en flad Skive, der paa Midten er klæbrig og paa Undersiden beklædt med fine Haar. Paa hver Side af Frugtknuden og tæt op til denne ligger de to Støvdragere med deres Knapper, der aabner sig opad og indad, trykkede fast op imod Arrets underste, laadne Flade mellem hvis fine Haar Støvkornene afsætter sig. Dette Støv kan saaledes umulig komme i Be-

Vibefedt (Pinguicula vulgaris).

røring med den øverste Arflade og følgelig heller ikke komme til at bestøve Planten. Skal denne bestøves, da maa det ske ved Hjælp af et Insekt f. Eks. en Bi, der, idet den stikker sin Snabel ind gennem Aabningen mellem Læberne og den brede Arflade, vil komme til at afsætte det medbragte Stov paa det skraat fremadrettede Ar. Men det er jo ogsaa nødvendigt, at den fører Støv med sig bort igen, og dette sker da derved, at den, idet den trækker Snablen til sig, vil komme til at berøre Arrets Underside, en Berøring, overfor hvilken dette er saa følsomt, at det pludselig bøjer sig opad og trykker den klæbrige Flade fast ind mod Overlæben, medens Biens Snabel samtidig stryger hen over den laadne Underflade, som er vendt i Vejret og derved modtager en Del af det her opbevarede Stov. Kort efter breder Arret sig igen ud over Stovknapperne.

Ogsaa ved den Maade hvorpaa Vibefedt ernærer sig, frembyder den flere mærkelige Forhold. Dens ubetydelige Rod synes jo at tyde paa, at den maa skaffe sig en Del af den kvælstofholdige Næring, som Planterne ellers optager gennem Jorden, paa anden Maade. Og dette sker da ved, at den er i Stand til paa sine aflange, paa Jorden fladt udbredte Blade, at fastholde og udsuge Smaadyr og Smaadele af Planter. I den sejge Slim, der udskilles af Bladenes Kirtelhaar og som hindres fra at flyde ud over Bladet af den opad bøjede Rand, hænger en talrig Mængde Smaainsekter fast, ligesom mange smaa Plantedele: Frø, Blomsterstøv, smaa Lyngblade og lignende bliver hængende i Slimen, som bliver syrlig og derved i Stand til at oplose de for Planten fordøjelige, det vil sige kvælstofholdige, Dele. At dette Stof optages af Kirtlerne kan ses derpaa, at disse forandrer Farve, og at deres Protoplasma eller Celleslim trækker sig sammen til kornede Klumper, der bevæger sig langsomt. Samtidig med at det lille fremmede Legeme berører Bladpladen, ruller dennes opad bøjede Rand sig indad og skubber derved Genstanden længere ind mod Midten af Bladet, hvoraf følger, at et storre Antal Kirtler bliver berørte og irriterede. Saa snart et Bytte er

bragt ind mod Bladets Midtribbe, ruller Randen sig igen tilbage.

Vibefedt blomstrer i Maj, Juni og Juli og er temmelig almindelig paa de nævnte Voksesteder. Slægtnavnet stammer fra de ligesom fedtede Blade — Pingvedo —.

Mosebølle.

(Vaccinium uliginôsum).

Paa lave Heder, i Hedemoser og Tørvemoser vokser den kraftige Mosebølle, der har trinde Stængler med oprette, omvendt ægformede, helrandede Blade, hvis Overside er mørkegrøn, medens Undersiden er blaagrøn. Det voksagtige Overtræk, der dækker Bladene, beskytter Spalteaabningerne mod at tilstoppes af Vand. Man kan derfor ogsaa, selv om det ikke har regnet siden den foregaaende Dag, se Vanddraaber som lysbrydende Perler fastholdte mellem Mosebøllens Løv uden at rulle ned og uden at flyde ud og opsuges af Bladene paa Grund af Voksovertrækket. Blomsterne sidder enlige eller faa sammen i Bladhjørnerne. Ved deres Stilke er de løftede i Vejret og fjernede fra Bladene og ved disse beskyttede mod alle Slags krybende Smaainsekter, der ikke kan holde sig fast paa de glatte, stive, tykhudede Bladplader, men ubehjælpelig triller ned under deres Forsøg paa at naa Blomsterne ad denne Vej. Blomsterne er klokkeformede med grønlige eller rødlighvide Kroner, og frembyder ligesom andre Planter af Lyng- og Bøllefamilien flere ejendommelige Forhold. Deres Klokkeform yder de indre Dele udmærket Beskyttelse mod Regn, derimod er der saa godt som ingen Mulighed for Selvbestøvning, idet Arret er temmelig lille og saaledes vanskelig vil kunne opfange de faa Støvkorn, der tilfældig forlader Støvsækkene, og meget let vil falde udenfor Blomsten, hvis glatte Inderside og vide Munding ikke er indrettet til at standse dem i Flugten. Forøvrigt har Naturen ogsaa sørget for, at Støvkornene ikke skal falde ud i Utide, idet de Huller, der findes paa Støv-

sækkene, er anbragte ude i Spidsen af nogle korte, snævre Rør, hvorved Aabningerne bliver saa smaa, at i hvert Fald kun faa Støvkorn ad Gangen kan forlade Støvsækken. Da det saaledes er aabenbart, at Mosebollen er henvist til Krydsbestøvning, er Støvdragerne blevne forsynede med meget lange, hornformede Vedhæng, undertiden saa lange, at de næsten naar hen til Kronens Inderside, saa at et Insekt, der besoger Blomsten, ufejlbarligt maa røre ved dem og ryste Støvkornene ud.

Mose-Bøllen naar samme Størrelse som Hedelyng og Melbærris, 1—2 Fod (15—80 Cm.). Bærrene er sorte med blaa Dug, indvendig er de hvide. Den blomstrer i Maj og Juni og findes i Nord- og Vestjylland og ret almindelig i Nordsjælland, men er ellers temmelig sjælden. Paa Jyllands Nordspids og paa sine Steder i Jylland kaldes Mosebollen »Blaabær«.

Tyttebær.

(Vaccinium Vitis idaêa).

Til Bøllefamilien hører ogsaa Tyttebær eller Krøsbær, en opstigende, kvarterhøj (5—20 Cm.) Busk med stedsegrønne, omvendt ægformede Blade, der paa Oversiden er mørkegrønne, glatte og glinsende, paa Undersiden bleggrønne og prikkede. Randen er bøjet tilbage. De udmærker sig ved at blive siddende to eller tre Aar paa Planten. De blegrøde eller hvide Blomster sidder i tætblomstrede, nikkende Klaser i Spidsen af Grenene. Ogsaa hos Tyttebær er Selvbestøvning vanskelig, idet Griflerne med de smaa ubetydelige Ar rager saa langt frem af den klokkeformede, næsten rørformede Krone, at de fjernes langt fra Støvknapperne, idet Støvknappernes Længde ikke er større, end at de naar til midt paa Griflerne. Bestøvningen maa derfor ske ved temmelig langsnablede Insekter som Humler og Bier.

Den vokser paa Lyngheder, i Lyngmoser og i Skove i

Klokkelyng (Erica Tetralix).

Hedeegne og er temmelig almindelig i Midt- og Vestjylland, i Nordsjælland og paa Bornholm, men sjælden i de øvrige Egne af Landet. Den blomstrer i Juni og har smukke højrode Bær, der har en syrlig Smag, men bruges meget til Syltning. I Nordsjælland kaldes den »Kryslinger«.

Tyttebær (Vaccinium Vitus idaea).

Klokkelyng.

(Erica Tetrâlix).

Klokkelyng eller Moselyng er en lav Busk ½—1 Fod (10—30 Cm.) høj, med oprette, slanke Grene, paa hvilke de smaa, naaleformede Blade er kransstillede. I hver Krans sidder tre eller fire Blade med tilbagerullede Rande, der ligesom Grenene er besatte med stive Haar. De tilbagerullede Rande danner et «vindstille Rum«, i hvilket Spalteaabningerne ligger nedsænkede, saa at Bladene paa denne Maade beskyttes mod for stærk Fordampning. Blomsterne, der er nikkende, er samlede i en tætblomstret Skærm i Spidsen af Grenene, har smukke rosenrode, sjældnere hvide, krukkeformede, firtandede Kroner og et meget lille, randhaaret Bæger. De otte Støvdragere sidder i to Kredse paa Frugtbunden, paa hvilken ogsaa de honningdannende Kirtler findes. For at komme til Honningen maa Insekterne derfor bore deres Sugesnabel ind mellem Støvdragerne, hvilket ingenlunde er noget let Arbejde, da disses store Støvknapper lægger sig tæt og fast op til hverandre, saa at de i Blomstens Midte danner en Kegle, hvis Spids vender opad. Det er derfor ikke alle tilflyvende Insekter, der er i Stand til at sætte sig i Besiddelse af Klokkelyngens Honning, men da der ogsaa blandt de flyvende Insekter er mange, hvis Besøg er Planten uvelkomment, fordi de ikke er i Stand til at bære dens Støv

videre, er det en Fordel for den, at kun de Insekter, der gør den Nytte, er kraftige nok til at trænge ind til dens Honninggemmer. Humlebierne hjælper sig ofte ved at bide et Hul, der viser sig som et lille trekantet Mærke, paa Blomstens Side.

Klokkelyngen blomstrer i Juli og August, og dens Frugt er en lille Kapsel. Den hører til Lyngfamilien og er meget almindelig i Hedemoser og paa lave Heder i Vest- og Midtjylland. Hvor Klokkelyngen vokser i Tørvemoser, overvokses dens nedre Dele efterhaanden af Tørvemos. I Nordsjælland og paa Bornholm findes den kun hist og her, og i Landets øvrige Egne forekommer den kun yderst sjældent. I Jylland kaldes den »Lyngklokker«, »Kopatter« og »Komule«.

Vild Rosmarin (Andromeda polifolia).

Vild Rosmarin,

(Andrômeda polifôlia).

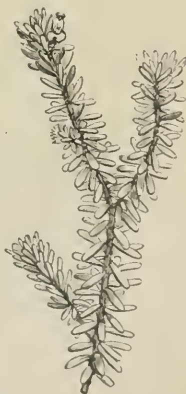
En meget smuk Lyngplante er ogsaa Rosmarinlyng eller Vild Rosmarin, ligesom Klokkelyngen en lille, indtil fodhøj (15—30 Cm.) Busk. De stedsegrønne Blade er læderagtige, glatte, lancetformede, med tilbagerullet Rand, mørkegrøn Overflade og hvidgraa Underside. Denne, paa hvilken Spalteaabningerne findes, er dækket af et Voksovertræk, der skal hindre, at Spalteaabningerne tilstoppes af Vand. Jo mere udsat Planten er for Blæst og Tørhed,

desto mindre er Bladene og desto mere tilbagerullede Randene. Blomsterne sidder tæt samlede i Spidsen af Grenene paa tommelange, røde Stilke, er nikkende og har blegrøde, krukkeformede Kroner med et lille rødt Bæger. Blomsterne er femdelte og indeholder ti Støvdragere. Frugten er en Kapsel, paa hvis Frøs Spireevne man for en Del Aar siden fik Bevis, da man i Frankrig ved at aabne en Grav, der indeholdt Liget af en Diakon, som var død for 500 Aar siden, fandt nogle Frøkapsler af Rosmarinlyng. Disse Frø spirede, da de blev saaede, ligesaa let som friske Frø. Rosmarinlyngen blomstrer ved Midsommertid i Juni og Juli og er temmelig almindelig i Hedemoser paa Halvøen, men ellers sjælden.

Rævling.

(Empêtrum nigrum).

Paa Heder og i Moser vokser ogsaa Rævling, en lille nedliggende, lyngagtig Busk hørende til Rævlingefamilien. Den har smaa tætsiddende, linjeformede, læderagtige Blade, der holder sig grønne om Vinteren to—tre Aar igennem, og som paa Undersiden har en Fure, der er dækket af Haar og danner en hvidlig Stribe. Den Omstændighed, at en Del af Overhuden bliver til Slim, hjælper Planten til at holde paa det opsamlede Vand og gemme det, saa at den lettere bliver i Stand til at udholde saavel Luftens som Jordbundens Tørhed, naar denne indtræffer, idet Slimen nemlig trækker Vandet til sig og meget langsomt giver Slip paa det. De smaa, mørkerøde Blomster sidder enlige i Bladhjørnerne og har tre Bægerblade og tre Kronblade. Rævlingen er tvebo og har i Hanblomsterne tre lange Støvdragere og i Hunblomsterne et nistraalet Ar. Den blomstrer i Slutningen af Marts, i

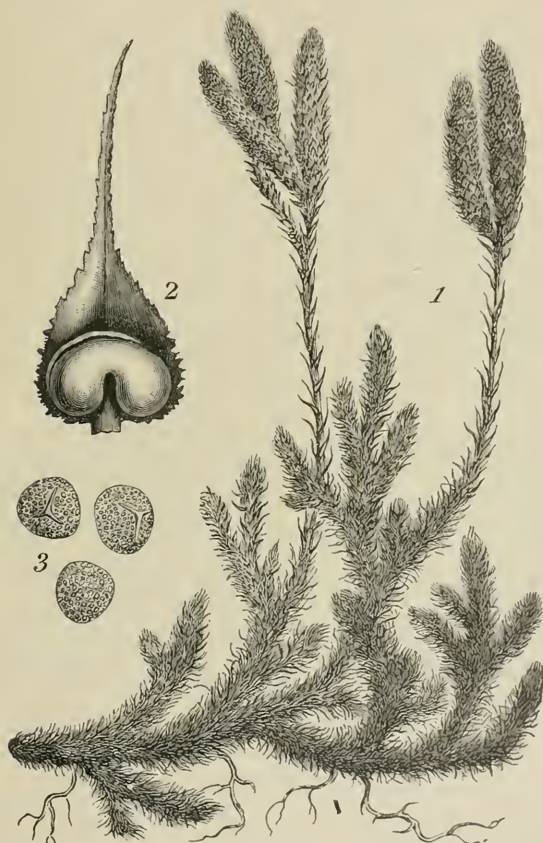
Rævling (Empetrum nigrum).

April og Maj, og Bestøvningen foregaar ved Vinden, der fører Støvet fra de langt fremragende Støvdragere hen paa de brune, klæbrige Ar. Den bestøves dog ogsaa af Insekter. Snart efter Afblomstringen er Frugterne modne. Det er Stenfrugter, der danner et sort Bær af Størrelse som en Ært. Det ædes gerne af Faarene. I Grønland spiller Rævlingebærrene en vigtig Rolle, da de der benyttes meget som Fødemiddel for Mennesker. Den grønlandske Opdagelsesrejsende, Kaptajn Graah, skriver om den: »Jeg skylder Krækkebærrene, at jeg ikke fandt min Død paa Østkysten«. Rævling, ogsaa kaldet Krækling, »Rævlingebær« og »Krækkebær«, »Kragebær« eller »Sortebær« er meget almindelig i Vest- og Nordjyllands Hedeegne, men sjældnere paa Øerne. Paa Bornholm forekommer den ret hyppig i Højlyngen. Skønt Rævlingen hører til en helt anden Familie end Lyngplanterne og i adskillige Henseender er vidt fjernet fra disse, saa har den dog, voksende mellem Lyngen som den gør, en fuldstændig lyngagtig Karakter, et Forhold, der minder om den »Beskyttelseslighed«, der saa ofte træffes mellem visse Dyr og de Planter, blandt hvilke de færdes. (Rostrup). En af Grundene til Rævlingens betydelige Udbredelse er vistnok den, at den i højere Grad end de andre Hedebuske har nedliggende og langstrakte Grene, der nogenlunde let slaar Rødder, den breder sig derfor ogsaa lettere til Siden, saa at den enkelte Plante kan omspænde et større Omraade, og naar de forskellige Tuer væver Grenene ind mellem hverandre, dannes der et tæt Dække. En anden Grund kan maaske søges i dens Frugters kødede Beskaffenhed, idet disse ædes af flere Dyr, deriblandt af adskillige Fugle, og derved spredes de smaa stenhaarde Frø, efter at have passeret Dyrenes Fordøjelseskanal, vidt omkring. I Grønland maa endogsaa Polarræven om Vinteren i Mangel af bedre Føde, tage til Takke med Rævlingebær. I det tidlige Foraar er det dens smaa uanselige, lugtløse Blomster, der forsyner de første Humler og Bier med Blomsterstøv.

Almindelig Ulvefod.

(Lycopôdium clavâtum).

En helt blomsterløs Plante, der vokser paa Hederne, er Almindelig Ulvefod, der hører til Sporeplanterne.

Ulvefod (Lycopodium clavatum).

Det er en lav, krybende Plante af et moslignende Udseende, der udsender sine smalle, grenede, bleggrønne Stængler vidt og bredt. Stænglerne, der er dækkede af smaa, tætsid-

dende, skælagtige Blade, som ender i en indbøjet, haarformet Spids, opsender opstigende Grene med stilkede, gullige Aks, der er samlede to og to paa hver Gren. Disse Aks er dannede af Sporehusene (Afb. 2). der modnes i Juli og August og indeholder Sporerne (Afb. 3), ved hvilke Planterne formeres. Det er disse smaa Sporer, der under Navn af »Heksemel« eller Semen Lycopodii bruges paa Apothekerne til at nedlægge Piller i, for at hindre, at de klæber sammen. Mulig har dette ogsaa bidraget til at bevare den overtroiske Forestilling, at Heksemelet skulde besidde mange hemmelige Kræfter, hvilket jo ogsaa dets folkelige Navn tyder paa. I gamle Dage brugte man saavel i Jylland som paa Fyen at lægge Heksemel i Ølkarret, naar Øllet var forgjort og ikke vilde gære, og i Thy hænger man endnu den Dag i Dag Ulvefodsranker op i Vindueskarmen for at beskytte Huset mod Troldtøj, mere virkningsfuldt er det muligvis, naar man lægger dem mellem Klæder for at bevare disse mod Møl.

Ved en flygtig Betragtning har Ulvefoden nogen Lighed med Mosserne, den danske Botaniker Peter Kylling, der døde 1696, kalder den da ogsaa »Jordmos«, et Navn den bevarede i lange Tider. I Stenkulsperioden dannede Ulvefodfamilien i Forening med Bregner og Padderokker anselige Skove, af hvilke de mægtige Stenkulslag er dannede. Ogsaa i Skiferlagene finder man Ulvefodsplanternes Sporegemmer i Form af smaa Blærer. Ulvefoden er temmelig almindelig paa Heder og paa Banker i hojtliggende Skove.

STRANDENGE, STRANDBREDDER OG KLITTER.

Paa de lerede, sandede og saltholdige Enge i Nærheden af Havet findes en særegen Plantevækst, der er kendelig ved sine tykke, kødfulde Blade og Stængler. Planter af de mest forskellige Familier bliver kødfulde paa Saltbund, medens deres Repræsentanter andre Steder ikke er det, hvilket ligefrem skyldes det af Planterne optagne Kogsalts Indflydelse. Da Sandjorden er løs, synker Nedbøren let ned i Sandet, hvorfor dets Vandholdighed ogsaa er ringe. Jo mere grovkornet det er, desto mindre Sammenhængskraft har Sandkornene, og desto mindre er det i Stand til at tilbageholde Fugtigheden. Til at opsuge Vand fra Undergrunden har Sandjorden ligeledes ringe Evne. Da Sandet i Reglen udtørres meget hurtigt, opvarmes det ogsaa let og stærkt af Solen, men saa snart Natten indtræder, afkøles det ogsaa hurtigt. Planter paa Sandbund lider derfor ogsaa let af Frost. Sanddannelserne skyldes som Regel Vandets, navnlig Bølgeslagets søndermalende og opslemmende Virksomhed. Naar Bølgerne kaster Sandet op paa Forstranden, og det ved Flodtid føres endnu højere op, udtørres af Solen og føres af Sted af Vinden, dannes Klitterne, idet »det flyvende Sand er som den fygende Sne«, det lejrer sig overalt hvor der er Ro og Læ ogsaa om Planterne, der saaledes kommer til at befordre Klitternes Vækst. I Sandplanternes bladløse Stængler, saa vel som i Bladene, findes undertiden et saakaldet »Vandvæv« eller Vandreservoir, der hjælper Planterne til at udholde

Luftens og Jordbundens Tørhed. I Modsætning til Sandjorden er Lerjorden temmelig stiv, fordi dens Smaadele, der er usynlige for det blotte Øje, har stor Sammenhængskraft. Det er tillige en vaad og kold Jordart, da det Vand den modtager gennem Nedbøren overordentlig vanskeligt kan trænge igennem den, paa samme Tid som den suger meget Vand til sig fra Undergrunden. Plantedækket paa Strandenge, ved Strandbredder og i Klitter er ofte saa aabent, at det er Jordbundens Farve, der giver Landskabet dets Karakter.

Salturt.

(*Salicôrnia herbâcea*).

En meget ejendommelig Plante er Salturt eller Kveller, der næsten er uden Blade, kaktuslignende og let kendelig ved sin tykke, saftige, leddede Stængel, der enten er opret eller nedliggende med korsvis modsatte, noget udstaaende, leddede Grene. Naar Stænglerne har Espalierform, d. v. s. ligger hen over Jorden trykkede til denne og skjulende sig mere eller mindre mellem andre Planter, mellem Stene og lignende, da maa Grunden dertil søges i den Varmeforskel, der er mellem Luftens og Jordens Varme paa den Tid, da Skuddene udvikler sig, idet der ikke kan være Tvivl om, at de ved denne Voksemaade opnaar større Varme, end om de voksede opret. De ganske smaa, ubetydelige Blomster sidder i treblomstrede Kvaste i Leddene paa Grenene og har en eller to Støvdragere og en Støvvej. Kvelleren blomstrer hen paa Eftersommeren i August og September og bliver fra nogle faa Tommer til henimod 1 Fod (4—30 Cm.) hoj. Den er almindelig paa

Salturt (Salicornia herbacea).

Syltenge, hvorved man forstaar en Jordbund af tørveagtig Natur, der er blod og noget eftergivende at træde paa. Saadanne Enge træffes især, hvor Vandet er roligt, og Land har kunnet danne sig. Den findes ogsaa paa leret Grund, der er oversvømmet af Havet. Navnlig er den hyppig i Marskegnene, hvor den sammen med de grønne Alger danner det første Plantedække paa nylig inddæmmede Strækninger, og hele Planten faar da ofte en blodrød Farve, medens den ellers er frisk mørkegrøn. »Den kan vokse paa Steder, hvor Vandet i Flodtiden staar 1 Alen ($^2/_3$ Meter) højt, og daglig staar den to Gange under Vand; den indfinder sig paa Vaderne ɔ: de Strækninger af Havbunden, der lægges tørre i Ebbetiden, og paa hvilke de første Repræsentanter for Landplanter indfinder sig, saa snart de holder sig tørre i tre Timer ved Ebbetid, men er Bunden først højnet saa meget, at Vandet kun sjældnere gaar over den, fortrænges Kvelleren af andre Planter. Kvellervegetationen er meget virksom ved Landvindingen; den virker som en Si, thi mellem dens Planter er Vandet roligere end udenfor, og Bundfældningen af Flodbølgens »Slik« sker her lettere og hurtigere. Men samtidig arbejder den uafbrudt paa sin egen Undergang, thi efterhaanden bereder den Plads for en ny Vegetation. Befolkningen gør naturligvis ved Grøftning ud i Vaderne og paa anden Maade sit til at hjælpe Kvelleren. Man graver Grøfter lodret ud fra Landet og lægger den opgravede Jord mellem dem; i Grøfterne er der roligere Vand, dér foregaar Tilslikningen lettere; paa de mellemliggende Rygge indfinder Kvelleren sig, og der sier den Slikdelene fra.«

»Om Efteraaret og Vinteren kaster den sine Frø og visner fuldstændig; næppe noget Eksemplar udholder Vinteren; men de linseformede Frø er ved ejendommelige Kroghaar skikkede til at hage sig fast mellem Havbundens Slikpartikler, Alger og mulig opdrevne større Tangplanter, saa at Kvelleren, skønt enaarig, dog forstaar at hævde sin Eksistens i Vadernes Omkreds trods Bølgeslag og Storm.« (E. Warming).

Ikke sjælden ser man dem med oprette i Stedet for med

udspærrede Grene. Ligesom andre Planter paa Lerbund, er dens Rødder temmelig svage og ikke dybtgaaende eller vidtkrybende som Rødderne hos de egentlige Sandplanter, hvilket staar i Forbindelse med Bundens Natur. Den horer til Salturtfamilien. Dens klare, gennemsigtige Stængel har ogsaa givet den Navnet »Glasurt«. Slægtnavnet kommer af Sal — Salt — og Cornu — Horn —, fordi dens Grene ligner Hjortetakker.

Strand-Vejbred.

(*Plantâgo marîtima*).

Af Vejbredfamilien, der med flere Slægter er saa almindelig paa Marker og ved Veje, findes ogsaa en Slægt paa Strandengene. Det er Strand-Vejbred, der let kendes paa sine lange, linjeformede, noget kodfulde Blade, der er glatte og oftest helrandede. Alle Bladene er samlede ved Grunden af den lange, trinde Stængel, der i Spidsen bærer et valseformet, mangeblomstret Aks. De smaa firdelte Blomster har en hindeagtig Krone med brungult Kronror, der indvendig er beklædt med Haar, og hvidlig Krave. Arret er fjerformet og udvikles før de lange, fine, letbevægelige Støvdragere, — hvis Støvknapper er gule, i Modsætning til flere andre Vejbredarter, der har violette eller røde Støvknapper, — og det er saaledes i Stand til at opfange Støvet, der af Vinden føres hen imod det fra andre Vejbredblomster, for Stovdragerne i dets egen Blomst er færdige til at udsende deres Stovskyer.

Skont den forekommer almindelig paa Strandenge, er den dog ikke udelukkende en Strandplante. Den vokser saavel Nord som Syd for Limfjorden langs Landevejene, navnlig mod Vest, hvor Jordbunden er mere sandet, og synes at trives fortræffelig. Paa saadan almindelig saltfattig Jord bliver dens Blade dog mindre kødfulde, end paa de saltholdige Strandenge. Rimeligvis er den fort ind i Landet med Høet, der ofte hentes fra Strandengene, eller den stammer fra den

Tid, da Havet gik ind over Vendsyssel. Den bliver fra nogle faa Tommer indtil 1 Fod (5—30 Cm.) høj og blomstrer fra Juli til September. I Marskegnene kaldes denne Plante »Soj« eller »Sør«, og Befolkningen spiser den som et salt Grønsel.

Strand-Asters.

(Aster Tripôlium).

Meget almindelig paa Strandenge er Strand-Asters eller Stjerneurt, en glat, 1—2 Fod (15—60 Cm.) høj kurveblomstret Plante med linjelancetformede, næsten helrandede, kødfulde Blade, der sidder spredte opad Stænglen og er rettede mere eller mindre stejlt opad, hvorved de bliver belyst omtrent lige stærkt paa begge Sider, hvorfor der ogsaa findes Spalteaabninger saavel paa Over- som paa Underfladen. De store Kurve er samlede i en halvskærmformet Blomsterstand og har violette, tungeformede Randkroner i en enkelt Kreds og gule, rørformede Skivekroner, der henimod Afblomstringen bliver rødbrune. Kurvbladene er butte og tiltrykte. Den blomstrer henad Efteraaret i August og September, og de stærktfarvede Kurve tiltrækker Insekterne, der søger den let tilgængelige Honning, som er opbevaret i Griflens nederste Del, hvor den ligger godt beskyttet mod Regn. For at bevare Støvet i de tvekønnede Skiveblomster mod Væde, bøjer Randkronerne sig i fugtigt Vejr henover disse. Slægtnavnet betyder Stjerne.

Marehalm.

(Elymus arenârius).

Marehalm, Sandhavre eller Havgræs er et stort, blaagraat, 2—4 Fod (60—120 Cm.) højt Græs, af et stift, groft Udseende, med lange, enlige Aks, der i hvert Led bærer to eller fire Smaaaks, der er tre eller firblomstrede og har sylspidsede Yderavner. De brede, stive, spidse Blade har paa Oversiden mange Ribber, besatte med korte og stive

Smaatorne eller Haar og et Vokslag, der giver Bladene en blaalig og mat Tone og hindrer hurtig Fordampning i tørt Vejr. Marehalmen blomstrer i Juni, Juli og August, og Blomsterstandene er lige til Udspringningen omsluttede af store Bladskeder, der yder et godt Værn mod Vinden. Den vokser i Flyvesandsklitter, ved sandede Strandbredder og i Havstokken eller Forstranden, hvor denne er dannet af det fine Kvartssand, som Havet skyller op. Dette Sand blandet med smaa Kalkdele fra Havdyrenes Skaller, føres af Floden højere op, tørres af Solen og bæres endelig af Vinden ind over Land, hvor det danner Klitterne, idet det aflejrer sig om hver Genstand, det moder. Saaledes bliver Marehalmen i Forening med Hjelmen Klittens Grundlægger. Klitterne tiltager derefter i Vækst, idet Planterne vokser op igennem det overdækkende Sand. Den løse Bund begunstiger Dannelsen af lange Rodder og af lange, vandrette Udløbere, fordi den Modstand, der skal overvindes under Væksten, er ringe. Derved fremmes Planternes selskabelige Optræden, og Landskabet kan faa et eget ensartet Fysionomi. Paa Grund af sin krybende Rodstok plantes Marehalmen i Klitterne for at dæmpe Flyvesandet, hvortil den dog ikke er saa vel skikket som Hjelmen eller Klittag, fordi dens Blade dør bort om Vinteren. Den begynder først at vokse i Februar eller Marts; hvis den om Vinteren er bleven dækket af Sand, formaar den dog at vokse igennem det, naar den kun har omtrent 1 Fods (1/3 Meter) Højde. Den trives først ret, efter at Sandflugten er dæmpet. Paa Island har Kornet af Marehalmen været brugt som Fødemiddel fra Oldtiden og ned til vore Dage, særlig i Vester-Skaptafell-Syssel, hvor det endnu benyttes af den fattigere Befolkning.

Marehalm (Elymus arenarius).

Sandhjælme.

(Psamma arenâria).

Sandhjælme, Hjælme eller Klittag derimod staar under Klittens Vækst i første Række som sandbindende Plante. Den er et stift, opret 1½—3 Fod (45—90 Cm.) højt Græs, der vokser i tætte Tuer. Af Farve er det graaliggrønt, med hvidlig, næsten valseformet Dusk, der foroven er tilspidset. De enkelte Blomster er ved Grunden omgivne af Haar, og Blomstringen finder Sted i Juli og August. Bladene er lange, smalle, kun en Tredjedel saa brede som Marehalmens Blade. De er mere eller mindre indrullede eller udfoldede, efter som Vejret er mere eller mindre fugtigt, idet de i tørt Vejr er mere indrullede end i fugtigt, da Indrulningen værner Bladene mod for stærk Fordampning og saaledes hjælper dem til at holde paa Fugtigheden. Alle Planter forbruger jo Vand, af hvilket store Mængder fordamper fra deres Overflade, især fra Bladene. Da nu Hjælmen vokser paa saa tørre Lokaliteter, hvor Fugtigheden i Bunden og Luften i alt Fald til Tider, er særdeles ringe, er dens Blade tillempede efter denne tørre Natur, idet de er i Stand til at taale Solens stærke Lys- og Varmeudstraaling. Ved Indrulningen former Bladet sig som en smal Rende. »Bladene danner sædvanlig elegante Buer, og navnlig naar det blæser, bøjer de sig bueformet bort fra Vinden, ofte med Spidsen beskrivende Kredse i Sandet; de vender altid den faste, glatte, glinsende,

Sandhjælme (Psamma arenaria).

mørkegrønne Underside mod Vinden, og alle Sandflugtens smaa Kvartskorn glider af fra den, medens den i Renden skjulte, fint haarede Overside vender bort fra Vinden« (Warming). Nederst paa Stænglen og uden om de friske Blade sidder en Del halvt eller helt visnede. Ved sine vidtkrybende, underjordiske Stængler eller Rodstokke, der ofte med deres haarde Spidser bryder sig mange Alen frem mellem Sandklitterne, er den bleven den vigtigste Plante til Flyvesandets Dæmpning. Man dyrker den derfor i stor Maalestok, dels ved at udsaa de modne Vipper, men dog navnlig ved at plante den i Rader, saaledes at disse kommer til at staa paa tværs mod de Vinde, som foraarsager Sandflugt. Den bliver ved sine lange Udløbere ogsaa en i høj Grad samfundsdannende eller »social« Plante. Det flyvende Sand formaar ikke at kvæle den, saa snart Skuddene dækkes af Sand, strækker Leddene sig, og de sammenrullede, spidse Skud, der meget let gennemtrænger Sandet, kommer atter op for Lyset og Luften. En eneste Busk skal saaledes kunne foranledige Dannelsen af en Klit paa 20—30 Alens Højde. Det er derfor ikke med Urette, man har kaldet Hjælmen »Danmarks højeste Plante«, fordi den ved sin Forgrening opad under Flyvesandets Paavirkning kan opnaa en Højde, der er angivet til at være omtrent 30 Alen (20 Meter). Ligesom Hjælmen er i uafbrudt Vækst hele Aaret igennem, den strængeste Vintertid undtagen, saaledes er ogsaa dens Blade stedsegrønne, selv om de i haard Frost bliver gule, vender dog om Foraaret den grønne Farve tilbage. Det er altsaa i den udæmpede Klit, i den saakaldte »levende Klit« eller »Havklitten«, at Hjælmen hersker; men er Sandflugten først dæmpet, og Sandet kommet til Ro mellem Hjælmens tætte Tuer, saa at andre Planter formaar at fæste Rod, brede sig og danne et tættere og tættere Dække, da bliver det snart Hjælmen for trangt, den fordrer Frihed og løs Bund for at trives, og naar den ikke længer finder dette, gaar den ud (E. Warming). Paa den dæmpede Klit, den saakaldte »graa Klit«, eller »Landklitten«, har Hjælmen udspillet sin Rolle. Paa Jyllands Vestkyst er den langt almindeligere end Mare-

halmen. Ved Tisvilde paa Sjælland kaldes den »Spansk Havre«, ved Vedbæk »Tyrkisk Græs«.

Sand-Star.

(Carex arenâria).

Sand-Star hører til Halvgræssernes Familie og til den overordentlig talrige Star-Slægt, der især er udbredt i nordlige Lande, og hvoraf Danmark alene har over halv-

Sand-Star (Carex arenaria).

tredssindstyve Arter. Sand-Staren har en meget lang — ofte flere Alen — vidt og bredt krybende Rodstok, der er besat med brune, optrævlede Skeder og afdelt i Led. Paa Rodstokken findes to Slags Rødder, nogle meget fine, grenede og overfladisk beliggende, andre meget dybtgaaende og ugrenede, hvilke i tørre Tider hjælper Planten til at hente Vand op fra store Dybder. Ved hvert Led sender den en marvfyldt, trekantet Stængel til Vejrs. Stænglerne bliver ½—1 Fod (15—30 Cm.) høje og staar ofte i Række. Bladene er græsagtige, og Blomsterne samlede i gulbrune, tilsidst nikkende Aks, med tætsiddende Smaaaks, af hvilke de nederste har Hunblomster, de øverste Hanblomster, eller baade Han- og Hunblomster. Først henimod Bestøvningstiden falder det let i Øjnene, at de øverste Smaaaks bestaar af Hanblomster, thi paa den Tid forlænger de korte Støvtraade sig pludselig meget hurtig, saa at Støvknapperne paa de fine Støvtraade kommer til at hænge frit ud i Luften, der ved det mindste Vindpust sætter dem i Bevægelse. Blomstringen finder Sted i Maj og Juni. De nedre Smaaaks er tillige sædvanlig forsynede med lange Dækblade og indeholder Frugterne, der let kendes paa den bredvingede Rand. Sand-Staren er almindelig paa sandede Strandbredder, paa tør Sandjord, paa Heder og i Klitter, hvor den under Navn af »Senegræs« bruges til at dæmpe Flyvesandet.

Strand-Melde.

(*Atriplex littorâlis*).

Udelukkende paa Strandbredder, men her meget almindelig, vokser Strand-Melde, der hører til Salturterne. Det er en 1—2 Fod (30—60 Cm.) høj Plante af et graaligt, ligesom »melet« Udseende, der stammer fra de korte, tykke, saftfyldte Haar, der beklæder hele Planten, og som let falder af. Stænglerne og Grenene er oprette, og Bladene tykke, linjeformede, helrandede eller svagt tandede. De ubetydelige grønne Blomster sidder i Nøgler, der er samlede i Aks.

Blomsterne er særkønnede og enbo. Hanblomsterne har fem Støvdragere, Hunblomsterne et tobladet Blomsterdække. Den blomstrer fra Juli til September og danner sammen med flere andre Planter, deriblandt Arter af Brandbæger, Kamille og Kveller, det aabne Plantedække paa de sandede Strandbredder, hvor Bunden er for løs og foranderlig til, at en tæt Plantevækst kan udfolde sig. Ligesom sine Voksefæller har ogsaa Strand-Melden en dybtgaaende Rod, der kan holde Planten fast i den løse Bund og naa ned til Fugtigheden i det ofte af Solen og Vinden gennemtørrede Sand. Undertiden faar Stænglerne Espalierform, idet de ligger henad Jorden, trykkende sig imod denne og skjulende sig mere eller mindre mellem andre Planter og Stene, fordi de søger Varme, thi paa den Tid Skuddene udvikler sig, er Forskellen mellem Jordens og Luftens Varme til Tider ret betydelig.

Strandtidsel.

(Eryngium maritimum).

En meget smuk Strandplante er Strand-Mandstro eller Strandtidsel. Den hører til Skærmplanterne, men er i sit Ydre højst forskellig fra de øvrige Planter af denne Familie. Hele Planten er blaagraa, ofte med en fin lyslilla Farvetone. Den er meget stiv og grenet, med brede, haandlappede, tandede Blade, hvis Spidser ender i stive Torne. Lapperne er oftest drejede, saa at de staar temmelig lodret. Bladene er noget læderagtige, og Overhuden er dækket af et Lag af Vokskorn, der hindrer den i hurtig at vædes. Naar Bladene dyppes i Vand, viser de sig sølvglinsende. De stærkt rynkede Blade tilligemed et Overtræk af Voks,

Strandtidsel (Eryngium maritimum).

der giver Planten dens matte, blaalige Tone, nedstemmer Fordampningen.

Strandtidslen bliver 1—1½ Fod (25—50 Cm.) høj. De smaa, lyseblaa Blomster er samlede i et rundt Blomsterhoved, der er omgivet af tornede, violet anløbne Svøbblade. Ogsaa ved hver Blomst sidder et tornspidset Dækblad. Blomsterne er protandrine, idet Støvdragerne er udviklede før Griflerne. Insekterne vil derfor under deres Arbejde i de nylig udsprungne Blomster blive overpudrede med Støv; flyver de derefter til en anden Blomst, hvis Støvdragere allerede er visnede, men hvis Ar nu er klæbrige nok til at modtage og fastholde de medbragte Støvkorn, saa vil Fremmedbestøvning derved være uundgaaelig. Da Honningen i dens Blomster ligger temmelig aabent, besøges den væsentlig af Fluer og forskellige smaa sorte Biller (Meligethes). Dens stive Torne tjener den som Værn mod de planteædende Dyr, blandt andre mod Harerne, der hyppig strejfer om mellem Klitterne. Den blomstrer i Juli, og skønt den ikke er nogen almindelig Plante, forekommer den dog paa sandede Strandmarker og ofte højt oppe i Klitterne i alle danske Provinser. Den kan ogsaa findes paa Havstokken, især naar Bunden er stærkt gruset eller stenet, saa den ikke flyttes saa let som den løse Sandbund. Dens Rod gaar dybt ned i Sandet. I Jylland er den hyppigere paa Øst- end paa Vestkysten. Strandtidslen er temmelig skør, saa den ofte om Efteraaret knækkes over af Vinden og føres langt bort. Den kaldes ogsaa »Havtidsel« eller »Havtorn«, og paa Skagens Nordstrand »Sømandstro«.

Klitrose.

(Rosa pimpinellaefôlia).

I Klitterne langs Jyllands Vestkyst fra Skagen til Blaavandshuk — men ellers kun funden i Tisvilde Hegn, paa Sandbankerne ved Tibirke mod Arresø og ved Bodilsker

paa Bornholm — vokser almindelig den blegt gulblomstrede Klitrose, hørende til Rosenfamilien. Det er en lav Busk med krybende Udløbere og mørkebrun Bark, besat med talrige, tætstillede, rette Barktorne og Børster. De smaa uligefinnede Blade er rundagtig-ovale og savtakkede. Blomsten har et lille Bæger og fem bleggule eller hvidlige Kronblade og mange Støvdragere og Støvveje. Den blomstrer i Juni og Juli og de tykke, sortrøde, læderagtige Hyben modnes sent. Den kaldes ogsaa Pimpinellerose og dyrkes under dette Navn hyppig i Haver, hvorfra den ikke sjælden forvildes.

Klitrosen har vel ikke Vin-Rosens stærke, æblelignende Lugt, men dens Blomster dufter dog meget behageligt, og i de nøgne Sandklitter virker den ejendommeligt. Oprindelig stammer den formodentlig som alle Roser fra Orienten eller fra Rosernes egentlige Hjemland — Persien. Fra Østerlandene blev Roserne udbredte over Tyrkiet, Grækenland og Italien, herfra vandrede de saa med Kulturen videre mod Vest og mod Nord, og Pimpinellerosen, der sandsynligvis ogsaa i sit Hjemland har søgt de sandede Ørkenstrækninger, har saa efterhaanden funden sig til Rette bag de golde Klitter. I Salomons Højsang skal »Sarons Rose« vel betyde en simpel og beskeden Blomst, — hvor den vokser, hører Hyrdepigen hjemme og ikke mellem Kong Salomons Cedrer, og Cypresser, — maaske er da den Blomst, hun sammenligner sig med, den lille, lave Pimpinellerose fra Sarons Slette.

Strand-Nellike.

(Diânthus supêrbus).

Paa kratbevoksede Skrænter, Græsmarker og Overdrev, især nær Stranden, findes hist og her den vellugtende Strand-Nellike. Den har en næsten opret, grenet, glat Stængel med modsatte, linjeformede, helrandede Blade og store, vellugtende, rød-lilla Blomster, der sidder i en fjærntblom-

stret Kvast. De fem Kronblade er forsynede med lange Negle, og Pladerne er dybt delte i mange traadformede Flige. I Kronernes gulgrønne Svælg findes en Mængde mørkerøde Haar, der beskytter Honningen mod forskellige Smaadyr, saa den kan opbevares til Sommerfuglene, der stikker deres lange Sugesnabel ind gennem Svælghaarene og ned i det dybe Honninggemme. Ogsaa Blomsternes Vellugt og Farve er særlig tiltrækkende for Sommerfuglene. Disse har dog Medbejlere til Honningen i forskellige Bier, der, da de ikke kan naa ned til Honningen paa retmæssig Maade gennem Blomstens Aabning, søger at stjæle den ved at bide Hul paa Siden af Blomsten og derigennem anbringe deres Munddele. Disse Angreb mislykkes dog ofte, idet Blomsterne, til Værn mod saadanne uvelkomne Besøg, ved hvilke de mister deres Honning uden at opnaa det ringeste af det, hvorfor de har dannet den, ved Grunden af det rørformede, femtandede Bæger er forsynede med stive, tørre Dækblade, gennem hvilke det ikke altid er saa let for Bierne at bide eller stikke Hul. Strand-Nelliken bliver 1—2 Fod (20—60 Cm.) høj. Den hører til Nellikefamilien og blomstrer i Juli, August og September. Frugten er en mangefrøet, enrummet Kapsel, der aabner sig med fire Tænder i Spidsen og indeholder smaa vingede Frø. Dianthus betyder Jupiters Blomst.

Langstilket Havgræs.

(Rûppia spiralis).

I Fjorde og Bugter, saa vel i Saltvand som i Brakvand og i Vandhuller, der overskylles af Havet, findes almindelig udbredt en Vandplante: Langstilket Havgræs af Vandaksfamilien, til hvilken Plantefamilie alle i Havet voksende Blomsterplanter hører. Havgræsset har fodlange, traadformede, grenede Stængler med børsteformede Blade, der er omske-

dende ved Grunden. Paa Spidsen af en lang Stilk sidder sædvanlig to tvekønnede, ufuldstændige, nøgne Firtalsblomster med to Støvdragere. Blomstringen finder Sted hen paa Sommeren fra Juli til September, og under Frugtmodningen snor Blomsterstilkene sig spiralformet. Paa det første Udviklingstrin er hele Planten nedsærket i Vandet. Naar de ovale Støvknapper er modne, aabner de sig, og Støvkornene stiger op til Overfladen af Vandet, hvor de svømmer omkring. Straks efter falder Støvdragerne af, og der indtræder en stærk Forlængelse af Blomsterstilken, samtidig med at den spiralformede Snoning finder Sted. Blomsterne, hvis Ar nu er blevne udviklede, er derved i Stand til at naa op til Vandets Overflade og modtage Støvet, der af Vandstrømningerne føres hen til dem. Støvkornene maa derfor have samme Vægtfylde som Vandet, da de, for at kunne komme til at virke, maa sprede sig i horisontal Retning; synker de ned i Vandet, gaar de tabt for Planten. Undertiden føres de i saa stor Mængde hid og did af Vind og Strøm, at de danner et gult Overtræk paa Vandet. Da det er af stor Betydning for Bestøvningen og altsaa for Plantens Liv, at Blomsterne med Arrene stadig er i Stand til at holde sig i Vandoverfladen, og da Vandstandens Højde er underkastet mangfoldige Forandringer, er Blomsterstilkens ejendommelige spiralsnoede Beskaffenhed af uvurderlig Nytte for Planten, idet denne

Havgræs (Ruppia spiralis).

derved bliver i Stand til at følge endog ret betydelige Stigninger og Sænkninger af Vandhøjden og saaledes lempe sig efter Forholdene. Havgræsset hører altsaa til de saakaldte hydrofile Planter, hos hvilke Bestøvningen foregaar ved Vandets Hjælp. Sammen med Bændeltangen er Havgræssene de første Planter, der bidrager til Landdannelsen eller Havbundens Tilvækst i Højde i Marskegnene, idet der mellem Havgræssets tætte Skud og Blade er forholdsvis Ro, saa at Flodbølgens Smaadele her kan samle sig i større Mængder. Den findes da ogsaa, foruden ved Vestkysten tillige alle Vegne, hvor der er Marsk, hvis Tilblivelse er den samme som ved Vestkysten f.-Eks. ved Kallebodstrand og andre Steder i det sydostlige Sjælland, i Roskildefjord, i Limfjorden og flere andre Steder. (E. Warming). Frugterne hos Havgræs er smaa, langstilkede, ovale Nødder.

Bændeltang.

(Zostêra marîna).

Til Vandaksfamilien hører ogsaa Bændeltang eller Aalegræs, der findes overalt paa sandet Havbund ved vore Kyster og i Mængde driver op paa Stranden. Den har meget lange, smalle — omtrent 2 Linjer (4—5 Mm.) — baandformede, helrandede Blade, der er olivengrønne og græslignende. Bladenes Form er i Overensstemmelse med Vandets Strømninger, idet den ikke gør Modstand mod disse, men tillader Bladet at bøje sig efter Vandets Bevægelser. Blomsterne er meget ufuldstændige og samlede i smalle, flade Kolber, der er indesluttede i Bladskederne, Han- og Hunblomsterne siddende skiftevis, Hanblomsterne med en Støvdrager, Hunblomsterne med en Støvvej. Blomstringen finder Sted i Juni, Juli og August og foregaar under Vandet, ligesom Bestøvningen. For at denne kan udføres, har Støvkornene en ganske særegen Bygning, idet de er næsten haarformet tynde og meget lange, indtil 1/6 Tom. (4 Mm.). De er derved i Stand til sikrere at kunne opfanges af Arrene, der

er temmelig langstrakte, og om hvilke de snor sig, naar de kommer i Berøring med dem. Enkeltvis eller flere sammen snor de sig saaledes om Arrene. Ligesom hos mange andre Vandplanter, hvor Bestøvningen foregaar under Vandet, er der langt flere Støvkorn til Stede, end der er Ar, da en stor Mængde er udsat for Tilintetgørelse, ligesom de fleste Frugtknuder kun har et Æg. Frøgemmet paa den stribede Frugt »er af en gummiagtig Beskaffenhed, der ved at optage Vand bringes til at svulme op og derved udøver saa stærkt et Pres udadtil mod Frøgemmets Væg, at dette gaar i Stykker; en saadan Indretning maa hos denne Frugt være nødvendig for Opspringningen, da den ikke, som de opspringende Frugter hos Landplanter, er udsat for skiftende Tørhed og Fugtighed.« Bændeltangens underjordiske, bugtede Stængel kryber vidt omkring og fæster sig ved talrige, knippestillede Rodder i den bløde Havbund. Naar den vokser paa lavt Vand, forsvinder Bladene om Vinteren, paa dybere Vand holder den sig ofte grøn Vinteren igennem. Sammen med Havgræs bidrager den til Landdannelsen i Marskegnene. Hos os forekommer den især paa dybere Vand, idet den gaar ned til en Dybde af 36—42 Fod (12—14 Meter). Den er den eneste fanerogame eller blomsterbærende Plante i Nordsøen. Den vokser selskabelig og tæt, saa at den danner vidtstrakte, græsgrønne »undersøiske Enge«, der spiller en betydelig Rolle for Fiskene, der søger Skjul mellem Bændeltangens Blade og lægger deres Æg paa den. Paa Læsø tækker, eller tækkede man i forrige Tider. Husene med den. I Strandegne benyttes den til Gødning, hvortil den dog ikke er særlig egnet, da den ved at henligge i Luften kun raadner svagt, derimod tørrer den ind som Hø, hvorfor den kan anvendes til Udstopning af Madrasser og Møbler. Navnet Zostêra udledes af Græsk og betyder et Bændel.

